

Friedrich Hölderlin

POZNE HIMNE

Slika na naslovnici:
Caspar David Friedrich
Junonin tempelj v Agrigentu, 1830

Tiskana izdaja knjige je izšla leta 2006
ISBN 961-6519-11-5

Friedrich Hölderlin

POZNE HIMNE

Ljubljana
2018

Elektronska knjižna zbirka

e-29

Urednika zbirke *Gorazd Kocijančič* in *Vid Snoj*

Friedrich Hölderlin

POZNE HIMNE

Iz nemščine prevedel,
opombe sestavil in spremno besedo napisal
Vid Snoj

Oblikovanje elektronske izdaje *Lucijan Bratuš*

Izdajatelj

Za KUD Logos *Mateja Komel Snoj*

Ljubljana 2018

Elektronska izdaja e-29

Elektronski vir (pdf)

Način dostopa (URL):

<http://www.kud-logos.si/e-knjige/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=295439360
ISBN 978-961-7011-54-8 (pdf)

Kazalo

8	Wie wenn am Feiertage...
9	Kot če na praznik ...
16	Der Mutter Erde
17	Materi Zemlji
24	Am Quell der Donau
25	Pri izviru Donave
32	Die Wanderung
33	Popotovanje
42	Germanien
43	Germanija
52	Der Rhein
53	Ren
70	Versöhnender der du nimmergeglaubt... <i>Erste Fassung</i>
71	Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo ... <i>Prva različica</i>
78	Versöhnender der du nimmergeglaubt... <i>Zweite Fassung</i>
79	Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo ... <i>Druga različica</i>
86	Versöhnender der du nimmergeglaubt... <i>Dritte Fassung</i>
87	Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo ... <i>Tretja različica</i>

92	Friedensfeier
93	Slovesnost miru
I06	Der Einzige
	<i>Erste Fassung</i>
I07	Edini
	<i>Prva različica</i>
II4	Der Einzige
	<i>Zweite Fassung</i>
II5	Edini
	<i>Druga različica</i>
I24	Der Einzige
	<i>Dritte Fassung</i>
I25	Edini
	<i>Tretja različica</i>
I34	Patmos
I35	Patmos
I52	Patmos
	<i>Vorstufe einer späteren Fassung</i>
I53	Patmos
	<i>Predstopnja poznejše različice</i>
I66	Patmos
	<i>Bruchstücke der späteren Fassung</i>
I67	Patmos
	<i>Fragmenti poznejše različice</i>

- 178 Patmos
Ansätze zur letzten Fassung
- 179 Patmos
Naštavki za zadnjo različico
- 188 Andenken
189 Spominjanje
- 194 Ister
195 Ister
- 200 Mnemosyne
Erste Fassung
- 201 Mnemozina
Prva različica
- 206 Mnemosyne
Zweite Fassung
- 207 Mnemozina
Druga različica
- 212 Mnemosyne
Dritte Fassung
- 213 Mnemozina
Tretja različica
- 218 Opombe
281 Hölderlin, ob prevodu

Wie wenn am Feiertage...

1 Wie wenn am Feiertage, das Feld zu sehn
 Ein Landmann geht, des Morgens, wenn
 Aus heißer Nacht die kühlenden Blize fielen
 Die ganze Zeit und fern noch tönet der Donner,
5 In sein Gestade wieder tritt der Strom,
 Und frisch der Boden grünt
 Und von des Himmels erfreuendem Reegen
 Der Weinstok trauft und glänzend
 In stiller Sonne stehn die Bäume des Haines:

10 So stehn sie unter günstiger Witterung
 Sie die kein Meister allein, die wunderbar
 Allgegenwärtig erzieht in leichtem Umfängen
 Die mächtige, die göttlichschöne Natur.
 Drum wenn zu schlafen sie scheint zu Zeiten des Jahrs
15 Am Himmel oder unter den Pflanzen oder den Völkern
 So trauert der Dichter Angesicht auch,
 Sie scheinen allein zu seyn, doch ahnen sie immer.
 Denn ahnend ruhet sie selbst auch.

 Jetzt aber tagts! Ich harrt und sah es kommen,
20 Und was ich sah, das Heilige sei mein Wort.
 Denn sie, sie selbst, die älter denn die Zeiten

Kot če na praznik ...

- I Kot če na praznik kmet gledat
gre polje, zjutraj, ko
iz vroče noči so ves čas padale ohlajajoče
strele in v dalji še zveni grom,
5 v strugo spet stopa tok
in sveže zelené tla
in od vzradoščajočega dèžja z neba
kaplja trta in bleščavo
v tihem soncu stoje drevesa gaja:
- 10 tako stoje v naklonjenem vremenju,
oni, ki jih noben učitelj ne sam, ki čudovito
vsepričujoč jih v lahnem objemu vzgaja
mogočna, božjелеpa Narava.
Zato ko se zdi, da čez leto kdaj spi
15 na nebu ali med rastjem ali med ljudstvi,
tudi pesnikov lice žaluje,
zdi se, da so sami, a zmeraj jo slutijo.
Kajti sluteč počiva tudi ona sama.
- 20 Zdaj pa dani se! Čakal sem in to videl priti,
in kar sem videl, naj svéto bo moja beseda.
Kajti ona, ona sama, ki je starejša od časov

Und über die Götter des Abends und Oriens ist,
Die Natur ist jezt mit Waffenklang erwacht,
Und hoch vom Aether bis zum Abgrund nieder
25 Nach vestem Geseze, wie einst, aus heiligem Chaos gezeugt,
Fühlt neu die Begeisterung sich,
Die Allerschaffende wieder.

Und wie im Aug' ein Feuer dem Manne glänzt,
Wenn hohes er entwarf; so ist
30 Von neuem an den Zeichen, den Thaten der Welt jezt
Ein Feuer angezündet in Seelen der Dichter.
Und was zuvor geschah, doch kaum gefühlt,
Ist offenbar erst jezt,
Und die uns lächelnd den Aker gebauet,
35 In Knechtsgestalt, sie sind erkannt,
Die Allebendigen, die Kräfte der Götter.

Erfragst du sie? im Liede wehet ihr Geist
Wenn es der Sonne des Tags und warmer Erd
Entwächst, und Wettern, die in der Luft, und andern
40 Die vorbereiteter in Tiefen der Zeit,
Und deutungsvoller, und vernehmlicher uns
Hinwandeln zwischen Himmel und Erd und unter den Völkern.
Des gemeinsamen Geistes Gedanken sind,
Still endend in der Seele des Dichters,

45 Daß schnellbetroffen sie, Unendlichem
Bekannt seit langer Zeit, von Erinnerung

in čez bogove Večera in Orienta, Narava,
zdaj je zbudena z žvenketom orožja,
in visoko od Etra pa vse do Brezna navzdol
25 po trdnem zakonu, kakor nekoč spočeto iz svetega Kaosa,
se znova čuti navdihnjenje,
vseustvarjajoče spet.

In kakor možu ogenj v očesu blešči,
ko zasnoval je kaj vélikega, tako je
30 na novo ob znamenjih, delih sveta, zdaj
ogenj vžgan v dušah pesnikov.
In kar se poprej je godilo, a komaj občuteno,
je šele zdaj razodeto,
in one, ki so smehljaje se obdelovale nam njivo,
35 v podobi služabnika, so spoznane,
vseživeče, moči bogov.

Vprašuješ po njih? v pesmi veje njih duh,
ko od dnevnega sonca in tople zemljé
raste in hudourij, teh v zraku, in drugih,
40 ki bolj pripravljena v globinah časa
in polnoznačnejša in nam dojemljivejša
med nebom in zemljo potujejo in med ljudstvi.
Misli skupnega duha so,
ki se tiho končujejo v duši pesnika,
45 da hitro zadeta, Neskončnemu
dolgo že znana, vzdrhti

Erbebt, und ihr, von heiligem Stral entzündet,
Die Frucht in Liebe geboren, der Götter und Menschen Werk
Der Gesang, damit er beiden zeuge, glückt.
50 So fiel, wie Dichter sagen, da sie sichtbar
Den Gott zu sehen begehrte, sein Blitz auf Semeles Haus
Und die göttlichgetroffene gebahr,
Die Frucht des Gewitters, den heiligen Bacchus.

Und daher trinken himmlisches Feuer jezt
55 Die Erdensöhne ohne Gefahr.
Doch uns gebührt es, unter Gottes Gewittern,
Ihr Dichter! mit entblößtem Haupte zu stehen
Des Vaters Stral, ihn selbst, mit eigener Hand
Zu fassen und dem Volk ins Lied
60 Gehüllt die himmlische Gaabe zu reichen,
Denn sind nur reinen Herzens,
Wie Kinder, wir, sind schuldlos unsere Hände,

Des Vaters Stral, der reine versengt es nicht
Und tieferschüttert, die Leiden des Stärkeren
65 Mitleidend, bleibt in den hochherstürzenden Stürmen
Des Gottes, wenn er nahet, das Herz doch fest.
Doch weh mir! wenn von

Weh mir!

Und sag ich gleich,

od spomina in se, od svetega žarka vnet, posreči ji
v ljubezni rojèn sad, delo bogov in ljudi,
spev, da pričeval bi obojim.

50 Tako je, pravijo pesniki, ko je poželela Semela
vidno uzreti boga, njega strela ji udarila v hišo
in je božjeadeta rodila
sad nevihte, svetega Bakha.

In zato nebeški ogenj zdaj pijejo
55 brez nevarnosti sinovi Zemlje.
A nam pripada, da, o pesniki!
pod božjimi nevihtami stojimo z razkrito glavo,
da žarek Očetov, njega samega primemo
s svojo roko in ljudstvu prožimo
60 v pesem zavit nebeški dar,
kajti čistega srca le, kot otroci,
smo, so nedolžne naše roke,

žarek Očetov, ta čisti, ga ne ožge,
in globoko pretreseno, trpljenje močnejšega
65 sotrpeče, ostaja v visoko sèm navaljujočih viharjih
boga, ko se bliža, vendarle trdno srce.
Toda gorje mi! če od

Gorje mi!

In naj rečem takoj,

70 Ich sei genaht, die Himmlischen zu schauen,
Sie selbst, sie werfen mich tief unter die Lebenden
Den falschen Priester, ins Dunkel, daß ich
Das warnende Lied den Gelehrigen singe.
Dort

70 če bi se približal, da bi zrl nebeščane,
oni sami, oni naj me vržejo globoko med žive,
krivega preroka, v temò, da pesem
svarečo pel bi učljivim.
Tam

Der Mutter Erde
Gesang der Brüder
Ottmar Hom Tello

Ottmar

Statt offner Gemeinde sing' ich Gesang.
So spielt von erfreulichen Händen
Wie zum Versuche berühret, eine Saite
Von Anfang. Aber freudig ernster neigt
5 Bald über die Harfe
Der Meister das Haupt und die Töne
Bereiten sich ihm, und werden geflügelt
So viele sie sind und zusammen tönt es unter dem Schlage
Des Wekenden und voll, wie aus Meeren schwingt
10 Unendlich sich in die Lüfte die Wolke des Wohllauts.

Doch wird ein anderes noch
Wie der Harfe Klang
Der Gesang seyn
Der Chor des Volks.
15 Denn wenn er schon der Zeichen genug
Und Fluthen in seiner Macht und Wetterflammen
Wie Gedanken hat der heilige Vater,
unaussprechlich wär er wohl
Und nirgend fänd er wahr sich unter den Lebenden wieder

Materi Zemlji
Spev bratov
Ottmarja Homa Tella

Ottmar

Namesto odprtega občestva pojem spev.
Tako, od radostljivih rok
kot v poskus ubrana, od začetka brni
struna. Vendar radostno résneje kmalu
5 nad harfo mojster
nagne glavo, in toni se mu
pripravljajo in okriljajo,
kolikor mnogo jih je, in skupaj zveni pod udarcem
budilca in polno se, kot iz morij,
10 v sape neskončno pne oblak blagoglasja.

A bo še drugačen
kot harfin zven
spev,
zbor ljudstva.
15 Kajti če že znamenj dovolj
in potopov v svoji moči in hudournih plamenov
kot misli ima sveti Oče,
bi bržčas bil neizgovorljiv
in sebe nikjer ne bi resnično spet našel med živimi,

20 Wenn zum Gesange nicht hätt ein Herz die Gemeinde.

Noch aber

Doch wie der Fels erst ward,
Und geschmiedet wurden in schattiger Werkstatt,
die ehernen Vesten der Erde,

25 Noch ehe Bäche rauschten von den Bergen
Und Hain' und Städte blüheten an den Strömen,
So hat er donnernd schon
Geschaffen ein reines Gesez,
Und reine Laute gegründet.

Hom

30 Indessen schon', o Mächtiger deß
Der einsam singt, und gieb uns Lieder genug,
Bis ausgesprochen ist, wie wir
Es meinen unserer Seele Geheimniß.
Denn öfters hört' ich

35 Des alten Priesters Gesänge

und so

Zu danken bereite die Seele mir auch.

Doch wandeln im Waffensaale
Mit gebundener Hand in müßigen Zeiten
40 Die Männer und schauen die Rüstungen an,

20 če za spev občestvo ne bi imelo srca.

Vendar še

A kot je najprej skala nastala
in so skovane bile v senčni delavnici
železne trdnjave Zemlje,
25 še preden potoki so zašumeli z gora
in gaji in mesta zacveteli ob tokih,
je že grmeč
ustvaril čist zakon
in utemeljil čiste zvoke.

Hom

30 Medtem, o Mogočni, prizanašaj mu,
ki poje samoten, in pesmi daj nam dovolj,
dokler izgovorjena ne bo, kot
jo menimo, naše duše skrivnost.
Kajti slišal sem tuintam
35 svečenika starega speve

in tako
tudi za zahvaljevanje pripravi mi dušo.

Vendar hodijo po orožarni
z zvezanimi rokami v brezdelnih časih
40 možje in pogledujejo oklepe,

Voll Ernstes stehen sie und einer erzählt,
Wie die Väter sonst den Bogen gespannt
Fernhin des Zieles gewiß,
Und alle glauben es ihm
45 Doch keiner darf es versuchen
Wie ein Gott sinken die Arme
Der Menschen,
Auch ziemt ein Feiergewand an jedem Tage sich nicht.

Die Tempelsäulen stehn
50 Verlassen in Tagen der Noth,
Wohl tönet des Nordsturms Echo
 tief in den Hallen,
Und der Reegen machet sie rein,
Und Moos wächst und es kehren die Schwalben,
55 In Tagen des Frühlings, nahmlos aber ist
In ihnen der Gott, und die Schaale des Danks
Und Opfergefäß und alle Heiligtümer
Begraben dem Feind in verschwiegener Erde.

Tello

Wer will auch danken, eh' er empfängt,
60 Und Antwort geben, eh' er gehört hat?
Ni indeß ein Höherer spricht,
Zu fallen in die tönende Rede.
Viel hat er zu sagen und anders Recht,

Und Einer ist, der endet in Stunden nicht,
65 Und die Zeiten des Schaffenden sind,
Wie Gebirg,
Das hochaufwoogend von Meer zu Meer
Hinziehet über die Erde,

Es sagen der Wanderer viele davon,
70 Und das Wild irrt in den Klüften,
Und die Horde schweifet über die Höhen,
In heiligem Schatten aber,
Am grünen Abhang wohnet
Der Hirt und schauet die Gipfel.
75 So

in Eden je, ki ne končuje se v urah,
65 in časi Njega, ki ustvarja, so
kakor górze,
ki se, visoko valujoč od morja do morja,
vleče čez zemljo,

izmed popotnikov mnogi povejo o tem,
70 in bega divjad v tèsnih
in se klati krdelo preko višav,
v sveti senci pa,
na zelenem pobočju, prebiva
pastir in zre vrhove.

75 Tako

Am Quell der Donau

- 25 Denn, wie wenn hoch von der herrlichgestimmten, der Orgel
Im heiligen Saal,
Reinquillend aus den unerschöpflichen Röhren,
Das Vorspiel, wekend, des Morgens beginnt
Und weitemher, von Halle zu Halle,
30 Der erfrischende nun, der melodische Strom rinnt,
Bis in den kalten Schatten das Haus
Von Begeisterungen erfüllt,
Nun aber erwacht ist, nun, aufsteigend ihr,
Der Sonne des Fests, antwortet
35 Der Chor der Gemeinde; so kam
Das Wort aus Osten zu uns,
Und an Parnassos Felsen und am Kithäron hör' ich
O Asia, das Echo von dir und es bricht sich
Am Kapitol und jählings herab von den Alpen
40 Kommt eine Fremdlingin sie
Zu uns, die Erwekerin,
Die menschenbildende Stimme.
Da faßt' ein Staunen die Seele
Der Getroffenen all und Nacht
45 War über den Augen der Besten.
Denn vieles vermag
Und die Fluth und den Fels und Feuersgewalt auch

Pri izviru Donave

- 25 Kajti kot ko se visoko iz veličastno uglašnih, iz orgel
v sveti dvorani,
čisto izvirajoča iz neizčrpnih piščali,
predigra, budeč, jutra začenja
in daleč okrog, od dvora do dvora,
30 osvežilni zdaj, melodični teče tok,
napolnjuje vse do mrzle sence
hišo z navdihnjenji,
zdaj pa prebujen, zdaj, vzpenjaje se njemu,
soncu slavja, odgovarja
35 zbor občestva: tako k nam
je prišla beseda z Vzhoda,
in v skalah Parnasa in na Kitajronu slišim,
o Azija, tvoj odmev, in se lomi
na Kapitolu, in iznenada dol z Alp
40 k nam neki tujec
prihaja, on, zbujevalec,
človeka vzgajajoči glas.
Tedaj je strmenje zajelo dušo
vseh, ki jih je zadelo, in noč
45 je bila na očeh najboljših.
Kajti mnogočesa je zmožen
in valovje in skalo in tudi ognja silo

Bezinget mit Kunst der Mensch
Und achtet, der Hochgesinnte, das Schwerdt
50 Nicht, aber es steht
Vor Göttlichem der Starke niedergeschlagen,

 Und gleichet dem Wild fast; das,
 Von süßer Jugend getrieben,
 Schweift rastlos über die Berg'
55 Und fühlet die eigene Kraft
 In der Mittagshitze. Wenn aber
 Herabgeführt, in spielenden Lüften,
 Das heilige Licht, und mit dem kühleren Stral
 Der freudige Geist kommt zu
60 Der seeligen Erde, dann erliegt es, ungewohnt
 Des Schönsten und schlummert wachenden Schlaf,
 Noch ehe Gestirn naht. So auch wir.
 Denn manchen erlosch
 Das Augenlicht schon vor den göttlichgesendeten Gaben,

 Den freundlichen, die aus Ionien uns,
65 Auch aus Arabia kamen, und froh ward
 Der theuern Lehr' und auch der holden Gesänge
 Die Seele jener Entschlafenen nie,
 Doch einige wachten. Und sie wandelten oft
 Zufrieden unter euch, ihr Bürger schöner Städte,
70 Beim Kampfspiel, wo sonst unsichtbar der Heros
 Geheim bei Dichtern saß, die Ringer schaut und lächelnd

obvlada z veščino človek
in se, visokostremeči, ne meni
50 za meč, vendar pred
božjim stoji krepki potolčen

in je divjadi skoraj enak; ta,
ki žene jo sladka mladost,
se brez počitka klati preko gora
55 in čuti svojo silo
v opoldanski vročini. Ko pa,
v igrivih sapah dol popeljana,
sveta svetloba in, s hladnejšim žarkom,
radostni duh prideta k
60 blaženi Zemlji, tedaj klone, nevajena tega,
kar je najlepše, in drema buden spanec,
še preden se približa ozvezdje. Tako tudi mi.
Kajti marsikomu je ugasnil
že vid pred božjeposlanimi dari,

pred prijaznimi, ki iz Jonije k nam,
65 tudi iz Arabije so prišli, in dragega nauka
vesela in tudi milih spevov
ni nikdar bila duša tistih, ki so zaspali,
vendar so nekateri bedeli. In ti so pogosto
zadovoljni hodili med vami, vi lepih mest prebivalci,
70 pri borilni igri, ko, sicer neviden, junak
je skrivaj sêdel pri pesnikih, zrl rokoborce in smehljaje se

Pries, der gepriesene, die müßigernsten Kinder.
 Ein unaufhörlich Lieben wars und ists.
 Und wohlgeschieden, aber darum denken
 75 Wir aneinander doch, ihr Fröhlichen am Isthmos,
 Und am Cephyß und am Taygetos,
 Auch eurer denken wir, ihr Thale des Kaukasos,
 So alt ihr seid, ihr Paradiese dort
 Und deiner Patriarchen und deiner Propheten,

 80 O Asia, deiner Starken, o Mutter!
 Die furchtlos vor den Zeichen der Welt,
 Und den Himmel auf Schultern und alles Schiksaal,
 Taglang auf Bergen gewurzelt,
 Zuerst es verstanden,
 85 Allein zu reden
 Zu Gott. Die ruhn nun. Aber wenn ihr
 Und diß ist zu sagen,
 Ihr Alten all, nicht sagtet, woher?
 Wir nennen dich, heiliggenöthiget, nennen,
 90 Natur! dich wir, und neu, wie dem Bad entsteigt
 Dir alles Göttlichgeborne.

 Zwar gehn wir fast, wie die Waisen;
 Wohl ists, wie sonst, nur jene Pflege nicht wieder;
 Doch Jünglinge, der Kindheit gedenk,
 95 Im Hauße sind auch diese nicht fremde.
 Sie leben dreifach, eben wie auch

hvalil, hvaljeni, brezdelno resne otroke.
Nepretrgana ljubezen je bila in je to.
In lepo ločeno, pa vendar zato mislimo
75 drug na drugega, vi veseli ob Istmu
in ob Kefizu in Tájgetu,
tudi vas se spominjamo, ve doline Kavkaza,
če ste še tako stare, vi raji tam,
in tvojih očakov in tvojih prerokov,
80 o Azija, tvojih krepkih, o mati!
ki so neustrašno vpričo znamenj sveta
in z nebom na ramah in vso usodo,
ukoreninjeni dneve na gorah,
prvi znali
85 sami govoriti
bog. Ti zdaj počivajo. Toda če vi,
in to je povedati treba,
vsi vi stari niste povedali, od kod?
te mi imenujemo, svetoprínúdeni, imenujemo
90 tebe, Narava! in znova se, kot iz kopeli, od tebe
dviguje vse božjerojeno.
Sicer skoraj gremò kot sirote;
bržčas je kot sicer, le tiste nege ni spet;
vendar mladeniči, spominjajoč se otroštva,
95 tudi ti niso tuji v hiši.
Trojno živijo, prav kakor tudi

Die ersten Söhne des Himmels.
 Und nicht umsonst ward uns
 In die Seele die Treue gegeben.
 100 Nicht uns, auch Eures bewahrt sie,
 Und bei den Heiligtümern, den Waffen des Worts
 Die scheidend ihr den Ungeschikteren uns
 Ihr Schiksaalssöhne, zurückgelassen

Ihr guten Geister, da seid ihr auch,
 105 Oftmals, wenn einen dann die heilige Wolk umschwebt,
 Da staunen wir und wissens nicht zu deuten.
 Ihr aber würzt mit Nectar uns den Othem
 Und dann frohloken wir oft oder es befällt uns
 Ein Sinnen, wenn ihr aber einen zu sehr liebt
 110 Er ruht nicht, bis er euer einer geworden.
 Darum, ihr Gütigen! umgebet mich leicht,
 Damit ich bleiben möge, denn noch ist manches zu singen,
 Jezt aber endiget, seeligweinend,
 Wie eine Sage der Liebe,
 115 Mir der Gesang, und so auch ist er
 Mir, mit Erröthen, Erblassen,
 Von Anfang her gegangen. Doch Alles geht so.

prvi sinovi Neba.
In ni nam zaman bila
v dušo dana zvestoba.

100 Ne nas, tudi vaše hrani,
in pri svetinjah, orožju besede,
katerega ste, vi sinovi Usode, ločujoč se
nam negodneje usojenim zapustili,

vi dobri duhovi, vi ste tudi pri njih,
105 dostikrat, ko potem koga obveje sveti oblak,
ostrmimo in tega ne znamo tolmačiti.
Vi pa nam z nektarjem začinjate dih
in potem pogosto vzklikamo ali nas doleti
preudarek, a če koga preveč ljubite,
110 ne počije, doklèr ne postane eden od vas.
Zato, vi dobrotljivi! me lahko obdajte,
da bi mogel ostati, kajti marsikaj je še opevati treba,
zdaj pa v blaženem joku,
kot upôved ljubezni, se končuje
115 mi spev, in tako mi je
tudi, z zardevanjem, s prebledevanjem,
šlo od začetka. Toda vse gre tako.

Die Wanderung

Glückseelig Suevien, meine Mutter,
Auch du, der glänzenderen, der Schwester
Lombarda drüben gleich,
Von hundert Bächen durchflossen!
5 Und Bäume genug, weißblühend und röthlich,
Und dunklere, wild, tiefgrünenden Laubs voll
Und Alpengebirt der Schweiz auch überschattet
Benachbartes dich; denn nah dem Heerde des Haußes
Wohnst du, und hörst, wie drinnen
10 Aus silbernen Opferschaalen
Der Quell rauscht, ausgeschüttet
Von reinen Händen, wenn berührt
Von warmen Stralen
Kristallenes Eis und umgestürzt
15 Vom leichtanregenden Lichte
Der schneeige Gipfel übergießt die Erde
Mit reinestem Wasser. Darum ist
Dir angeboren die Treue. Schwer verläßt,
Was nahe dem Ursprung wohnt, den Ort.
20 Und deine Kinder, die Städte,
Am weithindämmernden See,
An Nekars Weiden, am Rheine,
Sie alle meinen, es wäre
Sonst nirgend besser zu wohnen.

Popotovanje

Blagosrečna Suevija, moja mati,
tudi ti, bolj bleščeči, sestri
Lombárdiji tam čez enaka,
ki skoznjo sto potokov teče!
5 In dovolj dreves, belo in rdečkasto cvetočih,
in temnejših, divjih, polnih globoko zelenečega listja,
in tudi alpsko górze Švice meče senco
nate, sosednjo; kajti blizu hišnemu ognjišču
prebivaš in poslušáš, kako notri
10 iz srebrnih žrtvénih skodel
šumi izvir, iz čistih rok
zlivan, ko se
topli žarki dotikajo
kristalnega leda in, prevrnjen
15 od lahno pobujajoče svetlobe,
snežni vrh zemljo preлива
z najčistejšo vodo. Zato ti
je prirojena zvestoba. Težko zapusti,
kar blizu izvoru prebiva, ta kraj.
20 In tvoji otroci, mesta
Ob jezeru, ki daleč mrači se,
ob Nekarjevih vrbah, ob Renu,
ti menijo vsi, da bi
prebivati nikjer drugje ne bilo bolje.

25 Ich aber will dem Kaukasos zu!
Denn sagen hört' ich
Noch heut in den Lüften:
Frei sei'n, wie Schwalben, die Dichter.
Auch hat mir ohnediß
30 In jüngeren Tagen Eines vertraut,
Es seien vor alter Zeit
Die Eltern einst, das deutsche Geschlecht,
Still fortgezogen von Wellen der Donau
Am Sommertage, da diese
35 Sich Schatten suchten, zusammen
Mit Kindern der Sonn'
Am schwarzen Meere gekommen;
Und nicht umsonst sei diß
Das gastfreundliche genennet.

40 Denn, als sie erst sich angesehen,
Da nahten die Anderen erst; dann sazten auch
Die Unseren sich neugierig unter den Ölbaum.
Doch als sich ihre Gewande berührt,
Und keiner vernehmen konnte
45 Die eigene Rede des andern, wäre wohl
Entstanden ein Zwist, wenn nicht aus Zweigen herunter
Gekommen wäre die Kühlung,
Die Lächeln über das Angesicht
Der Streitenden öfters breitet, und eine Weile
50 Sahn still sie auf, dann reichten sie sich

25 Jaz pa hočem na Kavkaz!
Kajti reči sem slišal
še danes v sapah,
prosti da so kakor lastovke pesniki.
Tako ali tako mi je tudi
30 v mlajših dneh zaupalo eno,
da je pred davnim časom
starše nekoč, nemški rod,
tiho povleklo po valovih Donave
poletnega dne, ko
35 so si senco iskali, so
z otroki Sonca
se srečali ob Črnem morju;
in to naj se ne bi zaman
imenovalo gostoljubno.

40 Kajti ko so se prvič spogledali,
so se prvi približali oni drugi; potem tudi naši
radovedno so sedli pod oljko.
Ko pa dotaknila so se njih oblačila
in nihče ni slišati mogel
45 lastnega govora drugega, bi bržčas
nastal razdor, če ne bi z vej dol
prišel hlad,
ki tuintam širi smehljaj
čez obličje prepirajočih se, in kratek čas
50 tiho so gledali gor, potem so podali

Die Hände liebend einander. Und bald

Vertauschten sie Waffen und all
Die lieben Güter des Haußes,
Vertauschten das Wort auch und es wünschten
55 Die freundlichen Väter umsonst nichts
Beim Hochzeitjubiläum den Kindern.
Denn aus den heiligvermählten
Wuchs schöner, denn Alles,
Was vor und nach
60 Von Menschen sich nannt', ein Geschlecht auf. Wo,
Wo aber wohnt ihr, liebe Verwandten,
Daß wir das Bündniß wiederbegehnen
Und der theuern Ahnen gedenken?

Dort an den Ufern, unter den Bäumen
65 Ionias, in Ebenen des Kaisters,
Wo Kraniche, des Aethers froh,
Umschlossen sind von fernhindämmernden Bergen;
Dort wart auch ihr, ihr Schönsten! oder pflegtet
Der Inseln, die mit Wein bekränzt,
70 Voll tönten von Gesang; noch andere wohnten
Am Tayget, am vielgepriesenen Himettos,
Die blühten zuletzt; doch von
Parnassos Quell bis zu des Tmolos
Goldglänzenden Bächen erklang
75 Ein ewiges Lied; so rauschten

drug drugemu ljubeče si roke. In kmalu

so menjali orožje in vse
ljube hišne dobrine,
menjali tudi besedo, in prijazni očetje
55 niso ničesar želeli zaman
pri svatbenem vzklikanju otrokom.
Kajti iz svetoporočenih
je lepši kot vse,
kar se poprej je in pôtlej
60 imenovalo človeškega, doraščal rod. Kje,
kje pa prebivate, ljubi sorodniki,
da zavezo spet sklenemo
in se spomnimo dragih prednikov?

Tam na bregovih, pod drevesi
65 Jonije, na Kaistra ravnica,
kjer žerjave, Etra vesele,
oklepajo gore, ki se daleč mračijo,
tam ste bili tudi vi, vi najlepši! ali pa ste negovali
otoke, ki, ovenčani z vinom,
70 so polno zveneli od speva; prebivali so še drugi
pri Tajgetu, pri mnogo slavljem Himetu,
ki sta cvetela nazadnje; vendar je od
parnaškega izvira vse do Tmola
zlatoblešččih potokov zazvanjala
75 večna pesem; tako so tedaj

Damals die Wälder und all
Die Saitenspiele zusamt
Von himmlischer Milde gerühret.

O Land des Homer!
80 Am purpurnen Kirschbaum oder wenn
Von dir gesandt im Weinberg mir
Die jungen Pfirsiche grünen,
Und die Schwalbe fernher kommt und vieles erzählend
An meinen Wänden ihr Haus baut, in
85 Den Tagen des Mais, auch unter den Sternen
Gedenk' ich, o Ionia, dein! doch Menschen
Ist Gegenwärtiges lieb. Drum bin ich
Gekommen, euch, ihr Inseln, zu sehn, und euch,
Ihr Mündungen der Ströme, o ihr Hallen der Thetis,
90 Ihr Wälder, euch, und euch, ihr Wolken des Ida!

Doch nicht zu bleiben gedenk ich.
Unfreundlich ist und schwer zu gewinnen
Die Verschlossene, der ich entkommen, die Mutter.
Von ihren Söhnen einer, der Rhein,
95 Mit Gewalt wollt' er ans Herz ihr stürzen und schwand
Der Zurückgestoßene, niemand weiß, wohin, in die Ferne.
Doch so nicht wünscht' ich gegangen zu seyn,
Von ihr und nur, euch einzuladen,
Bin ich zu euch, ihr Gratien Griechenlands,
100 Ihr Himmelstöchter, gegangen,

šumeli gozdovi in vse
prebiranje strun skupaj,
ko se milina nebeška jih je dotaknila.

O dežela Homerja!
80 Ob škrlatni češnji ali ko,
od tebe poslane, v vinogradu mi
zelené mlade breskve
in od daleč pride lastovka in, mnogo pripovedujoč,
na mojih zidovih zgradi svojo hišo, v
85 majskih dneh, se tudi pod zvezdami,
o Jonija, tebe spominjam! toda ljubo
je pričujoče ljudem. Zato sem prišel,
da videl bi vas, vi otoki, in vas,
vi izlivi tokov, o vi Tetide dvori,
90 vi gozdovi, vas, in vas, vi oblaki Ide!

Vendar ne mislim ostati.
Neprijazna in težko pridobljiva je
zaklenjena, ki sem ji ušel, mati.
Od njenih sinov eden, Ren,
95 s silo je hotel planiti ji na srce in izginil
zavrjnjeni, nihče ne ve kam, v daljo.
Vendar tako jaz ne bi želel oditi
od nje, in le, da vas povabim,
sem šel k vam, ve Gracije Grčije,
100 ve hčere Néba,

Daß, wenn die Reise zu weit nicht ist,
Zu uns ihr kommet, ihr Holden!

Wenn milder athmen die Lüfte,
Und liebende Pfeile der Morgen
105 Uns Allzuredulthigen schickt,
Und leichte Gewölke blühn
Uns über den schüchternen Augen,
Dann werden wir sagen, wie kommt
Ihr, Charitinnen, zu Wilden?
110 Die Dienerinnen des Himmels
Sind aber wunderbar,
Wie alles Göttlichgeborne.
Zum Traume wirds ihm, will es Einer
Beschleichen und straft den, der
115 Ihm gleichen will mit Gewalt;
Oft überraschet es einen,
Der eben kaum es gedacht hat.

da, če ni potovanje predaleč,
ve pridete k nam, ve mile!

 Ko miléje zadihajo sape
 in pošlje ljubeče puščice
105 nam jutro vse preveč potrpežljivim
 in nam nad plahimi očmi
 cvetijo lahni oblaki,
 bomo rekli, kako
 pridete, Harite, k divjakom?
110 Služabnice Néba
 pa so čudovite
 kot vse božjerojeno.
 Sanje zanj postane, če kdo to hoče
 zalesti, in tega kaznuje, ki
115 s silo mu hoče biti enak;
 preseneti pogosto koga,
 ki se je pravkar komaj domislil tegà.

Germanien

Nicht sie, die Seeligen, die erschienen sind,
Die Götterbilder in dem alten Lande,
Sie darf ich ja nicht rufen mehr, wenn aber
Ihr heimatlichen Wasser! jezt mit euch
5 Des Herzens Liebe klagt, was will es anders,
Das Heiligtrauernde? Denn voll Erwartung liegt
Das Land und als in heißen Tagen
Herabgesenkt, umschattet heut
Ihr Sehrenden! uns ahnungsvoll ein Himmel.
10 Voll ist er von Verheißungen und scheint
Mir drohend auch, doch will ich bei ihm bleiben,
Und rückwärts soll die Seele mir nicht fliehn
Zu euch, Vergangene! die zu lieb mir sind.
Denn euer schönes Angesicht zu sehn,
15 Als wärs, wie sonst, ich fürcht' es, tödtlich ists,
Und kaum erlaubt, Gestorbene zu weken.

Entflohene Götter! auch ihr, ihr gegenwärtigen, damals
Wahrhaftiger, ihr hattet eure Zeiten!
Nichts läugnen will ich hier und nichts erbitten.
20 Denn wenn es aus ist, und der Tag erloschen
Wohl trifts den Priester erst, doch liebend folgt
Der Tempel und das Bild ihm auch und seine Sitte
Zum dunkeln Land und keines mag noch scheinen.

Germanija

- Ne njih, blaženih, kateri so se prikazali,
božjih podob v stari deželi,
njih res ne smem več klicati, če pa,
ve vode domovinske! zdaj z vami
5 srca ljubezen toži, kaj bi srce drugega,
svetóžalujoče? Kajti polna pričakovanja leži
dežela in kakor v vročih dneh
spuščeno nas danes,
ve koprneče, slutnjepolno obsenča nebo.
10 Polno je obljub in zdi se
mi tudi grozeče, vendar ostal bom pri njem,
in naj mi nazaj ne beži duša
k vam, minuli, ki preveč ste mi ljubi.
Kajti videti vaše lepo obličje,
15 kot bi bilo kakor sicèr, se bojim, je smrtno
in komaj dovoljeno buditi umrle.
- Pobegli bogovi! tudi vi, vi pričujoči, tedaj
bolj resnični, ste imeli svoje čase!
Ničesar tu nočem tajiti in ničesar prositi.
20 Kajti ko je končano in dan ugasne,
zadene pač najprej svečenika, vendar ljubeče sledi
tempelj in tudi podoba mu in šega njegova
v temno deželo, in nič več ne more sijati od tega.

Nur als von Grabesflammen, ziehet dann
25 Ein goldner Rauch, die Sage drob hinüber,
Und dämmert jezt uns Zweifelnden um das Haupt,
Und keiner weiß, wie ihm geschieht. Er fühlt
Die Schatten derer, so gewesen sind,
Die Alten, so die Erde neubesuchen.
30 Denn die da kommen sollen, drängen uns,
Und länger säumt von Göttermenschen
Die heilige Schaar nicht mehr im blauen Himmel.

Schon grünet ja, im Vorspiel rauherer Zeit
Für sie erzogen das Feld, bereitet ist die Gaabe
35 Zum Opfermahl und Thal und Ströme sind
Weitoffen um prophetische Berge,
Daß schauen mag bis in den Orient
Der Mann und ihn von dort der Wandlungen viele bewegen.
Vom Aether aber fällt
40 Das treue Bild und Göttersprüche reegen
Unzählbare von ihm, und es tönt im innersten Haine.
Und der Adler, der vom Indus kömmt,
Und über des Parnassos
Beschneite Gipfel fliegt, hoch über den Opferhügeln
45 Italias, und frohe Beute sucht
Dem Vater, nicht wie sonst, geübter im Fluge
Der Alte, jauchzend überschwingt er
Zuletzt die Alpen und sieht die vielgearteten Länder.

Le kot od grobnih plamenov se potem vleče
25 zlat dim, upôved, gori tja čez,
in zdaj nam dvomečim mrači se krog glave
in nihče ne ve, kako se godi mu. Čuti
sence njih, ki so bili,
stare, ki znova obiskujejo Zemljo.
30 Kajti ki naj bi sèm prišli, nas zgnetajo,
in dlje se ne bo več mudila bogoljudi
sveta truma v modrem nebu.

Saj že zeleni, v predigri bolj razburkanega časa
zanje vzgojeno, polje, pripravljen je dar
35 za žrtvéni obed in dolina in toki so
na stežaj odprti krog preroških gora,
da zreti utegne vse tja v Orient
mož in biti od mnogih premen vzgiban od tam.
Od Etra pa pada
40 zvesta podoba in božji reki dežujejo
nepreštevni od njega, in zveni v najnotránjejšem gaju.
In orel, ki prihaja od Inda
in leti čez Parnasa
zasnežene vrhove, visoko nad žrtvénimi griči
45 Italije, in išče vesel plen
za Očeta, ne kakor sicer, bolj izurjen v letu,
starodavni, se vriskajoč zavihti nazadnje
čez Alpe in ugleda mnogooblične dežele.

Die Priesterin, die stillste Tochter Gottes,
50 Sie, die zu gern in tiefer Einfalt schweigt,
Sie suchet er, die offenen Auges schaute,
Als wüßte sie es nicht, jüngst, da ein Sturm
Todtdrohend über ihrem Haupt ertönte;
Es ahnete das Kind ein Besseres,
55 Und endlich ward ein Staunen weit im Himmel
Weil Eines groß an Glauben, wie sie selbst,
Die seegnende, die Macht der Höhe sei;
Drum sandten sie den Boten, der, sie schnell erkennend,
Denkt lächelnd so: Dich, unzerbrechliche, muß
60 Ein ander Wort erprüfen und ruft es laut,
Der Jugendliche, nach Germania schauend:
»Du bist es, auserwählt,
»Allliebend und ein schweres Glück
»Bist du zu tragen stark geworden,
65 Seit damals, da im Walde versteckt und blühendem Mohn
Voll süßen Schlummers, trunkene, meiner du
Nicht achtetest, lang, ehe noch auch geringere fühlten
Der Jungfrau Stolz und staunten weiß du wärst und woher,
Doch du es selbst nicht wußtest. Ich miskannte dich nicht,
70 Und heimlich, da du träumtest, ließ ich
Am Mittag scheidend dir ein Freundeszeichen,
Die Blume des Mundes zurück und du redetest einsam.
Doch Fülle der goldenen Worte sandtest du auch
Glückseelige! mit den Strömen und sie quillen unerschöpflich

Svečenico, najtišjo hčer boga,
50 njo, ki prerada molči v preprostosti globoki,
njo išče, ki je zrla z odprtim očesom,
kot bi ne vedela tega, nedavno, ko je vihar,
s smrtjo grozeč, ji donel nad glavo;
slutil je otrok nekaj boljšega
55 in na koncu je širom po nebu nastalo strmenje,
ker naj bi eno bilo veliko po veri kot ona sama,
blagoslavljajoča, moč višave;
zato so poslali sla, ki, spoznaje jo hitro,
smehljaje se misli takole: Tebe, nezlomljiva, preizkusiti
60 mora druga beseda, in zakliče naglas,
mladostni, zroč proti Germaniji:
»Ti si to, izbrana,
vseljubeča, in da bi
težko srečo nosila, postala si krepka,
65 od tedaj, ko skrita v gozdu in cvetočem maku,
polna sladkega dremeža, pijana, me
nisi opazila, dolgo, še preden so začutili tudi manjši
device ponos in ostrmeli, čigava si in od kod,
vendar ti sama nisi vedela tega. Nisem te ne prepoznal
70 in sem skrivaj, ko si sanjala, ločujoč se
opoldne ti pustil prijateljsko znamenje,
rožo ust, in si govorila samotna.
Vendar si tudi obilje zlatih besed poslala,
blagosrečna! s toki in ti vrejo neizčrpno

75 In die Gegenden all. Denn fast, wie der heiligen,
Die Mutter ist von allem,
Die Verborgene sonst genannt von Menschen,
So ist von Lieben und Leiden
Und voll von Ahnungen dir
80 Und voll von Frieden der Busen.

O trinke Morgenlüfte,
Biß daß du offen bist,
Und nenne, was vor Augen dir ist,
Nicht länger darf Geheimniß mehr
85 Das Ungesprochene bleiben,
Nachdem es lange verhüllt ist;
Denn Sterblichen geziemet die Schaam,
Und so zu reden die meiste Zeit,
Ist weise auch von Göttern.
90 Wo aber überflüssiger, denn lautere Quellen
Das Gold und ernst geworden ist der Zorn an dem Himmel,
Muß zwischen Tag und Nacht
Einsmals ein Wahres erscheinen.
Dreifach umschreibe du es,
95 Doch ungesprochen auch, wie es da ist,
Unschuldige, muß es bleiben.

O nenne Tochter du der heiligen Erd'
Einmal die Mutter. Es rauschen die Wasser am Fels
Und Wetter im Wald und bei dem Nahmen derselben

75 v krájjine vse. Kajti kakor mati svetih
je skoraj mati vsega,
ki so ljudje jo skrita imenovali sicèr,
tako so ljubezni in trpljenja
in polna ti slutenj
80 in polna miru prsa.

O, pij jutranje sape,
dokler odprta ne boš,
in imenuj, kar imaš pred očmi,
ne sme negovorjeno
85 skrivnost več ostati,
potem ko dolgo bila je zastrta;
kajti smrtnikom spodobi se sram
in večino časa govoriti tako
o bogovih tudi je modro.
90 Kjer pa izobilnejše od čistih izvirov
zlato in resna postane jeza na nebu,
med dnevom in nočjo enkrat
se mora prikazati resnično.
Trikrat opiši to,
95 toda tudi negovorjeno, kot je tukaj,
nedolžno mora ostati.

O, imenuj, ti hči svete Zemlje,
enkrat Mater. Šumijo vode na skali
in hudourje v gozdu in ob njih imenu

- 100 Tönt auf aus alter Zeit Vergangengöttliches wieder.
Wie anders ists! und rechthin glänzt und spricht
Zukünftiges auch erfreulich aus den Fernen.
Doch in der Mitte der Zeit
Lebt ruhig mit geweihter
- 105 Jungfräulicher Erde der Aether
Und gerne, zur Erinnerung, sind
Die unbedürftigen sie
Gastfreundlich bei den unbedürftgen
Bei deinen Feiertagen
- 110 Germania, wo du Priesterin bist
Und wehrlos Rath giebst rings
Den Königen und den Völkern.

100 iz starodavnega časa zveni spet minulo božje.
Kako je drugače! in tam na desni blešči in govori
tudi prihodnje vzradoščajoče iz dalj.
Toda v sredini časa
spokojno s posvečeno
105 deviško Zemljo živi Eter
in rada v spomin sta,
nepotrebna,
gostoljubno pri nepotrebnih,
pri tvojih praznikih,
110 Germanija, kjer si svečenica
in brezbrambno svétuješ naokrog
kraljem in ljudstvom.«

Der Rhein

An Isaak von Sinclair

Im dunkeln Epheu saß ich, an der Pforte
Des Waldes, eben, da der goldene Mittag,
Den Quell besuchend, herunterkam
Von Treppen des Alpengebirgs,
5 Das mir die göttlichgebaute,
Die Burg der Himmlischen heißt
Nach alter Meinung, wo aber
Geheim noch manches entschieden
Zu Menschen gelanget; von da
10 Vernahm ich ohne Vermuthen
Ein Schiksaal, denn noch kaum
War mir im warmen Schatten
Sich manches beredend, die Seele
Italia zu geschweift
15 Und fernhin an die Küsten Moreas.

Jetzt aber, drinn im Gebirg,
Tief unter den silbernen Gipfeln
Und unter fröhlichem Grün,
Wo die Wälder schauernd zu ihm,
20 Und der Felsen Häupter übereinander
Hinabschaun, taglang, dort
Im kältesten Abgrund hört'

Ren

Isaaku von Sinclairju

V temnem bršljanu sedel sem, pri vratih
gozda, ravno ko zlato poldne,
izvir obiskaje, se je spuščalo
po stopnicah alpskega góreja,
5 ki se mi božjezgrajeno,
grad nebeščanov imenuje
po starem mnenju, a kjer
skrivaj še marsikaj odločeno
k človeku dospe; od tod
10 sem dojel, ne da bi ugibal,
usodo, kajti ravno še
se mi v topli je senci,
pri sebi marsikaj premlevajoč, duša
klatila proti Italiji
15 in tja daleč na moreaške obale.

Zdaj pa, tam notri v górju,
globoko pod srebrnimi vrhi
in pod veselim zelenjem,
kjer gozdovi drgetajoč k njemu
20 in glave skal druga čez drugo
zrejo navzdol, ves dan, tam
v najhladnejšem breznu

Ich um Erlösung jammern
Den Jüngling, es hörten ihn, wie er tobt',
25 Und die Mutter Erd' anklagt',
Und den Donnerer, der ihn gezeuget,
Erbarmend die Eltern, doch
Die Sterblichen flohn von dem Ort,
Denn furchtbar war, da lichtlos er
30 In den Fesseln sich wälzte,
Das Rasen des Halbgotts.

Die Stimme wars des edelsten der Ströme,
Des freigeborenen Rheins,
Und anderes hoffte der, als droben von den Brüdern,
35 Dem Tessin und dem Rhodanus,
Er schied und wandern wollt', und ungeduldig ihn
Nach Asia trieb die königliche Seele.
Doch unverständlich ist
Das Wünschen vor dem Schiksaal.
40 Die Blindesten aber
Sind Göttersöhne. Denn es kennet der Mensch
Sein Haus und dem Thier ward, wo
Es bauen solle, doch jenen ist
Der Fehl, daß sie nicht wissen wohin?
45 In die unerfahrne Seele gegeben.

Ein Räthsel ist Reinent sprungenes. Auch
Der Gesang kaum darf es enthüllen. Denn

po odrešitvi sem slišal tožiti
mladeniča, poslušala sta ga, kako razsaja
25 in mater Zemljo obtožuje
in gromovnika, ki ga je spočel,
usmiljeno starša, a
smrtniki so bežali s tega kraja,
kajti strašno bilo je, ko brez svetlobe
30 se je valjal v sponah,
besnenje polboga.

Bil glas je najbolj žlahtnega izmed tókov,
prosto rojenega Rena,
in drugo je upal, ko se tam zgoraj ločeval je od bratov,
35 Tesina in Rodana,
in hotel na pot, in nepotrpljivo ga
je proti Aziji gnala kraljevska duša.
A nerazumno je
želenje pred usodo.
40 Najbolj slepi pa
so sinovi bogov. Kajti človek pozna
svoj dom in zgodilo se je živali, kje
naj gradi, tistim pa je
hiba, da ne vedo kam,
45 dana v neizkušeno dušo.

Uganka je čistovznikla. Tudi
spev jo sme komaj odstreti. Kajti

Wie du anfiengst, wirst du bleiben,
So viel auch wirket die Noth,
50 Und die Zucht, das meiste nemlich
Vermag die Geburt,
Und der Lichtstral, der
Dem Neugebornen begegnet.
Wo aber ist einer,
55 Um frei zu bleiben
Sein Leben lang, und des Herzens Wunsch
Allein zu erfüllen, so
Aus günstigen Höhn, wie der Rhein,
Und so aus heiligem Schoose
60 Glücklich geboren, wie jener?

Drum ist ein Jauchzen sein Wort.
Nicht liebt er, wie andere Kinder,
In Wikelbanden zu weinen;
Denn wo die Ufer zuerst
65 An die Seit ihm schleichen, die krummen,
Und durstig umwindend ihn,
Den Unbedachten, zu ziehn
Und wohl zu behüten begehren
Im eigenen Zahne, lachend
70 Zerreißt er die Schlangen und stürzt
Mit der Beut und wenn in der Eil'
Ein Größerer ihn nicht zähmt,
Ihn wachsen läßt, wie der Bliz, muß er

kakor začneš, boš ostal,
naj še toliko naredi stiska
50 in vzgoja, večino namreč
zmore rojstvo,
in žarek svetlobe, ki
sreča novorojenca.
Kje pa je kdo,
55 da prost bi ostal
vse življenje in da le srca željo
bi izpolnjeval, tako
z naklonjenih višav kakor Ren
in tako iz svetega krila
60 srečno rojèn kakor oni?

Zato je vrisk njegova beseda.
Ne mara, kot drugi otroci,
jokati v plenica;
kajti kjer se ob strani
65 plazita k njemu bregova, ta uvita,
in žejno ovijajoč ga,
nepremišljenca, poželita vleči
in pač varovati
v svojih zobeh, smeje se
70 raztrga kači in plane
s plenom, in če ga v naglici
ne obrzda kdo večji,
če ga pusti rasti, mora kot blisk

Die Erde spalten, und wie Bezauberte fliehn
75 Die Wälder ihm nach und zusammensinkend die Berge.

Ein Gott will aber sparen den Söhnen
Das eilende Leben und lächelt,
Wenn unenthaltlich, aber gehemmt
Von heiligen Alpen, ihm
80 In der Tiefe, wie jener, zürnen die Ströme.
In solcher Esse wird dann
Auch alles Lautre geschmiedet,
Und schön ists, wie er drauf,
Nachdem er die Berge verlassen,
85 Stillwandelnd sich im deutschen Lande
Begnüget und das Sehnen stillt
Im guten Geschäfte, wenn er das Land baut
Der Vater Rhein und liebe Kinder nährt
In Städten, die er gegründet.

90 Doch nimmer, nimmer vergißt ers.
Denn eher muß die Wohnung vergehn,
Und die Sazung und zum Unbild werden
Der Tag der Menschen, ehe vergessen
Ein solcher dürfte den Ursprung
95 Und die reine Stimme der Jugend.
Wer war es, der zuerst
Die Liebesbande verderbt
Und Strike von ihnen gemacht hat?

75 razklati zemljo, in kot začarani bežijo
za njim gozdovi in vase toneč gore.

 Bog pa sinovom želi prihraniti
naglo življenje in se smehlja,
ko se nezadržno, toda
od svetih Alp zadrževano,
80 v globini, kot tisti, mu srdijo toki.
Na takem ognjišču potem
se tudi vse izčiščeno skuje,
in lepo je, kako se,
potem ko je gore zapustil,
85 v tihem sprehodu teši v nemški deželi
in koprnenje tiša
v dobrem opravku, ko deželo gradi,
oče Ren, in ljube otroke hrani
v mestih, ki jih je uteméljil.

90 A nikdar, nikdar ne pozabi tega.
Kajti prej mora bivališče preiti
in postava in brezobličn postati
dan ljudi, preden kdo tak
bi smel pozabiti izvor
95 in čisti glas mladosti.
Kdo je bil, ki prvi je
uničil vezi ljubezni
in iz njih naredil vrvi?

- Dann haben des eigenen Rechts
100 Und gewiß des himmlischen Feuers
Gespottet die Trozigen, dann erst
Die sterblichen Pfade verachtend
Verwegnes erwählt
Und den Göttern gleich zu werden getrachtet.
- 105 Es haben aber an eigner
Unsterblichkeit die Götter genug, und bedürfen
Die Himmlischen eines Dings,
So sind Heroën und Menschen
Und Sterbliche sonst. Denn weil
110 Die Seeligsten nichts fühlen von selbst,
Muß wohl, wenn solches zu sagen
Erlaubt ist, in der Götter Nahmen
Theilnehmend fühlen ein Andrer,
Den brauchen sie; jedoch ihr Gericht
115 Ist, daß sein eigenes Haus
Zerbreche der und das Liebste
Wie den Feind schelt' und sich Vater und Kind
Begrabe unter den Trümmern,
Wenn einer, wie sie, seyn will und nicht
120 Ungleiches dulden, der Schwärmer.

Drum wohl ihm, welcher fand
Ein wohlbeschiedenes Schiksaal,
Wo noch der Wanderungen

- Potem so se iz lastne pravice
100 in gotovo tudi iz nebeškega ognja
norčevali kljubovalci, šele potem so,
smrtniške steze prezirajoč,
izbrali drznost
in se naprezali postati enaki bogovom.
- 105 Bogovi pa imajo dovolj svoje
nesmrtnosti, in če nebeščani
potrebujejo kako stvar,
so to heroji in ljudje
in smrtniki sploh. Kajti ker
110 najbolj blaženi sami ničesar ne čutijo,
mora pač, če je kaj takega reči
dovoljeno, v imenu bogov
udeležen čutiti kdo drug,
ki ga rabijo; kljub temu je njihova
115 sodba, da svoj lastni dom
razdre in to, kar mu je najljubše,
kot sovražnika kolne in si očeta in otroka
zakoplje med razvalinami,
če biti kdo hoče kot oni in
120 neenakega ne trpi, sanjač.

Zato blagor mu, ki je našel
lepo dodeljeno usodo,
kjer popotovanj

Und süß der Leiden Erinnerung
 125 Aufrauscht am sichern Gestade,
 Daß da und dorthin gern
 Er sehn mag bis an die Grenzen
 Die bei der Geburt ihm Gott
 Zum Aufenthalte gezeichnet.
 130 Dann ruht er, seligbescheiden,
 Denn alles, was er gewollt,
 Das Himmlische, von selber umfängt
 Es unbezwungen, lächelnd
 Jezt, da er ruhet, den Kühnen.

135 Halbgötter denk' ich jezt
 Und kennen muß ich die Theuern,
 Weil oft ihr Leben so
 Die sehnende Brust mir beweget.
 Wem aber, wie, Rousseau, dir,
 140 Unüberwindlich die Seele
 Die starkausdauernde ward,
 Und sicherer Sinn
 Und süße Gaabe zu hören,
 Zu reden so, daß er aus heiliger Fülle
 145 Wie der Weingott, thörig göttlich
 Und gesezlos sie die Sprache der Reinesten giebt
 Verständlich den Guten, aber mit Recht
 Die Achtungslosen mit Blindheit schlägt
 Die entweihenden Knechte, wie nenn ich den Fremden?

in trpljenja sladki spomin
125 še vzšumeva na varnem obrežju,
da semintja rad
utegne pogledati vse do mejá,
ki mu jih bog je ob rojstvu
zarisal za prebivališče.
130 Potem, blaženo skromen, počiva,
kajti vse, kar je hotel,
tisto nebeško, ga sámó obdaja
brez prisile, smehljaje se
zdaj, ko počiva, drzneža.

135 Zdaj polbogov se spominjam
in drage jih moram poznati,
ker njih življenje pogosto
vzgibava koprneče mi prsi.
Kdor pa kot, Rousseau, ti
140 nepremagljivo ima dušo,
krepko v vztrajanju,
in zanesljivo pamet
in sladek dar poslušáti,
govoriti tako, da iz svete polnine
145 kot vinski bog noro božansko
in brezzakonsko ga, jezik najčistejših,
razumljivo podaja dobrim, a po pravici
nespoštljive udarja s slepoto,
skrunece služabnike, kako naj ga imenujem, tujca?

150 Die Söhne der Erde sind, wie die Mutter,
Allliebend, so empfangen sie auch
Mühlos, die Glücklichen, Alles.
Drum überraschet es auch
Und schrökt den sterblichen Mann,
155 Wenn er den Himmel, den
Er mit den liebenden Armen
Sich auf die Schultern gehäufft,
Und die Last der Freude bedenket;
Dann scheint ihm oft das Beste,
160 Fast ganz vergessen da,
Wo der Stral nicht brennt,
Im Schatten des Walds
Am Bielersee in frischer Grüne zu seyn,
Und sorglosarm an Tönen,
165 Anfängern gleich, bei Nachtigallen zu lernen.

Und herrlich ists, aus heiligem Schlafe dann
Erstehen und aus Waldes Kühle
Erwachend, Abends nun
Dem milderen Licht entgegenzugehn,
170 Wenn, der die Berge gebaut
Und den Pfad der Ströme gezeichnet,
Nachdem er lächelnd auch
Der Menschen geschäftiges Leben
Das othemarme, wie Seegel
175 Mit seinen Lüften gelenkt hat,

150 Sinovi Zemlje so, kot Mati,
vseljubeči, tako tudi
brez truda, srečneži, prejemajo vse.
Zato tudi preseneča
in straši smrtnega moža,
155 ko preudarja o nebu, ki
si z ljubečimi rókami ga
je naložil na pleča,
in o bremenu radosti;
tedaj se pogosto zdi mu najboljše
160 skoraj povsem pozabljen biti tukaj,
kjer žarek ne ožge,
v senci gozda
ob Bielskem jezeru med svežim zelenjem,
in se brezskrbno reven tonov,
165 tako kot začetniki, učiti pri slavicih.

In veličastno je vstati potem
iz svetega spanca in, prebujajoč se
iz gozdnega hlada, zvečer
miléjši svetlobi iti naproti,
170 ko tudi ta, ki je gore zgradil
in tokov zarisal pot,
potem ko je smehljaje se tudi
prizadevno življenje ljudi,
to revno daha, kot jadro
175 krmaril s svojimi sapami,

Auch ruht und zu der Schülerin jezt,
Der Bildner, Gutes mehr
Denn Böses findend,
Zur heutigen Erde der Tag sich neiget. –

180 Dann feiern das Brautfest Menschen und Götter,
Es feiern die Lebenden all,
Und ausgeglichen
Ist eine Weile das Schiksaal.
Und die Flüchtlinge suchen die Heerberg,
185 Und süßen Schlummer die Tapfern,
Die Liebenden aber
Sind, was sie waren, sie sind
Zu Hauße, wo die Blume sich freuet
Unschädlicher Gluth und die finsternen Bäume
190 Der Geist umsäuselt, aber die Unversöhnten
Sind umgewandelt und eilen
Die Hände sich ehe zu reichen,
Bevor das freundliche Licht
Hinuntergeht und die Nacht kommt.

195 Doch einigen eilt
Diß schnell vorüber, andere
Behalten es länger.
Die ewigen Götter sind
Voll Lebens allzeit; bis in den Tod
200 Kann aber ein Mensch auch

počiva in se k učenki zdaj,
gradilec, najdevajoč dobrega več
kakor zla,
k današnji Zemlji nagiba dan. –

180 Tedaj slavijo svatbo ljudje in bogovi,
slavijo jo živi vsi,
in izravnana
je kratek čas usoda.
In ubežniki iščejo zavetje
185 in sladek dremež srčneži,
ljubeči pa
so, kar so bili, doma
so, kjer se radosti roža
neškodljivega žara in mračna drevesa
190 obšumeva duh, nespravljeni pa
so preobraženi in hite
prej podati si roke,
preden prijazna luč
zaide in pride noč.

195 A nekaterim
brž odnagli, drugi
to dlje obdrže.
Večni bogovi so
polni življenja venomer; vse do smrti
200 pa more človek

Im Gedächtniß doch das Beste behalten,
Und dann erlebt er das Höchste.
Nur hat ein jeder sein Maas.
Denn schwer ist zu tragen
205 Das Unglück, aber schwerer das Glück.
Ein Weiser aber vermocht es
Vom Mittag bis in die Mitternacht,
Und bis der Morgen erglänzte,
Beim Gastmahl helle zu bleiben.

210 Dir mag auf heißem Pfade unter Tannen oder
Im Dunkel des Eichwalds gehüllt
In Stahl, mein Sinklair! Gott erscheinen oder
In Wolken, du kennst ihn, da du kennest, jugendlich,
Des Guten Kraft, und nimmer ist dir
215 Verborgnen das Lächeln des Herrschers
Bei Tage, wenn
Es fieberhaft und angekettet das
Lebendige scheineth oder auch
Bei Nacht, wenn alles gemischt
220 Ist ordnungslos und wiederkehrt
Uralte Verwirrung.

vendarle tudi v pomnjenju obdržati najboljše
in potem doživi najvišje.
Le da ima sleherni svojo mero.
Kajti težko je prenašati
205 nesrečo, a teže srečo.
Modri pa je zmogel
od poldne vse v polnoč,
in dokler vzbleščalo ni jutro,
ostati svetel pri gostiji.

210 Naj tebi na vroči stezi pod jelkami ali
v temini hrastovega gozda zastrt
v jeklu, moj Sinclair! prikaže se bog ali
v oblakih, ti ga spoznaš, saj mladostno poznaš
dobrega silo in nikdar ti

215 Vladarjev smehljaj ni zakrit
podnevi, ko
vročično in prikovano sije
to, kar živi, ali tudi
ponoči, ko vse je brez reda

220 pomešano in se vrne
prastara zmeda.

Versöhnender der du nimmergeglauht...

Erste Fassung

Versöhnender der du nimmergeglauht
Nun da bist, Freundesgestalt mir
Annimmst Unsterblicher, aber wohl
Erkenn ich das Hohe
5 Das mir die Knie beugt,
Und fast wie ein Blinder muß ich
Dich, himmlischer fragen wozu du mir,
Woher du seiest, seeliger Friede!
Diß eine weiß ich, sterbliches bist du nichts,
10 Denn manches mag ein Weiser oder
Der treuanblickenden Freunde einer erhellen, wenn aber
Ein Gott erscheint, auf Himmel und Erd und Meer
Kömt allerneuende Klarheit.

Einst freueten wir uns auch,
15 Zur Morgenstunde wo stille die Werkstatt war
Am Feiertag, und die Blumen in der Stille,
Wohl blühten schöner auch sie und helle quillten lebendige Brunnen.
Fern rauschte der Gemeinde schauerlicher Gesang,
Wo heiligem Wein gleich, die geheimen Sprüche
20 Gealtert aber gewaltiger einst, aus Gottes
Gewittern im Sommer gewachsen,

Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo ...

Prva različica

Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo,
zdaj tu si, podobo prijatelja mi
privzemaš, nesmrtni, pa vendar
spoznavam visôkost,
5 ki mi upogiba koleno,
in skoraj kot slepec te
moram, nebeški, vprašati, čemu ti mi,
od kod si, blaženi mir!
To eno vem, da nisi nič smrtnega,
10 kajti marsikaj utegne kak modrec ali
od zvesto gledajočih prijateljev kdo razsvetliti, ko pa
kak bog se prikaže, na nebo in na zemljo in morje
pride vseobnavljajoča jasnina.

Nekoč smo se tudi mi radostili
15 ob jutranji uri, ko tiha bila je delavnica
na praznik in rože v tišini,
bržčas so tudi one lepše cvetele in so svetlo izvirali živi vodnjaki.
Daleč šumel je občéstva srhljivi spev,
kjer so, enaki svetemu vinu, skrivnostnejši reki,
20 postarni, a nekoč silnejši, zrasli
iz božjih neviht poleti,

Die Sorgen doch mir stillten
Und die Zweifel aber nimmer wußt ich, wie mir geschah,
Denn kaum geboren, warum breitetet
25 Ihr mir schon über die Augen eine Nacht,
Daß ich die Erde nicht sah und mühsam
Euch athmen muß, ihr himmlischen Lüfte.

Zuvorbestimmt wars. Und es lächelt Gott,
Wenn unaufhaltsam aber von seinen Bergen gehemmt
30 Ihm zürnend in den ehernen Ufern brausen die Ströme,
Tief wo kein Tag die begrabenen nennt.
Und o, daß immer allerhaltender, du auch mich
So haltest, und leichtentfliehende Seele mir sparest,
Drum hab ich heute das Fest, und abendlich in der Stille
35 Blüht rings der Geist und wär auch silbergrau mir die Loke,
Doch würd ich rathen, daß wir sorgten ihr Freunde
Für Gastmahl und Gesang, und Kränze genug und Töne
Bei solcher Zeit unsterblichen Jünglingen gleich.

Sei gegenwärtig Jüngling, jezt erst, denn noch ehe du ausgeredet
40 Rief es herab, und schnell verhüllt war jenes Freudige, das
Du reichtest, und weit umschattend breitete sich über dir
Und furchtbar ein Verhängniß,
So ist schnellvergänglich alles Himmlische, aber umsonst nicht
Des Maases allzeit kundig rührt mit schonender Hand
45 Die Wohnungen der Menschen
Ein Gott an, einen Augenblick nur

mi vendar blažili skrbi
in dvom, toda vedel nisem nikdàr, kako se godi mi,
kajti, komaj rojenemu, zakaj ste
25 mi že čez oči širile noč,
da zemlje nisem videl in sem vas
trudoma moral dihati, ve nebeške sape?

Določeno bilo je vnaprej. In se smehlja bog,
ko nezadržno, vendar zavrto od njegovih gora
30 mu, srdeč se v železnih bregovih, buče toki,
globoko, kjer ne imenuje noben dan pokopanih.
In o da venomer, Vsevzdržujoči, tako držiš
tudi mene in mi lahkoubežno dušo prihranjaš,
zato danes imam slavje, in večerno v tišini
35 naokrog cveti duh, in tudi če srebrnosiv bi mi bil koder,
bi vendarle svétoval, da, vi prijatelji, mi za gostijo
in spev in vencev in tonov dovolj poskrbimo,
o takem času nesmrtnim mladeničem enaki.

Pričujoč bodi, mladenič, šele zdaj, kajti še preden si izgovoril,
40 se dol je razlegel klic in hitro bilo je zastrto, kar si radóstnega
prožil, in široko obsenčajoče nad tabo in strašljivo
se širila je poguba,
tako je hitro minljivo vse nebeško, a ne zaman,
ves čas vede za mero, dotakne s prizanašajočo roko
45 prebivališč se ljudi
kak bog, le za trenutek,

Und sie wissen es nicht, doch lange
Gedenken sie deß, und fragen, wer es gewesen.
Wenn aber eine Zeit vorbei ist, kennen sie es.

50 Und menschlicher Wohlthat folget der Dank,
Auf göttliche Gaabe aber jahrlang
Die Mühn erst und das Irrsaal,
Daß milder auf die folgende Zeit
Der hohe Stral
55 Durch heilige Wildniß scheine.
Darum, o Göttlicher! sei gegenwärtig,
Und schöner, wie sonst, o sei
Versöhnender nun versöhnt daß wir des Abends
Mit den Freunden dich nennen, und singen
60 Von den Hohen, und neben dir noch andere sein.

Denn versiegt fast, all in Opferflammen
War ausgeathmet das heilige Feuer
Da schikte schnellentzündend der Vater
Das liebendste, was er hatte, herab
65 Damit entbrennend,
Und wenn fortzehend von Geschlecht zu Geschlecht,
Die Menschen wären des Seegens zu voll,
Daß jeder sich genügt und übermüthig vergäße des Himmels,
Dann sprach er soll ein neues beginnen,
70 Und siehe! was du verschwiegest,
Der Zeiten Vollendung hat es gebracht.

in oni ne vejo, vendar se dolgo
spominjajo tega in vprašujejo, kdo je bil.
Ko pa mine čas, to poznajo.

50 In sledi človeškemu dobremu delu zahvala,
božjemu daru pa leta
trud najprej in zmedênost,
da za čas, ki sledi, miléje sveti
visoki žarek
55 skoz sveto divjino.
Zato, o božanski, bodi pričujoč
in lepše kot sícer, o, spravitelj,
bodi zdaj spravljen, da zvečer
te s prijatelji imenujemo in pojemo
60 o visokih in so poleg tebe še drugi.

Kajti skoraj usahel, ves v žrtvénih plamenih
bil je izdihan sveti ogenj,
ko je, hitro vnemajoč, Oče poslal
dol, kar je imel najbolj ljubečega,
65 vžigajoč s tem,
in ko ljudje, naprej živeč iz roda v rod,
bi prepolni bili blagoslova,
da vsak bi bil sebi zadosti in bi objestno pozabljal nebo,
tedaj je govoril se mora novo začeti,
70 in glej! o čemer si molčal,
časov dovršitev prinesla je to.

Wohl wußtest du es, aber nicht zu leben, zu sterben warst du gesandt,
Und immer größer, denn sein Feld, wie der Götter Gott
Er selbst, muß einer der anderen auch seyn.

75 Wenn aber die Stunde schlägt
Wie der Meister tritt er, aus der Werkstatt,
Und ander Gewand nicht, denn
Ein festliches ziehet er an
Zum Zeichen, daß noch anderes auch
80 Im Werk ihm übrig gewesen.
Geringer und größer erscheint er.
Und so auch du
Und gönnest uns, den Söhnen der liebenden Erde,
Daß wir, so viel herangewachsen
85 Der Feste sind, sie alle feiern und nicht
Die Götter zählen, Einer ist immer für alle.
Mir gleich dem Sonnenlichte! göttlicher sei
Am Abend deiner Tage begrüßet.
Und mögen bleiben wir nun.

Bržčas si vedel, vendar ne, da živiš, da umreš, bil si poslan,
in čedalje večji od svojega polja, kakor bogov bog,
On sam, mora tudi biti eden od drugih.

75 Ko pa ura odbije,
kakor mojster stopi iz delavnice
in ne obleče
druge obleke kot slávljensko
v znamenje, da mu je tudi še
80 drugo ostalo v delu.
Manjši in večji se kaže.
In tako tudi ti,
in nam naklanjaš, sinovom ljubeče Zemlje,
da, kolikor mnogo zraslo
85 je slavij, slavimo vse in bógov
ne štejemo, Eden je zmeraj za vse.
Enako kot sončna svetloba! naj, božanski, mi
na večer tvojih dni bo pozdravljen.
In naj ostanemo zdaj.

Versöhnender der du nimmergeglaut...
Zweite Fassung

Versöhnender der du nimmergeglaut
Nun da bist, Freundesgestalt mir
Annimmst Unsterblicher, aber wohl
Erkenn ich das Hohe
5 Das mir die Knie beugt,
Und fast wie ein Blinder muß ich
Dich, himmlischer fragen wozu du mir,
Woher du seiest, seeliger Friede!
Diß eine weiß ich, sterbliches bist du nichts,
10 Denn manches mag ein Weiser oder
Der treuanblickenden Freunde einer erhellen, wenn aber
Ein Gott erscheint, auf Himmel und Erd und Meer
Kömt allerneuende Klarheit.

Einst freueten wir uns auch,
15 Zur Morgenstunde wo stille die Werkstatt war
Am Feiertag, und die Blumen in der Stille,
Wohl blühten schöner auch sie und helle quillten lebendige Brunnen.
Fern rauschte der Gemeinde schauerlicher Gesang,
Wo heiligem Wein gleich, die geheimen Sprüche
20 Gealtert aber gewaltiger einst, aus Gottes
Gewittern im Sommer gewachsen,
Die Sorgen doch mir stillten

Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo ...

Druga različica

Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo,
zdaj tu si, podobo prijatelja mi
privzemaš, nesmrtni, pa vendar
spoznavam visôkost,
5 ki mi upogiba koleno,
in skoraj kot slepec te
moram, nebeški, vprašati, čemu ti mi,
od kod si, blaženi mir!
To eno vem, da nisi nič smrtnega,
10 kajti marsikaj utegne kak modrec ali
od zvesto gledajočih prijateljev kdo razsvetliti, ko pa
kak bog se prikaže, na nebo in na zemljo in morje
pride vseobnavljajoča jasnina.

Nekoč smo se tudi mi radostili
15 ob jutranji uri, ko tiha bila je delavnica
na praznik in rože v tišini,
bržčas so tudi one lepše cvetele in so svetlo izviral živi vodnjaki.
Daleč šumel je občéstva srhljivi spev,
kjer so, enaki svetemu vinu, skrivnostnejši reki,
20 postarni, a nekoč silnejši, zrasli
iz božjih neviht poleti,
mi vendar blažili skrbi

Und die Zweifel aber nimmer wußt ich, wie mir geschah,
Denn kaum geboren, warum breitetet
25 Ihr mir schon über die Augen eine Nacht,
Daß ich die Erde nicht sah und mühsam
Euch athmen muß, ihr himmlischen Lüfte.

Zuvorbestimmt wars. Und es lächelt Gott,
Wenn unaufhaltsam aber von seinen Bergen gehemmt
30 Ihm zürnend in den ehernen Ufern brausen die Ströme,
Tief wo kein Tag die begrabenen nennt.
Und o, daß immer allerhaltender, du auch mich
So haltest, und leichtentfliehende Seele mir sparest,
Drum hab ich heute das Fest, und abendlich in der Stille
35 Blüht rings der Geist und wär auch silbergrau mir die Loke,
Doch würd ich rathen, daß wir sorgten ihr Freunde
Für Gastmahl und Gesang, und Kränze genug und Töne
Bei solcher Zeit unsterblichen Jünglingen gleich.

Und manchen möcht' ich laden, aber o du,
40 Der freundlich ernst den Menschen zugethan
Dort unter syrischer Palme
Wo nahe lag die Stadt am Brunnen gerne weiltest,
Das Kornfeld rauschte rings still athmete die Kühlung
Vom Dunkel des geweihten Gebirgs,
45 Und die lieben Freunde, das treue Gewölk
Umschatteten dich auch, damit der reine, kühne
Durch Wildniß mild der Stral von oben kam o Jüngling!

in dvom, toda vedel nisem nikdàr, kako se godi mi,
kajti, komaj rojenemu, zakaj ste
25 mi že čez oči širile noč,
da zemlje nisem videl in sem vas
trudoma moral dihati, ve nebeške sape?

Določeno bilo je vnaprej. In se smehlja bog,
ko nezadržno, vendar zavrto od njegovih gora
30 mu, srdeč se v železnih bregovih, buče toki,
globoko, kjer ne imenuje noben dan pokopanih.
In o da venomer, Vsevzdržujoči, tako držiš
tudi mene in mi lahkoubežno dušo prihranjaš,
zato danes imam slavje, in večerno v tišini
35 naokrog cveti duh, in tudi če srebrnosiv bi mi bil koder,
bi vendarle svétoval, da, vi prijatelji, mi za gostijo
in spev in vencev in tonov dovolj poskrbimo,
o takem času nesmrtnim mladeničem enaki.

In marsikoga rad bi povabil, vendar, o ti,
40 ki prijazno resno ljudem vdan,
tam pod sirsko palmo,
kjer blizu ležalo je mesto, si rad se mudil pri vodnjaku,
naokrog je žitno polje šumelo tiho je dihal hlad
od temè posvečenega górja
45 in ljubi prijatelji, zvesti oblaki,
so obsenčali tudi tebe, da čisti, drzni
je skoz divjino milo od zgoraj prišel žarek, o mladenič!

Ach! aber dunkler umschattete, mitten im Wort dich
Furchtbar entscheidend ein tödtlich Verhängniß. So ist schnell
50 Vergänglich alles Himmlische; aber umsonst nicht.

Denn schonend rührt, des Maases allzeit kundig
Nur einen Augenblick die Wohnungen der Menschen
Ein Gott an, unversehn, und keiner weiß es, wer?
Und drüber hin darf alles Freche gehn,
55 Und kommen muß zum heiligen Ort das Wilde
Von Enden fern, und blindbetastend übt den Wahn
Am Göttlichen, und trifft ein Schiksaal darin. Dank
Folgt niemals auf dem Fuße solchem Geschenke.
Zu schwer ist jenes zu fassen,
60 Denn wäre der es giebt, nicht sparsam
Längst wäre vom Seegen des Heerds
Uns Gipfel und Boden entzündet.

Und menschlicher Wohlthat folgt der Dank,
Auf göttliche Gaabe aber jahrlang
65 Die Mühn erst und das Irrsaal,
Bis Eigentum geworden ist und verdient
Und sein sie darf der Mensch dann auch
Die menschlich göttliche nennen.
So gewann erst empfangend
70 Ein räthselhaft Geschenk,
Und ringend dann als er das Gefährliche des
Siegs, das trunkenübermüthige mit göttlichem Verstand

Ah! vendar te je temnéje, sredi besede,
strašljivo odločujoč obsenčila smrtna usoda. Tako je hitro
50 minljivo vse nebeško; a ne zaman.

Kajti prizanašajoč se, ves čas vede za mero,
le za trenutek prebivališč ljudi dotakne
kak bog, nepričakovano, in nihče ne ve kdo.
In iti tja čez sme vsa predrznost
55 in mora iz daljnih koncev na sveti kraj priti
divjost, in slepo tipajoč blodi
ob božjem in v tem sreča usodo. Zahvala
ni takemu darilu nikdâr za petami.
Pretežko ga je dojeti.
60 Kajti če ta, ki ga daje, ne bi bil varčen,
se od blagoslova ognjišča zdavnaj
bi vnela vrh nam in tla.

In sledi človeškemu dobremu delu zahvala,
božjemu daru pa leta
65 trud najprej in zmedênost,
doklêr ne postane lastnina in zaslužen
in njegov, potem ga sme človek
tudi človeško božjega imenovati.
Tako je dobil sprejemajoč šele
70 zagonetno darilo,
in bojujoč se potem, ko je tisto nevarno pri
zmagi, pijano objetnost, z božanskim razumom

überwunden der Mensch, gewann er die Flamme und die Wooge
des Meeres und den Boden der Erd und ihren Wald und das heiße Gebirg,
75 und den finstern Teich gewann
das unscheinbare aber das nächste gewann er zuletzt,
die liebste

premagal človek, je plamen dobil in val
morja in tla zemlje in njen gozd in vroče górije,
75 in je mračen ribnik dobil,
 neznatno pa, tisto najbližje, dobil je nazadnje,
 najljubšo

Versöhnender der du nimmergeglauht...
Dritte Fassung

Versöhnender der du nimmergeglauht
Nun da bist, Freundesgestalt mir
Annimmst Unsterblicher, aber wohl
Erkenn ich das Hohe
5 Das mir die Knie beugt,
Und fast wie ein Blinder muß ich
Dich, himmlischer fragen wozu du mir,
Woher du seiest, seeliger Friedel!
Diß eine weiß ich, sterbliches bist du nichts,
10 Denn manches mag ein Weiser oder
Der treuanblikenden Freunde einer erhellen, wenn aber
Ein Gott erscheint, auf Himmel und Erd und Meer
Kömt allerneuende Klarheit.

Drum hab ich heute das Fest, und abendlich in der Stille
15 Blüht rings der Geist und wär auch silbergrau mir die Loke,
Doch würd ich rathen, daß wir sorgten ihr Freunde
Für Gastmahl und Gesang, und Kränze genug und Töne
Bei solcher Zeit unsterblichen Jünglingen gleich.

Des Göttlichen aber empfiengen wir
20 Doch viel. Es ward die Flamm uns
In die Hände gegeben, und Boden und Meersfluth.

Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo ...

Tretja različica

Spravitelj, ki nikdar se vate ni verovalo,
zdaj tu si, podobo prijatelja mi
privzemaš, nesmrtni, pa vendar
spoznavam visôkost,
5 ki mi upogiba koleno,
In skoraj kot slepec te
moram, nebeški, vprašati, čemu ti mi,
od kod si, blaženi mir!
To eno vem, da nisi nič smrtnega,
10 kajti marsikaj utegne kak modrec ali
od zvesto gledajočih prijateljev kdo razsvetliti, ko pa
kak bog se prikaže, na nebo in na zemljo in morje
pride vseobnavljajoča jasnina.

Zato danes imam slavje, in večerno v tišini
15 naokrog cveti duh, in tudi če srebrnosiv bi mi bil koder,
bi vendarle svétoval, da, vi prijatelji, mi za gostijo
in spev in vencev in tonov dovolj poskrbimo,
o takem času nesmrtnim mladeničem enaki.

Božjega pa smo vendar
20 prejeli mnogo. Plamen nam dan je bil
v roke in tla in morsko valovje.

Denn nur auf menschliche Weise, nimmermehr
Sind jene mit uns, die fremden Kräfte vertraut
Und es lehret Gestirn dich, das
25 Vor Augen dir ist, denn nimmer kannst du ihm gleichen
dem Allebendigen von dem
Viel Freuden sind und Gesänge.

Ist einer ein Sohn, ein Ruhigmächtiger ist er,
Denn nun erkennen wir ihn,
30 Jezt da wir kennen den Vater,
Und Feiertage zu halten
Der Hohe sich der Geist
Froh zu den Menschen geneigt hat.
Zur Herrschaft war der immer zu groß
35 Und geringer denn er, so weit es auch gereicht sein Feld.
Es mag ein Gott auch, Sterblichen gleich
Erwählen ein Tagewerk und theilen alles das Schiksaal
Daß alle sich einander erfahren, und wenn
Die Stille wiederkehret, eine Sprache unter Lebenden
40 sei. Wie der Meister tritt er dann, aus der
Werkstatt, geringer und größer, und andres Gewand nicht denn ein fest-
liches ziehet er an. Und alle die wandelnden Menschen

Denn siehe es ist der Abend der Zeit

Die Geseze aber, die unter Liebenden gelten
45 Die schönausgleichenden sie sind dann allgeltend
Von der Erde bis hoch in den Himmel.

Kajti le po človeško, nikdar bolj
niso one zaupne z nami, tuje sile,
in uči te ozvezdje, ki
25 ga imaš pred očmi, kajti nikdar ne moreš mu biti enak,
vseživečemu, ki so od njega
mnoge radósti in spevi.

Eden je sin, spokojno mogočen je,
kajti zdaj ga spoznavamo,
30 zdaj, ko poznamo Očeta,
in da bi praznovali,
se je Visoki, duh
nagnil veselo k ljudem.
Za vladavino je ta bil zmeraj prevelik
35 in manjši kot on, kolikor daleč je seglo že ono, njegovo polje.
Utegne pa kak bog tudi, smrtnikom enak,
dnevno delo izbrati in deliti vso usodo,
da vsi drug drugega izkusijo, in ko
se vrne tišina, da bo med živečimi
40 jezik. Kakor mojster tedaj stopi iz
delavnice, manjši in večji, in druge obleke ne obleče kot sláv-
ljensko. In vsi živi ljudje

Kajti, glej, večer časa je
zakoni pa, ki veljajo med ljubečimi,
45 lepo izravnavajoči, oni tedaj so vseveljavni
od zemlje visoko v nebo.

Und der Vater thront nun nimmer oben allein.
Und andere sind noch bei ihm.
Viel hat erfahren der Mensch. Der Himmlischen viele genannt,
50 Seit ein Gespräch wir sind
Und hören können voneinander.

In Oče ne prestoluje pač zgoraj nikdar sam.
In drugi so še pri njem.
Mnogo izkusil je človek. Nebeščanov mnogo poimenoval,
50 odkar smo pogovor
in poslušati moremo drugi od drugih.

Friedensfeier

Ich bitte dieses Blatt nur gutmüthig zu lesen. So wird es sicher nicht unfaßlich, noch weniger anstößig seyn. Sollten aber dennoch einige eine solche Sprache zu wenig konventionell finden, so muß ich ihnen gestehen: ich kann nicht anders. An einem schönen Tage läßt sich ja fast jede Sangart hören, und die Natur, wovon es her ist, nimmts auch wieder.

Der Verfasser gedenkt dem Publikum eine ganze Sammlung von dergleichen Blättern vorzulegen, und dieses soll irgend eine Probe seyn davon.

Der himmlischen, still wiederklingenden,
Der ruhigwandelnden Töne voll,
Und gelüftet ist der altgebaute,
Seeliggewohnte Saal; um grüne Teppiche duftet
5 Die Freudenwolk' und weithinglänzend stehn,
Gereiftester Früchte voll und goldbekränzter Kelche,
Wohlangeordnet, eine prächtige Reihe,
Zur Seite da und dort aufsteigend über dem
Geebneten Boden die Tische.
10 Denn ferne kommend haben
Hieher, zur Abendstunde,
Sich liebende Gäste beschieden.

Und dämmernden Auges denk' ich schon,
Vom ernsten Tagwerk lächelnd,

Slovesnost miru

Prosim, da ta liš berete le z dobrohotnoštjo. Tako gotovo ne bo nedoumljiv, še manj spotikljiv. Če pa se bo takšen jezik zdel nekaterim vendarle premalo konvencionalen, jim moram priznati: ne morem drugače. Lepega dne se bo dalo poslušati res skoraj vsako vrsto petja, in narava, od katere je, ga tudi spet sprejme.

Pisec misli predložiti občinstvu celo zbirko takšnih lištov, in ta naj bo za nekakšno poskušnjo.

Nebeških, ki tiho odzvanjajo,
spokojno prelivajočih se tonov polna
in prezračena je starozgrajena,
blaženstva vajena dvorana; krog zelenih preprog dehti
5 oblak radosti in daleč bleščeč stoje,
najzrélejših sadežev polne in zlatookrašenih kup,
lepo razvrščene, v sijajni vrsti,
ob strani tu in tam dvigajoč se
nad zravnanimi tlemi, mize.
10 Kajti od daleč prihajajoč
so se, ob večerni uri, sèm
namenili ljubeči se gostje.

In že z mraččim se očesom mislim,
da, od resnega dnevnega dela nasmehljanega,

15 Ihn selbst zu sehn, den Fürsten des Fests.
 Doch wenn du schon dein Ausland gern verläugnest,
 Und als vom langen Heldenzuge müd,
 Dein Auge senkst, vergessen, leichtbeschattet,
 Und Freundesgestalt annimmst, du Allbekannter, doch
 20 Beugt fast die Knie das Hohe. Nichts vor dir,
 Nur Eines weiß ich, Sterbliches bist du nicht.
 Ein Weiser mag mir manches erhellen; wo aber
 Ein Gott noch auch erscheint,
 Da ist doch andere Klarheit.

25 Von heute aber nicht, nicht unverkündet ist er;
 Und einer, der nicht Fluth noch Flamme gescheuet,
 Erstaunet, da es stille worden, umsonst nicht, jezt,
 Da Herrschaft nirgend ist zu sehn bei Geistern und Menschen.
 Das ist, sie hören das Werk,

30 Längst vorbereitend, von Morgen nach Abend, jezt erst,
 Denn unermesslich braußt, in der Tiefe verhallend,
 Des Donnerers Echo, das tausendjährige Wetter,
 Zu schlafen, übertönt von Friedenslauten, hinunter.
 Ihr aber, theurgewordne, o ihr Tage der Unschuld,

35 Ihr bringt auch heute das Fest, ihr Lieben! und es blüht
 Rings abendlich der Geist in dieser Stille;
 Und rathen muß ich, und wäre silbergrau
 Die Loke, o ihr Freunde!
 Für Kränze zu sorgen und Mahl, jezt ewigen
 Jünglingen ähnlich.

15 vidim njega samega, Kneza slavja.
A če že rad tajiš svojo tujino
in, kakor truden po dolgem junaškem pohodu,
spuščáš pogled, pozabljen, lahno obsenčen,
in privzemaš podobo prijatelja, ti Vsepoznani, vendar
20 skoraj upogne koleno visôkost. Ničesar pred tabo,
le eno vem, da nisi nič smrtnega.
Kak modrec mi utegne marsikaj razsvetliti; a kjer
se kak bog še tudi prikaže,
je vendar drugačna jasnina.

25 Ni pa od danes, ni neoznanjen;
in nekdo, ki ni bal se potopa niti plamena,
ne osupne zaman, saj je tiho postalo, zdaj,
ko vladavine ni videti nikjer pri duhovih in pri ljudeh.
To je, slišijo delo,
30 dolgo pripravljajoče, od jutra proti večeru, šele zdaj,
kajti buči tja dol neizmerno, izzvenevajoč v globini,
gromovnikov odmev, tisočletno hudourje,
da zaspi, preglášeno od zvokov miru.
Vi pa, ki ste mi dragi postali, o vi dnevi nedolžnosti,
35 vi tudi danes prinašate slavje, vi ljubi! in cveti
večerno naokrog duh v tej tišini;
in moram svetovati, pa če srebrnosiv bi bil
koder, o vi prijatelji!
da poskrbite za vence in za obed, zdaj večnim
mladeničem podobni.

40 Und manchen möcht' ich laden, aber o du,
Der freundlicherst den Menschen zugethan,
Dort unter syrischer Palme,
Wo nahe lag die Stadt, am Brunnen gerne war;
Das Kornfeld rauschte rings, still athmete die Kühlung
45 Vom Schatten des geweihten Gebirges,
Und die lieben Freunde, das treue Gewölk,
Umschatteten dich auch, damit der heiligkühne
Durch Wildniß mild dein Stral zu Menschen kam, o Jüngling!
Ach! aber dunkler umschattete, mitten im Wort, dich
50 Furchtbarentscheidend ein tödtlich Verhängniß. So ist schnell
Vergänglich alles Himmlische; aber umsonst nicht;

Denn schonend rührt des Maases allzeit kundig
Nur einen Augenblick die Wohnungen der Menschen
Ein Gott an, unversehn, und keiner weiß es, wenn?
55 Auch darf alsdann das Freche drüber gehn,
Und kommen muß zum heiligen Ort das Wilde
Von Enden fern, übt rauhbetastend den Wahn,
Und trift daran ein Schiksaal, aber Dank,
Nie folgt der gleich hernach dem gottgegebenen Geschenke;
60 Tiefprüfend ist es zu fassen.
Auch wär' uns, sparte der Gebende nicht
Schon längst vom Seegen des Heerds
Uns Gipfel und Boden entzündet.

Des Göttlichen aber empfiengen wir
65 Doch viel. Es ward die Flamm' uns

40 In marsikoga rad bi povabil, vendar, o ti,
ki prijazno resno ljudem vdan,
tam pod sirsko palmo,
kjer blizu ležalo je mesto, si bil rad pri vodnjaku;
naokrog je žitno polje šumelo, tiho je dihal hlad
45 od sence posvečenega góreja
in ljubi prijatelji, zvesti oblaki,
so te tudi obsenčali, da svetodrzni
je skoz divjino milo k ljudem prišel tvoj žarek, o mladenič!
Ah! vendar te je temnéje, sredi besede,
50 strašljivo odločujoč obsenčila smrtna usoda. Tako je hitro
minljivo vse nebeško; a ne zaman;

kajti prizanašajoč se, ves čas vede za mero,
le za trenutek prebivališč ljudi dotakne
kak bog, nepričakovano, in nihče ne ve kdaj.
55 Potem sme tudi, kar je predrzno, iti tja čez
in mora iz daljnih koncev na sveti kraj priti
divjost, grobo tipajoč blodi
in pri tem najde usodo, vendar zahvala,
ta bogodanemu darilu nikdàr ne sledi takoj potem;
60 globoko preizkušajoč ga je treba dojeti.
Tudi se nam, če bi dajajoči ne varčeval,
od blagoslova ognjišča že zdavnaj
bi vnela vrh in tla.

Božjega pa smo vendar prejeli
65 mnogo. Plamen nam dan je bil

In die Hände gegeben, und Ufer und Meersfluth.
 Viel mehr, denn menschlicher Weise
 Sind jene mit uns, die fremden Kräfte, vertrauet.
 Und es lehret Gestirn dich, das
 70 Vor Augen dir ist, doch nimmer kannst du ihm gleichen.
 Vom Allebendigen aber, von dem
 Viel Freuden sind und Gesänge,
 Ist einer ein Sohn, ein Ruhigmächtiger ist er,
 Und nun erkennen wir ihn,
 75 Nun, da wir kennen den Vater
 Und Feiertage zu halten
 Der hohe, der Geist
 Der Welt sich zu Menschen geneigt hat.

Denn längst war der zum Herrn der Zeit zu groß
 80 Und weit aus reichte sein Feld, wann hats ihn aber erschöpft?
 Einmal mag aber ein Gott auch Tagewerk erwählen,
 Gleich Sterblichen und theilen alles Schiksaal.
 Schiksaalgesez ist diß, daß Alle sich erfahren,
 Daß, wenn die Stille kehrt, auch eine Sprache sei.
 85 Wo aber wirkt der Geist, sind wir auch mit, und streiten,
 Was wohl das Beste sei. So dünkt mir jezt das Beste,
 Wenn nun vollendet sein Bild und fertig ist der Meister,
 Und selbst verklärt davon aus seiner Werkstatt tritt,
 Der stille Gott der Zeit und nur der Liebe Gesez,
 90 Das schönausgleichende gilt von hier an bis zum Himmel.

v roke in breg in morsko vodovje.
Mnogo bolj kot po človeško
so one zaupne z nami, tuje sile.
In uči te ozvezdje, ki
70 ga imaš pred očmi, vendar mu nikdar ne moreš biti enak.
Od Vseživečega pa, ki so od njega
mnoge radósti in spevi,
eden je sin, spokojno mogočen je
in zdaj ga spoznavamo,
75 zdaj, ko poznamo Očeta,
in da bi praznovali,
se je Visoki, Duh
sveta nagnil k ljudem.

Kajti ta je bil zdavnaj za gospodarja časa prevelik
80 in daleč je segalo njegovo polje, toda kdaj ga je izčrpalo?
Nekoč pa utegne kak bog tudi dnevno delo izbrati,
smrtnikom enako, in deliti vso usodo.
Zakon usode je to, da vsi se izkusijo,
da, ko se vrne tišina, bo tudi en jezik.
85 Kjer pa deluje duh, smo tudi mi zraven in se prepiramo,
kaj je pač najboljše. Tako se zdaj zdi mi najboljše,
če zdaj dovrši svojo podobo in je gotov mojster
in, sam ozarjen od tegà, stopi iz delavnice,
tih bog časa, in le zakon ljubezni,
90 ta lepo izravnava, velja od tod vse do néba.

Viel hat von Morgen an,
Seit ein Gespräch wir sind und hören voneinander,
Erfahren der Mensch; bald sind wir aber Gesang.
Und das Zeitbild, das der große Geist entfaltet,
95 Ein Zeichen liegts vor uns, daß zwischen ihm und andern
Ein Bündniß zwischen ihm und andern Mächten ist.
Nicht er allein, die Unerzeugten, Ew'gen
Sind kennbar alle daran, gleichwie auch an den Pflanzen
Die Mutter Erde sich und Licht und Luft sich kennt.
100 Zuletzt ist aber doch, ihr heiligen Mächte, für euch
Das Liebeszeichen, das Zeugniß
Daß ihrs noch seiet, der Festtag,

Der Allversammelnde, wo Himmlische nicht
Im Wunder offenbar, noch ungesehn im Wetter,
105 Wo aber bei Gesang gastfreundlich untereinander
In Chören gegenwärtig, eine heilige Zahl
Die Seeligen in jeglicher Weise
Beisammen sind, und ihr Geliebtstes auch,
An dem sie hängen, nicht fehlt; denn darum rief ich
110 Zum Gastmahl, das bereitet ist,
Dich, Unvergeßlicher, dich, zum Abend der Zeit,
O Jüngling, dich zum Fürsten des Festes; und eher legt
Sich schlafen unser Geschlecht nicht,
Bis ihr Verheißenen all,
115 All ihr Unsterblichen, uns
Von eurem Himmel zu sagen,

Mnogo od jutra,
odkar smo pogovor in poslušamo drugi od drugih,
izkusil je človek; kmalu pa bomo spev.
In slika časa, ki Véliki duh jo razgrinja,
95 znamenje leži pred nami, da med njim in drugimi,
da med njim in drugimi močmi je zveza.
Ne le on, nespočeti, večni
so po tem prepoznavni, tako kot se po rastlinah
tudi mati Zemlja in se svetloba in zrak prepoznata.
100 Nazadnje pa je vendar, ve svete moči, za vas
znamenje ljubezni, pričevanje,
da še ste to, praznik,

vsezbirajoči, kjer nebeščani
niso očitni v čudežu ne videni v hudourju,
105 kjer pa pri spevu gostoljubno drug z drugim,
v zborih pričujoči, sveto število,
blaženi so na vsak način
skupaj, in kar jim je najljubše,
ki se ga drže, tudi ne manjka; kajti klical zato sem
110 h gostiji, ki je pripravljena,
te, nepozabni, tebe, na večer časa,
o mladenič, tebe za Kneza slavja; in prej
ne leže spat naš rod,
dokler vi obljubljeni vsi,
115 vsi vi nesmrtniki, da
nam o svojem nebu poveste,

Da seid in unserem Hauße.

- Leichtathmende Lüfte
Verkünden euch schon,
120 Euch kündet das rauchende Thal
Und der Boden, der vom Wetter noch dröhnet,
Doch Hoffnung röthet die Wangen,
Und vor der Thüre des Haußes
Sitzt Mutter und Kind,
125 Und schauet den Frieden
Und wenige scheinen zu sterben
Es hält ein Ahnen die Seele,
Vom goldnen Lichte gesendet,
Hält ein Versprechen die Ältesten auf.
- 130 Wohl sind die Würze des Lebens,
Von oben bereitet und auch
Hinausgeföhret, die Mühen.
Denn Alles gefällt jezt,
Einfältiges aber
135 Am meisten, denn die langgesuchte,
Die goldne Frucht,
Uraltem Stamm
In schütternden Stürmen entfallen,
Dann aber, als liebstes Gut, vom heiligen Schiksaal selbst,
140 Mit zärtlichen Waffen umschützt,
Die Gestalt der Himmlischen ist es.

ne boste tu v naši hiši.

- Lahno dihajoče sape
vas že oznanjajo,
I20 znani dolina vas, ki se kadi,
in tla, ki še od hudourja bobne,
vendar up rdeči lica
in pred hišnimi vrati
mati sedi in otrok
I25 in zre mir
in se zdi, da jih malo umre,
drži slutenje dušo,
od zlate luči poslano,
njih, ki so najstarejši, zadržuje obljuba.
- I30 So pač začimbe življenja,
od zgoraj pripravljeni in tudi
izpeljani, napor.
Kajti vse zdaj ugaja,
najbolj pa,
I35 kar je preprosto, kajti dolgo iskani,
zlati sad,
s prastarega debla
odpadel v stresajočih nevihtah,
potem pa kot najljubše dobro, od same svete usode
I40 obvarovano z nežnim orožjem,
nebeščanov podoba je to.

Wie die Löwin, hast du geklagt,
O Mutter, da du sie,
Natur, die Kinder verloren.
145 Denn es stahl sie, Allzuliebende, dir
Dein Feind, da du ihn fast
Wie die eigenen Söhne genommen,
Und Satyren die Götter gesellt hast.
So hast du manches gebaut,
150 Und manches begraben,
Denn es haßt dich, was
Du, vor der Zeit
Allkräftige, zum Lichte gezogen.

Nun kennest, nun lässest du diß;
155 Denn gerne fühllos ruht,
Bis daß es reift, furchtsamgeschäftiges drunten.

Tožila kakor levinja si,
o mati, ko si jih,
Narava, otroke izgubila.
145 Kajti, vse preljuječi, ti jih ukradel je
tvoj sovražnik, saj si ga skoraj
kot svoje sinove vzela
in satirom pridružila bogove.
Marsikaj tako si zgradila
150 in marsikaj pokopala,
kajti sovraži te, kar
si, pred časom
vsesilna, potegnila na svetlo.

Zdaj poznaš, zdaj to opuščaš;
155 kajti rado brezčutno počiva,
dokler ne dozori, tisto plaho prizadevno tam spodaj.

Der Einzige

Erste Fassung

Was ist es, das
An die alten seeligen Küsten
Mich fesselt, daß ich mehr noch
Sie liebe, als mein Vaterland?
5 Denn wie in himmlische
Gefangenschaft verkaufft
Dort bin ich, wo Apollo gieng
In Königsgestalt,
Und zu unschuldigen Jünglingen sich
10 Herablies Zevs und Söhn' in heiliger Art
Und Töchter zeugte
Der Hohe unter den Menschen?

Der hohen Gedanken
Sind nemlich viel
15 Entsprungen des Vaters Haupt
Und große Seelen
Von ihm zu Menschen gekommen.
Gehöret hab' ich
Von Elis und Olympia, bin
20 Gestanden oben auf dem Parnaß,
Und über Bergen des Isthmus,
Und drüben auch

Edini
Prva različica

Kaj je to, kar
me na blažene stare obale
veže, da bolj še
njih ljubim kot očetnjavo?
5 Kajti kakor v nebeško
ujetništvo prodan
sem tam, kjer je Apolon hodil
v kraljevski podobi
in se k nedolžnim mladeničem
10 spuščal je Zevs in sinove sveto
in hčere spočenjal,
Visoki, med ljudmi.

Visokih misli
je namreč mnogo
15 izšlo iz Očetove glave
in vélike duše
od njega prišle so k ljudem.
Slišal o Elidi sem
in o Olimpiji, stal
20 gori na Parnasu
in šel preko gora Istma
in tudi tam čez

Bei Smyrna und hinab
Bei Ephesos bin ich gegangen;
25 Viel hab' ich schönes gesehn,
Und gesungen Gottes Bild,
Hab' ich, das lebet unter
Den Menschen, aber dennoch
Ihr alten Götter und all
30 Ihr tapfern Söhne der Götter
Noch Einen such ich, den
Ich liebe unter euch,
Wo ihr den letzten eures Geschlechts,
Des Haußes Kleinod mir
35 Dem fremden Gaste verberget.

Mein Meister und Herr!
O du, mein Lehrer!
Was bist du ferne
Geblichen? und da
40 Ich fragte unter den Alten,
Die Helden und
Die Götter, warum bliebest
Du aus? Und jezt ist voll
Von Trauern meine Seele
45 Als eifertet, ihr Himmlischen, selbst
Daß, dien' ich einem, mir
Das andere fehlet.

pri Smirni in dol
pri Efezu;

25 mnogo sem lepega videl
in opeval božjo podobo,
ki živi med
ljudmi, a kljub temu,
vi stari bogovi in vsi
30 vi srčni sinovi bogov,
še iščem Enega, ki ga
ljubim med vami,
kjer iz rodu zadnjega,
dragotino hiše, mi
35 skrivate, tujemu gostu.

Moj mojster in gospod!
O ti, moj učitelj!
Kaj si daleč
ostal? in ko
40 vpraševal sem med starimi,
junake in
bogove, zakaj si
ti izostal? In polna zdaj
žalosti je moja duša,
45 kot bi bili, vi nebeščani, sami vneti za to,
da če enemu služim, mi
manjka drugo.

Ich weiß es aber, eigene Schuld
Ists! Denn zu sehr,
50 O Christus! häng' ich an dir,
Wiewohl Herakles Bruder
Und kühn bekenn' ich, du
Bist Bruder auch des Eviars, der
An den Wagen spannte
55 Die Tyger und hinab
Bis an den Indus
Gebietend freudigen Dienst
Den Weinberg stiftet und
Den Grimm bezähmte der Völker.
60 Es hindert aber eine Schaam
Mich dir zu vergleichen
Die weltlichen Männer. Und freilich weiß
Ich, der dich zeugte, dein Vater,
Derselbe der,

71 Denn nimmer herrscht er allein.

Jaz pa vem, moja krivda
je to! Kajti preveč,
50 o Kristus! se tebe držim,
čprav Heraklov brat,
in drzno izpovedujem, da
tudi si Evijev brat, ki
v voz je tigra
55 vpregel in dol
do Inda,
zaukazujoč radostno službo,
zasajal vinograd in brzdal
togoto ljudstev.
60 Ovira pa sram
me, da bi s tabo primerjal
svetna moža. In seveda vem,
da ki je tebe spočel, tvoj Oče,
prav ta, ki
71 Kajti nikdar ne vlada sam.

83 Es hanget aber an Einem
Die Liebe. Diesesmal
85 Ist nemlich vom eigenen Herzen
Zu sehr gegangen der Gesang,
Gut machen will ich den Fehl,
Wenn ich noch andere singe.
Nie treff ich, wie ich wünsche,
90 Das Maas. Ein Gott weiß aber
Wenn kommet, was ich wünsche das Beste.
Denn wie der Meister
Gewandelt auf Erden
Ein gefangener Aar,
95 Und viele, die
Ihn sahen, furchteteten sich,
Dieweil sein Auerstes that
Der Vater und sein Bestes unter
Den Menschen wirkete wirklich,
100 Und sehr betrübt war auch
Der Sohn so lange, bis er
Gen Himmel fuhr in den Luftten,
Dem gleich ist gefangen die Seele der Helden.
Die Dichter müssen auch
105 Die geistigen weltlich seyn.

83 Drži pa se Enega
 ljubezen. Tokrat
85 je namreč preveč od srca
 mi šel spev,
 rad bi popravil napako,
 če zapojem še druge.
 Nikdàr ne zadanem, kot želim,
90 mere. Neki bog pa ve,
 ko pride, kar želim, najboljšè.
 Kajti kot mojster
 je hodil po zemlji,
 ujet orel,

95 in mnogi, ki
 so ga videli, so se bali,
 medtem ko je, kar je skrajno, delal
 Oče in najboljšè
 udejanjal zares med ljudmi,
100 in zelo potrj je bil tudi
 sin tako dolgo, dokler se
 proti nebu ni dvignil v sapah,
 temu enako ujeta je duša junakov.
 Pesniki, tudi duhovni,
105 biti morajo svetno.

Der Einzige
Zweite Fassung

Was ist es, das
An die alten seeligen Küsten
Mich fesselt, daß ich mehr noch
Sie liebe, als mein Vaterland?
5 Denn wie in himmlischer
Gefangenschaft gebückt, in flammender Luft
Dort bin ich, wo, wie Steine sagen Apollo gieng
In Königsgestalt,
Und zu unschuldigen Jünglingen sich
10 Herablies Zevs und Söhn in heiliger Art
Und Töchter zeugte
Der Hohe unter den Menschen?

Der hohen Gedanken
Sind nemlich viel
15 Entsprungen des Vaters Haupt
Und große Seelen
Von ihm zu Menschen gekommen.
Gehöret hab' ich
Von Elis und Olympia, bin
20 Gestanden oben auf dem Parnaß,
Und über Bergen des Isthmus,
Und drüben auch

Edini
Druga različica

Kaj je to, kar
me na blažene stare obale
veže, da bolj še
njih ljubim kot očetnjavo?
5 Kajti kakor v nebeškem
ujetništvu sključen, v plamenečem zraku
sem tam, kjer je, kot pravijo kamni, Apolon hodil
v kraljevski podobi
in se k nedolžnim mladeničem
10 spuščal je Zevs in sinove sveto
in hčere spočenjal,
Visoki, med ljudmi.

Visokih misli
je namreč mnogo
15 izšlo iz Očetove glave
in vélike duše
od njega prišle so k ljudem.
Slišal o Elidi sem
in o Olimpiji, stal
20 gori na Parnasu
in hodil preko gora Istma
in tudi tam čez

Bei Smyrna und hinab
Bei Ephesos bin ich gegangen;

25 Viel hab' ich schönes gesehn,
Und gesungen Gottes Bild
Hab' ich, das lebet unter
Den Menschen, denn sehr dem Raum gleich ist
Das Himmlische reichlich in
30 Der Jugend zählbar, aber dennoch
O du der Sterne Leben und all
Ihr tapfern Söhne des Lebens
Noch Einen such ich, den
Ich liebe unter euch,
35 Wo ihr den letzten eures Geschlechts
Des Haußes Kleinod mir
Dem fremden Gaste verberget.

Mein Meister und Herr!
O du, mein Lehrer!
40 Was bist du ferne
Geblichen? und da
Ich fragte unter den Alten,
Die Helden und
Die Götter, warum bliebest
45 Du aus? Und jetzt ist voll
Von Trauern meine Seele
Als eifertet, ihr Himmlischen, selbst

pri Smirni in dol
pri Efezu;

- 25 mnogo sem lepega videl
in opeval božjo podobo,
ki živi med
ljudmi, kajti zelo, enako prostoru, je
nebeško bogato
30 števno pri mladih, a kljub temu,
o ti, zvezd življenje, in vsi
vi srčni sinovi življenja,
še iščem Enega, ki ga
ljubim med vami,
35 kjer iz rodu zadnjega,
hiše dragotino, mi
skrivate, tujemu gostu.

- Moj mojster in gospod!
O ti, moj učitelj!
40 Kaj si daleč
ostal? in ko
vpraševal sem med starimi,
junake in
bogove, zakaj si
45 ti izostal? In polna zdaj
žalosti je moja duša,
kot bi bili, vi nebeščani, sami vneti za to,

Daß, dien' ich einem, mir
Das andere fehlet.

- 50 Ich weiß es aber, eigene Schuld ists! Denn zu sehr
O Christus! häng' ich an dir, wiewohl Herakles Bruder
Und kühn bekenn' ich, du bist Bruder auch des Eviers, der
Die Todeslust der Völker aufhält und zerreiet den Fallstrik,
Fein sehen die Menschen, daß sie
55 Nicht gehn den Weg des Todes und hüten das Maas, daß einer
Etwas für sich ist, den Augenblick
Das Geschik der großen Zeit auch,
Ihr Feuer fürchtend, treffen sie, und wo
Des Wegs ein anderes geht, da sehen sie
60 Auch, wo ein Geschik sei, machen aber
Das sicher, Menschen gleichend oder Gesezen.

- Es entbrennet aber sein Zorn; daß nemlich
Das Zeichen die Erde berührt, allmälich
Aus Augen gekommen, als an einer Leiter.
65 Dimal. Eigenwillig sonst, unmig
Grnzlos, daß der Menschen Hand
Anficht das Lebende, mehr auch, als sich schiket
Für einen Halbgott, heiliggesetztes übergeht
Der Entwurf. Seit nemlich böser Geist sich
70 Bemchtiget des glücklichen Altertums, unendlich,
Langher währt Eines, gesangsfeind, klanglos, das
In Maasen vergeht, des Sinnes gewaltsames. Ungebundenes aber

da če enemu služim, mi
manjka drugo.

- 50 Jaz pa vem, moja krivda je to! Kajti preveč,
o Kristus! se tebe držim, čeprav Heraklov brat,
in drzno izpovedujem, da tudi si Evijev brat, ki
smrtno slo ljudstev zadržuje in zanko raztrga,
natanko ljudje vidijo, da
55 ne gredo po poti smrti, in varújejo mero, da je nekdo
nekaj za sebe, da trenutek,
usojenost vélikega časa tudi,
boječ se njegovega ognja, srečajo, in kjer
gre po poti kaj drugega, vidijo
60 tudi, kje je usojenost, vendar delajo
to zanesljivo, prilikujoč jo ljudem ali zakonom.

Vžiga pa se njega jeza; da namreč
znamenje dotakne se Zemlje, ki je postopno prišlo
iz očes kot po lestvi.

- 65 Tokrat. Samovoljno sicer, nezmerno
brezmejno, da to, kar živi,
ljudi roka napada, bolj tudi, kot za polboga
se spodobi, to, kar je svetopostavljeno,
prestopa zasnitek. Odkar namreč hudi duh se
70 pollašča srečnega starega veka, neskončno,
dolgo odtlej traja eno, spevu sovražno, brez zvena, ki
pojema v merah, nasilnost pameti. Toda nevezano

Hasset Gott. Fürbittend aber

75 Hält ihn der Tag von dieser Zeit, stillschaffend,
Des Weges gehend, die Blüthe der Jahre.
Und Kriegsgetön, und Geschichte der Helden unterhält,
hartnäkig Geschik,
Die Sonne Christi, Gärten der Büßenden, und
Der Pilgrime Wandern und der Völker ihn, und des Wächters
Gesang und die Schrift
80 Des Barden oder Afrikaners. Ruhmloser auch
Geschik hält ihn, die an den Tag
Jezt erst recht kommen, das sind väterliche Fürsten. Denn
viel ist der Stand
Gottgleicher, denn sonst. Denn Männern mehr
Gehöret das Licht. Nicht Jünglingen.
85 Das Vaterland auch. Nemlich frisch

Noch unerschöpfet und voll mit Loken.
Der Vater der Erde freuet nemlich sich deß
Auch, daß Kinder sind, so bleibet eine Gewißheit
Des Guten. So auch freuet
90 Das ihn, daß eines bleibet.
Auch einige sind, gerettet, als
Auf schönen Inseln. Gelehrt sind die.
Versuchungen sind nemlich
Gränzlos an die gegangen.

sovraži bog. Priprošajoč pa

75 ga dan drži proč od tega časa, ko tiho ustvarja,
svojo pot gre, cvet let.

In vojni trušč in zgodba junakov pridržuje,
trdovratna usojenost,

sonce Kristusa, vrtove spokornikov, in
romarjev popotovánje in ljudstev, in stražarja
spev in pisanje

80 barda ali Afričana. Neslavnih ga
tudi zadržuje usojenost, ki prihajajo
zdaj šele zares na dan, to so očetovski knezi. Kajti

mного bolj je ta stan
enak božjemu kot sicer. Kajti možem bolj
pripada svetloba. Ne mladeničem.

85 Očetnjava tudi. Namreč sveža,

neizčrpana še in polna kodrov.

Oče Zemlje se namreč radosti tudi
tega, da so otroci, tako ostaja gotovost
dobrega. Tako tudi ga

90 radosti to, da ostaja eno.

Tudi so nekateri, rešeni, kakor
na lepih otokih. Ti so učeni.

Skušnjave so namreč
brezmejno šle nadnje.

95 Zahllose gefallen. Also gieng es, als
Der Erde Vater bereitet ständiges
In Stürmen der Zeit. Ist aber geendet.

95 Nephrevtni so padli. Tako je to šlo, ko je Zemlje Oče pripravljaj, kar je stalno v viharjih časa. Je pa končano.

Der Einzige
Dritte Fassung

Was ist es, das
An die alten seeligen Küsten
Mich fesselt, daß ich mehr noch
Sie liebe, als mein Vaterland?
5 Denn wie in himmlischer
Gefangenschaft gebükt, dem Tag nach sprechend
Dort bin ich, wo, wie Steine sagen, Apollo gieng,
In Königsgestalt,
Und zu unschuldigen Jünglingen sich
10 Herablies Zevs, und Söhn in heiliger Art
Und Töchter zeugte
Stumm weilend unter den Menschen?

Der hohen Gedanken aber
Sind dennoch viele
15 Gekommen aus des Vaters Haupt
Und große Seelen
Von ihm zu Menschen gekommen.
Und gehöret hab ich
Von Elis und Olympia, bin
20 Gestanden immerdar, an Quellen, auf dem Parnaß
Und über Bergen des Isthmus
Und drüben auch

Edini
Tretja različica

Kaj je to, kar
me na blažene stare obale
veže, da bolj še
njih ljubim kot očetnjavo?
5 Kajti kakor v nebeškem
ujetništvu sključen, govoreč v skladu z dnevom,
sem tam, kjer je, kot pravijo kamni, Apolon hodil
v kraljevski podobi
in se k nedolžnim mladeničem
10 spuščal je Zevs in sinove sveto
in hčere spočenjal,
ko se je nemo mudil med ljudmi.

Visokih misli pa je
kljub temu mnogo
15 izšlo iz Očetove glave
in vélike duše
od njega prišle so k ljudem.
In slišal o Elidi sem
in o Olimpiji, venomer
20 stal, pri izvirih, na Parnasu
in hodil preko gora Istma
in tudi tam čez

Bei Smyrna und hinab
Bei Ephesos bin ich gegangen.

25 Viel hab' ich schönes gesehn,
Und gesungen Gottes Bild
Hab ich, das lebet unter
Den Menschen. Denn sehr, dem Raum gleich, ist
Das Himmlische reichlich in
30 Der Jugend zählbar aber dennoch,
Ihr alten Götter und all
Ihr tapfern Söhne der Götter
Noch einen such ich, den
Ich liebe unter euch
35 Wo ihr den letzten eures Geschlechts
Des Haußes Kleinod mir
Dem fremden Gaste bewahret.

Mein Meister und Herr!
O du, mein Lehrer!
40 Was bist du ferne
Geblichen? und da
Ich sahe, mitten, unter den Geistern, den Alten
Die Helden und
Die Götter, warum bliebest
45 Du aus? Und jetzt ist voll
Von Trauern meine Seele
Als eifertet, ihr Himmlischen, selbst,

pri Smirni in dol
pri Efezu;

25 mnogo sem lepega videl
in opeval božjo podobo,
ki živi med
ljudmi. Kajti zelo, enako prostoru, je
nebeško bogato
30 števno pri mladih a kljub temu,
o vi stari bogovi in vsi
vi srčni sinovi bogov,
še iščem enega, ki ga
ljubim med vami,
35 kjer iz rodu zadnjega,
dragotino hiše, mi
hranite, tujemu gostu.

Moj mojster in gospod!
O ti, moj učitelj!
40 Kaj si daleč
ostal? in ko
sem videl na sredi, med duhovi, med starimi,
junake in
bogove, zakaj si
45 ti izostal? In polna zdaj
žalosti je moja duša,
kot bi bili, vi nebeščani, sami vneti za to,

Daß dien ich einem, mir
Das andere fehlet.

- 50 Ich weiß es aber, eigene Schuld
Ists, denn zu sehr
O Christus! häng ich an dir,
Wiewohl Herakles Bruder
Und kühn bekenn ich, du
55 Bist Bruder auch des Eviars, der einsichtlich, vor Alters
Die verdrossene Irre gerichtet
Der Erde Gott, und beschieden
Die Seele dem Thier, das lebend
Vom eigenen Hunger schweift und der Erde nach gieng
60 Aber rechte Wege gebot er mit Einem Mal und Orte
Die Sachen auch bestellt er von jedem.

- Es hindert aber eine Schaam
Mich dir zu vergleichen
Die weltlichen Männer. Und freilich weiß
65 Ich der dich zeugte, dein Vater ist
Derselbe. Nemlich Christus ist ja auch allein
Gestanden unter sichtbarem Himmel und Gestirn, sichtbar
Freiwaltendem über das Eingesetzte, mit Erlaubnis von Gott,
Und die Sünden der Welt, die Unverständlichkeit
70 Der Kenntnisse nemlich, wenn Beständiges das Geschäftige überwächst
Der Menschen und der Muth des Gestirns war ob ihm. Nemlich immer
jauchzet die Welt

da če enemu služim, mi
manjka drugo.

50 Jaz pa vem, moja krivda
je to! Kajti preveč,
o Kristus! se tebe držim,
čeprav Heraklov brat,
in drzno izpovedujem, da
55 tudi si Evijev brat, ki uvidljivo, pred davnim časom,
je usmeril čemerno blodnjavo,
bog zemlje, in dodelil
dušo živali, ki, živeč
od svoje lakote, se je klátila in hodila po zemlji,
60 vendar je prave poti zapovedal naenkrat in kraje,
za vsakogar tudi uredil stvari.

Ovira pa sram
me, da bi s tabo primerjal
svetna moža. In seveda vem,
65 da ki je tebe spočel, tvoj Oče, je
isti. Kristus je namreč res tudi sam
pod vidnim nebom stal in ozvezdjem, viden
vladajočemu prosto nad upostavljenim, z dovoljenjem boga,
in grehi sveta, nerazumljivost
70 znanj namreč, ko, kar je obstojno, prerašča prizadevnost
ljudi, in ozvezdja pogum bili so nad njim. Svet namreč
zmeraj vriska

Hinweg von dieser Erde, daß sie die
Entblößet; wo das Menschliche sie nicht hält. Es bleibet aber eine Spur
Doch eines Wortes; die ein Mann erhaschet. Der Ort war aber

- 75 Die Wüste. So sind jene sich gleich. Voll Freuden, reichlich. Herrlich grünet
Ein Kleeblatt. Ungestalt wär, um des Geistes willen, dieses, dürfte von solchen
Nicht sagen, gelehrt im Wissen einer schlechten Gebets, daß sie
Wie Feldherrn mir, Heroën sind. Deß dürfen die Sterblichen wegen dem, weil
Ohne Halt verstandlos Gott ist. Aber wie auf Wagen
- 80 Demüthige mit Gewalt
Des Tages oder
Mit Stimmen erscheint Gott als
Natur von außen. Mittelbar
In heiligen Schriften. Himmlische sind
- 85 Und Menschen auf Erden beieinander die ganze Zeit. Ein großer
Mann und ähnlich eine große Seele
Wenn gleich im Himmel
- Begehrt zu einem auf Erden. Immerdar
Bleibt diß, daß immergekettet alltag ganz ist
Die Welt. Oft aber scheint
- 90 Ein Großer nicht zusammenzutragen
Zu Großem. Alle Tage stehn die aber, als an einem Abgrund einer
Neben dem andern. Jene drei sind aber
Das, daß sie unter der Sonne
Wie Jäger der Jagd sind oder
- 95 Ein Akersmann, der athmend von der Arbeit

proč od te zemlje, da jo
razgali, kjer ga ne zadržuje človeškost. Ostane pa vendar
sled besede, ki ujame jo mož. Kraj pa bila je

- 75 puščava. Tako so si tisti enaki. Polni radosti, obilno. Veličastno zeleni
deteljin list. Če neizobličen, zavoljo duha, bi bil ta, bi o takih
ne smel reči, poučen v poznanju slabe molitve, da oni
kot vojskovodje so mi, junaki. To potrebujejo smrtniki zaradi tega, ker
brez opore brezrazumno je bog. Vendar kakor na vozu
80 ponižni se s silo
dneva ali
z glasovi prikaže bog kot
narava od zunaj. Posredno
v svetih spisih. Nebeščani so
85 in ljudje drugi pri drugih na zemlji ves čas. Velik
mož in, podobno, vélika duša,
četudi v nebu,
poželi k nekemu na zemlji. Venomer
ostaja to, da vednovklenjen ves je vsak dan
svet. Pogosto pa zdi se,
90 da kdo velik ni zmožen
za véliko. Vendar vse dni ti stoje kot ob breznu drug
poleg drugega. Tisti trije pa so
to, da so pod soncem
kot lovu lovec ali
95 poljedelec, ki, zadihan od dela,

Sein Haupt entblößet oder Bettler. Schön
Und lieblich ist es zu vergleichen. Wohl thut
Die Erde. Zu kühlen. Immer aber

odkrije glavo, ali berač. Lepo je
in ljubko primerjati to. Dobro dene
zemlja. Za hladiti. Zmeraj pa

Patmos
Dem Landgrafen von Homburg

Nah ist
Und schwer zu fassen der Gott.
Wo aber Gefahr ist, wächst
Das Rettende auch.
5 Im Finstern wohnen
Die Adler und furchtlos gehn
Die Söhne der Alpen über den Abgrund weg
Auf leichtgebaueten Brüken.
Drum, da gehäuft sind rings
10 Die Gipfel der Zeit, und die Liebsten
Nah wohnen, ermattend auf
Getrenntesten Bergen,
So gieb unschuldig Wasser,
O Fittige gieb uns, treuesten Sinns
15 Hinüberzugehn und wiederzukehren.

So sprach ich, da entführte
Mich schneller, denn ich vermuthet
Und weit, wohin ich nimmer
Zu kommen gedacht, ein Genius mich
20 Vom eigenen Hauß'. Es dämmerten
Im Zwielight, da ich gieng
Der schattige Wald

Patmos
Homburškemu deželnemu grofu

Blizu je
in težko dojemljiv bog.
A kjer je nevarnost, raste
tudi rešilno.

5 V mračnem prebivajo
orli in brez strahu hodijo
sinovi Alp preko brezna
po lahno zgrajenih mostovih.
Zato, saj nagrmdeni so naokrog
10 vrhovi časa in najljubši prebivajo
blizu, motneč na
najbolj ločenih gorah,
torej nedolžno daj vodo,
o, krila nam daj, da z najzvéstejšo pametjo
15 gremo tja čez in se vrnemo.

Tako sem govoril, ko me hitreje,
kot sem domneval,
in daleč, kamor si nikdar nisem
mislil, da pridem, odpeljal je neki genij
20 od moje hiše. Mračili so se
v somráku, ko sem hodil,
senčni gozd

Und die sehnächtigen Bäche
Der Heimath; nimmer kann' ich die Länder;
25 Doch bald, in frischem Glanze,
Geheimnißvoll
Im goldenen Rauche, blühte
Schnellaufgewachsen,
Mit Schritten der Sonne,
30 Mit tausend Gipfeln duftend,
 Mir Asia auf, und geblendet sucht'
Ich eines, das ich kennete, denn ungewohnt
War ich der breiten Gassen, wo herab
Vom Tmolus fährt
35 Der goldgeschmückte Pactol
Und Taurus stehet und Messogis,
Und voll von Blumen der Garten,
Ein stilles Feuer; aber im Lichte
Blüht hoch der silberne Schnee;
40 Und Zeug unsterblichen Lebens
An unzugangbaren Wänden
Uralt der Epheu wächst und getragen sind
Von lebenden Säulen, Cedern und Lorbeern
Die feierlichen,
45 Die göttlichgebauten Palläste.

Es rauschen aber um Asias Thore
Hinziehend da und dort

in hrepeneči potoki
domovine; teh dežel nisem nikdar poznal;
25 vendar je kmalu, v svežem blesku,
skrivnostno
v zlatem dimu vzcvetela mi,
hitro zrasla,
s koraki sonca,
30 s tisoč vrhovi dehteč,

Azija, in oslepljen iskal sem
eno, kar sem poznal, kajti bil sem
nevajen širokih ulic, kjer
s Tmola dol pelje
35 zlatookrašeni Paktol
in Taurus stoji in Mesogija
in, poln rož, vrt,
tih ogenj; toda v svetlobi
visoko cveti srebrni sneg;
40 in, priča nesmrtnega življenja,
na stenah nepristopnih
prastar raste bršljan in nošene so
od živih stebròv, ceder in lovorik
slovesne,
45 božjegrajene palače.

Šumi pa krog Azije vrat,
vlekoč sem se in tja

In ungewisser Meeresebene
Der schattenlosen Straßen genug,
50 Doch kennt die Inseln der Schiffer.
Und da ich hörte
Der nahegelegenen eine
Sei Patmos,
Verlangte mich sehr,
55 Dort einzukehren und dort
Der dunkeln Grotte zu nahn.
Denn nicht, wie Cypros,
Die quellenreiche, oder
Der anderen eine
60 Wohnt herrlich Patmos,
Gastfreundlich aber ist
Im ärmeren Hauße
Sie dennoch
Und wenn vom Schiffbruch oder klagend
65 Um die Heimath oder
Den abgeschiedenen Freund
Ihr nahet einer
Der Fremden, hört sie es gern, und ihre Kinder
Die Stimmen des heißen Hains,
70 Und wo der Sand fällt, und sich spaltet
Des Feldes Fläche, die Laute
Sie hören ihn und liebend tönt
Es wieder von den Klagen des Manns. So pflegte

po negotovi morski ravnici,
dovolj brezenčnih cest,
50 vendar pozna otoke ladjar.
In ko sem slišal,
da eden od blizu ležečih
je Patmos,
se mi močno je
55 tja zahotelo zaviti in tam
se približati temni jami.
Kajti ne kakor Ciper,
z izviri bogati, ali
kateri od drugih
60 veličastno prebiva Patmos,
gostoljuben pa
v revnejši hiši
je kljub temu,
in če po brodolomu ali za domovino
65 tožec ali
pokojnim prijateljem
se približa mu kdo izmed
tujcev, rad to sliši, in njegovi otroci,
glasovi vročega gaja,
70 in kjer pade pesek in razpoka
površje polja, zvoki,
oni ga slišijo, in ljubeče zveni
spet od moževih tožb. Tako je skrbel

Sie einst des gottgeliebten,
75 Des Sehers, der in seeliger Jugend war
Gegangen mit
Dem Sohne des Höchsten, unzertrennlich, denn
Es liebte der Gewittertragende die Einfalt
Des Jüngers und es sahe der achtsame Mann
80 Das Angesicht des Gottes genau,
Da, beim Geheimnisse des Weinstoks, sie
Zusammensaßen, zu der Stunde des Gastmals,
Und in der großen Seele, ruhigahnend den Tod
Aussprach der Herr und die letzte Liebe, denn nie genug
85 Hatt' er von Güte zu sagen
Der Worte, damals, und zu erheitern, da
Ers sahe, das Zürnen der Welt.
Denn alles ist gut. Drauf starb er. Vieles wäre
Zu sagen davon. Und es sahn ihn, wie er siegend blikte
90 Den Freudigsten die Freunde noch zuletzt,
Doch trauerten sie, da nun
Es Abend worden, erstaunt,
Denn Großentschiedenes hatten in der Seele
Die Männer, aber sie liebten unter der Sonne
95 Das Leben und lassen wollten sie nicht
Vom Angesichte des Herrn
Und der Heimath. Eingetrieben war,
Wie Feuer im Eisen, das, und ihnen gieng
Zur Seite der Schatte des Lieben.

nekoč za bogoljubljenega,
75 za vidca, ki v blaženi mladosti je
hodil s
sinom Najvišjega, neločljivo, kajti
ljubil nevihtonosec je preprostost
učenca in videl pazljivi mož
80 natanko obličje boga,
ko pri skrivnosti vinske trte sta
skupaj sedela, ob uri gostije,
in je v véliki duši, spokojno sluteč, smrt
izgovoril Gospod in zadnjo ljubezen, kajti nikdar dovolj
85 ni o dobroti povedati mogel
besed, tedaj, in razvedriti, ko
ga je videl, srdenje sveta.
Kajti dobro je vse. Potem je umrl. Mnogo bilo bi
povedati o tem. In so ga videli, kako je zmagujoč gledal,
90 najradostnejšega še nazadnje prijatelji,
a so žalovali, saj zdaj
se je zvečerilo, osupli,
kajti velikoodločenega nekaj so v duši imeli
ti možje, a so ljubili življenje
95 pod soncem in niso hoteli oditi
od obličja Gospoda
in domovine. Navdano,
kot ogenj v železu, je bilo to in senca jim ljubega
je hodila ob strani.

100 Drum sandt' er ihnen
Den Geist, und freilich bebte
Das Haus und die Wetter Gottes rollten
Ferndonnernd über
Die ahnenden Häupter, da, schwersinnend
105 Versammelt waren die Todeshelden,
Izt, da er scheidend
Noch einmal ihnen erschien.
Denn izt erlosch der Sonne Tag
Der Königliche und zerbrach
110 Den geradestralenden,
Den Zepter, göttlichscheidend, von selbst,
Denn wiederkommen sollt es
Zu rechter Zeit. Nicht wär es gut
Gewesen, später, und schroffabbrechend, untreu,
115 Der Menschen Werk, und Freude war es
Von nun an,
Zu wohnen in liebender Nacht, und bewahren
In einfältigen Augen, unverwandt
Abgründe der Weisheit. Und es grünen
120 Tief an den Bergen auch lebendige Bilder,

Doch furchtbar ist, wie da und dort
Unendlich hin zerstreut das Lebende Gott.
Denn schon das Angesicht
Der theuern Freunde zu lassen

100 Zato jim poslal je
duha, in seveda se je stresla
hiša in božja hudourja so se kotalila,
grmeč daleč preko
slutečih glav, ko v težkem preudarku
105 zbrani bili so junaki smrti,

zdej, ko se ločujoč
jim je še enkrat prikazal.
Kajti zdaj je, kraljevski, ugasnil
sončev dan in razbil
110 naravnost žareče,
to žezlo, božjetrpeč, sam od sebe,
kajti prišlo naj bi spet
o pravem času. Bi ne bilo
dobro, pozneje, in bi rezko pretrgalo, nezvesto,
115 delo ljudi, in radost bila je
odtlej
prebivati v ljubeči noči in hraniti
v preprostih očeh srepo
brezna modrosti. In globoko
120 ob gorah zelené tudi žive podobe,

a je strašljivo, kako sem in tja
to, kar živi, v neskončnost raztresa bog.
Kajti že zapustiti obličje
dragih prijateljev

125 Und fernhin über die Berge zu gehn
Allein, wo zweifach
Erkannt, einstimmig
War himmlischer Geist; und nicht geweissagt war es, sondern
Die Loken ergriff es, gegenwärtig,
130 Wenn ihnen plötzlich
Ferneilend zurück blickte
Der Gott und schwörend,
Damit er halte, wie an Seilen golden
Gebunden hinfort
135 Das Böse nennend, sie die Hände sich reichten –
 Wenn aber stirbt alsdenn
 An dem am meisten
 Die Schönheit hieng, daß an der Gestalt
 Ein Wunder war und die Himmlischen gedeutet
140 Auf ihn, und wenn, ein Räthsel ewig füreinander
 Sie sich nicht fassen können
 Einander, die zusammenlebten
 Im Gedächtniß, und nicht den Sand nur oder
 Die Weiden es hinwegnimmt und die Tempel
145 Ergreift, wenn die Ehre
 Des Halbgotts und der Seinen
 Verweht und selber sein Angesicht
 Der Höchste wendet
 Darob, daß nirgend ein
150 Unsterbliches mehr am Himmel zu sehn ist oder

125 in iti tja daleč preko gora
sam, kjer je dvojno
spoznan, enoglasno
bil nebeški duh; in ni bilo prerokovano, temveč
je kodre zgrabilo, pričujoč,
130 ko je iznenada,
daleč hiteč, nazaj k njim pogledal
bog in so zaklinjajoč,
da bi se ustavil, kot na vrveh zlato
privezani potlej,
135 imenujoč zlo, podali si roke –

ko potem pa umre,
ki bila je nanj vezana
najbolj lepota, da je po podobi
bil čudež in kazali so nanj
140 nebeščani, in ko, uganka večno drug drugemu,
drug drugega dojeti ne
morejo, ki so skupaj živeli
v pomnjenju, in ne odnaša peska samo ali
vrb in zajema le
145 templjev, ko slavo
polboga in njegovih
razveje in sam svoje obličje
odvrne Najvišji
zgoraj, da ni
150 nič nesmrtnega videti nikjer več na nebu ali

Auf grüner Erde, was ist diß?

- Es ist der Wurf des Säemanns, wenn er faßt
Mit der Schaufel den Waizen,
Und wirft, dem Klaren zu, ihn schwingend über die Tenne.
155 Ihm fällt die Schaale vor den Füßen, aber
Ans Ende kommet das Korn,
Und nicht ein Übel ists, wenn einiges
Verloren gehet und von der Rede
Verhallet der lebendige Laut,
160 Denn göttliches Werk auch gleichet dem unsern,
Nicht alles will der Höchste zumal.
Zwar Eisen träget der Schacht,
Und glühende Harze der Aetna,
So hätt' ich Reichtum,
165 Ein Bild zu bilden, und ähnlich
Zu schaun, wie er gewesen, den Christ,
- Wenn aber einer spornte sich selbst,
Und traurig redend, unterwegs, da ich wehrlos wäre
Mich überfiele, daß ich staunt' und von dem Gotte
170 Das Bild nachahmen möcht' ein Knecht –
Im Zorne sichtbar sah' ich einmal
Des Himmels Herrn, nicht, daß ich seyn sollt etwas, sondern
Zu lernen. Gütig sind sie, ihr Verhaßtestes aber ist,
So lange sie herrschen, das Falsche, und es gilt
175 Dann Menschliches unter Menschen nicht mehr.

na zemlji zeleni, kaj je to?

- To je sejalčev met, ko
z velnico zajema
in vejajoč meče pšenico, na čisto, preko mlatišča.
155 Pade otrob mu pred noge, vendar
poide zrno
in nič ni hudega, če gre
kaj v zgubo, in od govora
izzveneva živi zvok,
160 kajti božje delo tudi enako je našemu,
noče Najvišji vsega hkrati.
Sicèr nosi železo rov
in žareče smole Etna,
tako imel bi bogastvo,
165 da bi naredil podobo in zrl
podobno, kot je bil, Kristusa,
- ko pa nekdo bi spodbodel sam sebe
in me, žalostno govoreč, na poti, ko bil bi brez brambe,
napadel, da bi ostrmel in bi od boga
170 žêlel posneti podobo, služabnik –
v jezi sem vidno videl nekoč
gospodarja neba, ne, da bi bil kaj, temveč
da bi se učil. Dobrotljivi so, to pa, kar najbolj sovražijo,
doklèr gospodujejo, je ponarejenost in tedaj
175 ne velja, kar je človeško, več med ljudmi.

Denn sie nicht walten, es waltet aber
Unsterblicher Schiksaal und es wandelt ihr Werk
Von selbst, und eilend geht es zu Ende.
Wenn nemlich höher gehet himmlischer
180 Triumphgang, wird genennet, der Sonne gleich
Von Starken der frohlokende Sohn des Höchsten,

 Ein Loosungszeichen, und hier ist der Stab
 Des Gesanges, niederwinkend,
 Denn nichts ist gemein. Die Todten weket
185 Er auf, die noch gefangen nicht
 Vom Rohen sind. Es warten aber
 Der scheuen Augen viele
 Zu schauen das Licht. Nicht wollen
 Am scharfen Strale sie blühn,
190 Wiewohl den Muth der goldene Zaum hält.
 Wenn aber, als
 Von schwellenden Augenbraunen
 Der Welt vergessen
 Stilleuchtende Kraft aus heiliger Schrift fällt, mögen
195 Der Gnade sich freuend, sie
 Am stillen Blike sich üben.

 Und wenn die Himmlischen jezt
 So, wie ich glaube, mich lieben
 Wie viel mehr Dich,
200 Denn Eines weiß ich,

Kajti ne vladajo oni, temveč vlada
nesmrtnikov usoda in njihovo delo teče
samo od sebe in hiti h koncu.
Ko nebeški zmagohod namreč gre
180 višje, krepki soncu enako
poimenujejo veselo vzklikajočega sina Najvišjega,

prepoznavno znamenje, in tu je palica
speva, namigujoč navzdol,
kajti nič ni navadno. Mrtve obuja,
185 ki jih ni še zajela
surovost. Čakajo pa
plahih oči mnogi,
da zrejo svetlobo. Nočejo
ob ostrem žarku cveteti,
190 četudi zlata uzda zadržuje pogum.
Če pa, kot
od mrščečih se obrvi,
pozabljajoč svet
pade tiho sveteča sila iz svetega pisma, se utegnejo,
195 milosti radosteč se,
uriti ob tihem pogledu.

In če zdaj nebeščani
tako, kot verjamem, ljubijo mene,
koliko bolj šele Tebe,
200 kajti vem eno,

Daß nemlich der Wille
Des ewigen Vaters viel
Dir gilt. Still ist sein Zeichen
Am donnernden Himmel. Und Einer stehet darunter
205 Sein Leben lang. Denn noch lebt Christus.
Es sind aber die Helden, seine Söhne
Gekommen all und heilige Schriften
Von ihm und den Bliz erklären
Die Thaten der Erde bis igt,
210 Ein Wettlauf unaufhaltsam. Er ist aber dabei. Denn seine Werke sind
Ihm alle bewußt von jeher.

Zu lang, zu lang schon ist
Die Ehre der Himmlischen unsichtbar.
Denn fast die Finger müssen sie
215 Uns führen und schmäählich
Entreißt das Herz uns eine Gewalt.
Denn Opfer will der Himmlischen jedes,
Wenn aber eines versäumt ward,
Nie hat es Gutes gebracht.
220 Wir haben gedienet der Mutter Erd'
Und haben jüngst dem Sonnenlichte gedient,
Unwissend, der Vater aber liebt,
Der über allen waltet,
Am meisten, daß gepfleget werde
225 Der veste Buchstab, und bestehendes gut
Gedeutet. Dem folgt deutscher Gesang.

da namreč volja
večnega Očeta mnogo
Tebi velja. Tiho je znamenje njega
na grmečem nebu. In Eden stoji spodaj
205 vse svoje življenje. Kajti še živi Kristus.
So pa junaki, njegovi sinovi,
prišli vsi in svete spise
o njem in strelo razjasnjujejo
dela zemlje do zdaj,
210 tekma nezadržno. On pa je zraven. Kajti njega so dela
vsa mu poznana od nekdej.

Predolgo, predolgo je že
slava nebeščanov nevidna.
Kajti prste nam morajo
215 skoraj voditi in sramotno
iz nas trga srce neka sila.
Kajti žrtve želi si nebeščanov vsak,
če pa je kaka bila opuščena,
dobrega to ni prineslo nikdar.
220 Služili smo materi Zemlji
in navsezadnje služili sončni svetlobi,
nevede, Oče pa,
ki vlada nad vsemi,
ljubi najbolj, da neguje se
225 trdna črka in dobro tolmači
obstoječe. Temu sledi nemški spev.

Patmos
Dem Landgrafen von Homburg
Vorstufe einer späteren Fassung

Voll Güt' ist. Keiner aber fasset
Allein Gott.
Wo aber Gefahr ist, wächst
Das Rettende auch.
5 Im Finstern wohnen
Die Adler und furchtlos gehn
Die Söhne der Alpen über den Abgrund weg
Auf leichtgebaueten Brücken.
Drum, da gehäuft sind rings, um Klarheit,
10 Die Gipfel der Zeit,
Und die Liebsten nahe wohnen, ermattend auf
Getrenntesten Bergen,
So gieb unschuldig Wasser,
O Fittige gieb uns, treuesten Sinns
15 Hinüberzugehn und wiederzukehren.

So sprach ich, da entführte
Mich unermesslicher, denn ich vermuthet
Und weit, wohin ich nimmer
Zu kommen gedacht, ein Genius mich
20 Vom eigenen Hauß'. Es kleideten sich

Patmos
Homburškemu deželnemu grofu
Predštopnja poznejše različice

Poln je dobrosti. Nihče pa sam
ne dojame boga.
A kjer je nevarnost, raste
tudi rešilno.
5 V mračnem prebivajo
orli in brez strahu hodijo
sinovi Alp preko brezna
po lahno zgrajenih mostovih.
Zato, saj nagrmdeni so naokrog, krog jasnine,
10 vrhovi časa
in najljubši prebivajo blizu, motneč na
najbolj ločenih gorah,
torej nedolžno daj vodo,
o, krila nam daj, da z najzvéstejšo pametjo
15 gremo tja čez in se vrnemo.

Tako sem govoril, ko me
bolj neizmerno, kot sem domneval,
in daleč, kamor si nikdar nisem
mislil, da pridem, odpeljal je neki genij
20 od moje hiše. Oblačili so se

Im Zwielight Menschen ähnlich, da ich gieng
Der schattige Wald
Und die sehnsüchtigen Bäche
Der Heimath; nimmer kann' ich die Länder;
25 Doch bald, in frischem Glanze,
Geheimnißvoll
Im goldenen Rauche blühte
Schnellaufgewachsen
Mit Schritten der Sonne
30 Von tausend Tischen duftend
 Mir Asia auf, und geblendet ganz
Sucht' eins ich, das ich kennete, denn ungewohnt
War ich der breiten Gassen, wo herab
Vom Tmolus fährt
35 Der goldgeschmückte Pactol
Und Taurus stehet und Messogis,
Und schläfrig fast von Blumen der Garten,
Ein stilles Feuer; aber im Lichte
Hoch blüht der silberne Schnee;
40 Und Zeug unsterblichen Lebens
An unzugangbaren Wänden
Uralt der Epheu wächst und von lebenden Säulen
Getragen sind, von Cedern und Lorbeern,
Die felsenharten,
45 Die göttlichgebauten Palläste.

v somráku, podobno ljudem, ko sem hodil,
senčni gozd
in hrepeneči potoki
domovine; teh dežel nisem nikdar poznal.
25 Vendar je kmalu, v svežem blesku,
skrivnostno
v zlatem dimu vzcvetela mi,
hitro zrasla
s koraki sonca,
30 od tisoč miz dehteč,

Azija, in povsem oslepljen
iskal sem eno, kar sem poznal, kajti bil sem
nevajen širokih ulic, kjer
s Tmola dol pelje
35 zlatookrašeni Paktol
in Taurus stoji in Mesogija
in, zaspan skoraj od rož, vrt,
tih ogenj, toda v svetlobi
visoko cveti srebrni sneg;
40 in, priča nesmrtnega življenja,
na stenah nepristopnih
prastar raste bršljan in so od živih stebròv
nošene, od ceder in lovorik,
skalno trde,
45 božjezgrajene palače.

Es rauschen aber um Asias Tore
Hinziehend da und dort
In ungewisser Meeresebene
Der schattenlosen Straßen genug,
50 Doch kennt die Inseln der Schiffer.
Und da ich hörte
Der nahegelegenen eine
Sei Patmos,
Verlangte mich sehr
55 Dort einzukehren und dort
Der dunkeln Grotte zu nahn.
Denn nicht, wie Cypros,
Die quellenreiche, oder
Der anderen eine
60 Wohnt herrlich Patmos
Gastfreundlich aber ist
Im menschenlosen Hauße
Sie dennoch,
Und wenn vom Schiffbruch oder klagend
65 Um die Heimath oder
Den abgeschiedenen Freund
Ihr nahet einer
Der Fremden, höret sie gern das; und die Kinder
Die Stimmen des heißen Hains,
70 Und wo der Sand fällt und sich spaltet
Des Feldes Fläche, die Laute

Šumi pa krog Azije vrat,
vlekoč sem se in tja
po negotovi morski ravnici,
dovolj brezsenčnih cest,
50 vendar pozna otoke ladjar.
In ko sem slišal,
da eden od blizu ležečih
je Patmos,
se mi močno je
55 tja zahotelo zaviti in tam
se približati temni jami.
Kajti ne kakor Ciper,
z izviri bogati, ali
kateri od drugih
60 veličastno prebiva Patmos,
gostoljuben pa je
v neobljudeni hiši
kljub temu,
in če po brodolomu ali za domovino
65 tožeč ali
pokojnim prijateljem
se približa mu kdo izmed
tujcev, rad sliši to; in otroci,
glasovi vročega gaja,
70 in kjer pade pesek in razpoka
površje polja, zvoki,

Sie hören ihn, und lieblich widertönt
Es von den Klagen des Manns. Eins Tages diente
Patmos, thiergleich, dem Seher, denn dem war es ein Übel
75 Dem menschenliebenden, der im Sausen des Rohrs, war, in der Jugend,

Gegangen mit
Dem Sohne des Höchsten, unzertrennlich, denn
Nicht gar allein seyn mochte, des Geistes wegen
Der Sohn des Höchsten, doch sahe der Jünger
80 Wohl, wer er wäre,
Damals da, beim Geheimnisse des Weinstoks, sie
Zusammensaßen, zu der Stunde des Gastmals
Und in der großen Seele, ruhigahnend den Tod
Ausprach der Herr, und die letzte Liebe, denn nie genug
85 Hatt' er, von Güte, zu sagen
Der Worte, damals, und zu schwaigen, da
Ers sahe, das Zürnen der Welt.
Denn alles ist gut. Drauf starb er. Vieles wäre liebes
Zu sagen. Und es sahn ihn, wie er siegend blikte
90 Den Freudigsten die Freunde noch zuletzt

Doch trauerten sie, dieweil
Es Abend worden, erstaunt
Denn Großentschiedenes hatten in der Seele
Die Männer, aber sie liebten unter der Sonne
95 Das Leben und lassen wollten sie nicht
Vom Angesichte des Herrn

oni ga slišijo, in spet ljubeče zveni
od moževih tožb. Nekega dne Patmos,
živali enako, je služil vidcu, kajti hudo bilo je za tega,
75 človekoljubnega, ki je v šuštenju trsa, v mladosti,
hodil s
sinom Najvišjega, neločljivo, kajti
maral sploh ni biti sam, zaradi duha,
sin Najvišjega, vendar je videl bržčas
80 učenec, kdo je,
tedaj, ko pri skrivnosti vinske trte sta
skupaj sedela, ob uri gostije,
in je v véliki duši, spokojno sluteč, smrt
izgovoril Gospod in zadnjo ljubezen, kajti nikdar dovolj
85 ni o dobroti povedati mogel
besed, tedaj, in molčati, ko
ga je videl, srdenje sveta.
Kajti dobro je vse. Potem je umrl. Povedati bi bilo ljubega
mnogo. In so ga videli, kako je zmagujoč gledal,
90 najradostnejšega še nazadnje prijatelji,
a so žalovali, medtem ko
se je zvečerilo, osupli,
kajti velikoodločenega nekaj so v duši imeli
ti možje, a so ljubili življenje
95 pod soncem in niso hoteli oditi
od obličja Gospoda

Und der Heimath. Eingeboren war,
 Wie Feuer im Eisen, das, und ihnen gieng
 Zur Seite der Schatte des Lieben.
 100 Darum auch sandt' er ihnen
 Den Geist, und freilich bebte
 Das Haus und die Wetter Gottes rollten
 Ferndonnernd über
 Die ahnenden Häupter, da, schwersinnend
 105 Versammelt waren die Todeshelden,

 Izt, da er scheidend
 Noch einmal ihnen erschien.
 Das heißet es erlosch der Sonne Tag
 Der Königliche und zerbrach
 110 Den geradestralenden
 Den Zepter, göttlichleidend, von selbst,
 Denn wiederkommen sollt es,
 Zu rechter Zeit. Nicht wär' es gut
 Gewesen, später, und schroffabbrechend, untreu,
 115 Der Menschen Werk, und Freude war es
 Von nun an,
 Zu wohnen in liebender Nacht und bewahren
 In einfältigen Augen unverwandt
 Abgründe der Weisheit. Manchem ward
 120 Sein Vaterland ein kleiner Raum

in domovine. Vrojeno,
 kot ogenj v železu, je bilo to in senca jim ljubega
 je hodila ob strani.
 100 Zato jim je tudi poslal
 duha, in seveda se je stresla
 hiša in božja hudourja so se kotalila,
 grmeč daleč preko
 slutečih glav, ko v težkem preudarku
 105 zbrani bili so junaki smrti,
 zdaj, ko se ločujoč
 jim je še enkrat prikazal.
 Se pravi, ugasnil, kraljevski, je
 sončev dan in razbil
 110 to premo žareče,
 žezlo, božjetrpeč, sam od sebe,
 kajti prišlo naj bi spet
 o pravem času. Bi ne bilo
 dobro, pozneje, in bi rezko pretrgalo, nezvesto,
 115 delo ljudi, in radost bila je
 odtlej
 prebivati v ljubeči noči in hraniti
 v preprostih očeh srepo
 brezna modrosti. Marsikomu je
 120 očetnjava bila majhen prostor,

Doch furchtbar wahrhaft ists, wie da und dort
 Unendlich hin zerstört das Lebende Gott.
 Denn schon das Angesicht
 Der theuern Freunde zu lassen
 125 Und fernhin über die Berge zu gehn
 Allein, wo zweifach
 Besorget, übereins
 War himmlischer Geist. Bei jenen aber wars
 Ein Zerfall, und das Heiligtum das Spiel des Moria
 130 Und der Zornhügel zerbrach, damals, wenn ihnen plötzlich
 Ferneilend zurück blikte
 Der Gott und schwörend
 Damit er halte, wie an Seilen golden zusammengenommen,
 Gebunden hinfort
 135 Das Böse nennend, sie die Hände sich reichten, –
 Wenn aber stirbt alsdenn
 An dem am meisten
 Die Schönheit hieng, daß an der Gestalt war
 Ein Wunder und die Himmlischen gedeutet
 140 Auf ihn, und wenn, ein Räthsel ewig füreinander
 Sie sich nicht fassen können
 Einander, die zusammenlebten
 Im Gedächtniß, nicht das nur und wenn es den Sand
 Wegnimmt und die Weiden und die Tempel
 145 Ergreiff, wenn aber die Ehre
 Des Halbgotts und der Seinen

a je strašljivo resnično, kako tu in tam
to, kar živi, do neskončnosti uničuje bog.
Kajti že zapustiti obličje
dragih prijateljev
125 in iti tja daleč preko gora
sam, kjer je dvojno
v skrbeh, čezeno
bil nebeški duh. Pri tistih pa bil je
razpad in svetišče igra Morije,
130 in grič jeze se je zdróbil, tedaj, ko je iznenada,
daleč hiteč, nazaj k njim pogledal
bog in so zaklinjajoč,
da bi se ustavil, kot na vrveh zláto nabrani,
privezani potlej,
135 imenujoč zlo, podali si roke –
ko potem pa umre,
ki bila je od njega
najbolj odvisna lepota, da je po podobi
bil čudež in kazali so nanj
140 nebeščani, in ko, uganka večno drug drugemu,
drug drugega dojeti ne
morejo, ki so skupaj živeli
v pomnjenju, a ne le to, in ko pesek
jemplje in vrbe in templje
145 zajema, ko pa slavo
polboga in njegovih

Verweht und unerkennlich, bei ihm selber,
Im Himmel der genannt war
Ergrimmt, weil nirgend ein
150 Unsterbliches mehr am Himmel ist zu sehn oder
Auf grüner Erde, was ist diß?

Es ist der Wurf das eines Sinns, der mit
Der Schaufel fasset den Weizen,
Und wirft schwingend dem Klaren zu ihn über die Tenne.
155 Ein furchtbar Ding, Staub fällt.
Korn aber kommet ans Ende.
Nicht gar ein Übel ists, wenn einiges
Verloren gehet manchmal von Reden
Verhallet der lebendige Laut.
160 Denn göttliches Werk auch gleichet dem unsern.
Alles will nicht der Höchste zumal.
Nun Eisen träget der Schacht
Und glühend Harz der Ätna,
So hätt' ich auch Reichtum,
165 Zu bilden ein Bild und ähnlich
Den Christ zu schaun, wie er gewesen.

Wenn aber einer spornet sich selbst,

razveje in se nespoznavno, sam pri sebi,
v nebu ki bil je imenovan,
raztogôti, ker ni nič
150 nesmrtnega videti nikjer več na nebu ali
na zemlji zeleni, kaj je to?

Met je to smisla, ki z
velnícó zajema
in meče pšenico, vejajoč jo na čisto, preko mlatišča.
155 Strašljiva reč, prah pada.
Zrno pa poide.
Sploh ni nič hudega, če gre
včasih kaj v zgubo od govorjenja
izzveneva živi zvok.
160 Kajti božje delo tudi enako je našemu.
Vsega noče Najvišji hkrati.
Zdaj nosi železo rov
in žareč smolo Etna,
tako imel bi bogastvo,
165 da bi naredil podobo in podobno
Kristusa zrl, kot je bil.

Ko pa nekdo spodbode sam sebe,

Patmos
Dem Landgrafen von Homburg
Bruchstücke der späteren Fassung

Voll Güt' ist; keiner aber fasset
Allein Gott.
Wo aber Gefahr ist, wächst
Das Rettende auch.
5 Im Finstern wohnen
Die Adler, und furchtlos gehn
Die Söhne der Alpen über den Abgrund weg
Auf leichtgebaueten Brüken.
Drum, da gehäuft sind rings, um Klarheit,
10 Die Gipfel der Zeit,
Und die Liebsten nahe wohnen, ermattend auf
Getrenntesten Bergen,
So gieb unschuldig Wasser,
O Fittige gieb uns, treuesten Sinns
15 Hinüberzugehn und wiederzukehren.

So sprach ich, da entführte
Mich künstlicher, denn ich vermuthet
Und weit, wohin ich nimmer
Zu kommen gedacht, ein Genius mich

Patmos
Homburškemu deželnemu grofu
Fragmenti poznejše različice

Poln je dobrosti; nihče pa sam
ne dojame boga.
A kjer je nevarnost, raste
tudi rešilno.
5 V mračnem prebivajo
orli in brez strahu hodijo
sinovi Alp preko brezna
po lahno zgrajenih mostovih.
Zato, saj nagrmađeni so naokrog, krog jasnine,
10 vrhovi časa
in najljubši prebivajo blizu, motneč na
najbolj ločenih gorah,
torej nedolžno daj vodo,
o, krila nam daj, da z najzvéstejšo pametjo
15 gremo tja čez in se vrnemo.

Tako sem govoril, ko me
bolj večče, kot sem domneval,
in daleč, kamor si nikdar nisem
mislil, da pridem, odpeljal je neki genij

20 Vom eigenen Hauß'. Es kleideten sich
Im Zwielight, Menschen ähnlich, da ich gieng
Der schattige Wald
Und die sehnsüchtigen Bäche
Der Heimath; nimmer kann't ich die Länder.
25 Viel aber mitgelitten haben wir, viel Maale. So
In frischem Glanze, geheimnißvoll,
Im goldenem Rauche blühte
Schnellaufgewachsen,
Mit Schritten der Sonne,
30 Von tausend Tischen duftend, jezt,

Mir Asia auf und geblendet ganz
Sucht' eins ich, das ich kennete, denn ungewohnt
War ich der breiten Gassen, wo herab
Vom Tmolus fährt
35 Der goldgeschmückte Pactol
Und Taurus stehet und Messogis,
Und schläfrig fast von Blumen der Garten,

20 od moje hiše. Oblačili so se
v somráku, podobno ljudem, ko sem hodil,
senčni gozd
in hrepeneči potoki
domovine; teh dežel nisem nikdar poznal.
25 Mnogo pa pretrpeli smo skupaj, mnogokrat. Tako
v svežem blesku, skrivnostno,
mi v zlatem dimu je vzcvetela,
hitro zrasla,
s koraki sonca,
30 od tisoč miz dehteč, zdaj,

Azija, in povsem oslepljen
iskal sem eno, kar sem poznal, kajti bil sem
nevajen širokih ulic, kjer
s Tmola dol pelje
35 zlatookrašeni Paktol
in Taurus stoji in Mesogija
in, zaspan skoraj od rož, vrt,

61 O Insel des Lichts!
Denn wenn erloschen ist der Ruhm die Augenlust und gehalten nicht mehr
Von Menschen, schattenlos, die Pfade zweifeln und die Bäume,
Und Reiche, das Jugendland der Augen sind vergangen
65 Athletischer,
Im Ruin, und Unschuld angeborne
Zerrissen ist. Von Gott aus nemlich kommt gediegen
Und gehet das Gewissen, Offenbarung, die Hand des Herrn
Reich winkt aus richtendem Himmel, dann und eine Zeit ist
70 Untheilbar Gesez, und Amt, und die Hände
Zu erheben, das, und das Niederfallen
Böser Gedanken, los, zu ordnen. Grausam nemlich hasset
Allwissende Stirnen Gott. Rein aber bestand
Auf ungebundnem Boden Johannes. Wenn einer
75 Für irrdisches prophetisches Wort erklärt

136 Vom Jordan und von Nazareth
Und fern vom See, an Capernaum,
Und Galiläa die Lüfte, und von Cana.
Eine Weile bleib ich, sprach er. Also mit Tropfen

61 O otok svetlobe!
Kajti ko slava ugasne, naslada oči, in se ne ohranja več
pri ljudeh, brezsenčna, zdvajajo steze in drevesa,
in kraljestva, mladostna dežela oči, so minila,
65 bolj atletsko,
v razsulu, in prirojena nedolžnost
je raztrgana. Od boga namreč čista prihaja
in odhaja vest, razodetje, roka Gospodova
pomiguje bogato iz sodečega néba, potem in za nekaj časa je
70 nedeljiv zakon in služba in je treba dvigati
roke, to, in padanje
zlih misli uravnavati, razpuščeno. Okrutno namreč sovraži
vsevedna čela bog. Čist pa je
na nevezanih tleh obstal Janez. Če kdo
75 za zemeljsko razglasi preroško besedo

136 Od Jordana in Nazaréta
in daleč od jezera, pri Kafarnaumu,
in od Galileje, sape, in Kane.
Kratek čas ostanem, je govoril. Tako je tešil

140 Stillt er das Seufzen des Lichts, das durstigem Wild
War ähnlich in den Tagen, als um Syrien
Jammert der getödteten Kindlein heimatliche
Anmuth im Sterben, und das Haupt
Des Täuffers gepflückt, war unverwelklicher Schrift gleich
145 Sichtbar auf weilender Schüssel. Wie Feuer
Sind Stimmen Gottes. Schwer ists aber
Im Großen zu behalten das Große.
Nicht eine Waide. Daß einer
Bleibet im Anfang. Jezt aber
150 Geht dieses wieder, wie sonst.

Johannes. Christus. Diesen möcht'
Ich singen, gleich dem Herkules, oder
Der Insel, welche vestgehalten und gerettet, erfrischend
Die benachbarte mit kühlen Meereswassern aus der Wüste
155 Der Fluth, der weiten, Peleus. Das geht aber
Nicht. Anders ists ein Schiksaal. Wundervoller.
Reicher, zu singen. Unabsehlich
Seit jenem die Fabel. Und jezt
Möcht' ich die Fahrt der Edelleute nach
160 Jerusalem, und das Leiden irrend in Canossa,
Und den Heinrich singen. Daß aber
Der Muth nicht selber mich aussezze. Begreifen müssen
Diß wir zuvor. Wie Morgenluft sind nemlich die Nahmen
Seit Christus. Werden Träume. Fallen, wie Irrtum
165 Auf das Herz und tödtend, wenn nicht einer

140 s kapljami zdihovanje luči, ki bila je podobna
žejni divjadi v dneh, ko je tožila
za Sirijo ubitih otročičev domača
ljubkost v umiranju in je Krstnikova
glava, utrgana, bila, enaka nevenljivi pisavi,
145 vidna na mudečem se pladnju. Kakor ogenj
so glasovi boga. Težko pa je
v velikem ohraniti veliko.
Ne pašnik. Da eden ostane
v začetku. Zdaj pa
150 gre to spet kot sicer.

Janez. Kristus. Tega rad
bi opeval, enakega Herkulu ali
otoku, ki je prijel in rešil, osvežujoč
sosednjega s hladnimi morskimi vodami iz puščave
155 vodovja, tega širnega, Peleja. To pa ne
gre. Drugače je neka usoda. Čudoviteje.
Bogateje za peti. Nedogledna
od tistega dalje povest. In zdaj
bi rad plovbo plemenitašev opeval proti
160 Jeruzalému in trpljenje, ki bega v Canosso,
In Henrika. Da pa
me pogum sam ne izroči. Doumeti moramo
to predtem. Kot jutranji zrak so namreč od Kristusa
dalje imena. Postajajo sni. Padajo kot zmota
165 na srce in ubijajoče, če kdo ne

Erwäget, was sie sind und begreift.
 Es sah aber der achtsame Mann
 Das Angesicht des Gottes,
 Damals, da, beim Geheimnisse des Weinstoks sie
 170 Zusammensaßen, zu der Stunde des Gastmals,
 Und in der großen Seele, wohlauswählend, den Tod
 Aussprach der Herr, und die letzte Liebe, denn nie genug
 Hatt er, von Güte, zu sagen
 Der Worte, damals, und zu bejahn bejahendes. Aber sein Licht war
 175 Tod. Denn karg ist das Zürnen der Welt.
 Das aber erkannt' er. Alles ist gut. Drauf starb er.
 Es sahen aber, gebückt, daß ungeachtet, vor Gott die Gestalt
 Des Verläugnenden, wie wenn
 Ein Jahrhundert sich biegt, nachdenklich, in der Freude der Wahrheit
 180 Noch zuletzt die Freunde,

 Doch trauerten sie, da nun
 Es Abend worden. Nemlich rein
 Zu seyn, ist Geschik, ein Leben, das ein Herz hat,
 Vor solchem Angesicht', und dauert über die Hälfte.
 185 Zu meiden aber ist viel. Zu viel aber
 Der Liebe, wo Anbetung ist,
 Ist gefahrreich, trifft am meisten. Jene wollten aber
 Vom Angesichte des Herrn
 Nicht lassen und der Heimath. Eingeboren
 190 Wie Feuer war in dem Eisen das, und ihnen
 Zur Seite gieng, wie eine Seuche, der Schatte des Lieben.

pretehta, kaj so, in ne doume.
 Videl pa je pazljivi mož
 obličje boga,
 tedaj, ko pri skrivnosti vinske trte sta
 170 skupaj sedela, ob uri gostije,
 in je v véliki duši, dobro izbirajoč, smrt
 izgovoril Gospod in zadnjo ljubezen, kajti nikdar dovolj
 ni o dobrosti povedati mogel
 besed, tedaj, in zatrdíti zatrjujočega. Vendar je njegova luč bila
 175 smrt. Kajti skopo je srdenje sveta.
 To pa je spoznal. Vse je dobro. Potem je umrl.
 Gledali pa so, sključeno, ne glede na to, pred bogom podobo
 tajilca, kot če
 se nagiblje stoletje, preišljuječ, v radósti resnice
 180 še nazadnje prijatelji,
 a so žalovali, saj zdaj
 se je zvečerilo. Čist biti
 je namreč usojenost, življenje, ki ima srce,
 pred takim obličjem, in traja čez polovico.
 185 Vendar se je mnogo ogibati treba. Preveč
 ljubezni, kjer je češčenje,
 pa je nevarno, zadene najbolj. A oni
 od obličja Gospoda
 niso hoteli oditi in domovine. Vrojeno
 190 kot ogenj je v železu bilo to in senca jim ljubega
 je kot kuga hodila ob strani.

Drum sandt er ihnen
Den Geist, und freilich bebte
Das Haus und die Wetter Gottes rollten
195 Ferndonnernd, Männer schaffend, wie wenn Drachenzähne,
prächtigen Schiksaals,

Zato jim poslal je
duha, in seveda se je stresla
hiša in božja hudourja so se kotalila,
195 grmeč daleč, može ustvarjajoč, kot če zobe zmaja
s sijajno usodo

Patmos
Dem Landgrafen von Homburg
Ansätze zur letzten Fassung

Voll Güt' ist; keiner aber fasset
Allein Gott.
Wo aber Gefahr ist, wächst
Das Rettende auch.
5 Im Finstern wohnen
Die Adler, und furchtlos gehn
Im Tagewerk die Söhne der Alpen über den Abgrund weg
Auf leichtgebaueten Brüken.
Drum, da gehäuft sind rings, um Klarheit,
10 Die Gipfel der Zeit,
Und die Liebsten nahe wohnen sehnsuchtsvoll, ermattend auf
Getrenntesten Bergen,
So gieb unschuldig Wasser,
O Fittige gib uns, treuesten Sinns
15 Hinüberzugehn und wiederzukehren.

So sprach ich, da entführte
Mich künstlicher, denn ich vermuthet,
Und weit, wohin ich nimmer
Zu kommen gedacht, ein Genius mich

Patmos
Homburškemu deželnemu grofu
Naštavki za zadnjo različico

Poln je dobroti; nihče pa sam
ne dojame boga.
A kjer je nevarnost, raste
tudi rešilno.
5 V mračnem prebivajo
orli in brez strahu hodijo
med dnevnim opravkom sinovi Alp preko brezna
po lahno zgrajenih mostovih.
Zato, saj nagrmdeni so naokrog, krog jasnine,
10 vrhovi časa
in najljubši prebivajo blizu polni hrepenenja, motneč na
najbolj ločenih gorah,
torej nedolžno daj vodo,
o, krila nam daj, da z najzvéstejšo pametjo
15 gremo tja čez in se vrnemo.

Tako sem govoril, ko me
bolj vešče, kot sem domneval,
in daleč, kamor si nikdar nisem
mislil, da pridem, odpeljal je neki genij

- 20 Vom eigenen Hauß'. Es kleideten sich
Im Zwielight, Menschen ähnlich, da ich gieng
Der schattige Wald
Und die sehnsüchtigen Bäche
Der Heimath; nimmer kann' ich die Länder.
- 25 Viel aber mitgelitten erfahren haben wir, Merkzeichen viel. So
In frischem Glanze, geheimnißvoll,
In goldenem Rauche blühte
Schnellaufgewachsen,
Herzlich erkannt, mit Schritten der Sonne,
- 30 Von tausend Tischen duftend, jezt,

Mir Asia auf und geblendet ganz
Sucht' eins ich, das ich kennete, denn nie gewöhnt hatt
Ich mich solch breiter Gassen, wo herab
Vom Tmolus aus fährt
- 35 Ein unzerbrechlich Zeug, der goldgeschmückte Paktol
Und Taurus stehet und Messogis, und von Gewürzen
Fast schläfrig der Garten,
- 136 Vom Jordan fern und Nazareth
Und fern vom See, an Capernaum, wo sie ihn
Gesucht, und Galiläa die Lüfte, und von Cana.
Eine Weile bleib ich, sprach er. Also wie mit Tropfen heiligen

- 20 od moje hiše. Oblačili so se
v somráku, podobno ljudem, ko sem hodil,
senčni gozd
in hrepeneči potoki
domovine; teh dežel nisem nikdar poznal.
- 25 Mnogo pa smo pretrpevanja izkusili skupaj, mnogo spomnikov. Tako
v svežem blesku, skrivnostno,
mi v zlatem dimu je vzcvetela,
hitro zrasla,
srčno spoznana, s koraki sonca,
- 30 od tisoč miz dehteča, zdaj,

- Azija, in povsem oslepljen
iskal sem eno, kar sem poznal, kajti nikdar se
nisem bil takih širokih ulic navadil, kjer
s Tmola dol pelje,
- 35 nezlomljiva priča, zlatookrašeni Paktol
in Taurus stoji in Mesogija in, od začimb
skoraj zaspan, vrt,

- 136 Od Jordana daleč in Nazaréta
in daleč od jezera, pri Kafarnaumu, kjer
so ga iskali, in od Galileje, sape, in Kane.
Kratek čas ostanem, je govoril. Tako je tešil

- 140 Stillte er das Seufzen des Lichts, das durstigem Thier war oder
 Dem Schreien des Huhns ähnlich, jenes Tages, als um Syrien, verblüht,
 Gewimmert der getödteten Kindlein heimatliche
 Anmuth wohlredend im Verschwinden, und des Täuffers
 Sein Haupt stürzt und das goldene, lag uneßbarer und unverwelklicher
Schrift gleich
- 145 Sichtbar auf trokener Schüssel. Wie Feuer, in Städten, tödtlichliebend
 Sind Gottes Stimmen. Brennend ist aber, gewißlich
 Das gleich behalten im Großen das Große.
 Nie eine Weide. Daß einer
 Bleibet im Anfang. Jezt aber
- 150 Geht dieses wieder, wie sonst.

- Johannes. Christus. Diesen, ein
 Lastträger, möcht ich singen, gleich dem Herkules, oder
 Der Insel, welche gebannet, und angeblümt, sinnreich, erfrischend
 Die benachbarte mit kalten Meereswassern aus der Wüste
- 155 Der Fluth, der weiten, Peleus. Aber nicht
 Genug. Anders ist es ein Schicksal. Wundervoller.
 Reicher, zu singen. Unabsehlich
 Seit dem die Fabel. Und auch möcht
 Ich die Fahrt der Edelleute nach
- 160 Jerusalem, und wie Schwanen der Schiffe Gang und das Leiden irrend
in Canossa, brennendheiß
 Und den Heinrich singen. Aber daß uranfängs
 Der Muth nicht selber mich aussetze. Schauen, müssen wir mit Schlüssen,

- 140 kakor s kapljami svetimi zdihovanje luči, ki bilo je žejni živali ali
kričanju kokoši podobno tistega dne, ko je, odcvetela,
ječala za Sirijo ubitih otročičev domača
ljubkost, lepo govoreč v izginjanju, in je Krstnika
padla njega glava in zlata ležala, enaka neužitni in
nevenljivi pisavi,
145 vidna na suhem pladnju. Kakor ogenj, v mestih, smrtno ljubeči
so glasovi boga. Žgoče pa je zagotovo
to ohraniti enako, v velikem veliko.
Nikdar pašnik. Da eden ostane
v začetku. Zdaj pa
150 gre to spet kot prej.

- Janez. Kristus. Tega,
noslač, bi rad opeval, enakega Herkulu ali
otoku, ki je uróčil in v cvet pognal, s smislom bogat, osvežujoč
sosednjega s hladnimi morskimi vodami iz puščave
155 vodovja, tega širnega, Peleja. A ne
dovolj. Drugače je neka usoda. Čudoviteje.
Bogateje za peti. Nedogledna
od tistega dalje povest. In tudi bi rad
plovbo plemenitašev opeval proti
160 Jeruzalému in kot labodov gibanje ladij in trpljenje, ki bega
v Canosso, žgoče vroče,
in Henrika. A da povsem na začetku
me pogum sam ne zapusti. Zreti moramo s sklepi,

Der Erfindung vorher. Denn theuer ist
 Das Angesicht des Theuersten. Nemlich Leiden färbt
 165 Die Reinheit dieses, die rein
 Ist wie ein Schwerdt. Damals sah aber
 Der achtsame Mann
 Das Angesicht des Gottes,
 Da, beim Geheimnisse des Weinstoks sie
 170 Zusammensaßen, zu der Stunde des Gastmals,
 Als in der großen Seele, wohlauswählend, den Tod
 Aussprach der Herr, und die letzte Liebe, denn nie genug
 Hatt er, von Güte, zu sagen
 Der Worte, damals, und zu bejahn schneeweiß. Aber nachher
 175 Sein Licht war Tod. Denn begrifflos ist das Zürnen der Welt, nahmlos.
 Das aber erkannt' er. Alles ist gut. Drauf starb er.
 Es sahen aber, gebückt, deß unerachtet, vor Gott die Gestalt
 Des Verläugnenden, wie wenn
 Ein Jahrhundert sich biegt, nachdenklich, in der Freude der Wahrheit
 180 Noch zuletzt die Freunde,
 Doch aber mußten sie trauern, nun, da
 Es Abend worden. Nämlich meistens ist rein
 Zu seyn ein Geschik, ein Leben, das ein Herz hat,
 Vor solchem Angesicht', und dauert über die Hälfte.
 185 Zu meiden aber ist viel. Zu viel aber
 Der Liebe, wo Anbetung ist,
 Ist gefahrreich, trifft am meisten. Aber jene nicht

iznajdbo, vnaprej. Kajti drago je,
obličje najdražjega. Trpljenje namreč barva
165 čistost tega, ki čist
je kot meč. Tedaj pa je videl
pazljivi mož
obličje boga,
ko pri skrivnosti vinske trte sta
170 skupaj sedela, ob uri gostije,
ko je v veliki duši, dobro izbirajoč, smrt
izgovoril Gospod in zadnjo ljubezen, kajti nikdar dovolj
ni o dobroti povedati mogel
besed, tedaj, in zatrditi snežno belo. Vendar potem
175 je njegova luč bila smrt. Kajti nepojmljivo je srdenje sveta, brezimno.
To pa je spoznal. Vse je dobro. Potem je umrl.
Gledali pa so, sključeno, ne glede na to, pred bogom podobo
tajilca, kot če
se nagiblje stoletje, premišljeno, v radósti resnice
180 še nazadnje prijatelji,
pa vendar so morali žalovati, zdaj, ko
se je zvečerilo. Čist biti je zvečine
namreč usojenost, življenje, ki ima srce,
pred takim obličjem, in traja čez polovico.
185 Vendar se je mnogo ogibati treba. Preveč
ljubezni, kjer je češčenje,
pa je nevarno, zadene najbolj. A oni

Von Thränen und Schläfen des Herrn wollten
Lassen und der Heimath. Eingeboren, glühend
190 Wie Feuer roth war im Eisen das. Und schadend das Angesicht des
Gottes wirklich
Wie eine Seuche gieng zur Seite der Schatte des Lieben.
Drum sandt er ihnen
Den Geist, und freilich bebte
Das Haus und die Wetter Gottes rollten
195 Ferndonnernd, Männer schaffend, zornige wie wenn Drachenzähne,
prächtigen Schiksaals

od Gospodovih solz in sènc niso hoteli
oditi in domovine. Vrojeno, žareč
190 kot ogenj rdeče, je v železu bilo to. In škodujoč je obličje
boga resnično
kot kuga hodilo ob strani, senca ljubega.
Zato jim poslal je
duha, in seveda se je stresla
hiša in božja hudourja so se kotalila,
195 grmeč daleč, može ustvarjajoč, jezne kot če zobe zmaja
s sijajno usodo

Andenken

Der Nordost wehet,
Der liebste unter den Winden
Mir, weil er feurigen Geist
Und gute Fahrt verheiet den Schiffern.
5 Geh aber nun und gre
Die schöne Garonne,
Und die Gärten von Bourdeaux
Dort, wo am scharfen Ufer
Hingehet der Steg und in den Strom
10 Tief fällt der Bach, darüber aber
Hinschauet ein edel Paar
Von Eichen und Silberpappeln;

Noch denket das mir wohl und wie
Die breiten Gipfel neiget
15 Der Ulmwald, über die Mhl,
Im Hofe aber wchset ein Feigenbaum.
An Feiertagen gehn
Die braunen Frauen daselbst
Auf seidnen Boden,
20 Zur Mrzenzeit,
Wenn gleich ist Nacht und Tag,
Und über langsamen Stegen,
Von goldenen Träumen schwer,

Spominjanje

- Severovzhodnik veje,
najljubši od vétrov
mi, ker ognjenega duha
in dobro plovbo obljublja ladjarjem.
- 5 A pojdi zdaj in pozdravi
lepo Garonno
in vrtove Bordeauxa
tam, kjer se po ostrem bregu
v dalj vije brv in v tok
- 10 pada globoko potok, tam zgoraj pa
v dalj zre plemenit par
hrasta in srebrnega topola;
- še dobro spominjam se tega in kako
širne vrhove nagiba
- 15 brestov gozd nad mlinom,
na dvorišču pa raste figovec.
Ob praznikih hodijo
tod rjave žene
po svilenih tleh,
- 20 v marčevem času,
ko sta enaka noč in dan,
in čez zložne brvi,
težke od zlatih sanj,

Einwiegende Lüfte ziehen.

- 25 Es reiche aber,
Des dunkeln Lichtes voll,
Mir einer den duftenden Becher,
Damit ich ruhen möge; denn süß
Wär' unter Schatten der Schlummer.
30 Nicht ist es gut,
Seellos von sterblichen
Gedanken zu seyn. Doch gut
Ist ein Gespräch und zu sagen
Des Herzens Meinung, zu hören viel
35 Von Tagen der Lieb',
Und Thaten, welche geschehen.

- Wo aber sind die Freunde? Bellarmin
Mit dem Gefährten? Mancher
Trägt Scheue, an die Quelle zu gehn;
40 Es beginnet nemlich der Reichtum
Im Meere. Sie,
Wie Mahler, bringen zusammen
Das Schöne der Erd' und verschmähn
Den geflügelten Krieg nicht, und
45 Zu wohnen einsam, jahrlang, unter
Dem entlaubten Mast, wo nicht die Nacht durchglänzen
Die Feiertage der Stadt,
Und Saitenspiel und eingeborener Tanz nicht.

vlečejo uspavajoče sape.

25 Ponudi pa naj,
polno temne svetlobe,
kdo mi dehtečo kupo,
da bi mogel počíti; kajti sladek
bi v senci bil dremež.

30 Ni dobro
biti brez duše od smrtnih
misli. Vendar je dober
pogovor in dobro povedati
mnenje srca, poslušati mnogo
35 o dnevih ljubezni
in delih, katera so se zgodila.

A kje so prijatelji? Kje Bellarmin
s sopotnikom? Marsikoga
je sram, da šel bi k izviru;
40 bogastvo se namreč pričinja
v morju. Oni,
kakor slikarji, znašajo
lepoto zemlje in ne zavračajo
vojne krilate in tega,
45 da leta prebivajo sami pod
brezlistnim jamborom, kjer noči ne prebleščajo
prazniki mesta
ne ubiranje strun in domačinski ples.

Nun aber sind zu Indiern
50 Die Männer gegangen,
Dort an der luftigen Spiz'
An Traubenbergen, wo herab
Die Dordogne kommt,
Und zusammen mit der prächt'gen
55 Garonne meerbreit
Ausgeht der Strom. Es nehmen aber
Und giebt Gedächtniß die See,
Und die Lieb' auch heftet fleißig die Augen.
Was bleibet aber, stiften die Dichter.

Zdaj pa so k Indijcem
50 šli možje,
na zračni špici tam
v grozdnih goricah, kjer dol
prihaja Dordogna
in skupaj s sijajno
55 Garonno širen kot morje
izliva se tok. Vendar jemlje
in daje pomnjenje morje,
in tudi ljubezen priklepa marljiva oči.
Kar pa ostaja, ustanavljajo pesniki.

Der Ister

 Jetzt komme, Feuer!
 Begierig sind wir
 Zu schauen den Tag,
 Und wenn die Prüfung
5 Ist durch die Knie gegangen,
 Mag einer spüren das Waldgeschrei.
 Wir singen aber vom Indus her
 Fernangekommen und
 Vom Alpheus, lange haben
10 Das Schikliche wir gesucht,
 Nicht ohne Schwingen mag
 Zum Nächsten einer greifen
 Geradezu
 Und kommen auf die andere Seite.
15 Hier aber wollen wir bauen.
 Denn Ströme machen urbar
 Das Land. Wenn nemlich Kräuter wachsen
 Und an denselben gehn
 Im Sommer zu trinken die Thiere,
20 So gehn auch Menschen daran.

 Man nennet aber diesen den Ister.
 Schön wohnt er. Es brennet der Säulen Laub,
 Und reget sich. Wild stehn

Ister

Pridi zdaj, ogenj!
Željni smo
zreti dan,
in če preizkušnja
5 je šla skoz kolena,
utegne zaznati kdo gozdni vik.
Toda mi pojemo, ki prišli smo od daleč,
od Inda sèm in
od Alfeja, dolgo iskali
10 smo, kar je sojeno,
brez peruti ne more
nihče po najbližjem seči
naravnost
in priti na drugo stran.
15 Tu pa želimo graditi.
Kajti toki delajo izkrčljivo
deželo. Če rastejo namreč zelišča
in k taistim poleti
hodijo pit živali,
20 potem gredo tja tudi ljudje.

Tega pa imenujejo Ister.
Lepo prebiva. Gori listje stebrov
in se premika. Divje stoje

Sie aufgerichtet, untereinander; darob
25 Ein zweites Maas, springt vor
Von Felsen das Dach. So wundert
Mich nicht, daß er
Den Herkules zu Gaste geladen,
Fernglänzend, am Olympos drunten,
30 Da der, sich Schatten zu suchen
Vom heißen Isthmos kam,
Denn voll des Muthes waren
Daselbst sie, es bedarf aber, der Geister wegen,
Der Kühlung auch. Darum zog jener lieber
35 An die Wasserquellen hieher und gelben Ufer,
Hoch duftend oben, und schwarz
Vom Fichtenwald, wo in den Tiefen
Ein Jäger gern lustwandelt
Mittags, und Wachstum hörbar ist
40 An harzigen Bäumen des Isters,

Der scheintet aber fast
Rückwärts zu gehen und
Ich mein, er müsse kommen
Von Osten.
45 Vieles wäre
Zu sagen davon. Und warum hängt er
An den Bergen gerade? Der andre
Der Rhein ist seitwärts
Hinweggegangen. Umsonst nicht gehn

ti pokonci, drug pod drugim; zgoraj,
25 druga mera, odskakuje
od skal streha. Zato se ne
čudim, da je
Herkula povabil v goste,
daleč bleščeč se, tam dol pri Olimpu,
30 ko ta je od vročega Istma prišel
iskat si senco,
kajti bili so polni poguma
tam, a je bilo zaradi duhov tudi
treba hladu. Zato je šel oni raje
35 sèm k vodnim izviro in rumenim bregovom,
zgoraj visoko dehtečim in črnim
od smrečja, kjer v globelih
lovec rad pohajkuje
opoldne in je rast slišna
40 pri smolastem drevju Istra,

ta pa skoraj se zdi,
da gre nazaj, in
menim, da prihajati mora
z vzhoda.
45 Mnogo bilo bi
povedati o tem. In zakaj se drži
ravno gora? Drugi,
Ren, je ob strani
šel proč. Ne gredo zaman

- 50 Im Troknen die Ströme. Aber wie? Ein Zeichen braucht es
Nichts anderes, schlecht und recht, damit es Sonn
Und Mond trag' im Gemüth', untrennbar,
Und fortgeh, Tag und Nacht auch, und
Die Himmlischen warm sich fühlen aneinander.
- 55 Darum sind jene auch
Die Freude des Höchsten. Denn wie käm er
Herunter? Und wie Hertha grün,
Sind sie die Kinder des Himmels. Aber allzuredig
Scheint der mir, nicht
- 60 Freier, und fast zu spotten. Nemlich wenn

- Angehen soll der Tag
In der Jugend, wo er zu wachsen
Anfängt, es treibet ein anderer da
Hoch schon die Pracht, und Füllen gleich
- 65 In den Zaum knirscht er, und weithin hören
Das Treiben die Lüfte,
Ist der zufrieden;
Es brauchet aber Stiche der Fels
Und Furchen die Erd',
- 70 Unwirthbar wär es, ohne Weile;
Was aber jener thuet der Strom,
Weis niemand.

- 50 skoz suhoto toki. A kako? Treba je znamenja,
ničesar drugega, bolj ali manj, da sonce
in luno nosi v srcu, neločljivo,
in gre naprej, dan in noč tudi, in
drug drugega nebeščani čutijo tîplo.
- 55 Zato so oni tudi
radost Najvišjega. Kajti kako bi prišel
sèm dol? In so kakor Herta zeleni,
otroci Neba. Vendar se vse preveč potrpežljiv
zdi mi ta, ne
- 60 prostejši, in skoraj vreden posmeha. Če namreč

dan naj bi se pričental
v mladosti, kjer začne
rasti, tu nekdo drug že visoko
žene sijaj in, enako žrebetom,
65 škrta v uzdo, in to gnanje tam daleč
slišijo sape,
ko je ta zadovoljen;
vendâr potrebuje skala bode
in zemlja brazde,
70 negostoljubno bilo bi, brez časa;
kar pa počne oni, tok,
ne ve nihče.

Mnemosyne

Erste Fassung

aber es haben

Zu singen

Blumen auch Wasser und fühlen
Ob noch ist der Gott. Denn schön ist
5 Der Brauttag, bange sind wir aber
Der Ehre wegen. Denn furchtbar gehet
Es ungestalt, wenn Eines uns
Zu gierig genommen. Zweifellos
Ist aber der Höchste. Der kann täglich
10 Es ändern. Kaum bedarf er
Gesez, wie nämlich es
Bei Menschen bleiben soll. Viel Männer möchten da
Seyn, wahrer Sache. Nicht vermögen
Die Himmlischen alles. Nämlich es reichen
15 Die Sterblichen eh' an den Abgrund. Also wendet es sich
Mit diesen. Lang ist
Die Zeit, es ereignet sich aber
Das Wahre.

Wie aber liebes? Sonnenschein
20 Am Boden sehen wir und trokenen Staub

Mnemozina

Prva različica

vendar morajo,
da bi peli

tudi rože vodo, in čutijo,
ali je še bog. Kajti lep je
5 poročni dan, nam pa je tèsno
zaradi slave. Kajti strašljivo gre
to brezoblično, če prepohlepno
vzame nas Eno. Nedvomen
pa je Najvišji. Ta to lahko
10 dnevno spreminja. Komaj mu je treba
zakona, kako namreč to
pri ljudeh naj ostaja. Tu mnogi možje bi bili
radi, pri stvari resnični. Ne zmorejo
nebeščani vsega. Smrtniki namreč
15 prej dosežejo brezno. S temi se to torej
obrne. Dolg je
čas, dogaja pa se
resnično.

Kako pa, kar nam je ljubo? Na tleh
20 gledamo sončni soj in suh prah

Und tief mit Schatten die Wälder und es blühet
 An Dächern der Rauch, bei alter Krone
 Der Thürme, friedsam; und es girren
 Verloren in der Luft die Lerchen und unter dem Tage waiden
 25 Wohlangeführt die Schaafte des Himmels.
 Und Schnee, wie Majenblumen
 Das Edelmüthige, wo
 Es seie, bedeutend, glänzet mit
 Der grünen Wiese
 30 Der Alpen, hälftig, da gieng
 Vom Kreuze redend, das
 Gesezt ist unterwegs einmal
 Gestorbenen, auf der schroffen Straß
 Ein Wandersmann mit
 35 Dem andern, aber was ist diß?

 Am Feigenbaum ist mein
 Achilles mir gestorben,
 Und Ajax liegt
 An den Grotten, nahe der See,
 40 An Bächen, benachbart dem Skamandros.
 Vom Genius kühn ist bei Windessausen, nach
 Der heimatlichen Salamis süßer
 Gewohnheit, in der Fremd'
 Ajax gestorben
 45 Patroklos aber in des Königes Harnisch. Und es starben
 Noch andere viel. Mit eigener Hand

in gozdove s sencami globoko, in cvete
na strehah dim, pri stari kroni
stolpòv, mirno; in grulijo
izgubljeno v zraku škrajnci in se čez dan, dobro vodene,
25 pasejo ovce neba.
In sneg, ki kakor šmarnice
kaže, kje
je, na plemenitost, se blešči z
zelenim travnikom
30 Alp, polovično, ko šel je,
govoreč o križu, ki
bil je postavljen nekoč na poti
umrlim, po strmi cesti
neki popotnik s
35 tem drugim, a kaj je to?

Pri figovcu mi je
umrl moj Áhil
in Ájant leži
pri jamah, blizu morja,
40 pri potokih, sosed Skamandru.
Od genija drzen ob šuštenju vetra, po
domače Salamine sladki
navadi, v tujini
umrl je Ájant,
45 Patroklos pa v kraljevem oklepu. In umrlo je
mnogo še drugih. Od svoje roke,

Viel traurige, wilden Muths, doch göttlich
Gezwungen, zuletzt, die anderen aber
Im Geschike stehend, im Feld. Unwillig nemlich
50 Sind Himmlische, wenn einer nicht die Seele schonend sich
Zusammengenommen, aber er muß doch; dem
Gleich fehlet die Trauer.

mnogi žalostni, divje čudi, a božje
prisiljeni, nazadnje, drugi pa,
stoje v usodi, na polju. Nejevoljni namreč
50 so nebeščani, če kdo, duši prizanašaje, se
ne zbere, pa se vendar mora; temu
enako manjka žalost.

Mnemosyne

Zweite Fassung

Ein Zeichen sind wir, deutungslos
Schmerzlos sind wir und haben fast
Die Sprache in der Fremde verloren.
Wenn nemlich über Menschen
5 Ein Streit ist an dem Himmel und gewaltig
Die Monde gehn, so redet
Das Meer auch und Ströme müssen
Den Pfad sich suchen. Zweifellos
Ist aber Einer. Der
10 Kann täglich es ändern. Kaum bedarf er
Gesez. Und es tönet das Blatt und Eichbäume wehn dann neben
Den Firnen. Denn nicht vermögen
Die Himmlischen alles. Nemlich es reichen
Die Sterblichen eh' an den Abgrund. Also wendet es sich, das Echo
15 Mit diesen. Lang ist
Die Zeit, es ereignet sich aber
Das Wahre.

Wie aber liebes? Sonnenschein
Am Boden sehen wir und trokenen Staub
20 Und tief mit Schatten die Wälder und es blühet
An Dächern der Rauch, bei alter Krone

Mnemozina
Druga različica

Znamenje smo, brez tolmačenja,
brez bolečine smo in smo jezik
skoraj izgubili v tujini.
Če o ljudeh namreč
5 je spor na nebu in silno
gredo lune, govori
tudi morje in si pot
morajo iskati toki. Nedvomen
pa je Eden. Ta
10 to lahko dnevno spreminja. Komaj mu je treba
zakona. In zveni list in hrasti vrše potem poleg
večnega snéga. Kajti ne zmorejo
nebeščani vsega. Smrtniki namreč
prej dosežejo brezno. S temi se to torej, odmev,
15 obrne. Dolg je
čas, dogaja pa se
resnično.

Kako pa, kar nam je ljubo? Na tleh
gledamo sončni soj in suh prah
20 in gozdove s sencami globoko, in cvete
na strehah dim, pri stari kroni

Der Thürme, friedsam; und es girren
 Verloren in der Luft die Lerchen und unter dem Tage waiden
 Wohlangeführt die Schaafte des Himmels.
 25 Und Schnee, wie Majenblumen
 Das Edelmüthige, wo
 Es seie, bedeutend, glänzet mit
 Der grünen Wiese
 Der Alpen, hälftig, da gieng
 30 Vom Kreuze redend, das
 Gesezt ist unterwegs einmal
 Gestorbenen, auf der schroffen Straß
 Ein Wandersmann mit
 Dem andern, aber was ist diß?

35 Am Feigenbaum ist mein
 Achilles mir gestorben,
 Und Ajax liegt
 An den Grotten, nahe der See,
 An Bächen, benachbart dem Skamandros.
 40 Vom Genius kühn ist bei Windessausen, nach
 Der heimatlichen Salamis süßer
 Gewohnheit, in der Fremd'
 Ajax gestorben
 Patroklos aber in des Königes Harnisch. Und es starben
 45 Noch andere viel. Mit eigener Hand
 Viel traurige, wilden Muths, doch göttlich

stolpòv, mirno; in grulijo
izgubljeno v zraku škrjanci in se čez dan, dobro vodene,
pasejo ovce neba.

25 In sneg, ki kakor šmarnice
kaže, kje
je, na plemenitost, se blešči z
zelenim travnikom
Alp, polovično, ko šel je,
30 govoreč o križu, ki
bil je postavljen nekoč na poti
umrlim, po strmi cesti
neki popotnik s
tem drugim, a kaj je to?

35 Pri figovcu mi je
umrl moj Áhil
in Ájant leži
pri jamah, blizu morja,
pri potokih, sosed Skamandru.
40 Od genija drzen ob šuštenju vetra, po
domače Salamine sladki
navadi, v tujini
umrl je Ájant,
Patroklos pa v kraljevem oklepu. In umrlo je
45 mnogo še drugih. Od svoje roke,
mnogi žalostni, divje čudi, a božje

Gezwungen, zuletzt, die anderen aber
Im Geschike stehend, im Feld. Unwillig nemlich
Sind Himmlische, wenn einer nicht die Seele schonend sich
50 Zusammengenommen, aber er muß doch; dem
Gleich fehlet die Trauer.

prisiljeni, nazadnje, drugi pa,
stoje v usodi, na polju. Nejevoljni namreč
so nebeščani, če kdo, duši prizanašaje, se
50 ne zbere, pa se vendar mora; temu
enako manjka žalost.

Mnemosyne

Dritte Fassung

Reif sind, in Feuer getaucht, gekochet
Die Frücht und auf der Erde geprüft und ein Gesez ist
Daß alles hineingeht, Schlangen gleich,
Prophetisch, träumend auf
5 Den Hügeln des Himmels. Und vieles
Wie auf den Schultern eine
Last von Scheitern ist
Zu behalten. Aber bös sind
Die Pfade. Nemlich unrecht,
10 Wie Rosse, gehn die gefangenen
Element' und alten
Geseze der Erd. Und immer
Ins Ungebundene gehet eine Sehnsucht. Vieles aber ist
Zu behalten. Und Noth die Treue.
15 Vorwärts aber und rückwärts wollen wir
Nicht sehn. Uns wiegen lassen, wie
Auf schwankem Kahne der See.

Wie aber liebes? Sonnenschein
Am Boden sehen wir und trokenen Staub
20 Und heimatlich die Schatten der Wälder und es blühet

Mnemozina
Tretja različica

Zreli so, v ogenj potopljeni, skuhani
sadovi in preizkušeni na zemlji, in je zakon,
da vse gre noter, kačam enako,
preroški, sanjajoč na
5 gričih neba. In mnogo je,
kakor na plečih
breme iz butar,
treba obdržati. A zle so
steze. Krivo namreč,
10 kot žrebci, gredo ujeti
elementi in stari
zakoni zemlje. In v nevezano
gre zmeraj hrepenenje. Mnogo pa je
treba obdržati. In nujna zvestoba.
15 Naprej pa in nazaj nočemo
gledati. Pustiti se zibati kakor
na gugajočem se čolnu morjá.

Kako pa, kar nam je ljubo? Na tleh
gledamo sončni soj in suh prah
20 in domačno sence gozdov, in cvete

An Dächern der Rauch, bei alter Krone
 Der Thürme, friedsam; gut sind nemlich
 Hat gegenredend die Seele
 Ein Himmlisches verwundet, die Tageszeichen.
 25 Denn Schnee, wie Majenblumen
 Das Edelmüthige, wo
 Es seie, bedeutend, glänzet auf
 Der grünen Wiese
 Der Alpen, hälftig, da, vom Kreuze redend, das
 30 Gesezt ist unterwegs einmal
 Gestorbenen, auf hoher Straß
 Ein Wandersmann geht zornig,
 Fern ahnend mit
 Dem andern, aber was ist diß?
 35 Am Feigenbaum ist mein
 Achilles mir gestorben,
 Und Ajax liegt
 An den Grotten der See,
 An Bächen, benachbart dem Skamandros.
 40 An Schläfen Sausen einst, nach
 Der unbewegten Salamis steter
 Gewohnheit, in der Fremd', ist groß
 Ajax gestorben
 Patroklos aber in des Königes Harnisch. Und es starben
 45 Noch andere viel. Am Kithäron aber lag
 Elevation, der Mnemosyne Stadt. Der auch als

na strehah dim, pri stari kroni
stolpòv, mirno; dobra so namreč,
ko je, nasproti govoreč, dušo
ranilo nekaj nebeškega, znamenja dneva.
25 Kajti sneg, ki kakor šmarnice
kaže, kje
je, na plemenitost, se blešči na
zelenem travniku
Alp, polovično, ko, govoreč o križu, ki
30 bil je postavljen nekoč na poti
umrlim, po visoki cesti
gre jezen popotnik,
daleč sluteč s
tem drugim, a kaj je to?

35 Pri figovcu mi je
umrl moj Áhil
in Ájant leži
pri morskih jamah,
pri potokih, sosed Skamandru.
40 Od šuštenja sènc nekoč, po
negibne Salamine stalni
navadi, je v tujini veličastno
umrl Ájant,
Patroklos pa v kraljevem oklepu. In umrlo je
45 mnogo še drugih. Ob Kitajronu pa so ležale
Elevtere, mesto Mnemozine. Ki ji je tudi, ko

Ablegte den Mantel Gott, das abendliche nachher löste
Die Loken. Himmlische nemlich sind
Unwillig, wenn einer nicht die Seele schonend sich
50 Zusammengenommen, aber er muß doch; dem
Gleich fehlet die Trauer.

bog plašč je odložil, večernost potem odstránila
kudre. Nebeščani so namreč
nejevoljni, če kdo, duši prizanašaje, se
50 ne zbere, pa se vendar mora; temu
enako manjka žalost.

OPOMBE

Hölderlinove *Pozne himne* so prevedene po Stuttgartski (Beissnerjevi) izdaji (2. zv., 1951). Izjema je pesnitev *Slovesnost miru*, ki je bila najdena pozneje in je prevedena po sprejetem besedilu, ki ga v tej izdaji še ni. Najti ga je mogoče šele v poznejših izdajah Hölderlinovih del, za podlago pa ga imajo tudi številni prevodi, na primer angleški Michaela Hamburgerja (London: Anvil, 1994, 3. izd.).

Med poznejšimi izdajami izstopa Frankfurtska, ki je nedvomno velik dosežek tekstne kritike, saj prinaša v tiskano obliko pretvorjen faksimile Hölderlinovih rokopisov. Vendar v tako natisnjenih besedilih mrgoli prečrtav, vrivkov in pripisov, zato njihova podoba spominja na gradbišče, ki je vabljivo za preučevanje Hölderlinovega pesništva, nikakor pa ni ustrezna podlaga za prevajanje. To ljubi vsaj navidezno dokončanost.

Opombe se začenjajo z datacijami Hölderlinovih pesnitev v Beissnerjevi izdaji. Ker hölderlinoslovje v zvezi z genezo teh pesnitev tudi še po njeni sklenitvi prihaja do zmeraj novih ugotovitev (ali pa mora ugotavljati nerazjasljivosti), te datacije v vseh primerih nikakor ne držijo. Zato rabijo le za približno orientacijo.

Opombe prinašajo najnujnejša pojasnila o likih in geografiji antičnega mita in Biblije, navzkrižna napotila na druge (tudi v tej knjigi neprevedene) Hölderlinove pesmi oziroma pesnitve in, včasih, namige, v kateri smeri gre razumeti Hölderlinovo pesnjenje. Vzete so iz Beissnerjeve izdaje in izdaje Hölderlinovih *Gedichte*, ki jo je uredil in, zvečine spet po Beissnerju, s pojasnili opremil Jochen Schmidt (Frankfurt ob Majni: Insel Verlag, 1984). Vendar iz njiju niso zmeraj prevzete dobesedno, ampak marsikdaj v prirejeni obliki, z nekaterimi izpusti in dodatki.

Vsa antična imena so prečrkovana po načelih, uveljavljenih v slovarju Bronislave Aubelj *Antična imena po slovensko* (Ljubljana: Modrijan, 1996), in jih je tako treba tudi naglašati. Naglasno znamenje je pri njih uporabljeno le, kadar gre za odmik od naglaševanja, uveljavljenega v tem slovarju.

Opombe k pesnitvam vpeljuje številka, ki se nanaša na verz pesnitve. Pri pesmih oziroma pesnitvah, ki v tej knjigi niso prevedene in se kot referenca pojavljajo le v opombah, je z oznako v. naveden verz ali skupina verzov. Zaradi besedne in slogovne enotnosti so na novo prevedeni vsi odlomki iz Hölderlinovih del, tudi iz tistih, ki so že bila prevedena v slovenščino.

Navedki iz Biblije so po zadnjem slovenskem prevodu (Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije, 1996), navedki iz grške literature v izvorniku pa po elektronski izdaji *Thesaurus Linguae Graecae* (Irvine, California: University of California, 1999).

KOT ČE NA PRAZNIK ...

Pesnitev je nastala v zadnjih mesecih pred prelomom 18. stoletja v 19. Z njo se začneja Hölderlinova pozna himnika. V Stuttgartski izdaji je Beissner zaradi metrične pravilnosti ni uvrstil v razdelek »Očetnjavski spevi« (*Vaterländische Gesänge*), ki sicer obsega Hölderlinove pozne himne, napisane v svobodnih ritmih.

- 1–9 Uvodni verzi so prisposoda iz narave, ki jo je treba razumeti v zgodovinskem ključu. »Praznik« (v. 1) po noči, v kateri »so ves čas padale ohlajajoče / strele in v dalji še zveni grom« (v. 3–4), predvsem v pesnitvi SLOVESNOST MIRU izrecno postane slavje ob vrnitvi bogov oziroma novi božji pričujočnosti. Če prisposodo beremo ob pomoči elegijskega cikla KRUH IN VINO (*Brod und Wein*), v katerem je po splošno sprejetem mnenju najbolj zgoščeno Hölderlinovo pesnjenje zgodovine, je pred praznikom »sveta noč« (v. 124), se pravi, zgodovinsko gledano, svetovna noč. Ta se v tem ciklu imenuje tudi *dürftige Zeit* (v. 122), kar je glede na to, da je *dürftige Zeit*, db. »trebajoči čas«, okrajšava za *bedürftige Zeit*, mogoče prevesti kot »potrebni čas«. To je čas, v katerem se bogovi ne prikazujejo več na zemlji, se pravi ubožni, božjega revni čas, ki božje potrebuje, čas brez bogov oziroma čas božje daljave, ki je napočil po veličastju božje razodetosti in bližine v stari Grčiji. Božje v svetovni noči, po koncu božjega dneva, ni več pričujoče v neposrednem razodetju, ampak le prek znamenj, ki obljublajo njegov vnovični prihod. Takšni znamenji sta v naravi ob nevihti strela in grom.
- 4 *zveni*: Hölderlinova priljubljena beseda za delovanje božjih znamenj. Prim. npr. himno GERMANIJA, v. 100: »Iz starodavnega časa zveni spet minulo božje,« in odo EDUARDU (*An Eduard*), v. 34–36: *doch sieh! es flammt / Aus ferntönendem Gewölk die / Mahnende Flamme des Zeitengottes* | »a glej! plameni / iz daleč zvenečih oblakov / svareči plamen boga časov«.
- 5 *tok*: pri Hölderlinu običajna beseda za reko.
- 6 *zelené*: pri Hölderlinu pogosta beseda za učinek delovanja božjih znamenj. Prim. npr. pesnitev GERMANIJA, v. 33–34: »Saj že zeleni, v predigri bolj razburkanega časa / zanje vzgojeno, polje ...« Trajno znamenje takšnega učinka je zimzeleno rastje, npr. »zimzelena smreka« (KRUH IN VINO, v. 145).

- 10 *tako stojе*: glagol »stati« v Hölderlinovem poznem delu označuje držo pesnika do božjega, ki jo od njega zahteva vmesni čas oziroma božja daljava. – v *naklonjenem vremenu*: vremeje (*Witterung*) ne zajema le dneva, ampak tudi noč, neurje (*Wetter*) svetovne noči, brez katerega ni tega, kar še pride – nove božje pričujočnosti. Naklonjeno je zato, ker se božje prav v neurju oziroma nevihti obrača k ljudem z znamenji.
- 13 *božjelepa*: sestavljene pridevniške besede z božje- pri Hölderlinu podajajo tako poreklo kakor kakovost oziroma način kake stvari, se pravi, da je nekaj od boga in/ali da je hkrati božansko oziroma po božje.
- 21–22 *štarejša od časov / in čez bogove Večera in Orienta*: Narava je pred vsemi časi in bogovi, zato tudi po koncu božjega dneva oziroma odhodu bogov še zmeraj ostaja kraj, na katerem božje dosega človeka. Kot kraj znamenjske pojavitve božjega je sveti kraj in hkrati torišče za pesniško imenovanje. Zato Hölderlin iz ozira nanjo pravi, »naj svēto bo moja beseda« (v. 20).
- 30 *delih sveta*: verjetno koalicijski vojni, tj. vojni združene Evrope proti revolucionarni Franciji oziroma Napoleonu, ali pa vojne sploh. Te so za Hölderlina v zgodovini to, kar so hudourja oziroma nevihte v naravi: znamenje, po katerem bog govori v času, v katerem se bogovi ne prikazujejo več na zemlji. Sveto noč torej razsvetljujejo božja znamenja, plameni nevihtne narave in svetovne zgodovine. – Prim. PESNIŠKI POKLIC (*Dichterberuf*), v. 25: *Ihr ruhelosen Thaten in weiter Welt!* | »ve nemirna dela v širnem svetu!«, in PATMOS, prvo različico, v. 209: »dela Zemlje«.
- 34 *smehljaje se*: smehljaj je pri Hölderlinu pogosto božja lastnost. Kaže na naklonitev boga, vendar hkrati na njegovo prizanašanje človeku v tej naklonjenosti. Brez nje bi bila naklonitev presežnega boga za človeka pogubna.
- 34–35 *obdelovale nam njivo, / v podobi služabnika*. Prim. PESNIŠKI POKLIC, v. 49: *Wenn ihnen der Erhabne den Aker baut* | »ko jim Vzvišeni obdeluje njivo«. – Apolon je kot služabnik in pastir služil Admetu, kralju Fer v Tesaliji, da bi se spokoril, ker je ubil delfskega zmaja Pitona (gl. Evripidovo *Alkeštido*). Prim. *Flp* 2,6–7, kjer je o Kristusu rečeno: »Čeprav je bil namreč v podobi Boga, se ni ljubosumno oklepал svoje enakosti z Bogom, ampak je sam sebe izpraznil tako, da je prevzel podobo služabnika [*morphèn doulou*] in postal podoben ljudem.« S *Knechtgestalt*, »podobo služabnika«, prevaja ustrezen izraz v grškem izvirniku že Luther. Prim. tudi *Iz* 42,1, 49,3 in 53,3 ter 2 *Kor* 8,9.
- 43 *Misli skupnega duha*: hudourja, ki oboja, tista v naravi in tista v zgodovini, potujejo »med nebom in zemljo« (v. 42). Čeprav so bogovi v svetovni noči odsotni, so oboja tudi božjega izvora, saj je »duh« pri poznem Hölderlinu beseda za boga.

- 44 *ki se tiho končujejo v duši pesnika*: hudourni znamenja sežejo pesniku v dušo in prevedena v človeško govorico postanejo pesem. Ker ta izhaja iz božjih misli, je skupno, božje in človeško delo.
- 54 *nebeški ogenj*: božje, katero posredujejo pesniki. Prim. Schillerjevo pesnitev *Bogovi Grčije* (*Die Götter Griechenlands*), v. 49–50: *Himmlisch und unsterblich war das Feuer, / Das in Pindars stolzen Hymnen floß ...* | »Nebeški in nesmrten je bil ogenj, / ki je v ponosnih Pindarjevih tekel himnah ...« Prim. tudi pismo Böhlendorfu z dne 4. decembra 1801 (6. zv. Stuttgartske izdaje, str. 425–428), v katerem Hölderlin kot tisto, kar je bilo lastno grškim pesnikom, imenuje »ogenj z neba«, in kot to, kar je lastno hesperičnim, »jasnost prikaza«.
- 57 *pod božjimi nevihtami*. Prim. prej navedeno pismo Böhlendorfu: »Kajti izmed vsega, kar lahko zrem od boga, je to zame postalo izbrano znamenje.« – *šojimo z razkrito glavo*: pesniško »stanje« je le, kolikor je nevarna izpostavljenost, sprejemljivo za božja hudourni oziroma nevihtna znamenja. V tej izpostavljenosti navdihnjenje ne izhaja iz pesnikove lastne genialne zmožnosti, kot so v sedemdesetih letih 18. stoletja na nemškem trdili, recimo, pesniki *Sturm und Drang* ali *Geniezeit*, ampak od ognja z neba.
- 60 *v pesem zaviti nebeški dar*: pesem posreduje »Očetov žarek«, vendar zastrto, v besedi, in tako naredi nebeški ogenj sprejemljiv za ljudi. Če moč tega ognja ne bi bila ublažena s pesniškim posredovanjem, bi na ljudi delovala uničujoče, tako kot je na »božjezadeto« (v. 52) Semelo, ki je hotela »vidno uzreti boga« (v. 51).
- 61–62 *kajti čistega srca le, kot otroci, / smo, so nedolžne naše roke*. Prim. *Ps* 24,3–4: »Kdo se sme povzpeti na GOSPODOVO goro, kdo sme stati na njegovem svetem kraju? Tisti, ki je nedolžnih rok in čistega srca ...«

MATERI ZEMLJI

Pesnitev je verjetno nastala jeseni leta 1800.

- 1 *Namešto odprtega občestva*: Ottmar, tako kot njegova brata, poje sam, vendar v pričakovanju prihodnjega speva, ki bo spev celotnega za božje odprtega občestva.
- 16 *in potopov ... in hudournih plamenov*: hudourni plameni so, prav tako kot potopi, znamenja, ki jih »kot misli ima sveti Oče« (v. 17). V Očetu sta pri Hölderlinu prek znamenj, plamenov strele in voda potopa, združena Zevs, najvišji grški bog, in Bog Stare zaveze. Prim. *KOT ČE NA PRAZNIK ...*, v. 39–44.
- 18–20 Prim. *ARHIPELAG* (*Der Archipelagus*), v. 59–61: *... und immer suchen und missen, / Immer*

- bedürfen ja, wie Heroën den Kranz, die geweihten / Elemente zum Ruhme das Herz der fühlenden Menschen.* | »... in zmeraj iščejo in pogrešajo, / zmeraj pač potrebujejo, kakor heroji venec, posvečeni / elementi za slavo čutečega človeka srce.« Prim. tudi REN, v. 106–113.
- 21 *Vendar še:* Vrzel, veliko za poldrugi verz, je verjetno treba dopolniti, češ ni še prišel čas, v katerem bi zbor ljudstva slavil Očeta. Verzi, ki sledijo (22–29), govorijo, da je Oče deloval od začetka, namreč da je »ustvaril čist zakon / in utemeljil čiste zvoke«.
- 28 *čišč zakon.* Prim. MADONI (*An die Madonna*), v. 96–98: *Vor allem, daß man schon / Der Wildnis göttlichgebaut / Im reinen Geseze* | »da se predvsem prizanese / divjini, božjegrajeni / v čistem zakonu«.
- 30–58 Homove tri kitice odvrtačajo pogled od upanja polne prihodnosti k sedanjosti, se pravi k času kot vmesnemu času, v katerem pesnik »poje samoteno« (v. 31).
- 46 Izpuščeno besedo, ki sledi besedi *bog*, je težko uganiti. Smisel je verjetno tale: kakor (= brž ko) se od Zemlje odvrne bog, se spustijo roke ljudi (pri molitvi).
- 61 *Ne:* verjetno treba dopolniti, tj. »ne spodobi se«.

PRI IZVIRU DONAVE

Pesnitev je nastala leta 1801. Je verjetno prva izmed v tem letu nastalih pesnitev, ki jo je Hölderlin tudi končal.

Začetni kritici pesnitve sta izgubljeni. Osnutek zanju pa se glasi: *Dich, Mutter Asia! grüß ich, [...] und fern im Schatten der alten Wälder ruheßt, und deiner Thaten denkst, der Kräfte, da du, tausendjährlalt voll himmlischer Feuer, und trunken ein unendlich Frohloken erhubst, daß uns nach jener Stimme das Ohr noch jezt, o Tausendjährige, tönst, / Nun aber ruheßt du, und warteßt, ob vielleicht dir aus lebendiger Brust ein Widerklang der Liebe dir begegne, [...] mit der Donau, wenn herab vom Haupte sie dem Orient entgegengeht und die Welt sucht und gerne die Schiffe trägt, auf kräftiger Woge komm ich zu dir.* | »Tebe pozdravljam, mati Azija! [...] in počivaš daleč v senci starih gozdov in misliš na svoja dela, na sile, saj si, tisočletno polna nebeškega ognja in pijana, zagnala neskončen vrisk, da nam po tistem glasu še zdaj zveni uho, o tisočletna, / zdaj pa počivaš in čakaš, ali ti iz živih prsi ne pride morda protizven ljubezni, [...] z Donavo, ko z glave gre dol Orientu naproti in išče svet in rada nosi ladje, na silnem valu prihajam k tebi.«

- 36 *beseda z Vzhoda.* Prim. v. 42: *človeka vzgajajoči glas.* Božje, ki se naklanja človeku, zbuja ljudstva v izpolnjeno življenje. Po Hölderlinu popotuje z azijskega Vzhoda, prek Grčije in Rima, proti zahodu v Hesperijo, »deželo večera« (*Abendland*) oziroma Zahoda. Hölderlin

- tu isti božje s stvarniško »besedo« (prim. *Jn* 1,1: »V začetku je bila Beseda ...«), ki jo potem imenuje »človeka vzgajajoči glas«.
- 37 *v skalah Parnasa*: gora z dvema vrhovoma, posvečena Apolonu in Muzam. Ob njenem vznožju stojijo Delfi. – *in na Kitajronu*: gozdnato pogorje pri Tebah, kraj izvora in prizorišče bakhantskih orgij v čast boga Dioniza.
- 38 *Azija*: dežela nebeškega ognja, ki ga s sabo prinaša »človeka vzgajajoči glas« (v. 42).
- 39 *na Kapitolu*: v ožjem pomenu Jupitrov tempelj, ki so ga v 6. st. pr. Kr. pri Rimu zgradili Tarkvinijci, rimski kralji etruščanskega rodu, potem pa so ga čedalje sijajneje predelovali Rimljani, predvsem Avgust; v širšem pomenu grič (prvotno *arx Tarpeia*), na katerem je poleg imenovanega templja stal tudi grad.
- 46–51 Prim. prvi stasimon v Sofoklovi tragediji *Antigona* (*pollà tà deiná*), ki jo je prevajal Hölderlin.
- 69 *hodili*: nekateri med Grki so »bedeli« (v. 68) v duhu; njihovo z božjim izpolnjeno življenje orisujejo v. 70–74. Prim. KRUH IN VINO, v. 36: *Heilig Gedächtniß auch, wachend zu bleiben bei Nacht* | »sveti pomnjenje tudi, da v noči ostali bi budni«.
- 74 *lepo ločeno*: tako je resničnost grštva ločena od resničnosti našega časa. Ta misel je poudarjena v obeh začetnih kiticah pesnitve GERMANIJA (gl. naprej). – Prim. tudi v. 86, v katerem je o očakih in prerokih Azije rečeno: »Ti zdaj počivajo.« Prim., nadalje, POPOTOVANJE, v. 86 isl. in 91.
- 75 *ob Ištmu*: korintska zemeljska ožina, prizorišče istmijskih iger.
- 76 *ob Kefizu*: reka, ki je tekla ob starih Atenah. – *in Tájgetu*: pogorje, ob vznožju katerega stoji Šparta.
- 77 *doline Kavkaza*: mejno pogorje med Evropo in Azijo. Omemba tega pogorja pelje nazaj k slavljenu matere Azije, s katerim se pesnitev začneja. Prim. POPOTOVANJE, v. 25.
- 82 *in z nebom na ramah*: prim. REN, v. 155–157.
- 83 *ukoreninjeni dneve na gorah*. Prim. 2 Mz 24,14–16: »GOSPODOVO veličastvo se je spustilo na Sinajsko goro in oblak jo je pokrival šest dni. Poklical je Mojzesa sedmi dan iz srede oblaka. Prikazen GOSPODOVEGA veličastva je bila na vrhu gore pred očmi Izraelovih sinov kakor požirajoč ogenj. Mojzes je šel v sredo oblaka in stopil na goro. Štirideset dni in štirideset noči je ostal na gori.«
- 86–91 *Od Toda če vi do božjerojeno*. Smisel je verjetno tale: če »vi stari« (v. 88), očaki in preroki Azije (prim. v. 79), ne poveste, »od kod« (v. 88) naj vzamemo ime za stvarniško moč, ki jo je še zdaj mogoče občutiti, od kod naj jo torej »imenujemo« (v. 89) oziroma od kod naj imenujemo »Tebe« (v. 90; gre za nenaden nagovor tega, kar gre imenovati, v

- drugi osebi, ki zbode v oči), pa vendar te moramo imenovati – in imenujemo te »Narava« (v. 90).
- 93 *bržčas*: ali »dobro«. – *tište nege: Pflege*, »nega,« je tu nenatančen prevedek latinske besede *cultura* in se nanaša na življenje, bogato z božjim. Prihodnostni podobi božjerojenega iz Narave sledi – značilno za Hölderlina – pomisel na sedanjost: Narava kot materinska tla, na katerih lahko uspeva takšno življenje, »je kot sicer« (v. 93), se pravi, še vedno je tu, tako kot je bila v nekdanjem bogatem času, vendar »tiste nege ni spet« (prav tam).
- 96 *Trojno živijo*: »mladeniči« (v. 94) so vezani na ubožni čas, vendar tega že čutijo kot prehodni čas, sebe pa kot napotene v prihodnost, izpolnjeno z božjim. Takšen je bil rod ob zori grškega božjega dneva – »prvi sinovi Neba« (v. 97), heroji, ki so živeli v napetosti prehoda, npr. Herakles.
- 99 *zveštoba*: poglobitna poteza ljubezni do izročila. Le v ljubezni, ki ohranja izročilo, je mogoče ob spodbudi valov Donave odgovoriti »besedi z Vzhoda« (v. 36).
- 100 *tudi vaše hrani*: Hölderlin tu nagovarja »sinove Usode« (v. 102), »dobre duhove« (v. 104) vzhodnega, predvsem grškega izročila. Grčija je prva prejemnica besede oziroma izročila Vzhoda na zahodu.
- 103 *nam negodnjeje usojenim*: mišljeni smo sodobni prebivalci Hesperije, ki nam v nasprotju s »sinovi Usode« Usoda ne pripada, ker smo v času brez bogov že rojeni brez nje. Prav to, da smo v tem pogledu torej »negodni« (*ungeschikt*, db. »neusojeni«), tj., da nismo rojeni iz Usode (*Schicksaal*) oziroma usojeni od nje in da živimo v nevarnosti brezusodnosti, je naša usoda oziroma usojenost (*Geschik*). Kljub temu smo nekaj duha prednikov dobili z njihovimi spisi in pesništvom, s »svetinjami« (v. 101) in »orožjem besede«.
- 105 *sveti oblak*: prisposodba za božji navdih. Prim. prej navedeni biblični odlomek (2 Mz 24,16–18).
- 107 *z nektarjem*: morda so mišljeni z nektarjem napolnjeni »mili spevi« (v. 66). Prim. KRUI IN VINO, v. 60: *Wo mit Nectar gefüllt, Göttern zu Luſt der Gesang? | »kje z nektarjem napolnjen, bogovom v slast spev?«*
- 109 *a če koga preveč ljubite*: očaranost nad bogatim življenjem, bogatim z božjim, utegne postati tako močna, da nas lahko, namesto da bi nas krepila, potegne v brezumno koprnenje in žalost (gl. sklep tretje različice MNEMOZINE). Zato se pesnik obrača na »dobre duhove« (v. 104) s prošnjo, naj ga lahko obdajo, »da bi mogel ostati« (v. 112) za svojo veliko nalogo, »kajti marsikaj je še opevati treba«.
- 113 *v blaženem joku*: priklicevanje izgubljenega visokega časa dela pesnika blaženega, hkrati pa mu koprneče žalovanje za izgubljenim izvablja iz oči solze.

II6 z zardevanjem, s prebledevanjem: pindarska obrnitev besede v najvzvišenejši hvalnici na samega sebe.

POPOTOVANJE

Pesnitev je verjetno nastala spomladi leta 1801.

- 1 *Suevija*: latinsko ime za Švabsko.
- 3–4 *Lombardiji tam čez enaka / ki skoznjo što potokov teče*. Prim. Wilhelm Heinse, *Ardinghello in blaženi otoki (Ardinghello und die glückseligen Inseln)*, izd. Carl Schüddekopf, 4. izd. Leipzig 1924, str. 89: *aus dem fruchtbaren großen Tale der Lombardei, von hundert Flüssen durchströmt, das seines gleichen in der Welt nicht hat* | »iz velike rodovitne doline Lombardije, ki sto rek struja skoznjo in ji ni enake na svetu«.
- 7 *Švice*: pozneje dodano s svinčnikom; v skladu s tem »prastaro« (*Uraltes*) v v. 8 zamenja »sosednjo«. Hölderlin v prvotnejši različici ni imel pred očmi novih državnih meja, ampak, kot kaže tudi še predzadnja kitica končne različice, ozemlje stare vojvodine Švabske, saj v tej kitici imenuje Ren sina matere Suevije (v. 94). V času Staufovcev je namreč celotno porečje Rena z Zürichom na zahodu in Churom ter (od leta 1157) tudi Chiavenno na jugu pripadalo vojvodini Švabski.
- 8 *blizu hišnemu ognjišču*: to je blizu središču, izhodišču in zbirališču svetih moči; prim. »blizu izvoru« (v. 19).
- 15 *od lahko pobujajoče svetlobe*: glagol *anregen*, »spodbujati«, »poživljati«, »zbujati«, ima v švabskem narečju še zdaj pomen telesnega dotikanja. Svetloba se torej snega na vrhu gore dotika tako, da ta kopni, spreminjajoč se v vodo.
- 25 *Kavkaz*: prim. PRI IZVIRU DONAVE, v. 77.
- 28 *kakor laštovke*. Prim. VSEPOZNANEMU (*Dem Allbekanntem*), v. 1: *Frei wie die Schwalben, išt der Gesang...* | »Prost kot lastovke je spev ...«
- 30 *v mlajših dneh*. Prim. KRUH IN VINO, v. 56: *Also išt wahr, was einst wir in der Jugend gehört?* | »torej je res, kar slišali nekoč smo v mladosti?«
- 31 *pred davnim časom*: ni jasno, za katero popotovanje »nemškega rodu« (v. 32) gre, čeprav si ga je Hölderlin utegnil zamišljati po analogiji z odhodom švabskih priseljevalcev proti Črnemu morju leta 1770, ki ga je spodbudila Katarina II.
- 39 *goštoljubno*: Črno morje so Grki sprva imenovali »negostoljubno« (*póntos áxeinos*) zaradi divjih ljudstev, naseljenih ob njegovih obalah. Potem ko so te obale poselili Grki, pa so ga začeli imenovati »gostoljubno« (*póntos eúxeinos*).

- 61 *ljubi sorodniki*: potomci zahodnih »staršev« (v. 32), »nemškega rodu«, in vzhodnih »otrok Sonca« (v. 36) ob Črnem morju.
- 65 *Jonije*: obalni pas zahodne Male Azije, ki so ga že zgodaj poselili grški kolonisti. – Naštevanje grških pokrajin, ki se tu začena in nadaljuje skoz vso šesto kitico, ni poljubno, ampak teče od vzhoda proti zahodu. – *na Kaištra ravnica*: Kaistros je reka v Joniji, ki izvira na Tmolu (gl. naprej), teče po ravnica med Tmolom in Mesogijo (prim. PATMOS, prvo različico, v. 36) ter se izliva v morje pri Efezu.
- 66 *žerjave*: na Kaistru so omenjeni že v *Iliadi* (2, 460).
- 68 *tam ste bili tudi vi, vi najlepši*: Grki. Kakor ima Hölderlin na začetku pesnitve pred očmi večjo Suevijo, tako ima zdaj večjo Grčijo, namreč skupaj z Malo Azijo. Kolonizirane grške maloazijske pokrajine (Jonija, ravnice Kaistra), ki so mejile na grške kolonije ob obalah »gostoljubnega« (v. 39) Črnega morja, so našete (gl. naprej) pred Grčijo v ožjem pomenu. – Po drugi razlagi so »najlepši«, Grki, isti z »ljubimi sorodniki« (v. 61). Pesnikovi »predniki« (v. 63), ki so krenili po Donavi, in »otroci Sonca« (v. 36), s katerimi so se združili ob Črnem morju, naj bi torej bili predniki Grkov. – *negovali*: z »nego« je mišljena skrb, ki se nanaša na življenje, bogato z božjim. Prim. PRI IZVIRU DONAVE, v. 93.
- 71 *pri mnogo slavljem Himetu*: pogorje v Atiki jugovzhodno od Aten, ki je slovelo zaradi marmorja in medu.
- 73 *parnaškega izvira*: Kastalija, Apolonu in Muzam posvečeni studenec v Delfih. Prim. Pindar, *Pit* 1, 74–76: *Lykie kai Dáloi' anásson Phoibe, Parnasoû te kránan Kaštálian philéon* – v Hölderlinovem prevodu: *Lykischer und auf Delos Herrscher / Phöbus, und Parnassos Quelle / Die Kaštalische liebend* | »Likijski in na Delosu vladar / Fojb in parnaški izvir, / kastalijski, ljubeč«.
- 73–74 *vse do Tmola / zlatoblešččih potokov*. Prim. Evripid, *Bakhantke*, v. 154: *Tmólou chryso-róou chlidâ / mélpete tôn Diónison* | »s Tmola zlatim tokom / slavite Dioniza!« Mišljen je »zlati Paktol« (NEKAR [Der Nekar], v. 15) ali tudi »zlatookrašeni Paktol« (PATMOS, v. 35). – Tmolos je na skrajnem vzhodu, Parnas na skrajnem zahodu grškega ozemlja. To je s tem, da Hölderlin v isti sapi imenuje obe pogorji, spet zajeto kot celota.
- 79 *O dežela Homerja*: po motrenju vse Grčije zožitev pogleda na Jonijo, Homerjevo domovino, pri kateri se je to motrenje začelo.
- 80 *ob škrlatni češnji*: ob južni obali Črnega morja, vendar še na jonskem področju, je ležalo mesto Kerazunt, imenovano po tamkajšnjih češnjeh gozdovih. Od tam je Lukul leta 76 pr. Kr. prinesel v Rim češnjevo drevo (*cerasus*) in češnjo (*cerasum*).
- 81 *v vinogradu*: domovina vinske trte je tudi ob Črnem morju, na južnih pobočjih Kavkaza.

- 82 *breskve*: »poslane« (v. 81) iz Jonije oziroma Male Azije, kot priča že njihovo ime (*mala Persica* = »perzijska jabolka«).
- 83 *od daleč pride laštovka*: spomladi se vrne iz Male Azije.
- 89 *o vi Tetide dvori*: dvori Ahilove matere, hčere starega morskega boga Nereja. V Hölderlinovem prevodu Faetontove zgodbe iz Ovidijevih *Metamorfóz* naletimo na Tetidine »dvore«, ne da bi zanje obstajala podlaga v izvorniku: *Mit Angst erwartet Thetis oft den Gaß, / Für seinen Sturz besorgt, in ihren Hallen.* | »S strahom je Tetida pogosto pričakovala gosta, / v skrbeh, da pade, v svojih dvorih.« Hölderlin pri tem zamenja Tetijo (gr. Tethýs), Okeanovo sestro in ženo, o kateri govori Ovidij (2, 69), s Tetido (gr. Thétis).
- 90 *gozdovi ... Ide*: pogorje na Kreti; prim. NEKAR, v. 16.: *Ilions Wald*, »Ilionov gozd«.
- 91 Prim. PRI IZVIRU DONAVE, v. 74.
- 94–96 Prim. op. k v. 7. Ren, sin Suevije, pada materi na srce, ko od Knicka pri Churu pa vse do izliva v Bodensko jezero teče proti severu. Potem gre »ob strani« (ISTER, v. 48) proč. – Začetna smer mladega Rena proti vzhodu je v pesnitvi REN (v. 34–37) tolmačena kot nekaj skrivnostnega.
- 99 *Gracije*: v v. 109 imenovane grško Harite. Bile so tri, Aglaja, Evfrozina in Taliya, varuhinje božjeobčega med ljudmi. Bogovi brez njih niso prirejali plesov in poedin, kot v *Štirinajsti olimpijski* poje Pindar. Njihovo poimenovanje »služabnice Néba« v v. 110 izhaja iz imenovane Pindarjeve ode (v. 9): *pánton tamíai érgon en ouranô* – v Hölderlinovem prevodu: *alle / Ausrichtend die Werke im Himmel* | »ki vsa / opravljajo dela v nebu«.
- 105 *nam ... vse preveč potrpežljivim*: tisti, ki smo se sprijaznili z usodo, da živimo v ubožnem času.

GERMANIJA

Pesnitev je verjetno še nastala v letu 1801.

- 1 *blaženih*: v pesnitvi REN se bogovi imenujejo »najbolj blaženi« (v. 110).
- 2 *v štari deželi*: Grčija.
- 10–11 *Polno je obljub in zdi se / mi tudi grozeče*: nevihtno nebo, ki je bilo za stare kraj božjega razodetja, za Hölderlina pa kraj, na katerem gromovnik, »bog časa« (SLOVESNOST MIRU, v. 89), prek znamenj, strele in groma, tudi še po izteku božjega dneva govori ljudem.
- 12–13 *in naj mi nazaj ne beži duša / k vam*: to bi bilo »smrtno« (v. 15), še več, to bi bil (ali bi vsaj bilo kakor) beg k »umrlim« (v. 16).

- 14 *vaše lepo obličje*: človek lahko le v božjega bogatem času zre »razodete« bogove, njihovo »obličje« (KRUIH IN VINO, v. 83).
- 17–18 *Pobegli bogovi! tudi vi, vi pričujoči, tedaj / bolj resnični*: bogovi, prej primerjani z »umrlimi« (v. 16), če že ne imenovani tako, so zdaj označeni kot »pobegli«. Prim. pesnitev *Eleusis (Elevzina)*, ki jo je leta 1796 s posvetilom Hölderlinu napisal Hegel (gl. G. W. F. Hegel, *Werke I: Frühe Schriften*, ur. Eva Moldenhauer in Karl Markus Michel. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp [3. izd.], str. 230–233), v. 52–53: *Geflohen ist der Götter Kreis zurück in den Olymp / Von den geheiligten Altären...* | »Od posvečenih oltarjev / pobegnil bogov krog nazaj je na Olimp ...« Vendar kljub temu, kljub svoji skritosti oziroma odsotnosti, nekako še zmeraj so, čeprav so bili prej, v božjega bogatem času, kot razodevajoči se za ljudi resničnejše bivajoči. Njihovo nekdanje razodevanje Hölderlin pesni zgodovinsko kot prihod oziroma trajanje božjega dneva; prim. KRUIH IN VINO, v. 81–85: *dann aber in Wahrheit / Kommen sie selbst und gewohnt werden die Menschen des Glücks / Und des Tags und zu schau die Offenbaren, das Antlitz / Derer, welche, schon längst Eines und Alles genannt, / Tief die verschwiegene Brust mit freier Genüge gefüllet* | »potem pa v resnici / pridejo sami in se ljudje navadijo sreče / in dneva in gledati razodete, obličje / teh, ki so, že davno imenovani Eno in Vse, / s prostim zadoščenjem globoko napólnili obmolke prsi«. – To, da so bili bogovi Grčije »bolj resnični«, je treba razumeti izhajajoč iz grške besede za »resnico« *a-létheia*, ki pomeni »ne-skritost«: bogovi so bili tedaj – v primerjavi s potem – neskriti, očitni, razodeti v zemeljski podobi.
- 24 *od grobnih plamenov*: Grki so mrtveca bodisi v krsti pokopali v zemljo bodisi sežgali na grmadi, potem pa pepel zbrali v posodo in jo zagrebli v zemljo.
- 26 *dvomečim*: ali razdvojenim. Tu morda v posamostaljenem sedanjem deležniku *Zweifelden* prihaja v ospredje prvotni pomen glagola, iz katerega je ta deležnik tvoren, kajti »dvo-miti« (*zweifeln*) v nemščini, izhajajoč iz predstave dvojstva (*zweifach, zweifalt*), pomeni imeti razcepljeno pamet, »zdvomiti« pa razdvojiti se, postati dvoj.
- 31 *bogoljudi*: poimenovanje bogov, ki se bodo ljudem prikazali v zanje nenevarni podobi.
- 36 *krog preroških gora*: Hölderlin v elegiji STUTTGART (*Stuttgard*) govori o *uralt deutsamen Berge*, »prastaro pomenljivih gorah« (v. 59), v himni PRI IZVIRU DONAVE pa o tem, da so bili preroki Azije »ukoreninjeni dneve na gorah« (v. 83).
- 39–40: *Od Etra pa pada / zvešta podoba*: po antičnem verovanju so posebno pomembne kultne podobe padle z neba, tako npr. podoba Palade Atene (od tod Palladium) ali efeške Artemide. Prim. Evripidovo tragedijo *Ifigenija pri Tavrijcih*, v kateri Orest govori o Apolonovem ukazu, v skladu s katerim naj bi v Atenino deželo odpeljal podobo, ki je

- padla z neba: *Phoibós m' épempse deûro, diopetès labeîn* | »Tja me Fojb je poslal, da vzel bi od Zevsu padlo podobo« (v. 977). Prim. tudi *Apd* 19,33: »Vsemu svetu je znano, da mesto Efez časti in váruje tempelj velike Artemide in njeno podobo, ki je padla z neba.«
- 41 *in zveni v najnotránjejšem gaju*: kakor nekoč v *prophetischen Hainen Dodonas*, »preroških gajih Dodone« (ARHIPELAG, v. 227).
- 42–48 Orlova pot je tudi pot »človeka vzgajajočega glasu« (prim. PRI IZVIRU DONAVE, v. 35–42), pot božjega razodevanja z vzhoda na zahod.
- 45–46 *in išče vesel plen / za Očeta*: tu zazveneვა mit o Ganimedu, ki ga je orel, najvišjemu grškemu bogu posvečena ptica, odnesel k Zevsu, Očetu bogov in ljudi.
- 46 *ne kakor sicer*: ne tako kot v antiki, ko je pot božjega razodevanja segla do mejnih področij Germanije, ni pa je zajela v celoti.
- 49 *Svečenico*: Germanija je tu vpeljana z imenovanjem poklica, ki ga šele bo dobila.
- 52–53 *ko je vihar, / s smrtjo grozeč, ji donel nad glavo*: verjetno revolucijski oziroma koalicijski vojni.
- 58 *zato so poslali sla*: bogovi.
- 59 *nezlomljiva*: vojna se Germanije v njenem bistvu ni dotaknila. Germanija sliši »drugo besedo« (v. 60), besedo o »težki sreči« (v. 63), za katero je, izbrana, dobila moč, da bi jo »nosila« (prim. v. 64). V zvezi s »težko srečo« primerjaj tudi REN, v. 205.
- 61 *mladoštni*: orel, ki ga je Hölderlin prej imenoval »starodavni« (v. 47), med svojim vnovičnim navdihovalnim poslanstvom kliče Germaniji sporočilo bogov. Ker to poslanstvo nikdar ne zastara, se zdaj imenuje »mladostni«.
- 62 Tu se začenja orlov dobesedni govor, ki obsega preostali del pesnitve.
- 65–72 Prva polovica pete kitice se tesno navezuje na Tacitovo delo *Germanija (Germania)*. V njem Tacit opisuje Germanijo kot gozdnato deželo, katere prebivalci živijo v naravni čistosti ter veliko dajo na ime in čast (6. pogl.) in sploh največ na svobodo (37. pogl.).
- 67–68 *še preden so začutili tudi manjši / device ponos*: morda namig na bitko v Tevtoburškem gozdu, v kateri so Germani porazili Varonovo vojsko. Od tod tudi spraševanje, ki meri na deviško Germanijo, »čigava si in od kod« (v. 68) – namig na Tacita, ki v svojem delu skuša odgovoriti prav na ti vprašanji (2. pogl.).
- 72 *rožo uš̄*: jezik. Ali: pesniški jezik, ki ga je pri Germanih še pred zgodovinsko pojavitvijo Rimljanov pustil božji glasnik orel. – Tacit govori o tem, da so bili v Germaniji že predtem grški heroji, o čemer pričajo junaške pesmi in grški napisi (3. pogl.): »Tudi Herkul naj bi bil pri njih, o njem poročajo in ga opevajo kot prvega med vsemi heroji, kadar gredo v boj. Imajo tudi takšne speve, z izgovarjanjem katerih, ki ga imenujejo *barditus*,

- podžigajo pogum. [...] Sicer mnogi menijo, da je tudi Uliks med svojim slovitim dolgim in pravljničnim blodenjem [...] obiskal dežele Germanije. [...] Na meji med Germanijo in Retijo še zdaj obstajajo pomniki in gomile z napisi v grški pisavi.« Bardski spev, ki ga omenja Tacit, je za Hölderlina postal pojem prek Klopstocka. Hölderlinova pesnitev *MATERI ZEMLJI. SPEV BRATOV OTTMARJA HOMA TELLA* je takšen spev, s tem da je v njej, prav tako kot v *GERMANIJI* (v. 72: »in si govorila samotna«), poudarjena samotnost davnega speva. »Obilje zlatih besed« (v. 73) je zato mogoče razumeti kot sad dozorelega poslanstva Germanije, ki naj bi se zdaj izpolnilo.
- 76 *mati vsega*: Germanija je hči matere Zemlje; prim. v. 97–98: »O, imenuj, ti hči svete Zemlje, / enkrat Mater«. – Tacit poroča o velikem številu germanskih plemen, ki »častijo Nertus, to je mater Zemljo [*terram matrem*]« (40. pogl.), in izčrpno opisuje germanski kult matere Zemlje.
- 81 *jutranje sape*: Germanija naj bi se s pitjem teh sap iz svoje potopljenosti v noč, tj. čas božje odsotnosti, prebudila v dan z jasnim poslanstvom.
- 82 *dokler odprta ne boš*. Prim. *POT NA DEŽELO (Der Gang aufs Land)*, v. 13–18: *Darum hoff ich sogar, es werde... / ... / Mit den unsern zugleich des Himmels Blüthe beginnen, / Und dem offenen Blick offen der Leuchtende seyn. | »Zato upam celo, da se bo ... / ... / z našim začel tudi néba razcvet / in bo odprtemu pogledu odprto, kar sveti.«* Prav tako bo Germanija zmožna zaradi svoje odprtosti posredovati, se pravi imenovati »skrivnost« (v. 85), ki »dolgo bila je zastrta« (v. 86).
- 87–89 *kajti smrtnikom spodobi se sram / in večino časa govoriti tako / o bogovih tudi je modro*: namreč govoriti zastrto, da bi bilo prizaneseno ljudem, ki so prešibki za sprejetje božjega v svetovni noči, času odsotnih bogov. Prim. *KRUH IN VINO*, v. 112–114: *... so sehr schonen die Himmlischen uns. / Denn nicht immer vermag ein schwaches Gefäß sie zu fassen, / Nur zu Zeiten erträgt göttliche Fülle der Mensch. | »... prizanašajo tako zelo nam nebeščani. / Kajti zajeti krhka posoda ne more jih zmeraj, / le kdaj pa kdaj človek prenese božjo polnost.«*
- 91 *resna pošlane jeza na nebu*: tu je spet povzet motiv nevihtnega neba kot kraja božjega znamenja z začetka pesnitve. Nevihta je znamenje božje jeze, to pa je spet mogoče razumeti kot znamenje božjega prihoda oziroma vrnitve; prim. *TITANI (Die Titanen)*, v. 82–83: *... Wunderbar / Im Zorne kommet er drauf. | »... Čudovito / pride potem v jezi.«*
- 92 *enkrat: einsmals* = narečno *einmal*, »enkrat«. Ta narečna beseda se pogosto pojavlja pri mlajšem švabskem pesniku Eduardu Mörikeju (1801–1875).
- 93 *se mora prikazati resnično*: bog. To pomeni »resnično« (*ein Wahres, das Wahre*) pri Hölderlinu tudi drugje; prim. pesnitev *MNEMOZINA*, prvo različico, v. 18.

- 94 *Trikrat opiši to*: sveto resničnost je treba imenovati zato, da bi, zarotena z imenovanjem, delovala v svetu. Vendar to imenovanje ne sme biti polaščevalsko in razpolagalno, ampak le opisujoče oziroma priklicujoče. Ime samo mora v opisnem imenovanju ostati neizgovorjeno. – Znano je strahospoštljivo zadržanje Judov do tega, da bi izgovarjali ali zapisovali Božje ime; prim. 2 Mz 20,7 in 5 Mz 5,11.
- 105 *Eter*: šele ko bo Eter spoznan od vseh, bo božje spet lahko neposredno delovalo med ljudmi. Prim. KRUH IN VINO, v. 153–154: ... *bis unser / Vater Aether erkannt jeden und allen gehört*. | »... dokler naš / Oče Eter, spoznan, ne bo pripadel vsakomur in vsem.«
- 112 *kraljem in ljudštvom*: starodaven pravni obrazec. Prim. Livij 21, 43, 11: *populi regesque*.

REN

Pesnitev je bila zasnovana spomladi leta 1801 v Hauptwilu, končana pa verjetno šele poleti tega leta.

- 4 *po štopnicah alpskega górgja*. Prim. HIPERION ALI PUŠČAVNIK V GRČIJI (*Hyperion oder der Eremit in Griechenland*) 1, 84: *wie Stufen gehn die Berge bis zur Sonne unaufhörlich hinter einander hinauf* | »kot stopnice se nepretrgano druga za drugo vse do sonca dvigajo gore«.
- 5–6 *božjezgrajeno, / grad*. Prim. Homer, *Iliada* 8, 51: *theodméton epì pýrgon* | »na božjezgrajeni grad«, tj. gorski vrh. Prim. tudi Pindar, *Olimp* 3, 7: *toûto theódmaton chréos* – v Hölderlinovem prevodu (v. 12): *dieses göttlichgebaute Geschäft* | »to božjezgrajeno stvar«. Prim., nadalje, PATMOS, v. 45: »božjezgrajene palače«, in MADONI, v. 97.
- 7–9 V pismu sestri z dne 23. februarja 1801 Hölderlin piše iz Hauptwila: »Tebe bi tudi tako zadelo kakor mene, ko bi stala pred temi bleščečimi večnimi pogorji, in če ima bog moči prestol na zemlji, je nad temi veličastnimi vrhovi.«
- 15 *na moreaške obale*: Morea .. je ime za Peleponez slovanskega izvora, v rabi od 13. st. Slovanski priseljenci so ga sprva naredili zahodni obali, potem pa je prešlo na ves polotok.
- 31 *polboga*: tako se imenuje Ren kot sin »matere Zemlje« (v. 25) in »gromovnika« (v. 26) Zevsa. V svojem bivanju mora spraviti na plan napetost med nebom in zemljo ter ju združiti.
- 35 *Rodana*: latinsko ime za Rhono, uporabljeno zato, ker je *Rhodanus* v latinščini moškega spola in tako imenovana reka oziroma tok lahko nastopa kot brat Tesina in Rena.

- 37 *proti Aziji*: mladi Ren sprva teče proti vzhodu. – V POPOTOVANJU (v. 94–96) postane skrivnostno pomenljiva smer proti severu, v katero gre Ren potem.
- 41–45 Prim. *Mt* 8,20; *Lk* 9,58: »Lisice imajo brloge in ptice neba gnezda, Sin človekov pa nima, kamor bi glavo naslonil.«
- 46 *Uganka je čistovznikla*: ta gnoma ali izrek lahko tudi pomeni, da je uganka Ren (*Rhein*) sam, kolikor izvira iz čistega izvora, se pravi, kolikor je to, kar je »odskočilo« (*entsprang*) od izvora in je torej v tem »odskoku« od njega sèm »čisto vzniklo« (*ein Rein-entsprungenes*). Tok ali reka Ren pa tudi v svojem toku ohranja čistost izvora. Njegov izvor je sveta poroka, ko je mati Zemlja sprejela žarek vserazsvetljujočega Očeta. Ren je torej polbog, ki je pri izviru božjega izvora, vmes prestaja zemeljsko usodo, pri izlivu pa ga bo sprejel oče Okean.
- 69 *v svojih zobeh*: beseda »zob« (*Zahn*, v izvorniku edninska beseda) je v rokopisu *pars pro toto* zamenjala besedo »žrelo« (*Schlund*). Bregova, ki želita mladi tok »vleči / in varovati« (v. 67–68), ga imata v resnici namen pogoltniti, se pravi uničiti njegovo bitnost.
- 70 *raztrga kači*: tako kot je polbog Herakles, sin Zeusa in Alkmene, še kot dojenček raztrgal kači, ki ju je nadenj poslala ljubosumna Hera.
- 73 *če ga pušči rasti*: ker toka »ne obrzda kdo večji« (v. 72), mora narasti v jezero.
- 76–80 od *Bog pa do toki*. Prim. GLAS LJUDSTVA (*Stimme des Volks*), prvo različico, v. 29–32: *Doch minder nicht sind jene den Menschen hold / Sie lieben wieder, so, wie geliebt sie sind / Und hemmen öfters, daß er lang' im / Lichte sich freue, die Bahn des Menschen.* | »Vendar oni [visoki] do ljudi niso manj mili, / ljubijo spet, tako kot so ljubljene, / in pogosto ovirajo, da dolgo / v svetlobi se radosti človek, njegovo pot.« Motiv je skoraj dobesedno tako obdelan tudi v prvih dveh nastavkih (SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., obakrat v. 28–31) za pesnitev SLOVESNOST MIRU.
- 77 *se smehlja*: znamenje božje naklonitve oziroma naklonjenosti. Prim. op. k v. 34 pesnitve KOT ČE NA PRAZNIK ...
- 97 *vezi ljubezni*: Ren v vseh postavitvah svojega bivanja ohranja čisto življenje izvora, iz katerega izvira. Vezi, ki jih pri tem ustvarja, so »vezi ljubezni«. V tem smislu se tudi v ARHIPELAGU (v. 179–183) govori o »sponah ljubezni«: *Aber der Muttererd' und dem Gott der Wooge zu Ehren / Blühet die Stadt izt auf, / ein herrlich Gebild, dem Geširn gleich / Sichergegründet, des Genius Werk, denn Fesseln der Liebe / Schafft er gerne sich so, so hält in großen Gestalten, / Die er selbst sich erbaut, der immerrege sich bleibend.* | »A materi Zemlji in bogu vala v čast / mesto zdaj vzcveteva, / tvorba veličastna, ozvezdju enako / zanesljivo utemeljena, genija delo, kajti spone ljubezni / rad on tako si ustvarja, tako vzdržuje v

- velikih vzobličjenjih, / katere sam sebi zgrajeva, ki ostaja gibljiv venomer.«
- 99 *iz laštne pravice*: »vrvi«, ki nastanejo iz »vezi ljubezni« (v. 97), so skrepeneli zakoni, »lastna pravica« človeka samega. Ta avtonomija pelje k *hýbris*, k »drznosti« (v. 103).
- 108 *heroji*: Kolumb, Gustav Adolf, Napoleon.
- 115–118 *od da svoj do razvalinami*. Prim. *Mr* 13,12: »Izdajal bo v smrt brat brata in oče sina. Otroci bodo vstajali proti staršem in jih pobijali.« Prim. tudi *Lk* 12,51–53.
- 116 *razdre*: človek, ki raztrga vrvi, v katere so se spremenile »vezi ljubezni« (v. 97), in hoče bivati v skladu s svojo »lastno pravico« (v. 99), mora zapustiti privajeno pot smrtnikov in tako pride v nevarnost, da predrzno prekorači človeško mero. Takšen človek ne priznava razstoja med ljudmi in bogovi ter »ne trpi« (v. 120) neenakosti v razmerju do bogov. To je titanska izbira, ki izkrivi polbožje, herojsko življenje.
- 121 *Zato blagor mu*: polbog je v nasprotju s temi, ki so izbrali »drznost« (v. 103), »blaženo skromen« (v. 130) ter doseže harmonijo med nebeškim (blaženost) in zemeljskim (skromnost).
- 135 *Zdaj polbogov se spominjam*: prej je bil govor o Renu kot heroju oziroma »drznežu« (v. 134), zdaj bo o drugačnem polbog.
- 139 *Rousseau*: francoski pisatelj in filozof (1712–1778), eden izmed Hölderlinovih najljubših modernih piscev. Rousseau je od heroja drugačen polbog, pesnik, ki posreduje »jezik najčistejših« (v. 146), znamenjsko govorico bogov. – Tu se razkriva tudi globlji razlog, zaradi katerega je Hölderlin posvetil pesnitev prijatelju Isaaku von Sinclairju (1775–1815), pesniku, filozofu in revolucionarju judovskega rodu. Kot kaže oda EDUARDU, je Hölderlin svojo prijateljsko zvezo z revolucionarjem Sinclairjem občutil kot zvezo med herojem in pesnikom. Obema, heroju in pesniku, je naloženo ustvarjati harmonijo neba in zemlje.
- 145 *vinški bog*: Dioniz, bog navdihnjenja in s tem pesnikov. – *noro božansko / in brezzakonsko*: »noro« (*thöriq*) tu, tako kot v elegijskem ciklu KRUH IN VINO (v. 80), ne pomeni neumnega, ampak to, kar presega um in prehaja v območje božjega. Ne drži se več zemeljskih zakonov, ampak od tam brez takšnih omejitev posreduje ljudem »jezik najčistejših« (v. 146).
- 149 *skruniče služabnike*: mišljeni so tisti, ki ravnajo le na ukaz, zapoved ali zakon in brez občutka za to, kar je božjeizvorno, prisiljujejo življenje v mrtve postavitve in ustanove. Zato so »nespoštljivi« (v. 148) do globljega življenja in ga skrunijo ter so v razmerju do pesnika, ki govori iz božjega izvora, udarjeni »s slepoto«. – Odlomek namiguje tudi na nerazumevanje, ki ga je bil od svojih sodobnikov deležen Rousseau, kot ga je zdaj Hölderlin od svojih. – *kako naj ga imenujem tujca*: Rousseau se navadnemu človeškemu

- pogledu kaže kot tujec, vprašanje pa je, ali je njegovo bitnost sploh mogoče imenovati.
- 150 *Sinovi Zemlje*: v tem poimenovanju je zajet odgovor na prejšnje vprašanje. Rousseau je sin Zemlje, ki prebiva v prvinski bližini božjemu izvoru, zato je »brez truda« (v. 152) deležen njegovega bogastva.
- 155 *preudarja o nebu*: ta preudarek »preseneča / in straši« (v. 153–154) sina Zemlje, deležnega bogastva izvora, ker ga spominja na meje, ki so mu zarisane kot smrtniku. Aorgični vladavini izvora pri obeh polbogovih oziroma genijih, tako pri pesniku kakor pri heroju, ki ga utelešata Rousseau na eni strani in na drugi Ren, torej sledi izkušnja meja, vendar navezadnje tudi harmonična izravnava nebeškega in zemeljskega v blaženi skromnosti.
- 159 *pogošto*: meje med nebeškim in zemeljskim območjem pesnik ne prestopi enkrat samkrat, ampak je njegovo življenje zaznamovano s prestopanjem in stalno menjavo, v kateri se godi prežemanje izvirnega bivanja z zemeljsko omejenim.
- 163 *ob Bielskem jezeru*: Rousseau opisuje Petrov otok sredi tega jezera, kjer je leta 1765 za kratek čas našel pribežališče, na petem sprehodu v svojih *Izpovedih* (*Les confessions, suivies de rêveries du promeneur solitaire*, Ženeva 1782, 2. zv., str. 131–158).
- 190–194 Prim. Mt 5,23; Ef 4,26: »Jezite se, a nikar ne grešite; sonce naj ne zaide nad vašo jezo ...«
- 201 *v pomnjenju*: izravnava usode, sprava božjega in človeškega, se dogodi le tuintam, »svatba« (v. 180) traja le »kratek čas« (v. 183), zato se je tega dogodka, »najboljšega« (v. 201), treba spominjati (prim. KRUH IN VINO, v. 36: *Heilig Gedächtnis auch, wachend zu bleiben bei Nacht* | »sveto pomnjenje tudi, da v noči ostali bi budni«). To pomnjenje je sploh »najvišje« (v. 202), kar je v svetovni noči mogoče izkusiti.
- 203 *Le da ima sleherni svojo mero*. Prim. KRUH IN VINO, v. 43–46: ... *es sei um Mittag oder es gehe / Bis in die Mitternacht, immer bestehet ein Maas, / Allen gemein, doch jeglichem auch iſt eignes beschieden, / Dahin gehet und kommt jeder, wohin er es kann.* | »... naj bo opoldne ali naj gre / proti polnoči, zmeraj obstaja mera, / skupna vsem, vendar je dodeljeno vsakomur tudi lastno, / tja gre in pride vsak, do koder more.«
- 205 *teže srečo*: prim. GERMANIJA, v. 63–64.
- 206 *Modri*: Sokrat.
- 209 *pri goštiji*: Hölderlin meri na gostijo, ki jo opisuje Platon v *Simpoziju*. Ta na koncu imenovanega dialoga (223b–d) podaja Aristodemovo poročilo o tem, kako je Sokrat, potem ko je večino njegovih sogovornikov in sopivcev premagal spanec, s peščico ostal zapleten v filozofski pogovor vse do jutra, dokler niso pozaspali tudi ti. Potem je odšel in dan preživel kot navadno.

210–221 V prvotni sklepni kitici je nagovor »Moj oče!« (*Mein Vater!*) veljal Wilhelmu Heinseju (1746–1803), ki je pripadal generaciji sturmunddrangovcev in čigar najbolj znano delo je utopični roman *Ardinghella in blaženi otoki* (1789). Navedeni nagovor se je očitno navezoval na prvotno posvetilo pesnitve – »Očetu Heinzeju« (*An Vater Heinze*). V poznejši različici nagovor v sklepni kitici in posvetilo veljata Sinclairju, Hölderlin pa je Heinseju posvetil elegijski cikel KRUH IN VINO.

210–214 Ti verzi se nanašajo na raznoliko Sinclairjevo dejavnost. Besede »na vroči stezi« namigujejo na drzno državniško delovanje, ki si ga je Sinclair privoščil na dvoru hemburškega deželnega grofa v kriznih letih napoleonskih vojn. »V temini hrastovega gozda« – to pa je namig na kraj naravne spokojnosti in pesniško-filozofskega osredinjenja, ki pripada Sinclairju pesniku in filozofu, s katerim je Hölderlin skupaj študiral filozofijo pri Fichteju v Jeni. Poleg tega Homburg stoji ob reki Taunus, sredi gozdnate pokrajine, tako da se navedene besede hkrati nanašajo na resnično naravno okolje.

215 *Vladarjev smehljaj*: božji smehljaj.

216–221 Tu se vrne temeljno nasprotje, o katerem govori pesnitev: nasprotje med vezanostjo, ki zmeraj lahko postane vrv ali spona – in je tedaj to, kar je božjeizvorno, »prikovano« (v. 217) –, ter popolno razvezanostjo, ki je »brez reda« kakor »prastara zmeda« (v. 221), kaos, ki je vladal pred stvarjenjem sveta.

SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ...

Prva različica

Pesnitev je verjetno nastala pod vtisom novice o sklenitvi miru pri Lunévillu februarja 1801. Njene tri različice, ki so si po času nastanka blizu, so nastavki za pesnitev SLOVESNOST MIRU.

1–13 Pozdrav z neposrednim nagovorom miru (v. 8).

14–27 Pozdravu miru sledi pogled nazaj na mladost.

20 *poštarni*: reki so bili »nekoč silnejši«, saj so »zrasli / iz božjih neviht poleti« (v. 20–21), zdaj pa so dogmatično okoreli; o zvezi med nevihtnimi božjimi znamenji oziroma ognjem z neba in pesništvom primerjaj pesnitvi KOT ČE NA PRAZNIK ..., v. 39–44, in MATERI ZEMLJI, v. 16. Podobno kot za nastanek rekov velja tudi za nastanek vina. Tudi vino izhaja iz združitve Neba in Zemlje in prav v tem so mu reki »enaki« (v. 19).

24–27 od *kajti* do *sape*: te verze je mogoče biografsko razlagati kot namig na odtujitev od

- narave, od »zemlje« (v. 26) in »nebeških sap« (v. 27), v letih mladosti, ki jih je Hölderlin po preteku svojega otroštva preživel v zadušljivem ozračju samostanskih šol.
- 28 *Določeno bilo je unaprej*: zadušljivost mladosti je bila določena od boga. – Hölderlin je v. 14–33 pozneje črtal in misel uporabil v pesnitvi REN. – *se smehlja bog*: prim. KOT ČE NA PRAZNIK ..., v. 34, in REN, v. 77.
- 32 Vnovični nagovor miru.
- 39 *Pričujoč bodi, mladenič*: mišljen je Kristus, v tej različici bolj, v drugi manj zastrto. Radostnost, ki jo je znanil, je hitro obsenčila »poguba« (v. 42) njegove zgodnje smrti, ki je prišla »sredi besede« (druga različica, v. 48), ker človek le za kratek čas vzdrži naklonitev božjega. Prim. KRUH IN VINO, v. 114: *Nur zu Zeiten erträgt göttliche Fülle der Mensch* | »le kdaj pa kdaj prenese človek božansko polnost«.
- 55 *sveto divjino*. Prim. MADONI, v. 96–98: *Vor allem, daß man schone / Der Wildnis göttlich-gebaut / Im reinen Geseze* | »da se predvsem prizanese / divjini, božjegrajeni / v čistem zakonu«.
- 56 *bodi pričujoč*: ponovitev vabila, naslovljenega na Kristusa, iz v. 39. Čas »truda« in »zmedênosti« (v. 52) bo s Kristusovo drugo pojavitvijo minil.
- 57 *spravitelj*: nagovor Kristusa, enak nagovoru miru na začetku pesnitve. Nagovor velja Kristusu kot temu, ki prinaša mir. Vendar Kristus lahko deluje spravljaajoče za vse, za bogove in ljudi, le, če je sam spravljen z nekaj razodetimi bogovi (prim. poziv v v. 58: »Bodi zdaj spravljen«). Zato ga mladeniči pri slavju imenujejo in opevajo skupaj z »drugimi« (v. 60), tj. grškimi bogovi (prim. predvsem v. 82–86 te različice). Prav zaradi sprave z njimi je lahko zdaj, ob svoji drugi pojavitvi, »lepše kot sícer« (v. 57). – Tu se naznanja misel iz poznejše pesnitve EDINI, ki je po drugi strani nakazana že v elegijskem ciklu KRUH IN VINO (v. 125–132), seveda ob predpostavki, da v teh verzih razbiramo govor o prvi pojavitvi Kristusa: *Nemlich, als vor einiger Zeit, uns dünket sie lange, / Aufwärts stiegen sie all, welche das Leben beglückt, / Als der Vater gewandt sein Angesicht von den Menschen, / Und das Trauern mit Recht über der Erde begann, / Als erschienen zu lezt ein stiller Genius, himmlisch / Tröstend, welcher des Tags Ende verkündet' und schwand, / Ließ zum Zeichen, daß einst er da gewesen und wieder / Käme, der himmlische Chor einige Gaaben zurück...* | »Namreč ko so pred časom, ta se dozdeva nam dolg, / navzgor se vzpeli vsi, ki so osrečevali življenje, / ko je Oče od ljudi odvrnil obličje / in je na zemlji po pravici začelo se žalovanje, / ko se je nazadnje prikazal neki tih genij, nebeško / tolažeč, ki je konec dneva oznanil in izginil, / je v znamenje, da nekoč je bil tu in spet / pride, nebeški zbor pustil za sabo nekatere darove ...«
- 61–74 Potem ko je skoraj že ugasnil »sveti ogenj« (v. 62) božjega dneva, je »Oče poslal /

dol, kar je imel najbolj ljubečega«, Kristusa, da ga spet razvname (prim. poimenovanje *Fakelschwinger*, »ta, ki vihti baklo«, v elegijskem ciklu KRUH IN VINO, v. 155). Kristus se je torej prvič pojavil ob koncu božjega dneva in ga s svojo pojavitvijo tudi sklenil. Napočila je svetovna noč, ki ji mora slediti novo razodetje božjega.

76 *kakor mojster*: to je »bogov bog« (v. 73), najvišji bog, ki bo vpeljal praznik, *Feier-tag*, »dan slavja«, potem ko bo opravljeno delo vmesnega časa. Prim. KRUH IN VINO, v. 117: *Biß daß Helden genug in der ehernen Wiege gewachsen* | »dokler junakov dovolj ne odraste v bronasti zibki«.

78 *druge obleke kot slávljensko*: najvišji bog, Oče, je skriti bog, ki se, če se, zmeraj kaže le v obleki. Tudi že prej, v času božjega dne, je imel na sebi obleko. Prim. pesnitev GRČIJA (*Griechenland*), tretjo različico, v. 25–26: *Alltag aber wunderbar zu lieb den Menschen / Gott an hat ein Gewand*. | »Vsak dan pa čudovito na ljubo ljudi / ima bog na sebi obleko.« *Deus veštitus* (M. Luther) prizanaša človeškemu obstoju, kajti *deus nudus* bi bil preveč strašen oziroma poguben, tako kot je bil za Semelo, ki je prav v želji po božji goloti hotela »vidno uzreti boga« (KOT ČE NA PRAZNIK ..., v. 51).

86 *Eden je zmeraj za vse*: navezava nazaj na v. 58–60: »Bodi zdaj spravljen, da ... / ... / ... so poleg tebe še drugi.«

87 *Enako kot sončna svetloba*: na primerjavo Kristusa s soncem naletimo tudi v pesnitvi PATMOS, v. 180 isl., in v drugi različici pesnitve EDINI, v. 77. V krščanskem izročilu se Kristus imenuje *Christòs Hélios* in *sol salutis*.

SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ...

Druga različica

1–38 Prve tri kitice se glasijo tako kot v prvi različici pesnitve.

39 *In marsikoga rad bi povabil, vendar, o ti*: Hölderlin tu nagovarja Kristusa, ki spada med »nesmrtne mladeniče« (v. 38). Povabilo je namenjeno Kristusu kot najodličnejšemu gostu na skupnem slavlju bogov in ljudi, ker je »prijazno resno ljudem vdan« (v. 40), se pravi, ker je med bogovi najbližji človeku.

41 *pod sirsko palmo*: označitev zemeljskega kraja, na katerem se je pojavil Kristus, njegove zemeljske domovine, in hkrati vnaprejšen namig na njegovo obsenčenje. Prim. KRUH IN VINO, v. 155–156: *Aber indessen kommt als Fakelschwinger des Höchsten / Sohn, der Syrier, unter die Schatten herab*. | »Vendar kot ta, ki vihti baklo, Najvišjega / sin, Sirec prihaja vmes dol med sence.«

- 42 *mešto ... pri vodnjaku*: namig na Jakobov studenec oziroma vodnjak (Luther prevaja besedo grškega izvornika *pegé z Brunnen*, »vodnjak«) blizu mesta Sihar v Samariji. O Kristusovem pogovoru s Samarijani pri tem vodnjaku in njihovem spreobrnjenju poroča *Jn 4,4–42*.
- 43 *naokrog je žitno polje šumelo*. Prim. *Jn 4,35*: »Glejte, jaz pa vam pravim: Povzdignite oči in pogledite polja, da so bela za žetev.«
- 44 *posvečenega górgja*: sveta gora Garizim pri Siharju, na kateri so Samarijani imeli svoje kultne kraje (prim. *Jn 4,20*).
- 45 *ljubi prijatelji, zvešči oblaki*: prim. *Heb 12,1*, kjer se govori o »velikem oblaku pričevalcev«. »Oblak« je pri Grkih tudi sicer metafora za množico, trumo. Gre torej za trumo dvanajsterih Kristusovih učencev, ki kot oblaki obsenčujejo učitelja in tako blažijo uporabljajoči žarek od zgoraj, tj. sporočilo odrešenja. Tega po drugi strani obsenčuje tudi »smrtna usoda« (v. 49), ki visi nad Kristusom in sprva deluje »strašljivo odločujoč« (v. 49), vendar se potem pokaže za modro, človeku primerno u-merjeno delo prizanašajočega Boga.
- 47 *skoz divjino*. Prim. prvo različico, v. 55, in nedokončano pesnitev TITANI, v. 22: *Und es wurzelt vielesbereitend heilige Wildniß | »in korenine poganja, mnogo pripravljajoč, sveta divjina«*.
- 54–56 *predrznost / in ... / divjost*: tu sta nakazani različni človeški razmerji do božjega v nočnem času človeške zgodovine. Predrznost se upira priznavanju božjega in si dovoljuje iti čez sveto. Zato mora po drugi strani divjost – v razmerju do božjega neuporna, vendar kljub temu še zmeraj neprimerna drža – priti »na sveti kraj« (v. 55). Tedaj »v tem sreča usodo« (v. 57), tako da se na njej, ki je prej »slepo tipajoč« (v. 56) blodila mimo božjega, izpolni božja določitev.

SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ...

Tretja različica

- 1–13 Prva kitica se glasi tako kot v prvih dveh različicah.
- 14–18 Ti verzi se glasijo tako kot v. 34–38 v prvih dveh različicah.
- 29 *kajti zdaj ga spoznavamo*: Kristus je spoznan kot sin Očeta, ki je bil najvišji že med grškimi bogovi. Je zadnji iz rodu olimpskih bogov, »dragotina hiše« (EDINI, prva različica, v. 34) in, kot sin tega Očeta, »spokojno mogočen« (v. 28).
- 32 *Visoki, duh*: glede na imeni Oče, vendar je lahko mišljen tudi sin, ki se je – prvotno visoki, duh pri Očetu – učlovečil. Takšno razpoznanje božje osebe v slovnični osebi se opira na konstrukcijo prvega dela stavka (»Kajti zdaj ga spoznavamo«, tj. sina), pa tudi na kon-

strukcijo naslednjega stavka, ki ohranja isti osebek.

- 34 *ta*: Kristus, ki je bil »prevelik«, preveč božji, da bi vladal med ljudmi in tako ohranil božji dan, vendar je »manjši kot on« (v. 35), tj. Oče. Prim. *Jn* 14,28: »Če bi me ljubili, bi se razveselili, da grem k Očetu, saj je Oče večji od mene.«
- 36–37 *Utegne pa kak bog tudi ... / dnevno delo izbrati in deliti vso usodo*: v ubožnem času ima vsak človek svojo usodo. »Dnevno delo« je delo boga v tem času, svetovni noči, pred novim božjim razodetjem.
- 41 *manjši in večji*: antitetična pridevnika sta zdaj naobrtnjena na Očeta, in sicer v ostri antitezi z v. 34–5, v katerih se »prevelik« in »manjši« nanašata na sina.
- 43 *večer časa*: konec časa brez bogov, svetovne noči kot epohalnega časa, v katerem bog opravlja »dnevno delo« (v. 37). Božjemu delu tedaj sledi slavje.
- 47 *In Oče ne preštoluje pač zgoraj nikdar sam*: nista mišljena dva, tj. oba s sinom, niti krščanski troedini Bog, Oče, Sin in Sveti Duh, ampak »drugi« (v. 48) napotujejo na množstvo bogov (prim. GERMANIJA, v. 30–32). Vendar to množstvo po drugi strani zajema Kristusa kot »edinega«.

SLOVESNOST MIRU

Pesnitev je nastala za pesnitvijo SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., katere tri različice so predloga zanjo, najdena pa je bila šele leta 1954. Tega leta jo je v zbirki Bibliotheca Bodmeriana objavil Friedrich Beissner, ki jo je datiral v jesen 1802.

- 4 *dvorana*: v najširšem pomenu *Abend-land*, »dežela večera« ali Hesperija. To branje podpira začetek četrtega speva elegijskega cikla KRUH IN VINO, kjer se Grčija imenuje »hiša nebeščanov« (v. 55), potem pa je o njej rečeno (v. 57–58): *Festlicher Saal! der Boden ist Meer! und Tische die Berge, / Wahrlich zu einzigem Brauche vor Alters gebaut! | »Praznična dvorana! tla je morje! in mize gore, / za enkratno rabo resnično zgrajena pred davnim časom!«*
- 13 *z mraččim se očesom*: slovnično gledano je to konstrukcijo in konstrukcijo iz naslednjega verza, ki je prevedena »od resnega dnevnega dela nasmehljanega«, mogoče vezati na pesnika ali na Kneza miru. Vendar je prvo konstrukcijo treba po smislu vezati na pesnika, drugo pa na kneza (P. Szondi). »Dnevno delo« je delo boga (prim. pesnitev SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., tretjo različico, v. 37), smehljaj pa je pri Hölderlinu na splošno lastnost boga, ki v svoji presežnosti ne deluje pogubno na človeka.
- 15 *Kneza slavja*: voditelj slovesnosti, Knez miru. Prim. *Iz* 9,5: »Kajti dete nam je rojeno,

sin nam je dan. Oblast je na njegovih ramah, imenuje se: Čudoviti svetovalec, Močni Bog, Večni Oče, Knez miru.« V krščanskem izročilu je »Knez miru« postal mesijanski naziv za Kristusa. Vendar je odlomek dvoumen, saj se ta knez hkrati imenuje »sin« in »Večni Oče«. – Knez slavja ali miru s svojim prihodom prinaša konec ubožnega časa. Na vrhuncu pesnitve je imenovan še enkrat (v. 112), vendar spet brez lastnega imena. To glede na Hölderlinovo posebno ljubezen do lastnih imen tudi v najslovesnejših pesnitvah nikakor ni naključje. Spor, kdo je Knez miru, je izbruhnil že kmalu po najdbi pesnitve v *Hölderlinjahrbuch 1955/56* in še zdaj ni končan. Glede na to, da se ta knez imenuje »Vsepoznani« (v. 19) namesto »nesmrtni« kakor v vseh treh različicah pesnitve SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ... (v. 3), so nekateri (K. Kerényi, B. Alleman, M. Hamburger itn.) videli v njem Napoleona. Drugi spet so ga prepoznali za genija nemštva, tretji za Kristusa, četrti za Herakla ali Dioniza in peti za novega boga. – Upanje v neimenovanega boga ne preveva le Hölderlinovih od, elegij in himen, ampak prihaja na plan tudi v romanu in drami. V fragmentu HIPERIONOVA MLADOST (*Hyperions Jugend*) beremo: *Er ist ja wohl eines Festes wert, der selige Friede mit allem, was da ist! – Den Einen, dem wir huldigen, nennen wir nicht; ob er gleich uns nah ist, wie wir uns selbst sind, wir sprechen ihn nicht aus. Ihn feiert kein Tag; kein Tempel ist ihm angemessen; der Einklang unserer Geister, und ihr unendlich Wachstum feiert ihn allein.* | »Saj je vendar vreden slavja, blaženega miru z vsem, kar je tukaj! – Enega, ki ga častimo, ne imenujemo; tudi če nam je blizu, kot smo si sami sebi, ga ne izgovarjamo. Ne slavi ga noben dan; noben tempelj ni zanj primeren; slavita ga le sozven naših duhov in njihova neskončna rast.« Tisti Eden, ki mu je namenjeno čaščenje slavja, tu torej celo izrecno ni imenovan. Poleg tega v Knezu slavja (tako kot v Enem) ne smemo videti Kristusa, ki se je vrnil. V vseh treh različicah pesnitve SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ... je sicer Kristus sin in znanilec Očeta ter ima odločilno posredniško vlogo pri vrnitvi bogov oziroma pri vpeljavi novega božjega razodetja. Vendar so vse tri različice ostale nedokončane. V dokončni različici, ki jo prinaša himna SLOVESNOST MIRU, pa vpeljevalec slavja ni niti Kristus niti novi bog, tj. absolutna, na zemeljsko popolnoma nevezana, meta-ontološka novost božjega, ampak stari bog v svoji novi pojavitvi.

- 16 *tajiš svojo tujino*: čeprav Knez miru privzema »podobo prijatelja« (v. 19) in s tem taji svojo božanskost, od njega kljub temu izhaja *tremendum*, srhljiva svetost presežnega boštva, ki ni »nič smrtnega« (v. 21).
- 17 *truden*: besedo *müd* bi bilo mogoče vezati tudi na »pogled« oziroma, dobessedneje po izvorniku, na »oko« (*Auge*). Knez miru bi bil tedaj ta, čigar oko je »po dolgem junaškem

pohodu« (prav tam) postalo trudno od gledanja vojnega vrveža, tj. od godenja zgodovine, in ki zato poveša pogled.

- 19 *Vsepoznani*: Hölderlin je nedokončano himno Napoleonu po obdobju omahovanja naslovil z VSEPOZNANEMU (*Dem Allbekanntem*). Ta okoliščina je nekatere razlagalce napeljala k poistenju Kneza miru z Napoleonom. Vendar enkratna raba posamostaljenega pridevnika »vsepoznani« v nedokončanem osnutku ne izključuje možnosti drugačne rabe in drugačne reference: če pesnik kdaj kako besedo uporabi v enem pomenu, zato zanj še ne postane neuporabljiva v drugem. Knez miru bržkone ni znana zgodovinska osebnost, ampak je bog, ki je bil doslej le oznanjen in poznan prek znamenj, zdaj pa privzema »podobo prijatelja« (prav tam) oziroma je na tem, da se razodene.
- 26 *potopa niti plamena*. Prim. MATERI ZEMLJI, v. 16–17: »in potopov v svoji moči in hudournih plamenov / kot misli ima sveti Oče«. Predstava o nevarnosti poti skoz vodo in ogenj je biblična; prim. npr. *Iz* 43,2: »Ko pojdeš čez vodo, bom s teboj, / ko čez reke, te ne poplavijo, / ko pojdeš skoz ogenj, ne zgoriš / in plamen te ne bo ožgal.« Ta predstava je v Bibliji značilno povezana s poroštvom, ki ga izrecno daje Bog sam: »Saj sem jaz, GOSPOD, tvoj Bog, / Sveti Izraelov, tvoj rešitelj« (*Iz* 43,3). V ubožnem času, »ko vladavine ni videti nikjer pri duhovih in pri ljudeh« (v. 28), pa takšno poroštvo manjka.
- 32 *tisočletno hudourje*: znamenjsko pojavljanje boga v »delih sveta« (KOT ČE NA PRAZNIK ..., v. 30), zgodovina.
- 39 *večnim mladeničem podobni*: bogovi in božji sinovi, udeleženci slovesnosti miru. Ti so nagovorjeni kot »prijatelji« (v. 38) zaradi podobe, v kateri so se nekdanje razodevali ljudem. Z »mladeničem« pa bosta v nadaljevanju pesnitve nagovorjena Kristus (v. 48) in Knez miru (v. 112).
- 40 *In marsikoga rad bi povabil, vendar, o ti*: beseda tu začne teči o Kristusu. »Vendar« neposredno pred nagovorom nakazuje Kristusovo posebnost v primerjavi z drugimi božjimi sinovi. Čeprav Kristus končuje božji dan, čeprav se je prikazal, ko se je ta dan zvečeril, in prek darov, ki jih je pri zadnji večerji pustil za sabo, kruha in vina, ostaja pričujoč tudi v svetovni noči, vendarle ni šel po svoji poti do konca, saj je umrl mlad. S Kristusovo zapustitvijo zemlje pa je vsekakor napočila svetovna noč; prim. besede učencev na poti v Emavs v *Lk* 24,29: »Ostani z nama, kajti proti večeru gre in dan se je že nagnil.«
- 48 *mladenič*: Kristus.
- 49–50 *sredi besede / ... obsenčila smrtna usoda*: s Kristusovo mladeniško smrtjo »hitro bilo je zastrto« (SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., prva različica, v. 40) tisto radostno, ki so ga ljudem prinašali bogovi.

- 75 *zdaj, ko poznamo Očeta*: Oče je tako ime prve osebe trojičnega krščanskega Boga kakor tudi najvišjega med grškimi bogovi, saj se od Homerja do Pindarja ponavlja epikleza Zeusa »oče bogov in ljudi«. Čeprav »ni neoznanjen« (v. 25), postane zares poznan, se pravi razodet, šele na slavju ob koncu ubožnega časa.
- 77–78 *Visoki, Duh / sveta*: ne sin, ampak Oče sam. Ne le da Hölderlin tu namesto občega imena »duh«, uporabljenega v osnutku (prim. pesnitev SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., tretjo različico, v. 32), rabi poimenovanje »Duh sveta«, s katerim določneje meri na tistega, ki ima oblast nad svetom, ampak se tudi poimenovanje »gospodar časa« (v. 79) lahko nanaša le na Očeta. Potem ko je bil ta Duh dolgo časa, vso svetovno noč po koncu božjega dneva, »za gospodarja časa prevelik« in je bil zato v svoji presežnosti odvrnjen od ljudi, se je zdaj spet obrnil k njim. Prim. nasprotno, elegično intonirani govor v elegijskem ciklu KRUH IN VINO, v. 134–136: *Denn zur Freude, mit Geiſt, wurde das Größre zu groß / Unter den Menschen und noch, noch fehlen die Starken zu höchſten Freuden.* | »kajti za radost z duhom je postalo večje preveliko / med ljudmi in še, še manjka krepkih za najvišje / radósti«.
- 84 *ko se vrne tišina, bo tudi en jezik*: z bogovi se bo ob večeru časa vrnila tišina in bog časa, ki je prej govoril po hudournih znamenjih, bo postal »tihi bog časa« (v. 89). S tišino bo hkrati dan drugačen jezik, morda jezik, ki ne bo potreboval pesniškega prevoda. Ta jezik pa je mogoče razumeti tudi kot en sam jezik, v katerega se bodo vrnili govorniki jeziki vmesnega časa, zato prevod *eine Sprache* izvirnika, ki lahko kratko malo nedoločno pomeni »jezik« ali »neki jezik«, poudarjeno razlagalno podaja z »en jezik«.
- 91–93 *Mnogo od jutra, / odkar smo pogovor ... / izkusil je človek*: pogovor je od jutra naprej, se pravi ves čas v vmesnem času, namenjen temu, »da vsi se izkusijo« (v. 83). Vendar se bo hrup množstva jezikov, ki sodelujejo v tem pogovoru, na večer vrnil v tišino.
- 94 *slika časa, ki Veliki duh jo razgrinja*: podoba, ki jo na »večer časa« (SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., tretja različica, v. 43) dokonča najvišji med bogovi, Oče. V tej podobi se bo, doslej še nerazodet, razodel »ozarjen« (v. 88) ali, kot bi bilo tudi mogoče prevesti, »preobražen« oziroma »spremenjen« (*verklärt*), in sicer glede na samega sebe v svoji nikdar v nobeni podobi uzrtni presežnosti. Z besedo *verklärt* Hölderlin v nekakšnem obratnem sorazmerju povezuje razodetje Očeta z razodetjem Kristusa, kot je opisano v evangelijih. Kristusova spremenitev na gori (v Luthrovem prevodu *Verklärung*), ko je njegov obraz »zasijal kot sonce« (*Mt 17,2*), namreč pomeni pojavitev Božje svetlobe na njem, ki je privzel človeško telo in naravo, izkazanje njegovega božanstva in s tem zemeljsko vidnost njegove Božje podobe, z eno besedo, njegovo »slavo« (hebr. *kavod*, gr. *dóxa*).

- 98 *po raštlinah*: kakor se po rastlinah oziroma po njihovem zelenenju spomladi prepozna vnovično vzajemno delovanje zemlje, svetlobe in zraka, tako je tudi »slika časa« (v. 94), razgrnjena z blagoslovom miru, znamenje za vnovično vzajemno delovanje bogov, za povezanost med »Vélikim duhom« (v. 94) in »drugimi močmi« (v. 96).
- 102–103 *praznik, // vsezbirajoči*: edini verzni prestop med kiticama v tej pesnitvi, znamenje skrajnega patosa.
- 104 *ne videni v hudourju*: nebeščani niso več, tako kot v ubožnem času, pričujoči nerazodeto, le v hudournih znamenjih, ampak so na slavju, ki sledi na večer tega časa, pričujoči polno in v polnem številu, »v zborih« (v. 106).
- 108–109 *najljubše, / ki se ga drže*: Knez slavja. – *kajti klical zato sem*: tu se začenja poglavitni del osrednje kitice v pesnitvi. Njenih prvih pet verzov in pol govori o skorajšnjem prazničnem snidenju nebeščanov, drugih pet verzov in pol pa o tem, kako se bodo ti vrnili k ljudem. Drugi, poglavitni del kitice se začenja s klicanjem mladeniča. To je mogoče razumeti kot klicanje mladeniča h knezu ali kot »izklicanje« oziroma imenovanje mladeniča za kneza (P. Szondi). V prvem primeru sta mladenič in knez različni osebi, v drugem sta ena in ista oseba. Vendar domnevo, da gre za klicanje mladeniča, ki ga hkrati za Kneza slavja imenuje nihče drug kakor pesnik sam, in za vrnitev (*Einkehr*), tj. vnovično zavetje, priobrnitev nebeščanov k ljudem, podpira npr. oda PLAHOST (*Blödigkeit*), v. 9–11: *Denn, seit Himmlischen gleich Menschen, ein einsam Wild / Und die Himmlischen selbst führet, der Einkehr zu, / Der Gesang | »kajti odkar so nebeščani kot ljudje, divjad samotna, / in nebeščane same k vrnitvi vodi / spev«*.
- 112 *o mladenič, tebe za Kneza slavja*: zvezo zum *Fürsten des Festes* bi bilo mogoče prevesti tudi »h Knezu slavja«. Prevod sledi drugi možnosti razumevanja, po kateri se Knez miru hkrati imenuje mladenič. Po drugi strani lahko »mladenič« označuje različna lika; po Beissnerjevem mnenju, recimo, »ni treba, da bi nagovor ‚mladenič‘ pomenil identiteto s Kristusom, ki je v četrti kitici označen kot ‚mladenič‘« (*Rückblick auf den Streit um Hölderlins »Friedensfeier«*, v: F. Beissner, *Hölderlin, Reden und Aufsätze*, Köln: Böhlau Verlag, 1969, str. 205). Spet pa tega »mladeniča« ni treba razumeti tako kot Beissner, namreč kot Kristusu bratsko sorodno posredniško božanstvo Zahoda. Lahko je tudi poimenovanje za novost pojavitve starega, doslej skritega boga – Najvišjega, Očeta. Szondi razlaga takole: »... Knez slavja je bog. Ni eden izmed mnogih bogov, saj je k njemu poklican Kristus. Ne le da mora biti nad Kristusom, ampak mora hkrati zastopati tudi antični svet bogov, s katerim je Hölderlin želel spraviti Kristusa« (*Friedensfeier*, v: P. Szondi, *Einführung in die literarische Hermeneutik*, ur. Jean Bollack in Helen Stierlin, Frankfurt ob

Majni: Suhrkamp, 1975, str. 388–389). Po tej razlagi se je Oče, »Duh / sveta« (v. 77–78), v vmesnem oziroma ubožnem času dal občutiti kot bog časa. Kot »gospodar časa« (v. 79) je izbral »dnevno delo« (v. 81) v tem času, ob večeru katerega se bo vrnila »tišina« (v. 84) jutra. Hölderlin ga potem imenuje tudi »tih bog časa« (v. 89), s tem da je atribucijo »tih« mogoče razumeti na dva načina. Oče se kot bog časa imenuje tih zaradi načina govornice v ubožnem času, se pravi zato, ker so njegova znamenja, čeprav se pojavljajo na grmečem nebu, tiha (prim. PATMOS, v. 203–204) in potrebujejo oglasitev v spevu. Po drugi strani pa bo tih postal ob koncu časa, ko govorica v tihih znamenjih zaradi nove razodetosti ne bo več potrebna.

126 *in se zdi, da jih malo umre: kakor Simeon in Ana; prim. Lk 2,25–38.*

143–144 *o mati, ko si jih, / Narava, otroke izgubila: ljudje so odpadli od Narave, matere bogov in ljudi, ko jih je zapeljal »sovražnik« (v. 146). Ta sovražnik je morda »Duh nemira«; prim. LAGODJE (Die Muße), v. 27–30: Aber ins Mondlicht steigen herauf die zerbrochenen Säulen / Und die Tempelthore, die einst der Furchtbare traf, der geheime / Geist der Unruh, der in der Brust der Erd' und der Menschen / Zürnet und gährt, der Unbezwungne, der alte Eroberer... | »Vendar se v mesečevo svetlobo dvigajo razbiti / stebri in tempeljska vrata, ki jih strašljivi zadel je nekoč, skrivni / Duh nemira, ki v prsih Zemljé in ljudi / se srdi in vre, nepremagani, stari zavojevalec ...« Tako kot bogovi in ljudje pa je tudi on sin Narave; prim. pesem LJUDSTVA SO MOLČALA, DREMALA ... (Die Völker schwiegen, schlummerten...), v. 3–4: der furchtbare / Sohn der Natur, der alte Geist der Unruh | »strašljivi / sin Narave, stari Duh nemira«.*

EDINI

Prva različica

Pesnitev je Hölderlin najbrž zasnoval še pred potovanjem v Bordeaux, torej jeseni leta 1801. Njeno prvo različico je, čeprav ne dokončno, verjetno izoblikoval šele leto pozneje, jeseni leta 1802, po blagodejnem potovanju v Regensburg.

7–8: *Apolon hodil / v kraljevski podobi.* Prim. Sofokles, *Ajant*, v. 703: *ánaks Apóllon* – v Hölderlinovem prevodu: *König Apollon* | »kralj Apolon«. Prim. tudi Homer, *Iliada* I, 36, in Ajshil, *Agamemnon*, v. 513 idr.

16 *vélike duše: megalopsychía, »velikodušje« ali »visokost duše«, je posledica božjega navdihnjenja.* Prim. F. G. Klopstock, *Ein Gespräch von der wahren Hoheit der Seele*, v: isti, *Werke*, II. zv.: *Hinterlassene Schriften*, Leipzig: Göschen, 1816, str. 285–292.

18 *Elidi: peloponeška pokrajina in glavno mesto te pokrajine, ki se je razprostiralo ob reki*

- Penej. V njej stoji tudi Olimpija, prizorišče panhelenskih iger, ki jih je ustanovil Herakles in so bile posvečene Zevsu.
- 20 *Parnasu*: sveta gora pri Delfih, prizorišču pitijskih iger, posvečenih Apolonu, in sedežu Apolonovega preročišča, ki je imelo med Grki največji sloves.
- 21 *Ištma*: kadar je Isthmos zapisan z veliko začetnico (gr. *isthmós* = »ožina«), je mišljena Korintska ožina, prizorišče istmijskih iger, ki so bile posvečene Pozejdonu.
- 23–24 *pri Smirni in dol / pri Efezu*: Smirna in Efez predstavljata področje »tam čez« (v. 22), Jonijo na drugi strani Egejskega morja. Prim. POPOTOVANJE, v. 65 in 86.
- 33 *iz rodu zadnjega*: Kristus se kot zadnji iz rodu olimpskih bogov pojavlja tudi v elegijskem ciklu KRUH IN VINO, v katerem se imenuje »neki tih genij« (v. 129), ki je »konec dneva oznanil« (v. 130) ter kot znamenje svoje nekdanje in prihodnje pričujočnosti za sabo pustil kruh in vino.
- 35 *skrivate*: čeprav je Kristus zadnji izmed bogov Grčije, je med njimi vendarle poseben – in v svoji posebnosti skrit – kot »dragotina hiše« (v. 34). Njegova skritost v primerjavi s temi bogovi je za Hölderlina predvsem posledica razlitja duha na binkošti, odločilnega dogodka odrešenjskega dogajanja v krščanski dobi (prim. PATMOS, v. 100–115). Celotna kitica pravzaprav poudarja nasprotje med svetnostjo, sijajno vidnostjo, v zemeljski podobi lepo posredovano boštvenostjo grške religije na eni strani in duhovnostjo, ne-vidnostjo, neposredovano presežno boštvenostjo krščanske religije po Kristusovi pojavitvi na drugi. V zvezi z grško religijo pesnik pravi, da je mnogo »lepega videl / in opeval božjo podobo« (v. 25–26) in, že v prvi kitici, da se od tega čuti »kakor v nebeško / ujetništvo prodan« (v. 5–6). Nasprotno je s Kristusom, ki je ugasnil božji dan, oziroma z binkoštnim razlitjem Svetega Duha v krščanstvu umanjkal svetni sijaj. Zato mora pesnik Kristusa, skrito »dragotino hiše«, iskati (prim. v. 31).
- 36 *Moj mojster in gospod! / O ti, moj učitelj*. Prim. Jn 13,13, kjer Kristus pravi: »Vi me kličete ,Učitelj' in ,Gospod'. In prav govorite, saj to sem.«
- 45 *vi nebeščani*: ta nagovor kaže, da označitev Kristusa za »edinega« nikakor ne izključuje grških bogov, ampak njega samega izloča iz njihove srede le toliko, da ga odlikuje zaradi njegovega edinstvenega pomena za čas brez bogov. »Edini« pri Hölderlinu ni *monogenés*, »edinorojeni« nikajske veroizpovedi.
- 49–50 *preveč, / o Kristus! se tebe držim*: kakor je bila ljubezen Grkov vezana na polbogove kot posrednike Najvišjega, tako je ljubezen kristjanov (in z njo pesnikova ljubezen) vezana na Kristusa, najmlajšega oziroma »zadnjega« (v. 33) izmed njih. Vendar bi bilo slaviti le Kristusa zgrešeno. Pesnikova naloga je pripravljati nebeško slavo, na katerem bo Kristus

- spravljene s starimi bogovi (prim. SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., vse tri različice) oziroma bo z zvezo med Najvišjim, tj. Očetom, in drugimi bogovi obnovljeno njihovo vzajemno delovanje (prim. SLOVESNOST MIRU, v. 94–96).
- 51 *Heraklov brat*: Hölderlin tu ponavlja svojo izpoved, da se čuti sorodnega grškemu junaku. V odi HERKULU (*An Herkules*) se namreč kot kak smrtni Kastor postavlja ob bok nesmrtnemu bratu Polidevku (v. 41–48): *Sohn Kronions! an die Seite / Tret' ich nun erröthend dir, / Der Olymp ist deine Beute; / Komm un theile sie mit mir! / Sterblich bin ich zwar geboren, / Dennoch hat Unsterblichkeit / Meine Seele sich geschworen, / Und sie hält, was sie gebeut. | »Kronidov sin! ob stran / ti zdaj stopam zardevajoč, / tvoj plen je Olimp; / pridi in ga deli z menoj! / Sicèr sem smrten se rodil, / kljub temu na nesmrtnost / se je moja duša zaklela / in ohrani, kar je uplenila.«*
- 52–53 *drzno izpovedujem, da / tudi si Evijev brat*: pesnikova izpoved znotraj nagovora Kristusa (v. 36–64) je v resnici dvojna. Po eni strani pesnik izpoveduje svoje lastno bratstvo, ki ga čuti s Heraklom, po drugi pa z besedo »tudi« v zvezi »da / tudi si Evijev brat«, ki se nanaša na Kristusa, nakazuje, ne da bi prej to izrecno povedal, da je ta, tj. Kristus, ki je *tudi* Evijev brat, *najprej* Heraklov brat. Implicirani smisel tega eliptičnega nagovora Kristusa je: si tudi Evijev (ker si prav tako in še prej Heraklov) brat. – Mitski Herakles je v tem, da je pretrpel mučeniško smrt in da je smrt tudi premagal, s tem ko je zvezal podzemeljskega psa Kerberja, ter z vzponom na Olimp podoben Kristusu, s katerim so ga poistili v renesansi. Vendar je bila Hölderlinu gotovo bližje Tejrezijeva prerokba iz Pindarja, po kateri naj bi bil Herakles poplačan z olimpskim vnebovzetjem kot junak, ki je s svojimi deli na zemljo prinesel mir. – Evij je kultno ime boga Dioniza. Iz kulture bakičnega vzklika *euoi* se je kot oznaka za Dioniza in njegov kult najprej razvil pridevnik *eúios*, ki se je prenesel v tragedijo; prim. Sofokles, *Antigona*, v. 1001: *euión te pyr | »in evijski ogenj«*. Lastno ime je postal v Evripidovih *Bakhtkah* (prim. v. 566 in 579). – Kakor sta Herakles in Dioniz na zemlji opravljala dela za Očeta, tako jih je tudi Kristus. To delovanje je prikazano ob Dionizovem primeru: »v voz je tigra / vpregel« (v. 54–55), se pravi, ukrotil divje sile ter potem na poti v Indijo, o kateri govori mit, »zasajal vinograd in brzdal / togoto ljudstev« (v. 58–59). Dioniz je torej prinašalec kulture v dvojnem pomenu: je tako razširjevalec plemenite rastline v deželah, v katere je prišel, kakor premagovalec barbarskega v ljudeh.
- 62 *svetna moža*: polbogova, Herakles, ki se v odi HIRON (*Chiron*) imenuje tudi »pokončni mož« (v. 18), in Dioniz. Kakor Kristus sta tudi ta dva sinova Očeta in človeške matere, vendar pesnika kljub njuni bratovski bližini Kristusu zadržuje »sram« (v. 60), da bi ju

- primerjal z njim, saj je duhovnejši od njiju.
- 64 *prav ta, ki*: nedokončani stavek poudarja, da imajo vsi trije, Herakles, Dioniz in Kristus, vendarle istega Očeta; v tretji različici te pesnitve se tudi Kristus, prav tako kot njegova brata, imenuje »mož« (v. 74).
- 71 *Kajti nikdar ne vlada sam*: Oče je imel svoje sinove zmeraj za posrednike med sabo in ljudmi.
- 92–103 *Od Kajti kot mojster do temu enako ujeta je duša junakov*: tako kot v homerski primeri so med nosilna dela stavka, ki se začenjata s »kot« oziroma s »tako« (oziroma, v tem primeru, s »temu enako«), kot parenteza vrinjene skladenjsko samostojne povedi.
- 95–96 *in mnogi ... / ... so se bali*: v evangelijih se ob Kristusovih čudežih skoraj zmeraj omenja strah zbrane množice (*Lk* 4, 36; 5,26; 7,16) in celo njegovih učencev (npr. *Mr* 4,41).
- 100 *potrt*: Kristus je v evangelijih večkrat žalosten ali pretresen; prim. *Mt* 26,36, *Jn* 11,33; 13,21 itn. Tu pa potrtost sina, čigar dela zaradi svoje čudežnosti zbujajo pri ljudeh strah, po drugi strani kaže na njegovo lastno nedomačnost oziroma ujetost v svetu. »Najboljše« (v. 98), ki ga je Oče nekdam udejanjal prek Kristusa, je bilo torej tako le v tistem zgodovinskem času, v katerem je šlo za pripravljanje poti delovanju Očeta prek posrednikov; prim. Kristusove besede v *Jn* 5,36: »... dela namreč, ki mi jih je dal moj Oče, da jih izvršim, prav ta dela, ki jih opravljam, pričajo o meni, da me je poslal Oče.« Vendar ta dela niso najboljše sploh. Zato na koncu, pravi pesnik, »pride, kar želim, najboljše« (v. 91), in sicer najboljše v eshatološkem, ne le delnem in sorazmernem zgodovinskem pomenu.
- 103 *junakov*: mišljeni so »srčni sinovi bogov« (v. 30) oziroma »svetna moža« (v. 62), Herakles in Dioniz, katerih duša je bila »enako ujeta« (v. 103) v času njunega prebivanja na zemlji.
- 104–105 *Pesniki, tudi duhovni, / biti morajo svetno*: čeprav pesnike privlači duhovno, morajo, tako kot junaki oziroma božji sinovi, tj, polbogovi, tudi oni biti v svetu oziroma »svetno«, se pravi vztrajati v zemeljskem območju. Pesniki so na strani polbogov: kakor je za polbogove nujno, da potrpežljivo pretrpevajoč na zemlji udejanjajo božje in se tako postavljajo po robu stremljenju iz zemeljskega območja v nevezano, tako je naloga pesnikov, da vzdržujejo napetost med duhovnim in svetnim ter v svetu pripravljajo pot »Vélikemu duhu« (SLOVESNOST MIRU, v. 94). Opevati morajo junake svetovne zgodovine (Kolumba, Rousseauja, Napoleona) in božje sinove (Herakla, Dioniza, Kristusa). Najbližji med njimi je Hölderlinu spet Kristus, ker je najduhovnejši, vendar zato tudi najskritejši izmed njih. – Hölderlin rad govori o nalogi pesnikov ali pesnikovem poklicu na koncu svojih pesnitev; prim. med poznimi himnami PATMOS in SPOMINJANJE, sicer pa tudi pesmi oziroma pesnitve PRINCESI AVGUSTI HOMBURŠKI (*Der Prinzessin Auguste von Homburg*), ZAROČENKI

(*An eine Verlobte*), ZAPETO POD ALPAMI (*Unter den Alpen gesungen*), GLAS LJUDSTVA (*Stimme des Volks*) in VRNITEV DOMOV (*Heimkunft*).

EDINI

Druga različica

- Ta različica pesnitve je verjetno nastajala poleti in jeseni leta 1803. Prve štiri kitice so ob nekaj manjših spremembah enake tistim iz prve različice.
- 53 *smrtno slo ljudštev*. Prim. GLAS LJUDSTVA, prvo različico, v. 21–22: *Und Völker auch ergreifet die Todeslust, / Und Heldenstädte sinken* | »In ljudstva tudi grabi smrtna sla / in tonejo junakov mesta«. – *zanko*. Prim. *Lk* 21,34–35: »Varujte se, [...] da vas tisti dan ne ujame nenadoma kakor zanka.« Kristus in Dioniz sta v nasprotju z izročilom uzrta kot polbogova, ki zavirata »smrtno slo ljudstev«, stremljenje v nevezano, in s tem zagotavljata ostajanje na zemlji.
- 55 *varújejo mero*: ljudje se držijo meje, ki edina porokuje, »da je nekdo / nekaj za sebe« (v. 55–56), torej zavarovanje njihovega individualnega bivanja.
- 57–58 *usojenost vélikega časa ... / ... srečajo*: beseda izvirnika *Geschik* je tu in ponekod drugje prevedena z »usojenostjo«, ki označuje konkretno usodo, celovit zgodovinski delež oziroma »sodbo« Usode (*Schiksaal*). – Ljudje, ki so v času brez bogov »negodnejše usojeni« (PRI IZVIRU DONAVE, v. 103) oziroma niso rojeni iz Usode, težijo k temu, da srečajo svojo usojenost, tj. zgodovinsko usodo, in se hkrati bojijo ognja tega časa, ki žene v neskončno. Kot pravi Hölderlin v pripombah k *Antigoni*, je bila osrednja težnja Grkov, »da so se lahko dojali, ker je bila v tem njihova šibkost, nasprotno pa je osrednja težnja v predstavnih načinih našega časa, da nekaj lahko srečamo, da imamo usojenost, saj je naša šibkost brezusodnost, *dýsmoron*«.
- 62 *Vžiga pa se njega jeza*. Prim. GERMANIJA, v. 91 isl.; prim. tudi TITANI, v. 82–83: ... *Wunderbar / Im Zorne kommet er drauf*. | »... Čudovito / pride potem v jezi.«
- 63 *znamenje*. Prim. *Apd* 2,19: »In dal bom čudeže zgoraj na nebu in znamenja spodaj na zemlji ...« Prim. tudi *Mt* 24,30: »Tedaj se bo pojavilo na nebu znamenje Sina človekovega ...«
- 64 *leštv*. Prim. rokopis prve različice: *Und treppenweise steigt / Der Himmlische nieder* | »in kot po stopnicah se / spusti nebeščan«.
- 68 *to, kar je svetopoštvajeno*: postavljeno od bogov.

- 72 *nevezano*. Prim. GLAS LJUDSTVA, drugo različico, v. 18–19: *Das Ungebundene reizet und Völker auch / Ergreift die Todeslust* | »nevezano draži in tudi ljudstva / grabi smrtna sla«, ter pesnitvi MNEMOZINA, tretjo različico, v. 13, in PATMOS, fragmente poznejše različice, v. 74. Prim., nadalje, himnična osnutka KO PA NEBEŠČANI ... (*Wenn aber die Himmlischen...*), v. 94–96: *Denn es hasset / Der sinnende Gott / Unzeitiges Wachstum* | »kajti sovraži / preudarjajoči bog / nepravočasno rast«, in pesnitev GRČIJA, tretjo različico, v. 40–41: *Ungemessene Schritte / Begränzt er aber...* | »Neumerjene korake / pa omejuje ...«
- 74 *ga dan drži proč od tega časa*: prihodnji dan, ki bo prišel za časom brez bogov, zadržuje boga, tj. Najvišjega oziroma Očeta, pred tem, da bi stopil v ta čas. Prim. *Jn* 8,56: »Vaš oče Abraham se je vzradostil, da bo videl moj dan ...«
- 76 *In vojni trušč in zgodba junakov pridržuje*: eliptična poved, v kateri se glagolsko dejanje posploši, ker glagol »pridržuje« (*unterhält*) nima predmeta. Vendar je smisel povedi najbrž enak kakor v prejšnji in naslednji, ki sta tvorjeni iz glagola *halten*: vojno dogajanje oziroma junaška dela, tako kot »dan« (v. 74) in »neslavnih ... / ... usojenost« (v. 80–81), zadržujejo Očeta, ki »sovraži« (v. 73) nevezano, in tako blažijo to njegovo sovraštvo.
- 77 *sonce Kristusa*: metafora sonca za Kristusa se pojavlja tudi v drugih Hölderlinovih pesnitvah; prim. PATMOS, v. 179–181, in SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., prvo različico, v. 87. – *vrtovi spokornikov*: srednjeveški samostani.
- 78 *popotovanje ... ljudštev*: preseljevanje ljudstev ali križarski pohodi, »plovba plemenitavešev ... proti / Jeruzalému« (PATMOS, fragmenti poznejše različice, v. 159–160). – *stražarja / spev*: spev pesnika, ki ostaja buden v svetovni noči in ohranja »sveto pomnjenje tudi, da v noči ostali bi budni« (KRUH IN VINO, v. 36).
- 80 *barda*: morda Klopstock. Lahko pa bi pomislili tudi na »Osijana, barda, ki mu ni bilo para, vélikega tekmeča Homerja«, kot ga označuje Hölderlin v pismu Nastu spomladi leta 1787. – *Afričana*: morda Avguštin.
- 82 *očetovski knezi*: kakor homburški deželni grof Friderik Ludvik, ki mu je posvečena pesnitev PATMOS.
- 91–92 *rešeni, kakor / na lepih otokih*. Prim. ELEGIJO (*Elegie*), v. 109–116: ... *all ihr / Schönen Genien, die gerne bei Liebenden sind, / Bleibet, bleibet mit uns, bis wir auf seeligen Inseln, / ... / ... / Dort, wo die Musen, woher all' die Unsterblichen sind, / Dort uns staunend und fremd und bekannt uns wieder begegnen, / Und von neuem ein Jahr unserer Liebe beginnt.* | »... vsi vi / lepi geniji, ki radi ste pri ljubečih, / ostanite, ostanite z nami, dokler na blaženih otokih, / ... / ... / tam, kjer Muze, od koder vsi so nesmrtniki, / tam strmeč in tuje in poznano spet se ne srečamo / in ne začne se na novo leto naše ljubezni.« Otoki blaženih so pri

Heziodu prebivališče umrlih junakov in polbogov, ki jih je poveličal Zevs. Lahko pa bi šlo tudi za otok Kos, na katerega se je rešil Pelej, ko je doživel brodolom.
92 *Ti so učeni*: namesto »Ti pametni so postali z izkušnjo«.

Edini

Tretja različica

Tako kot druga različica pesnitve je tudi ta verjetno nastajala poleti in jeseni leta 1803. 56 *je usmeril čemerno blodnjavo*. Prim. KO PA NEBEŠČANI ..., v. 41: »nebogljeno divjad«. *Gerichtet* tu ne pomeni, da je Kristus »obsodil« blodnjavo, ampak da jo je »usmeril«, ji vnesel red.

57–59 *in dodelil / dušo živali, ki, živeč / od svoje lakote, se je klátila in hodila po zemlji*: prim. PRI IZVIRU DONAVE, v. 52–56. Prim. tudi primerjavo človeka z živaljo v himničnih osnutkih KO PA NEBEŠČANI ... in OD BREZNA SMO NAMREČ ... (*Vom Abgrund nemlich*). V prvem osnutku je o človeku rečeno, v. 48–49: *und suchet, dem Thier gleich, das / Nothwendige | »in išče, enako živali, kar je / nujno«*. Na začetku drugega pa se primerjava razprostira takole, v. 1–8: *Vom Abgrund nemlich haben / Wir angefangen und gegangen / Dem Leuen gleich, in Zweifel und Ärgerniß, / Denn sinnlicher sind Menschen / In dem Brand / Der Wüste / Lichttrunken und der Thiergeist ruhet / Mit ihnen.* | »Od brezna smo namreč / začeli in šli, / levu enako, v dvomu in pohujšanju, kajti čutneje so ljudje / v požaru / puščave / pijani svetlobe in živalski duh počiva / z njimi.« – V tem kontekstu je v »živali« iz teh verzov mogoče namesto različnih vrst živali oziroma živalstva prepoznati človeka. Njihov smisel torej je, da je Dioniz človeku, ki se je klatil naokrog kakor lačna žival in se vdajal »smrtni sli« (druga različica, v. 53), dal dušo in ga s tem »kultiviral«, počlovečil.

60 *kraje*: cilji poti. Dioniz je s »pravimi potmi« (v. 60) določil tudi njihove cilje oziroma smotre.

61 *za vsakogar tudi uredil stvari*: za vsako žival, tj. za vsakega (človeka). Zaimek *jedem* se lahko nanaša na »žival« (*das Thier*) ali na »vsakogar« (*jeder*), na vsakega (človeka). Dioniz, ki kot urejajoči bog deluje proti »smrtni sli« (druga različica, v. 53) in njenemu stremljenju v nevezano, je vsaki živali/človeku določil njeno/njegovo lastno območje.

66 *išči*: tudi Heraklov in Dionizov Oče. – *Krištus*: nagovor Kristusa, ki se začenja v v. 38, tu odsekano preide v govor o Kristusu v tretji osebi, saj se zaimek »tebe« še v verzu prej nanaša nanj. Nasprotno se prehod v drugi različici pesnitve zgodi neopazno, ker od drugoosebnega zaimka, ki se v v. 52 nagovorno nanaša na Kristusa, pa vse do v. 77, v

katerem se Kristus omenja v tretji osebi, ni več nobenega takšnega zaimka.

67 *pod vidnim nebom stal in ozvezdjem*: kakor Herakles in Dioniz se je tudi Kristus pojavil ob zgodovinski uri ter bil resnično pričujoč kot posrednik med nebom in zemljo. Tako je sam vidno deloval proti »vladajočemu prosto nad upostavljenim« (v. 68), se pravi proti silam, ki so se osamosvojile in vladajo nad tem, česar niso same postavile, kot nad nečim razpoložljivim. *Das Eingesezte*, »upostavljeno«, je Hölderlin pozneje, zlasti v svojih prevodih Sofokla, povezal z božjim; prim. v zvezi z upostavljenim kot »božjepostavljenim« tudi *Heiligeseztes*, »to, kar je svetopostavljeno« (druga različica, v. 68). »Upostavljeno« je torej treba razumeti kot deležniško tvorbo, nastalo iz teološkega trpnika, skratka, kot »postavljeno (od bogov)«.

69 *grehi sveta*: s svetom tu nista mišljena nebo in zemlja, ampak celota človeštva.

70–71 *ko, kar je obstojno, prerašča prizadevnost / ljudi*: to, kar je obstojno, je kratko malo upostavljeno oziroma, eksplicitno, postavljeno od bogov. Nad njim zdaj prosto, tj. razpolagajoče, vlada človeška prizadevnost, s svojim vladanjem pa dela »znanja« (v. 70) o njem nerazumljiva. – *nad njim*: nad Kristusom je oboje, zemeljsko in nebeško, ki ju mora spraviti med seboj: »grehi sveta« (v. 69) in »ozvezdja pogum« (v. 71). – *vriska / proč od te zemlje*: svet, tj. človeštvo, teži z zemlje v »smrtni sli« (druga različica, v. 53). To se godi zaradi »nerazumljivosti / znanj« (v. 69–70), se pravi zaradi odtujenosti od božjega, v katero je pripeljala razpolagajoča vladavina nad postavljenim od bogov.

73 *kjer ga na zadržuje človeškošt*: človeškost, ki zadržuje svet, tj. človeštvo, na zemlji, je živo razmerje do božjega.

75 *puščava*: kraj skrajne ogroženosti in odtujenosti od božjega. Ta kraj je v evangelijih prikazan kot kraj, na katerem je Kristusa skušal hudič; prim. *Mt 4,1–4*: »Tedaj je Duh odvedel Jezusa v puščavo, da bi ga hudič skušal. Ko se je postil štirideset dni in štirideset noči, je postal naposled lačen. In pristopil je skušnjavec in mu rekel: ‚Če si Božji Sin, reci, naj ti kamni postanejo kruh.‘ On pa je odgovoril: ‚Pisano je: Človek naj ne živi samo od kruha, ampak od vsake besede, ki prihaja iz Božjih ust.‘« Kristus, ki se tu kot polbog, enako kot Herakles in Dioniz, imenuje »mož« (v. 74), v svojem spominu pride na »sled besede« (prav tam) iz Svetega pisma. To je beseda oziroma stavek iz 5 *Mz 8,3* (»Človek naj ne živi ...«), ki govori o človekovem živem razmerju do božjega. Z besedo Pisma torej Kristus pomaga k vzpostavljanju tega razmerja in zadržuje »smrtno slo« (druga različica, v. 53).

76 *deteljín lišt*: polbogovi Herakles, Dioniz in Kristus.

77 *slabe molitve*: prvotno »dolge«. Od takšne molitve ima pesnik »poznanje« (prav tam)

bistva »junakov«, »vojskovodij« (v. 78) v boju proti titanskim močem brezna.
 78 *To potrebujejo: dürfen* je tu skrajšava za *bedürfen*, »potrebujejo«.
 83–84 *Posredno / v svetih spisih*: prim. PATMOS, prvo različico, v. 194.
 94–96 *kot lovu lovec ali / poljedelec ... / ... ali berač*: te tri primerjave bi bilo mogoče naobrniti na vsakega izmed treh polbogov posebej: Dioniz bi bil lovec, Herakles – glede na dvanajst junaških del, ki jih je opravil – poljedelec, tj. delavec na Očetovem polju, in Kristus berač. – V nekem rokopisnem osnutku Hölderlin v navezavi na besedo »berač« razpreda takole: *Nicht so sind andere Helden. Der Streit ist aber, der mich /Versuchet, dieser, daß aus Noth als Söhne Gottes / Die Zeichen jene an sich haben. Denn es hat noch anders, rätlich, / Gesorget der Donnerer, Christus aber bescheidet sich selbst. / Wie Fürsten ist Herkules. Gemeingeist Bacchus. Christus aber ist / Das Ende. Wohl ist der noch anderer Natur; erfüllet aber, / Was noch an Gegenwart / Den Himmlischen gefehlet, an die andern.* | »Niso tako drugi junaki. Spor pa, ki me / skuša, je ta, da iz stiske kot božji sinovi imajo oni na sebi znamenja. Kajti še drugače, obilno, skrbel je gromovnik, Kristus pa je skromen [ali: zadovoljen sam s sabo]. / Kakor knezi je Herkules. Skupni duh Bakhus. Kristus pa je / konec. Bržčas je ta tudi druge narave, izpolnjuje pa, / kar je še pričujočnosti manjkalo nebeščanom, na drugih.« – Bakh, tj. Dioniz, se imenuje tudi »skupni bog« (STUTTGART, v. 31).

PATMOS

6. februarja 1803 je Isaak Sinclair Hölderlinu sporočil, da je homburškemu deželnemu grofu izročil pesnitev s posvetilom. Poznejše predelave so, tako kot poznejše različice pesnitve EDINI, nastale poleti in jeseni leta 1803.

Patmos: otok, na katerem je po izročilu živel apostol Janez in napisal *Razodetje*. Poleg pisem apostola Pavla je bil Hölderlinu od Nove zaveze posebno pri srcu *Evangelij po Janezu*, ki v krščanskem izročilu velja za duhovni evangelij. Pesnitev je homburškemu deželnemu grofu bržkone posvečena zato, ker je gojil na Sveto pismo vezano pobožnost in pri tem dajal prednost prav temu evangeliju pred drugimi kanoničnimi. Leta 1802 je Klopstocka prosil, naj napiše svetopisemsko pesnitev, ki bo naravnana zoper sekularizirajočo razsvetljenjsko eksegezo. Ta mu je 2. aprila odgovoril, da tega pri svojih letih – tedaj jih je imel oseminsedemdeset – ni zmožen. Hölderlin je morda vedel za to, saj ni bil le osebno tesno navezan na Homburg, ampak v njegovi pesnitvi tudi na več mestih odzvanja Klopstockov ep *Mesija* (*Der Messias*).

- 2 *bog*: mišljen je Najvišji, Oče, »bogov bog« (SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., prva različica, v. 73). Bog je »težko dojemljiv«, ker v tem času ne kaže svojega obličja in ni vidno pričujoč v nobeni podobi. – V slovenščini je uveljavljena pisava »bog« z malo začetnico za grške bogove in »Bog« z veliko začetnico za judovskega oziroma krščanskega Boga. Ker nemščina tega razločevanja ne pozna (v obeh primerih se *Gott*, enako kot vsi drugi samostalniki, piše z veliko začetnico) in je to mesto, tako kot tudi nekatera druga v Hölderlinovem pesništvu, v slovničnojezikovnem pogledu neodločljivo, se prevod z malo začetnico ozira na celoto Hölderlinovega »bogoslovja«, v katerem razodetje Najvišjega ob večeru časa ne izključuje grških bogov, in utemeljuje v odločitvi, da se beseda *Gott* v tem pesništvu obravnava kot obče ime, bodisi da je mišljen eden izmed bogov ali pa najvišji med njimi. Isto velja za besedo *Geišt*, »duh«, kadar se pojavlja kot drugo poimenovanje za boga.
- 5–6 *v mračnem prebivajo / orli*: začetek prispodobe za uvodno gnomo oziroma zgoščeno pesniško misel »kjer je nevarnost, raste / tudi rešilno« (v. 3–4). Mračne skalne razpoke, domovanje orlov, prispodablja kraj, na katerem božje ni vidno in je zato »nevarnost« (v. 3), se pravi nevarnost ločenosti od božjega, največja. Vendar orlom, ki gnezdijo na takšnem kraju, rastejo mogočna krila, tisto »rešilno«.
- 6–8 *hodijo / sinovi Alp preko brezna / po lahno zgrajenih mostovih*: nadaljevanje prispodobe. Kakor orlom zrastejo krila, tako si prebivalci gora kot to, kar jih rešuje pred nevarnostjo ločenosti zaradi brezna, zgradijo mostove.
- 10 *vrhovi časa*: zgodovinske situacije, v katerih so se pojavljali polbogovi oziroma božji sinovi in, poslani od Očeta, opravljali njegova dela.
- 10–12 *najljubši prebivajo / blizu, motneč na / najbolj ločenih gorah*: božjim sinovom, katerih pojavitve so vrhunci zgodovinskega časa, grozi, da bodo, čeprav so nam s svojim delovanjem v zgodovini blizu, ostali ločeni od nas kakor gore, če mi zdajšnji do njih ne bomo mogli zgraditi mostov. Tedaj bo njihovo delo zbledelo.
- 20–21 *Mračili so se / v somraku*: prevod ima pleonastičen videz. Vendar samo videz. Glagol *dämmern* se navadno prevaja z »mračiti se« v pomenu prehajanja iz svetlega v temno. Samostalnik *Dämmerung*, »mrak«, pomeni prehod iz vmesnega stanja med dnevom in nočjo; lahko je bodisi večerni mrak, v katerem bo prevladala tema, ali jutranji mrak, v katerem bo, ravno narobe, prevladala svetloba. Vmesno stanje samo pa označuje beseda *Zwielicht*, db. »dvojna svetloba«; *Zwielicht*, »somrak«, je stanje izravnosti svetlobe z drugim od svetlobe, se pravi z ne-svetlobo, temo. V izvorniku je torej poudarjeno mračenje, v katerem bo, izhajajoč iz stanja izravnosti svetlobe in teme, prevladala tema.

- 27 v zlatem dimu: prim. GERMANIJA, v. 25.
- 29 s koraki sonca. Prim. pesnitev GRČIJA, prvo različico, v. 7–8: *doch / Eintreffen Schritte der Sonne* | »vendar / prispejo koraki sonca«.
- 35 zlatookrašeni Paktol. Prim. NEKAR, v. 15: *Zum goldenen Paktol* | »k zlatemu Paktolu«.
- 49 dovolj brezsenčnih češ: ladijske poti.
- 57–60 Od Kajti ne do Patmos. Prim. F. G. Klopstock, *Der Messias* (Werke, zv. 6, Leipzig: Göschen, 1800, str.220): *Unbemerker, nicht eine der Königinnen des Weltmeers, / Ruhete zwischen Wogengebirben die einsame Patmos* | »neopažen, ne eden od kraljev svetovnega morja, / je počival med górgi valov samotni Patmos«.
- 57–58 Ciper / z izviri bogati: v antični literaturi je »z izviri bogat« stalni pridevek Ide, pogorja na Kreti. Ciper ni nikjer označen z njim. Lahko da je Hölderlina k takšni označitvi Cipra napeljal opis ciprske fontane amorose (*brýsis tôn Eróton*) v Ariostovem epu *Besneči Orlando* (*Orlando furioso*) 18, 138 isl..
- 60 prebiva: grecizem. Gr. *naietáein* = »stanovati, prebivati« in »ležati«; prim. Homer, *Iliada* 6, 370: *híkane dómous eu naietáontas* | »do lepo ležečega je dospel domovja«; *Odiseja* 9, 22: *nêsoi pollaî naietáousi* | »mnogi otoki ležijo«; in še marsikje drugje. Prim. tudi ISTER, v. 22.
- 68 in njegovi otroci: v prvotni različici *felsbewohnenden Lüfte*, »skale naseljujoče sape«. Patmosovi otroci so »glasovi vročega gaja« (v. 69) in »zvoki« (v. 71), ki jih je slišati tam, kjer vročih sončnih žarkov ne ohlaja noben gaj, ampak v vročini »razpoka / površje polja« (v. 70–71). Ti glasovi in zvoki so najimenitnejše, kar premore pusti Patmos.
- 75 vidca: apostol Janez, ki je bil deležen razodetja. Prim. *Raz* 1,9: »Jaz, Janez, vaš brat in z vami soudeležen pri stiski, kraljestvu in stanovitnosti v Jezusu, sem bil zaradi Božje besede in zaradi Jezusovega pričevanja na otoku, ki se imenuje Patmos.«
- 77 neločljivo. Prim. *Jn* 13,23: »Eden izmed njegovih učencev, tisti, ki ga je Jezus ljubil, je ležal blizu Jezusovega naročja.« Prim. tudi *Jn* 19,26: »Ko je Jezus videl svojo mater in zraven stoječega učenca, katerega je ljubil, je rekel materi: ‚Žena, glej, tvoj sin!‘«
- 88 Kajti dobro je vse: prim. pismo sestri z dne 19. marca 1800, v katerem Hölderlin govori o svoji veri, da »je na koncu vse dobro in je vsa žalost le pot k pravi sveti radosti«. – *Mnogo bilo bi / povedati o tem*: prim. enak stavek v ISTER, v. 45–46.
- 89 zmagujoč gledal: takšnega poudarjanja zmagujoče radosti namesto ponižujočega trpljenja v teologiji Hölderlinovega časa ni zaslediti. Po drugi strani »radosti dovršitelja« in »triumf zmagovalca« opeva Klopstock v *Mesiji* (II, 15 in 17).
- 91–92 a so žalovali, saj zdaj / se je zvečeralo. Vstali Kristus učencema na poti v Emavs po eni izmed izročeni različici *Evangelija po Luku* 24,17 pravi: »O kakšnih rečeh se pogovarjata

- med potjo in zakaj sta potrta?» Učenca mu odgovorita, ne da bi ga spoznala: »Ostani z nama, kajti proti večeru gre in dan se je že nagnil« (24,29).
- 96 *obličja Gospoda*: mišljen je zadnji izmed razodetih bogov, tj. Kristus.
- 97 *Navdano: eingetrieben* = db. »pognano noter«. Trpna oblika deležnika in pomenska konotacija sile v glagolski osnovi *-treiben* kažeta na delovanje moči, ki presega človeka.
- 101 *duha*: Sveti Duh v krščanski teologiji. Verzi, ki sledijo do v. 105 in govorijo o tem, da se je na primer »stresla / hiša« (v. 101–102) in da so se prek glav apostolov kotalila »božja hudourja« (v. 102), se navezujejo na novozavezno poročilo o binkoštih. Prim. *Apd* 2,1–3: »Ko je prišel binkoštni dan, so bili vsi zbrani na istem kraju. Nenadoma je nastal z neba šum, kot bi se bližal silovit vihar, in napolnil vso hišo, kjer so se zadrževali. Prikazali so se jim jeziki, podobni plamenom, ki so se razdelili, in nad vsakim je obstal po eden.«
- 108–109 *Kajti zdaj je, kraljevski, ugasnil / sončev dan*: Kristus, zadnji iz božjega rodu, je na binkošti dokončno zapustil zemljo. S tem ko ni bilo več »sonca Kristusa« (EDINI, druga različica, v. 77), je napočil čas noči. Prim. tretjo kitico pesnitve EDINI, vse tri različice. Prim. tudi KRUH IN VINO, v. 125–130: *Nemlich, als vor einiger Zeit, uns dünket sie lange, / Aufwärts stiegen sie all, welche das Leben beglückt, / Als der Vater gewandt sein Angesicht von den Menschen, / Und das Trauern mit Recht über der Erde begann, / Als erschienen zu lezt ein Stillter Genius, himmlisch / Tröstend, welcher des Tags Ende verkündet' und schwand... | »Namreč ko so pred časom, ta se dozdeva nam dolg, / navzgor se vzpeli vsi, ki so osrečevali življenje, / ko je Oče od ljudi odvrnil obličje / in je na zemlji po pravici začelo se žalovanje, / ko se je nazadnje prikazal neki tih genij, nebeško / tolažeč, ki je konec dneva oznanil in izginil ...«*
- 110 *naravnost žareče*: božje »žezlo« (v. 111) je v času božjega dneva žarelo naravnost oziroma neposredno, saj so bili bogovi razodeti in božje ni delovalo le posredno kakor v noči, ki je napočila za božjim dnem. O posrednem delovanju božjega govorijo kitice, ki sledijo.
- 113 *o pravem času*: prejšnji verz (»kajti prišlo naj bi spet«) je mogoče imeti za parentezo in razumeti stavek tudi tako, da je konec božjega dneva prišel o pravem času. Prav tako pa bo o pravem času prišlo novo božje razodetje. – *Bi ne bilo / dobro, pozneje, in bi rezko pretrgalo, nezvešto, / delo ljudi*: ti verzi se glede na to, da so tisti od v. 108 naprej (»Kajti zdaj je, kraljevski, ugasnil ...«) utemeljujoča parenteza, navezujejo na verze, ki govorijo o razlitju duha na binkošti (v. 100–105), oziroma na verza, ki jim sklepajoč sledita: »zdaj, ko se ločujoč / jim je še enkrat prikazal«. Verzi so skrajno eliptični: kot to, kar ne bi bilo dobro »pozneje«, v času noči, je mogoče razumeti življenje ljudi, če jim ob Kristusovi ločitvi ne bi ob strani stal duh, tj. Sveti Duh, ki se v *Evangeliju po Janezu* večkrat imenuje

- Tolažnik (prim. 14,16; 14, 26; 15,26; 16,7). Ko bi Oče pustil ljudi same v svetovni noči, bi bilo takšno ravnanje »nezvesto« do njih in bi naredilo zarezo v »delu ljudi«, se pravi v celotnem božanskem delu, saj so od Očeta poslani sinovi, imenovani tudi »možje« (prim. pesnitev EDINI, prvo različico, v. 62, in tretjo različico, v. 74), doslej opravljali Očetovo delo na zemlji. Prim. Kristusove besede učencem v *Jn* 14,18: »Ne bom vas zapustil sirot ...«
- 115 *radošt*: z obljubo Svetega Duha je Kristus dal tudi obljubo radosti. Prim. *Jn* 16, 20–22: »Resnično, resnično, povem vam: Jokali in žalovali boste, svet pa se bo veselil. Vi boste žalovali, toda vaša žalost se bo spremenila v veselje. Žena na porodu čuti žalost, ker je prišla njena ura. Ko pa rodi, se ne spominja več tesnobe zavoljo veselja, ker se je človek rodil na svet. Tudi vi ste zdaj žalostni. Toda spet vas bom videl in vaše srce se bo veselilo in veselja vam nihče ne bo vzel.«
- 122 *to, kar živi, v neskončnost raztresa bog*: se pravi učence. Hölderlin je namreč prvotno zapisal *die Liebenden*, »ljubeči«, namesto *das Lebende*, »to, kar živi«. Učenci so bili razkropljeni oziroma so morali oditi v diasporo. Zato je bilo to, da je napočila svetovna noč, zanje kljub tolažilnemu božjemu poslanju duha »strašljivo« (v. 121). Prim. *Jn* 16,32: »Glejte, pride ura in je že prišla, ko se boste razkropili vsak na svoje ...«
- 123–124 *zapuštiti obličje / dragih prijateljev*: s slovesom od obličja prijateljev se je povečala samota vsakega učenca posebej, ki se je začela s slovesom od »obličja Gospoda« (v. 96).
- 126–128 *kjer je dvojno / spoznan, enoglasno / bil nebeški duh*: spoznani ni bil sen kakega posameznika, ampak resničnost, ki jo je v zadnji svetlobi božjega dneva izkusilo in drug drugemu potrdilo več ljudi. Prim. *Mt* 18,20: »Kjer sta namreč dva ali so trije zbrani v mojem imenu, tam sem sredi med njimi.« »Nebeški duh« je tu Kristus. – *in ni bilo prerokovano*: čas božje daljave so včasih pretrgali navdihnjeni trenutki, ki niso bili napovedani in pripravljani vnaprej, ampak so jih bili učenci deležni »iznenada« (v. 130). To iznenadnost ponazarjajo besede »je kodre zgrabilo« (v. 129); prim. prvotno podobo prerokovega poklicanja v *Ezk* 8,1–3: »V šestem letu, v šestem mesecu, petega v mesecu sem sedel v svoji hiši in Judovi starešine so sedeli pred menoj. Tedaj je tam padla name roka Gospoda BOGA. Videl sem: glej, postava je bila, podobna možu. Od dela, ki je bil videti kakor njegova ledja, navzdol je bil ogenj; in od njegovih ledij navzgor je bil videti kakor blesk, kakor bleščoč sijajnik. Iztegnil je nekakšno roko in me zgrabil za koder na moji glavi. Duh me je vzdignil med zemljo in nebo in me v Božjih videnjih pripeljal v Jeruzalem k vhodu notranjih vrat, ki gledajo proti severu.« Prim. tudi rabo te podobe v odi PESNIŠKI POKLIC, v. 17–22: *Und dennoch, o ihr Himmlischen all, und all / Ihr Quellen und ihr Ufer und Hain' und Höhn, / Wo wunderbar zuerst, als du die / Loken ergriffen, und unvergeßlich // Der unverhoffte Genius über*

- uns / Der schöpferische, göttliche kam ...* | »In kljub temu, o vi nebeščani vsi in vsi / vi izviri in vi bregovi in gaji in višine, / kjer čudovito šele, ko kodre / si zgrabil, in nepozabno // prišel je nad nas nenadejani genij, stvarniški, božji ...«
- 133 *da bi se uštavil*: da bi učenci zadržali »daleč hitečega« (v. 131) boga, ki je »nazaj k njim pogledal« (prav tam) v trenutkih navdihnjenja, so »podali si roke« (v. 135). S skupno močjo, močjo občestva, v katerem je nekoč že »enoglasno / bil nebeški duh« (v. 127–128), so hoteli narediti, da bi bog ostal v njihovi sredi.
- 135 *imenujoč zlo*: se pravi duha ločitve.
- 137–138 *ki bila je nanj vezana / najbolj lepota*. Prim. na Kristusa naobrtno prerokbo v *Ps* 45,3: »Lep, najlepši si med človeškimi sinovi ...«
- 141–142 *drug drugega dojeti ne / morejo*: razkropljenost in uposameznjenost, ki sta se pojavili po Kristusovi smrti, sta dosegli vrhunec s tem, da so se tisti, ki so nekoč »skupaj živeli / v pomnjenju« (v. 142–143), drug drugemu odtujili ter se začeli zapletati v verske spore, oblikovati med seboj sovražne ločine in sprožati cerkvene razkole.
- 144 *urb*. Prim. ZAPETO POD ALPAMI, v. 21–22: *so lange / Nicht auch mich, wie die Weide, fort die Fluth nimmt* | »doklèr / tudi mene, kakor vrbo, ne vzame valovje«.
- 147–148 *sam svoje obličje / odvrne Najvišji*: odvrnitev obličja Najvišjega pomeni od zemlje ločujoče se skritje Očeta, tisti skrivnostni dogodek, ki zajema konec prikazovanja bogov in s tem razboženje zemlje. Le dokler Najvišji drži obličje obrnjeno k zemlji, traja »slava / polboga in njegovih« (v. 145–146). Ta dogodek je za Hölderlina temeljni prelomni dogodek zgodovine Zahoda. – V Bibliji je skritje Božjega obličja povezano z vesoljnim uničenjem živih bitij; prim. *Ps* 104,29–30: »Skriješ svoje obličje, prestrašijo se, vzameš jim dih, preminejo, in se v svoj prah povrnejo; pošlješ svoj dih, ustvarjena so, in prenoviš obličje zemlje.« Prenovitev obličja zemlje z dihom, ki daje življenje, torej prinaša le vnovična priobrnitev Božjega obličja: Bog vdihne zemlji oziroma zemeljskim bitjem življenje »iz obličja v obličje«, zato odvrnitev njegovega obličja pomeni vesoljno smrt, priobrnitev pa vesoljno življenje.
- 151 *kaj je to?*: prim. vse tri različice pesnitve MNEMOZINA, v. 34.
- 152–158 *Od To je sejalec met do kaj v zgubo*: v Bibliji pride Ruta k Boazu v želji, da bi jo vzel za ženo, zvečer, ko ta veja ječmen na mlatišču (prim. *Rut* 3,2). Boaz naj bi tako kot sorodnik njenega pokojnega moža, ki je umrl brez potomcev, zagotovil pokojniku potomstvo in ga s tem odkupil, se pravi, preprečil, da bi se izgubilo njegovo »seme«. Podoba vejanja se sicer večkrat rabi v Bibliji; prim. *Iz* 30,24 in *Jer* 4,11, 15,7 in 51,2 ter, za njeno naobrtno na Kristusov nauk, *Mt* 3,12: »Velnico ima v roki in počistil bo svoje mlatišče. Svoje žito

- bo spravil v kaščo, pleve pa sežgal z neugasljivim ognjem.«
- 162 *Sičer nosi železo rov*. Prim. *Job* 28,2: »Železo pridobivajo iz zemlje in baker talijo iz kamna.«
- 173 *Dobrotljivi so*: nesmrtniki.
- 177 *njihovo delo*: prim. SLOVESNOST MIRU, v. 29.
- 178 *koncu*: konec vmesnega časa.
- 180 *soncu enako*: prim. pesnitvi SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., prvo različico, v. 87, in EDINI, drugo različico, v. 77, kjer se metafora sonca nanaša na Kristusa.
- 181 *vzklikajočega sina Najvišjega*: sin je tu mišljen kot ta, ki kaže na Očeta kot njegovo »prepoznavno znamenje« (v. 182). Prim. KRUH IN VINO, v. 155 isl.
- 182–183 *palica / speva*: mišljeno je pesništvo v svoji magični moči, ki ima pri vrnitvi bogov posebno nalogo. Prim. Klopstockovo odo *Določitev mere (Die Maßbestimmung)* iz leta 1781, v. 29–32: *Vermisss' im Lied' ich dich oft; so entschlüpf' ich, / Frey nun, dem Kreis, den sein Zauber um mich herzog: / Und der winkt mir vielleicht vergebens / Dann mit dem mächtigen Stab. | »Pogosto pogrešal sem te [določitev mere] v spevu, tako sem, / zdaj prost, ušel krogu, ki ga krog mene je risal tvoj čar – / in ta mi z mogočno palico potem namiguje / nemara zaman.«* Hölderlinova raba metafore »palica speva« je drugačna: pesništvo »namigujoč navzdol« (v. 183), tj. z namigi o nebeščanih, ki jih prinaša na zemljo, pripravlja nebeščanom vrnitev.
- 184 *Mrtve obuja*: spev budi ljudi, ki so v času božje daljave kakor mrtveci. Podlaga metafore je biblična; prim. npr. Kristusove besede v *Jn* 5,24: »Kdor posluša mojo besedo in veruje njemu, ki me je poslal, ima večno življenje in ne pride v obsodbo, temveč je prestopil iz smrti v življenje.« Prim. tudi *1 Jn* 3,14, *Rim* 6,13, *Kol* 2,12 in *Raz* 3,1.
- 189 *oštrēm žarku*: neposredna božja pričujočnost je nekoč, ob prvotnem razodetju, zaslepila tudi »plahe« (v. 187), strahospoštljivo zroče oči. Svetloba božjega žarka je potem postala manj jarka; prim. pesnitvi SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., prvo različico, v. 53–55, in REN, v. 166–169.
- 191–192 *Če pa, kot / od mrščečih se obrvi*: žarkega pogleda iz božjega očesa ob prvotnem razodetju ni bilo mogoče prenesti, zato je bil ta pogled ublažen, kot zasenčen od obrvi. Hkrati ni bil več v celoti namenjen svetu in je, »pozabljač svet« (v. 193), postal »tih pogled« (v. 196). Srečanje z bogom tako ni bilo več mogoče v svetu, ampak v svetih spisih. Prim. pesnitev EDINI, tretjo različico, v. 80–84.
- 196 *uriti*: tistim s strahospoštljivim pogledom je potrebno urjenje ob branju svetih spisov, ki posredujejo srečanja z bogom, da bi »ob tihem pogledu« (prav tam) postali dovolj

krepki in bi navsezadnje lahko uzrli novo božjo pričujočnost. – Verzi o branju svetih spisov (v. 191–196), pri katerem se človek v tihi zbranosti zataplja v razodeto besedo in pozablja na svet, se nanašajo na pietistično pobožnost homburškega deželnega grofa, kateremu je pesnitev posvečena. V tej pobožnosti je notranja tišina ob branju Svetega pisma znamenje bogobližnje duše.

199 *Tebe*: mišljen je deželni grof. Omemba naslovljenca proti koncu pesnitve je za Hölderlina značilna. Prim. npr. PRI IZVIRU DONAVE, v. 105, POPOTOVANJE, v. 108, in REN, v. 212.

203–204 *Tiho je znamenje njega / na grmečem nebu*: strela. Ta je božje znamenje, znamenje Očeta, vendar je kljub neurnemu grmenju tiho, ker stare božje razodetosti ni več, novega razodetja pa še ni. Prim. pesnitev EDINI, tretjo različico, v. 80–84. – *Eden*: Kristus.

205 *Kajti še živi Kristus*: tudi po svoji smrti. Hölderlin se tu navezuje na tradicionalno krščansko razumevanje, po katerem Kristus po smrti na križu živi naprej v svoji Cerkvi. Njegova posebnost v primerjavi z drugimi božjimi sinovi je torej za Hölderlina – od poslanja duha naprej – življenje v duhu.

206–207 *So pa junaki, njegovi sinovi, / prišli vsi*: s »pa« je poudarjeno nasprotje med »Enim« (v. 204) in vsemi, se pravi med Kristusom in junaki, ki so, prav tako kot on, sinovi »večnega Očeta« (v. 202). Vsi so opravljali dela zanj in tako približevali ljudem »svete spise / o njem« (v. 207–208) in strela, njegovo »tiho« (v. 203) znamenje.

209 *dela zemlje*: prim. »dela sveta« (KOT ČE NA PRAZNIK ..., v. 30).

210 *On pa je zraven*: Oče. – *njega ... dela*: dela Očeta, ki jih ni izvršil Oče sam, ampak so jih v njegovem imenu oziroma zanj, se pravi kot njegova dela (*seine Werke*), opravili junaki. Slovnicična svojilnost tu ne označuje Očeta kot izvršitelja del, ampak pripadnost opravljenih del Očetu.

211 *usa mu poznana od nekdej*. Parafraza *Apd* 15,18: »kar mu je znano od vekomaj«.

213 *slava*: db. »čast«. Beseda izvirnika *Ehre* očitno meri na zemeljsko prikazovanje bogov (»predolgo je že / slava nebeščanov nevidna«), to pa v Bibliji označujeta besedi »veličastvo« oziroma »slava« (hebr. *kavod*, gr. *dóxa*, lat. *gloria*). Prim. tudi v. 145–148: »ko slavo / polboga in njegovih / razveje in sam svoje obličje / odvrne Najvišji«.

220 *materi Zemlji*: dokler je Oče daleč, sprejema slavo oziroma čast, ki mu gre od ljudi, namesto njega mati Zemlja. V času božje daljave velja isto za »sončno svetlobo« (v. 221); prim. pesnitev SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., prvo različico, v. 87 isl. V tem času govori Oče človeku posredno prek obeh, skratka, prek narave. Območje posrednega božjega delovanja so poleg narave, kot izhaja iz prejšnje kitice, še »sveti spisi« (v. 207) in »dela zemlje« (v. 209), tj. zgodovina.

225 *trdna črka*: sveti spisi.

226 *Temu sledi nemški spev*: kakor je v času božje daljave potrebno, da »neguje se / trdna črka« (v. 224–225), se pravi skrb za svete spise, tako mora biti tudi pesništvo v službi posrednega božjega delovanja. Tolmačiti ga mora kot to, kar resnično biva v človeškem svetu – kot »obstoječe« (prav tam).

PATMOS

Predstopnja poznejše različice

- 1–2 *Poln je dobrošti. Nihče pa sam / ne dojame boga*: dober zgled za pindarsko »trdo vezavo«, zgoščevanje skladnje, ki gre pri Hölderlinu tako daleč, da krši jezikovne zakonitosti. Neimenovani osebek prvega stavka je predmet drugega stavka: bog.
- 9 *naokrog, krog jasnine*: le kdor v duhu zajame proti jasnini štrleče »vrhove časa« (v. 10), se pravi vélike, po božjem delovanju odlikujoče se zgodovinske situacije, lahko v jasnini dojame bližnjega, vendar skritega boga.
- 75 *v šuštenju trsa*: namig na delovanje preroškega vetra, ki prinaša navdihnjenje. V Mt 11,7 Kristus imenuje Janeza Krstnika, zadnjega preroka Stare zaveze, »trst, ki ga veter maje«.. Prim. pesnitev MNEMOZINA, drugo različico, v. 40.
- 86–87 *molčati ... / ... srdenje sveta*: glagol »molčati« je tu rabljen kot prehodni glagol v pomenu »pomiriti« oziroma »umiriti«. Prehodno ga Hölderlin nekajkrat rabi tudi v prevodih; prim. *Kralj Ojdip*, v. 396–397: *all' egò ... /... epausá nin* – v prevodu: *doch ich ... / ... schwaigte sie*; | »Vendar sem ... / ... jo utišal«; *Antigona*, v. 804: *tòn pagkoítan ... thálamon* – v prevodu: *das alles schwaigende Bett'* | »vsemolčečo postelj«; in v. 810–811: *ho pag- / koítas Haídas* – v prevodu: *der alles schwaigende Todesgott* | »vsemolčeči bog smrti«.
- 129 *svetišče igra Morije*: jeruzalemski tempelj, ki ga je na griču Morija dal sezidati kralj Salomon (prim. 2 *Krn* 3,1), je bil ob Kristusovi smrti in vstajenju igra (tj. igrača) v potresu drobečega se griča. Prim. npr. Mt 27,20–51: »Jezus je spet zakričal z močnim glasom in izročil duha. In glej, zagrinjalo v templju se je pretrgalo na dvoje od vrha do tal. Zemlja se je stresla in skale so se razpočile.« Grozo stresajoče se Morije na več mestih prikazuje Klopstock v epu *Mesija* (II, 44–51; 210–215; 12, 757–773; 13, 755–757).
- 130 *grič jeze*: Golgota, kraj, na katerem je bil križan Kristus. Sprva je Hölderlin uporabil klopstockski izraz *Todeshügel*, »grič smrti«; prim. *Mesija* 9, 160; 421; 494; 583; 10, 773; 11, 134; 12, 234 idr.).

Patmos
Fragmenti poznejše različice

- 62 *ko slava ugasne, naslada oči*: ugasnitev slave (v izvirniku *Ruhm*, prej – v v. 145 ter v. 145 in 213 v prvi različici – *Ehre*, db. »čast«) kot svetleče božje pričujočnosti pomeni konec božjega dneva. Ta dan je tudi v prvih treh kiticah pesnitve EDINI, predvsem na začetku njene tretje kitice, prikazan kot čas bleščečega božjega prikazovanja.
- 63 *zdvajajo*: nemški glagol *zweifeln* navadno pomeni »dvomiti«. Vendar se prvotni pomen »dvomiti« iz njegovega korena *zwei-* jasni kot »biti dvoj«, se pravi biti v dvojnem razmerju do nečesa, prvotni pomen »zdvomiti« pa kot »postati dvoj«. To, da steze in drevesa »zdvajajo«, torej pomeni, da iz prvotne enotnosti postajajo dvojja, predmet dvoma pri ljudeh, pri katerih »se ne ohranja več« (v. 62) božja slava.
- 72–73 *Okrutno namreč sovraži / vsevedna čela bog*: prim. pesnitev EDINI, drugo različico, v. 72 isl.
- 136–138 *Od Jordana in Nazaréta / in daleč od jezera, pri Kafarnaumu, / in od Galileje ... in Kane*: vsi naštetí kraji – Kristusov rojstni Nazaret ter kraja njegovega delovanja Kafarnaum in Kana – ležijo v Galileji. Z jezerom je mišljeno Genazareško jezero, skoz katero, prav tako v Galileji, teče reka Jordan. – Stavek, katerega začetek je izgubljen, je verjetno govoril o Kristusovi dejavnosti v Galileji; prim. *Mt* 4,23–25 in *Jn* 4,43–54, kjer je rečeno, da je Kristus hodil po Galileji oziroma da je prišel v Kano in v bližino Kafarnauma. Verjetno je zato rečeno »pri Kafarnaumu«.
- 139 *Kratek čas*. Prim. *Jn* 13,33: »Otroci, le malo časa bom še z vami.« Luther prevaja *eine kleine Weile*.
- 140 *zdihovalje luči*. Prim. *Jn* 1,4: »V njej [Besedi, Kristusu] je bilo življenje in življenje je bilo luč ljudi.« Tu je v »zdihovalje luči« okrajšano človeško zdihovalje po luči, ki ga je Kristus po kapljah »tešil« (v. 139) s svojimi deli.
- 142 *za Sirijo*: verjetno je mišljena celotna sveta dežela.
- 143–144 *Krštnikova / glava, utrgana*: hči kraljice Herodiade, v poznejšem izročilu imenovana Saloma, je za svoj ples pred očimom, kraljem Herodom, na materino željo zahtevala glavo Janeza Krstnika. Prim. *Mt* 14,8–11: »Daj mi tukaj na pladnju glavo Janeza Krstnika. [...] Prinesli so na pladnju njegovo glavo in jo dali deklici, ta pa jo je odnesla materi.«
- 148 *Ne pašnik*: vmesni čas ni podoben pašniku, na katerem si v miru išče hrano in odpočiva govedo.

- 152 *Herkulu*: tako kot v pesnitvi EDINI je Kristusu postavljen ob bok Herkul.
- 153 *otoku*: Kos. Ta otok, ki leži pred jugozahodno obalo Male Azije, je gostoljubno sprejel Peleja, ko je ta doživel brodolom. Predstavo o Peleju, ki se je rešil iz morskega vodovja, je Hölderlin utegnil dobiti z bakroreza v Winckelmannovi knjigi *Zgodovina staroveške umetnosti* (*Geschichte der Kunst des Alterums*), ki prinaša reprodukcijo nekega reliefa z napisom ΠΕΛΕΕ. Na njem junak, močno nagnjen v levo, iz svojih dolgih, skoraj navpično visečih las z obema rokama stiska kaplje vode. – Otok Kos z vodami »osvežuje / sosednjega« (v. 154–155), tj. Janezov otok Patmos.
- 155 *Peleja*: očetovski junak, oče junaka Ahila, ki v tej pesnitvi, prav tako kot Herkul, zastopa svet starih, kot se glasi pripomba v rokopisu himničnega osnutka KOLUMB (*Kolomb*).
- 156 *Drugače je neka usoda*: usoda časa, ki ga vpeljuje Kristus. Besedo izvirnika *Anders* je pri tem treba razumeti predikativno. K takšnemu razumevanju napeljujeta na ta stavek trdo vezana nadaljnja predikata: »Čudoviteje. / Bogateje za peti« (v. 156–157).
- 158 *od tištega dalje*: od Kristusa naprej.
- 159 *plovbo plemenitašev*: križarski pohodi. V poznejših razširitvah himničnega osnutka KOLUMB je med drugim tudi rečeno: *und die Tempelherren, die gefahren / Nach Jerusalem, Bouillon, Rinaldo, / Bougainville* | »in tempeljski gospodje, ki so pluli / proti Jeruzalemu, Bouillon, Rinaldo, / Bougainville«. Prim. tudi pesnitev EDINI, drugo različico, v. 78.
- 160–161 *trpljenje, ki bega v Canosso, / in Henrika*: leta 1077 se je moral Henrik IV. na zahtevo nemških knezov podati na ponižujočo pot iz Speyerja v Canosso (pri Modeni), da bi od papeža Gregorja VII. izprosil oprostitev od cerkvenega izobčenja.
- 162 *ne izroči*: db. ne izpostavi, tako kot se izpostavi nezaželenega otroka.
- 163 *Kot jutranji zrak ...*: prispodoba za novost, drugačnost Kristusove dobe.
- 166 *ne doume*: posamezna »imena« (v. 164), tj. zgodovinske osebnosti Kristusove dobe, so težko doumljiva. Njihov pravi pomen je mogoče razbrati s pretehtanjem, ki predpostavlja celovito razumevanje te dobe same. Kot kaže kitica, ki sledi, pa je odvisno predvsem od tolmačenja Kristusove smrti.
- 174–175 *Vendar je njegova luč bila / smrt*: Kristusovo poslanstvo se je izpolnilo v njegovi smrti, v tem, da je zapustil svojo zemeljsko podobo in tako, kar zadeva božje, vpeljal brezpodobsko dobo, dobo brez božje slave, brez svetleče božje pričujočnosti na zemlji. To je pnevmatična doba, ki jo, kot kažejo sklepni fragmenti pesnitve, zaznamuje božje poslanje duha.
- 177–178 *Gledali pa so, sključeno, ne glede na to, pred bogom podobo / tajilca*: pridevniško rabljeni deležnik *gebükt* je treba vezati na Kristusovo podobo; ta je bila »sključena«. Prim. *Flp*

2,6–7: »Čeprav je bil namreč v podobi Boga, se ni ljubosumno oklepal svoje enakosti z Bogom, ampak je sam sebe izpraznil tako, da je prevzel podobo služabnika in postal podoban ljudem«; o »podobi služabnika« prim. tudi KOT ČE NA PRAZNIK ..., v. 35. Poleg tega se zdi, da se prav na Kristusovo človeško podobo nanaša beseda »berač« (EDINI, tretja različica, v. 96). Njena sključenost ustreza času, ki se nagiblje h koncu: v človeški podobi kot berač sključen Kristus je znanilec novega, ubožnega časa. – Čeprav je Kristusova »luč bila / smrt« (v. 174–175) in je z njegovo smrtjo ugasnila njegova zemeljska podoba, so učenci »še nazadnje« (v. 180), se pravi še nekaj časa po Kristusovi smrti oziroma vse do poslanja duha na binkošti, gledali njegovo podobo. Podoba, v kateri se je torej Kristus učencem prikazoval tudi po svoji smrti, pa je bila »podoba tajilca«. To je mogoče razumeti na dva načina. Lahko da je z njo mišljena podoba boga, ki je, ob tem ko je zapustil zemeljsko podobo, prav z negacijo antične očitne božje v-podobljenosti vpeljal dobo brez zemeljske božje podobe. To pomeni, da Kristus še pripada antičnemu božjemu dnevu, vendar s tem, da je bil sključen v človeški podobi, in predvsem s smrtjo, s katero je odpravil podobstvenost samo, že utira pot novemu času in tako uteleša obrat časov: »kot če / se nagiblje stoletje« (v. 178–179). Ali pa se podoba, v kateri se je Kristus prikazoval po smrti, imenuje »podoba tajilca« zato, ker je prav v tej podobi, v kateri je bil še zmeraj videti človeški kakor pred smrtjo, tajil svojo božjost. »Podoba tajilca« je bila, naj jo razumemo tako ali drugače, »pred bogom« samim, zastirala je njegovo božjost.

179 *v radóšti resnice*: »resnico« je tu treba razumeti v pomenu grške besede zanjo, besede *a-létheia*, kot »ne-skritost«.

188 *od obličja Gospoda*: učenci niso takoj zmogli prehoda iz enega časa v drug čas, od božje podobe in obličja, se pravi, od antične usojenosti k poantični neusojenosti božjega.

190 *senca ... ljubega*: podoba, v kateri se je Kristus prikazoval učencem po smrti. Ta podoba je bila za učence, ki »so žalovali« (v. 181), sprva »kot kuga« (v. 191), saj jih je v žalovanju priklepala na preteklost in jim tako preprečevala izpolniti poslanstvo njihovega lastnega zgodovinskega trenutka. Zato, da bi odstranil to oviro, jim Kristus »poslal je / duha« (v. 192–193).

195 *zobe zmaja*: »božja hudourja« (v. 194) oziroma plameneči duh v njih je ustvaril »mož« (prav tam), se pravi, da je iz žalujočih učencev naredil »junake smrti« (prva različica, v. 105), ki so potem pogumno nastopili svoje poslanstvo in tako rekoč zgradili novo dobo. Ta preobrazba učencev premore tako »sijajno usodo« (v. 195) kakor preobrazba, o kateri govori grški mit: poganjanje oboroženih mož iz zob kastalijskega zmaja, ki jih je na Atenin ukaz v zemljo posejal Kadmos. Potem ko so se ti možje med seboj zapletli v

smrtonosen boj, je peterica izmed preživelih, ki so sklenili mir, skupaj s Kadmom zgradila mesto Tebe. Prim. Ovidij, *Metamorfoze* 3, 99–130.

PATMOS

Naštavki za zadnjo različico

- 137–138 *pri Kafarnaumu, kjer / so ga iskali*: Prim. Jn 46–47: »In v Kafarnáumu je bil neki kraljevi uradnik, ki je imel bolnega sina. Ko je slišal, da je prišel Jezus iz Judeje v Galilejo, se je odpravil k njemu in ga prosil, naj pride in mu ozdravi sina, ki že umira.«
- 143–144 *Krstnika / padla njega glava*: visoko stilizirana kombinacija invertiranega svojilnega rodilnika (»Krstnika ... glava«) in vmesno stavljenega svojilnega zaimka, ki je tu v skladu z arhaizirajoče vzvišenim načinom govora preveden z osebnim zaimkom v svojilni stavi (»njega«). Nenavadno je, da se ta kombinacija, ki je bila domača predvsem Hölderlinovim starejšim sodobnikom, pojavlja šele v njegovem poznem delu. Prim. KRUH IN VINO, v. 92 (eno izmed različic): *deren ihr Lob* | »katerih njih slavo«, pa tudi prevod Hölderlinov prevod Sofoklove *Antigone*, v. 299: *der Sterblichen ihr schändlich Werk* | »smrtnikov njih sramotno delo«, ali Pindarjevih od, npr. *Pit* 2,38: *der Götter aber ihre Gebote* | »bogov pa njih zapovedi«, ali IO, 70: *Kam Danaens einst ihr Sohn* | »je Danaje nekoč prišel nje sin«.
- 153 *v cvet pognal*: perifrastično za *angeblümt*; te besede ni v velikem slovarju bratov Grimm.
- 188 *od Gospodovih solz in sènc*: v prejšnji različici »od obličja«. To preubesedenje poudarja človeškost Kristusove podobe.
- 195 *jezne*: kot izhaja predvsem iz Hölderlinovih opomb h *Kralju Ojdipu*, jeza junakov pomeni kipenje duše, ekstatično opojenost z neskončnim, navdihnjeno prevzetost, v kateri božje vleče človeško k sebi. Takšni »jezi« na drugi strani ustreza preobilje nebeške ljubezni.

SPOMINJANJE

Pesnitev je verjetno nastala kmalu potem, ko je Hölderlin končal prvo različico pesnitve PATMOS, leta 1803.

Spominjanje: naslov pesnitve bi bilo mogoče prevesti kratko malo s *Spominom*. Vendar ima nemščina več besed za »spomin«, ob *Andenken* tudi *Erinnerung* in *Gedächtnis*. Prevod

naslovne besede izvirnika z deležnikom »spominjanje« se ravna po slovnični, izglagolski obliki te besede. Glede na tematsko ost pesnitve, ostajanje na zemlji in razmerje pesništva do njega, poudarja akt spominjanja kot mislenja na (*An-denken*) to, kar je bilo, pri pesniškem ustanavljanju ostajajočega.

- 1 *Severovzhodnik*. Prim. pesnitev DRUGO NAJBOLJŠE (*Das nächste Beste*), prvo različico, v. 31–32: *Und ihnen machet waker / Scharfwehend die Augen der Nordost...* | »In z ostrim vetjem vrle jim / dela severovzhodnik oči ...«
- 5 *A pojdi zdaj*: severovzhodnik veje proti jugovzhodu oziroma gledano s kraja, na katerem je pesnik, proti Bordeauxu (»Bourdeaux«, kot zapisuje Hölderlin, je prvotna oblika imena tega mesta). To je hkrati smer proti odprtemu morju. Zato severovzhodnik pomorščakom napoveduje »dobro plovbo« (v. 4).
- 8 *po oštrém bregu*: steza gre po strmem, prepadno odsekanem bregu, s katerega »pada globoko potok« (v. 10), ki se izteka v reko Garonno. Struga reke je izdolbena globoko.
- 10 *tam zgoraj pa*: besedica »pa« označuje nasprotje med potokom, ki pada z brega v globino, in kvišku štrlečim »parom / hrasta in srebrnega topola« (v. 11–12) na bregu. Ta par se imenuje »plemenit« (v. 10) in v pesnitvi stoji kot prispodoba herojskega bivanja. Hrast namreč od nekdanj uteleša junaško krepkost, srebrni topol pa je od antike naprej prispodoba neumrljivosti.
- 13 *še dobro spominjam se tega*: rečenica *es denkt mir etwas*, db. »nekaj se mi misli«, je v pomenu spominjanja ostala živa v švabskem narečju. Idiomaticno nakazuje, da misel, ki mi je prišla na pamet in se nanaša na nekaj minulega, ne izhaja iz subjektivne pobude oziroma da ni voluntarističnega izvora. Prim. npr. Friedrich Schiller, *Don Carlos*, v. 3543: *Solang mir denkt* | »kolikor se spominjam«, in C. F. Meyer, *Pokopano srce (Das begrabene Herz)*, v. 1: *Mich denkt es eines alten Traums* | »Spominjam starega se sna«.
- 15–16 *breštov gozd ... / ... figovec*: na začetku druge kitice so imenovana drugačna drevesa kakor na koncu prve. V nasprotju s samotnim herojskim parom, ki ga sestavljata hrast in srebrni topol, je breštov gozd »nad mlinom« (v. 15) povezan z območjem človeškega dela, figovec »na dvorišču« pa z območjem človeškega prebivanja. Podoba pokrajine se nagne v idiličnost. Figovec se v drugačnem pomenu pojavlja tudi v pesnitvi MNEMOZINA, vse tri različice, v. 36(5).
- 26 *polno temne svetlobe*: mišljen je temnordeči bordojec. V vinu je svetloba utemnjena z zemeljsko prvino, podobno kot je v pesmi z besedo zastrt nebeški ogenj (prim. KOT ČE NA PRAZNIK ..., v. 60). Temnost vina, ki v sebi skriva svetlobo, zbuja radost in spominjanje; prim. LANDAUERJU (*An Landauer*), v. 22: *Wie dunkler Wein, erfreut auch ernster Sang* | »kakor

- temno vino vzradošča tudi resen pev«.
- 25–29 Od *Ponudi do dremež*. Prim. o vinu in gozdni sencu zgodnjo pesem MUHASTI (*Die Launischen*), v. 3–5: *Bald auch bin ich verwandelt, / Blinkst du, purpurner Wein! mich an // Unter Schatten des Walds | »kmalu sem pa preobražen, / če, vino škrlatno! mi mežikaš // v gozdni sencu«.*
- 28–36 Od *da bi mogel počiti do zgodila*. Prim. TITANI, v. 5–7: *...Indessen, gieb in Feierstunden / Und daß ich ruhen möge, der Todten / Zu denken. | »Medtem daj v prazničnih urah, / in da bi mogel počiti, se spominjati / mrtvih.«*
- 34 *mnenje srca*: Hölderlin to besedno zvezo pogosto rabi v pismih. Prim. npr. pismo materi januarja 1799: *»... bi hotel, smel povsod tako odprto in čisto izreči mnenje svojega srca, kot to poznam pri Vas«*; ali hauptwilsko pismo bratu: *»Predvsem Te prosim [...], da mi poveš mnenje svojega srca in bratovsko sprejmeš moje govorjenje.«*
- 37 *A kje so prijatelji?*: prijatelj, s katerimi bi pesnik lahko slavil spomin na minulo, ni več tukaj. Prim. TITANI, v. 12: *Ich aber bin allein | »jaz pa sem sam«*. – *Bellarmin*: prijatelj, ki mu piše pisma naslovni junak v Hölderlinovem romanu HIPERION ALI PUŠČAVNIK V GRČIJI (1797). Ob imenih Arminij in Filokles je Hölderlin to ime nameraval spet uporabiti v odi EDUARDU (1801).
- 38–39 *Marsikoga / je sram, da šel bi k izviru*. Prim. poetološko pomembno pismo Böhlendorfu: *»V začetku [Angang], pri svojem izviru, ob pričetku [Beginn] poti k vzgoji duha ljudstva ni doma pri sebi. Da bi se naučil lastnega, se mora podati v tujino, v kolonijo, tam mora začeti, mora srčno pozabljati, in k temu lahko nemškemu duhu pomaga grški, ta je zanj nepogrešljiv.«* Prim. tudi KRUH IN VINO, različico v. 152–154: *nemlich zu Hauß ist der Geist / Nicht im Anfang, nicht an der Quell ... / Kolonie liebt, und tapfer Vergessen der Geist | »namreč doma ni duh / v začetku, ne pri izviru ... / Kolonijo ljubi in srčno pozabo duha«*. Z »duhom« je obakrat mišljen človeški duh, tj. nemški duh oziroma duh Hesperije, s »kolonijo« pa Grčija. – Prijatelje, tj. pomorščake, oziroma njihovega duha še pred izviro vleče kolonija oziroma tujina. Pot k izviru, paradokсно, najprej pelje v tujino in šele prek tujega k lastnemu. Duh na začetku ni pri sebi, tega, kar resnično je, nima že kar sam po sebi. Lastno mu ni dano, ampak si ga mora v tujini oziroma na poti k izviru, ki gre skoz tuje, šele prisvojiti. Izvir zato najprej in predvsem zbuja »sram«, ki ga je tu treba razumeti v pomenu strahospoštovanja.
- 41–43 *Oni, / kakor slikarji, znašajo / lepoto zemlje*: slikarji na svojih poteh nabirajo motive, iz katerih potem, ko se vrnejo domov, ustvarjajo vélika dela. Prim. fragment št. 53: *Und der Himmel ist wie eines Mahlers Haus / Wenn seine Gemälde sind aufgestellt | »In nebo je*

- kot hiša slikarja, / ko razstavljene so njegove slike«.
- 44 *vojne krilate*: prim. *des Schiffes Flügel*, »ladje krila« (ARHIPELAG, v. 81), tj. jadra. Lahko je mišljena morska bitka ali pa morska plovba, boj z vetrovi in valovi.
- 49 *k Indijcem*: »proti Indiji«, kot je rečeno v osnutku pesnitve, je hotel pluti tudi morski junak Kolumb, ko je zaplul proti zahodu čez Atlantik. Kolonija ali tujina torej tu ni Grčija, ampak Indija, ki je hkrati kar se da daleč od izvira.
- 51 *na zračni špici*: verjetno je mišljen ozek rt Bec d'Ambès ob sotočju Garonne in Dordogne, kjer »širen kot morje / izliva se tok« (v. 55–56), tj. Gironda, ali pa, manj verjetno, Pointe de Frave ob izlivu Gironde.
- 56–60 Sklepni verzi se pod vidikom ostajanja, ki je v zadnjem verzu naposled tudi imenovano kot tematsko žarišče celotne pesnitve, dotikajo treh območij bivanja, na katera je prej izmenično spominjala pesnitev. Prvo izmed njih je morje kot območje drznega dejanja, o katerem se govori na začetku prve, v četrti in v prvi polovici pete kitice. Pomorščaki pri Hölderlinu tudi sicer utelešajo tip junaškega moža dejanj; prim. *ПОПОТНИК (Der Wanderer)*, v. 79–81: *und den Muth erfreut' am Ruhme der Männer / Ahnender Schiffer; und das konnten die Sagen von euch, / Daß in die Meer' ich fort, in die Wüsten mußst', ihr Gewalt'gen!* | »in vradoščalo je duha ob slavi mož, / slutečih ladjarjev; in to so zmogle upovédi o vas, da na morje, v puščave sem moral, vi silni!«; in v. 105–106: *Daß ich den Göttern zuerst und das Angedenken der Helden / Trinke, der Schiffer* | »da bogovom najprej in v spomin junakov / napivam«. V himničnem osnutku *KOLUMB*, nadalje, pesnik pravi, v. 1–3: *Wünscht' ich der Helden einer zu seyn / Und dürfte frei es bekennen / So wär' es ein Seeheld.* | »Če junakov eden bi želel biti / in prosto bi to smel izpovedovati, / potem bi bilo to morski junak.« Drugo območje je idilično območje, ki ga prikazuje druga kitica in ga zaznamuje ljubezen. Tretje območje pa je območje pesniškega bivanja, katerega izrekanju sta namenjena tretja, središčna kitica in zadnji verz pesnitve, v katerem je kot v osti zbrana njena téma.
- 56–57 *jemlje / in daje pomnjenje morje*: morje kot območje dejanja s svojim večnim valovanjem gor in dol ne zagotavlja obstanka. V območju večnega vrveža dejanje vznikne kot nekaj, kar je vredno pomnjenja, vendar v tem območju tudi ponikne. Možje v naporih in bojih »znašajo / lepoto zemljé« (v. 42–43), če pa se njihova dejanja nikjer oziroma v ničemer ne ohranijo, nazadnje izginejo s prizorišča zgodovine.
- 58 *in tudi ljubezen priklepa marljiva oči*: beseda »priklepa« kaže, da gre pri ljubezni, tako kot pri »pomnjenju« (v. 57), spet za to, kar ostaja. Ljubezen, s tem ko priklepa oči, dela ljubljeno za nekaj ostajajočega vsaj v pogledu ljubečega. Prim. Hölderlinovo dramo *EMPEKLOVA SMRT (Der Tod des Empedokles)*, drugo različico, zadnji prizor, v katerem

govori Delija: *Dich entzündet, große Seele! der Tod / Des Großen, aber es sonnen / Die Herzen der Sterblichen auch / An mildem Lichte sich gern und heften / Die Augen an Bleibendes* | »Vnema, vélikega, te smrt! / vélikega, vendar srca se smrtnikov tudi sončijo rada / v mili svetlobi in na to, kar ostaja, / priklepajo oči«; prim. tudi TITANI, v. 60–61: *und es sind nicht umsonst / Die Augen an den Boden geheftet* | »in niso zaman / k tlom priklenjene oči«.

- 59 *Kar pa oštaja, uštanavljajo pesniki*: navezava na staro misel, da junakov ne naredijo nesmrtnih njihova dejanja, ampak šele pesniki, ki ta dejanja slavijo v spevu in jih tako ohranjajo v spominu svojih rojakov; Ahil je postal nesmrten med Grki šele prek slavilno spominjajočega se Homerjevega speva. To, kar ostaja tako iz območja dejanja kakor tudi iz območja ljubezni, se torej ne ohranja nikjer drugje kakor v ustanavljajočem spominjanju ali mislenju-na (*An-denken*) pesništva. Ustanavljanje ostajajočega hkrati pri pesnikih, drugače kot pri njihovih »prijateljih« (v. 37) pomorščakih, predpostavlja vrnitev iz tujine oziroma, izhajajoč iz pisma Böhlendorfu, prisebnost duha, se pravi duha, ki se je, čeprav ljubi kolonijo, iz tujega vrnil v lastno. – Zadnji verz zaokroža tematsko ujemanje te Hölderlinove pesnitve z njegovim romanom o Hiperionu. Hiperion namreč seže prek območja dejanja (Alabanda) in ljubezni (Diotima) ter navsezadnje doseže spominjajoče se bivanje pesnika puščavnika. Poleg tega je kot pesnikov namig na roman mogoče razumeti omembo Bellarmina na začetku četrte kitice. Hölderlin je odo EDUARDU prvotno celo hotel nasloviti z BELLARMINU, glede na to, da je prijatelja Isaaka von Sinclairja v njej prikazal kot heroja, pa je mogoče sklepati, da je ime Bellarmin pozneje povezoval s herojskim bivanjem. Podobnost med pesnitvijo in romanom je tudi v tem, da »ladjarji« (v. 4) odrinejo skrajno daleč, »k Indijcem« (v. 49), tako kot Alabanda, Hiperionov herojsko delujoči prijatelj, po slovesu od njega z ladjo izgine v daljavi.

ISTER

Pesnitev je verjetno nastala poleti leta 1803.

- 1 *Pridi zdaj, ogenj*: klic, ki napoveduje »dan« (v. 3) po božji noči oziroma ubožnem času.
4 *preizkušnja*: preden se prikaže bog, morajo njegovi preroki biti »ukoreninjeni dneve na gorah« (PRI IZVIRU DONAVE, v. 83), tako kot je Mojzes štirideset dni in štirideset noči ostal

na gori Sinaj, da bi prejel postavo (prim. 2 Mz 24,16–18; 34,28). Kolikor gre preizkušnja »skoz kolena« (v. 5), gre morda za klečanje, ne za stanje. – V poznejši predelavi elegijskega cikla KRUH IN VINO je o bogu, ki se obrne k zemlji, rečeno: *wie Flammen / Wirket von oben, und prüft Leben verzehrend uns aus* | »kot plamen / deluje od zgoraj in preizkuša življenje, uživajoč nas«. Prim. tudi PRI IZVIRU DONAVE, v. 50–51.

- 6 *gozdni vik*: ptičje petje. Brata Grimm v svojem velikem nemškem slovarju med drugim navajata tale zgled iz *Minnesanga*: *Komen sint uns diu vogelin mit ir waltgeschreie* | »Prišle k nam so ptice z gozdnim vikom« (*Minnesinger* 3, 225b Hagen). – Kakor se ptice v Hölderlinovi odi HIRON pojavljajo kot glasnice svetlobe (prim. v. 7–8: *Nie täuschten, auch nicht einmal deine / Vögel* | »nikdàr niso varale, niti enkrat samkrat, tvoje / ptice«), tako je petje ptic v gozdu tudi tu znamenje sončnega vzhoda, s katerim bo konec božje noči. Prim. tudi TITANI, v. 41–43: *wo der Akersmann / Die Furchen machet singen gegen / Dem Lichte die Vögel* | »kjer poljedelec / dela, da brazde pojejo proti / svetlobi, ptice«.
- 7 *ki prišli smo od daleč*: prebivalci Hesperije, »dežele večera« (*Abendland*) oziroma Zahoda.
- 8 *Inda*: ime reke označuje področje stare vzhodne kulture oziroma Azijo, od koder je svojo pot nastopila »beseda z Vzhoda« (PRI IZVIRU DONAVE, v. 32), »človeka vzgajajoči glas« (n. d., v. 42). Prim. OREL (*Der Adler*), v: 14–17: *Anfänglich aber sind / Aus Wäldern des Indus / Starkduftenden / Die Eltern gekommen.* | »Prvotno pa so / iz gozdov Inda, / močno dehtečih, / prišli starši.« Ta pot pelje prek Grčije in Rima do Nemčije; prim. GERMANIJA, v. 42–48.
- 9 *Alfeja*: največja reka na Peloponezu. Iz južne Arkadije teče v Jonsko morje mimo Olimpije, kjer se vanjo ob starem svetišču izliva Kladeos.
- 10 *kar je sojeno*: *das Schikliche* je tu mogoče razumeti kot to, kar nam je »poslano« oziroma določeno od Usode (*Schiksaal*).
- 11–13 *brez peruti ne more / nihče po najbližjem seči / naravnost*: prim. PATMOS, v. 9–15. – Besedico *geradezu* Hölderlin pogosto rabi v pomenu »neposredno«, »brez ovinkov«; prim. npr. pismo materi z dne 12. marca 1795: »Ali je Schiller sprejel poziv ali ne, sam ne vem. Ni se neposredno izjasnil, in tako naravnost [*geradezu*] ga tudi nisem mogel vprašati.«
- 21 *Ister*: tako so stari Grki imenovali Donavo (*Istros*), in sicer v celoti, na pa samo njen spodnji tok, kot domnevajo mnogi razlagalci Hölderlina. Rimljani so razločevali Danubius (do Železnih vrat, tj. do Djerdapa na meji med Srbijo in Romunijo) in Ister ali Hister (do izlita v Črno morje); prim. Plinij Starejši, *Naravoslovje* (*Naturalis historia*) 4, 79. Vendar rimski pesniki v nasprotju s prozaisti rabijo ti imeni brez razlike. Horacij na primer v

- dveh izmed svojih *Pesmi (Carmina)* rabi imeni Hister (prim. 4, 14, 46) in Danubius (prim. 4, 15, 21), da bi označil isto, namreč sosednjo Dacijo. Podobno tudi Ovidij v *Poslanicah iz Ponta (Epistulae ex Ponto)* imenuje Hister *binominis*, »dvoimen« (I, 8, II).
- 22 *Lepo prebiva*: grecizem; prim. PATMOS, v. 60. – *Gori listje stebrov*: to listje gori od močnega opoldanskega sonca, katerega žarek se s tem ohlaja (prim. MUHASTI, v. 5–6: *die gewaltige / Mittagssonne mir sanft über dem Laube glänzt* | »silno / opóldansko sonce mi blago prek listja blešči«). Čisti sončni žarek tako prihaja na zemljo »skoz divjino milo od zgoraj« (SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ..., v. 47).
- 25 *druga mera*: »streha« (v. 26) golih skal v gornji dolini Donave štrli še enkrat tako visoko čez vrhove dreves, kot so visoka drevesa sama. Mera je torej višina teh dreves. Prim. Sofokles, *Filoktet*, v. 1262: *ameípsas tásde petréreis štégas* | »zapusti te skalne strehe«.
- 28 *Herkula*: zgodbo, ki sledi, pripoveduje Pindar v *Tretji olimpijski odi*, katere začetek je (do v. 34 po starem štetju) prevedel Hölderlin. Herkul, ustanovitelj olimpijskih iger, je šel na sever, k senčnemu izviru Donave, po oljko, ki daje senco, ker so bila borišča pri Olimpiji brez dreves in so se boji bíli na žgočem soncu. Ko se je vrnil, je drevesa zasadil ob borilni stezi. Kot pravi Pindar, so venci iz oljčnih vej postali nagrada za zmagovalce bojev, ki jih je Herkul ustanovil na *zathéois epì kremnoîs Alpheoû*, »navdse svetih brežinah Alfeja« (*Olimp* 3, 38 po starem štetju).
- 29 *daleč bleščec se*: bleščeci se Ister je Herkula privabil od daleč, ko je bil ta med potjo na sever še »tam dol pri Olimpu« (prav tam). Olimp je južno od Istra.
- 30 –31 *od vročega Ištma prišel / iskat si senco*: Herkul ni šel na sever zato, da bi se tam naselil v senci, ampak da bi senco vzel s seboj in z njo hladil pekočo vročino na jugu. To poudarja že Pindar. Herkul je oljko, ki jo Pindar imenuje tudi *skiarón ... phýteuma*, »senčna ... rastlina« (*Olimp* 3, 31), prinesel *Ístrou apò skiarân pagân*, »od Istra senčnih izvirov« (3, 25)
- 35 *rumenim bregovom*: namig na Vergilijeve *Geogika (Georgica)* 3, 350: *turbidus et torquens flaventis Hišter harenas* | »Hister mede in vrtinči rumeni pesek«.
- 39 *raš slišna*. Prim. fragment št. 47, v. 2–3: *Und es war / Das Wachstum vernemlich* | »in bila je / rast slišna«, ter pesnitvi DOMOVINA (*Heimath*), v. 9–10: *wenn im falben Kornfeld / Das Wachstum rauscht* | »ko na sivorjavem koruznem polju / šumi rast«, in DRUGO NAJBOLJŠE, tretjo različico, v. 36–37: *Sehn sie die heiligen Wälder und die Flamme, blühendduftend / Des Wachstums* | »gledajo svete gozdove in plamen, cvetoče dehteč, / rasti«.
- 41–44 *od ta pa do vzhoda*: zasnutek pesnitve, verzi, ki so bili napisani najprej. – V pesnitvah POPOTOVANJE IN PRI IZVIRU DONAVE Donava kaže pot proti vzhodu, v tej pa »nazaj« (v. 42), kot da bi prihajala »z vzhoda« (v. 44).

45–46 *Mnogo bilo bi / povedati o tem*: prim. enak stavek v PATMOS, v. 88–89.

48 *Ren*: prim. POPOTOVANJE, v. 22–24, in REN, v. 32–37.

50 *znamenja*: reke so znamenje združenja sicer ločenega, npr. »suhote« (v. 50) in mokrote, pa tudi povezave tega, kar si sledi v času, kontinuitete. Reka kot takšno znamenje »souce / in luno nosi v srcu« (v. 51–52) ves čas, »dan in noč tudi« (v. 53), ter povezuje nebo in zemljo, bogove in ljudi. Na vsepovezanost prav tako kaže zrcaljenje »sil višave« v morju, orisano v pesnitvi ARHIPELAG, v kateri pesnik nagovarja Očeta, v. 25–32: *Auch die Himmlischen, sie, die Kräfte der Höhe, die Stillen, / Die den heiteren Tag und süßen Schlummer und Ahnung / Fernher bringen über das Haupt der fühlenden Menschen / Aus der Fülle der Macht, auch sie, die alten Gespielen, / Wohnen, wie einst, mit dir, und oft am dämmernden Abend, / Wenn von Asiens Bergen herein das heilige Mondlicht / Kömmt und die Sterne sich in deiner Wooge begegnen, / Leuchteſt du von himmlischem Glanz, und so, wie sie wandeln, / Wechseln die Wasser dir, es tönt die Weise der Brüder / Droben, ihr Nachtgesang, im liebenden Busen dir wieder.* | »Tudi nebeščani, oni, sile višave, tihe, / ki veder dan in sladek dremež in slutnjo nad glavo čutečih ljudi od daleč prinašajo / iz obilja moči, tudi oni, stari vrstniki, / prebivajo, kakor nekoč, s tabo, in pogosto na mračec se večer, / ko od gora Azije pride noter sveta svetloba / lune in se v tvojem valu srečajo zvezde, / svetiš od nebeškega bleska in se ti tako, kakor tečejo, / menjajo vode, napev bratov zveni / tam zgoraj, njih nočni spev, v ljubečih prsih ti spet.«

53–54 *in / drug drugega nebeščani čutijo tîplo*. Prim. REN, v. 106–114: »... in če nebeščani / potrebujejo kako stvar, / so to heroji in ljudje / in smrtniki sploh. Kajti ker / najbolj blaženi sami ničesar ne čutijo, / mora pač, če je kaj takega reči / dovoljeno, v imenu bogov / udeležen čutiti kdo drug, / ki ga rabijo ...« Reka, ki povezuje nebo in zemljo, bogove in ljudi, pomaga nebeščanom k človeškemu čutenju. Vendar pesnitev ISTER o čutenju nebeščanov govori drugače: ti prek posredujočega bivanja reke ne čutijo le samih sebe, ampak tudi drug drugega. S tem ko reka ustvarja povezavo z nebeščani, povezuje tudi njih med sabo.

56–57 *Kajti kako bi prišel / sèm dol?*: Najvišji, čigar sestopanje na zemljo se znamenjsko godi v zrcaljenju neba v reki. – *In so kakor Herta zeleni, / otroci Neba*: reke. Ta in prejšnji, vprašalni stavek implicirata vsepovezovalnost rek, njihovo posredovanje med nebom, kolikor so »otroci Neba«, in zemljo. Herta je namreč ime Zemlje v germanski mitologiji; prim. EMILIJA PRED SVOJIM POROČNIM DNEM (*Emilie vor ihrem Brauttag*), v. 208: *Hertha grünt* | »Herta zeleni«. Kot pravi Tacit v delu *Germanija* (40. pogl.), je Herta ali Nertus mati Zemlja (*terra mater*) Germanov. Tako jo razume tudi Hölderlin, ki pri rabi germanske

mitologije sledi Klopstockovemu zgledu. – Enako kot Herta so zelene tudi reke, polbogovi, ki so »otroci Neba« in nje same, Zemlje. Kot znamenje povezave se torej v reki zrcali zelena dežela.

58–60 *Vendar se vse preveč potrpežljiv / zdi mi ta, ne / prostejši*: ker je kot Istru nasproten zgled imenovan Ren (v. 48), ki se v pesnitvi REN imenuje tudi »prosto rojeni« (v. 33), se zdi, da je treba besedo izvirnika *Freier* razumeti kot primernik od *frei*, torej kot »prostejši«. Mladi Ister ni prostejši od mladega Rena. Zaradi prevelike potrpežljivosti v mladosti, tj. v zgornjem toku, je »skoraj vreden posmeha« (v. 60), saj bi moral biti, prav narobe, neugnan in vihrav v mladosti ter umirjen in »zadovoljen« (v. 67) šele na starost. Hölderlin meri na to, da je Donava od svojega izvira v Donaueschingnu pa vse do tam, kjer zapusti Švabsko albo, neznatna reka, ki se počasi vije naprej. – Besedo *Freier* njena slovnična oblika po drugi strani dopušča razumeti tudi kot samostalnik – »snubec«. Tedaj bi se stavek glasil: »Vendar se vse preveč potrpežljiv / zdi mi ta, ne / snubec«. Zveza »snubec« – »potrpljenje« se namreč pojavi v elegiji STUTTGART, v. 25–26: *und willst du / Freien, habe Gedult, Freier beglucket der Mai* | »in če hočeš / snubca, imej potrpljenje, snubce osreči maj«.

63–66 Odlomek od *tu* do *sape* je parenteza. – *nekdo drug*: Ren. Primerjava med rekama se sklene v v. 67.

67 *ta*: določni člen *der* Hölderlin zlasti v poznih himnah rabi v njegovem izvornem, kazalnem pomenu, se pravi kot kazalni zaimek *dieser*, »ta«. Tu kaže na Ister.

68 *bode*. Hölderlin v razlagi Pindarjevega fragmenta *Oživljajoče* (*Das Belebende* v njegovem prevodu) pravi: »Pojem kentavra je bržkone pojem duha toka, kolikor ta s silo dela pot in meje na izvorno brezpotni, navzgor rastoči zemlji.« Samostalnik *kéntauros* so v etimološkem oziru že zelo zgodaj izpeljevali iz besed *kenteîn*, »bosti«, *kéntor*, »ta, ki bode«, itn.

69 *brazde*. Prim. STUTTGART, v. 63–64: *die Furchen / Ziehet der Nekarstrom* | »brazde vleče / Nekarjev tok«.

MNEMOZINA

Pesnitev je verjetno nastala jeseni leta 1803.

Mnemozina: db. Spomin, Titanida, hči Urana in Gaje, tj. Neba in Zemlje. Zevsu je rodila devet Muz. Prim. Heziod, *Teogonija*, v. 52–54: *Moùsai Olympiádes ... / tàs en Pieríe Kroníde téke patrì migeîsa / Mnemosýne* | »Muze olimpske ... / Te je, s Kronidom očetom združena

v Pieriji, rodila / Mnemozina«, in v. 60: *hè d' étek' ennéa koúras* | »deklic devet je rodila«; prim. tudi 135 in 915–917.

Prva različica prve kitice

- 1–2 *vendar morajo, da bi peli*. Misel, ki je tu le fragmentarno ubesedena, je nekako tale: da bi pesniki lahko opevali, kar je opevanja vredno, morajo čutiti občestvo z bogom – potem sledi parenteza: kakor potrebujejo, da bi cvetele, »tudi rože vodo« (v. 3).
- 3–4 *in čutijo, / ali je še bog*: pesniki to čutijo po tem, ali se jim posreči spev, za katerega je, tako kot rožam voda, potrebno občestvo z bogom.
- 5 *poročni dan*: prim. REN, v. 180. – *nam pa je tésno / zaradi slave*: odsotnost slave, božjega prikazovanja v zemeljskem območju, zbuja pri ljudeh tesnobo pred božjim slavljem oziroma vnovičnim srečanjem z božjim.
- 12–13 *Tu mnogi možje bi bili / radi*: morda gre za to, da bi radi »ostali v življenju«, se pravi, da bi dobro prebivali na zemlji. Prim. MIR (*Der Frieden*), v. 41–44: *Komm du nun, du der heiligen Musen all, / Und der Geštirne Liebling, verjüngender / Ersehnter Friede, komm und gib ein / Bleiben im Leben, ein Herz uns wieder.* | »Pridi zdaj, ti svetih Muz vseh / in ozvezdij ljubljene, pomlajajoči, / ki po tebi se je koprnelo, mir, pridi in daj / obstanek v življenju, srce nam spet.« Prim. tudi pesnitev EDINI, drugo različico, v. 54–61.
- 17–18 *dogaja pa se / resnično*: beseda izvirnika *ereignet*, »dogaja«, je tu uporabljena v prvotnem pomenu, pomenu *eräugnen*, glagola, ki je izpeljan iz samostalniškega korena *Auge*, »oko«, in pomeni toliko kot »priklicati pred oči«, »predočiti«. »Resnično« pri Hölderlinu tudi sicer meri na razodevajočo se božjost; prim. GERMANIJA, v. 93.

Druga različica prve kitice

- 2 *brez bolečine*: ali »nebolečinski«. Verjetno je mišljena izguba sposobnosti občutenja pri prebivalcih Hesperije oziroma sploh zmožnosti imeti usodo v ubožnem času. Na takšno stanje otrplosti, v katerem so ti »negodnjeje usojeni« (PRI IZVIRU DONAVE, v. 103), se nanašajo tudi besede, da je človeštvo postalo »znamenje ... brez tolmačenja« (v. 1), se pravi mrtev hieroglif. – *in smo jezik / skoraj izgubili v tujini*: izguba jezika spada k netolmačljivi zakrnelosti človeka v ubožnem času in v skrajni posledici pomeni izgubo sveta. Svet se je človeku, ki vstopa vanj prek jezika, skoraj popolnoma odtujil.
- 3 *v tujini*: v koloniji. Na začetku »kolonijo ljubi ... duh« (KRUIH IN VINO, različica v. 154),

vendar v njej ne sme biti predolgo, da ne izgubi jezika in ne postane mrtvo, netolmačljivo znamenje. Zato je potrebno dvoje: prvič, da se pesništvo vrne iz tujine, v kateri se mora, kot pravi Hölderlin v pismu Böhlendorfu, naučiti rabiti lastno, se pravi, da se mora ob ognju z neba, ki je bil lasten Grkom, naučiti rabe sebi lastnega, treznosti oziroma jasnosti prikaza; in drugič, pesništvo, ki se je poučilo ob grškem zgledu, mora pripravljati na novo božje razodetje.

- II *zveni lišt*: list pesništva. Ko se oglašča in med ljudmi razlega pesništvo, to, kar je smrtno, deluje tudi na nebeščane, ki ga potrebujejo, »kajti ne zmorejo / nebeščani vsega« (v. 12–13); prim. REN, v. 106–114. – *in hrašči vrše potem poleg / večnega snéga*: prispodoba za delovanje pesništva. Hrasti, najmočnejša drevesa, po Hölderlinovi predstavi vršijo tam, kjer druga drevesa sploh ne uspevajo, v visokogorju, kjer leži večni sneg. – Hrasti so bili pri Grkih preroška drevesa, še zlasti »polna tolmačenja«; prim. ARHIPELAG, kjer se govori o preroških hrastovih gajih Dodone, v katerih so prerokovali iz šumenja listov, v. 226–227: *und lang schon reden sie nimmer / Trost den Bedürftigen zu, die prophetischen Haine Dodonas* | »in oni že dolgo ne govore več / tolažbe potrebnim, preroški gaji Dodone«. Pesništvo, zveneči list, je kakor hrasti, ki so nekoč preroško govorili s svojim listjem in bili tolmačljivi v izobilju, ter deluje oživljajoče na človeka, skrepenelo znamenje »brez tolmačenja, / brez bolečine« (v. 1–2). Kajti hrasti, tj. pesništvo, »vrše« (*wehen*) in s tem širijo »bol« (*Weh*), oživljajočo bolečino v to, kar je bilo – brez bolečine – kot mrtvo.

Tretja različica

- I *skuhani*. Prim. Friedrich Schiller, *Sprehod (Der Spaziergang)*, v. 119: *Was Arabien kocht* / »kar Arabija kuha«. Beseda »kuhati« se za zorenje sadov rabi tudi v drugih jezikih, npr. *péssein* v grščini (prim. Homer, *Odiseja*, 7, 118–119: *allà mál' aieì / Zephyríe pneíousa tà mèn phýei, álla dè péssei* | »vendar rastejo / v vejočem Zefiru nenehno sadovi, drugi pa se kuhajo«) in *coquere* v latinščini (prim. Varon, *O kmetijštvu [De re ruštica]* 1, 7, 4: *ut uvae ... coquantur* | »da grozdi ... se skuhajo«, in Cicero, *O štarosti [De senectute]* 19, 71: *poma ... matura et cocta* | »sadovi ... zreli in skuhani«. Tudi hebrejščina ima za »zoreti« in »kuhati« isto besedo, besedo *bašal*; prim. 1 Mz 40,10: »Vzbrstela je [trta] in pognala cvet in že so se kuhale [hivešilu] jagode njenih grozdov.«
- 2 *preizkušeni*: prim. ISTER, v. 4. – *in je zakon / ... / preroški*: iz rokopisnega osnutka izhaja, da besede izvornika *Prophetisch* na začetku v. 4 ne gre razumeti kot prislov, torej v pomenu »preroško«, ampak kot povedkovo določilo, ki dopolnjuje na koncu v. 2 začenjajočo se

- poved »je zakon«. V. 3 je vstavljen v končni različici.
- 5 *gričih neba*: v rokopisnem osnutku *in Wohnungen / Und Pforten des Himmels* | »v prebivališčih / in vratih neba«. Ta vabijo človeka ubožnega časa, naj se vda hrepenenju, ki gre »v nevezano« (v. 12); prim. EDINI, v. 71–73: »Svet namreč zmeraj vriska / proč od te zemlje ... / ... kjer ga ne zadržuje človeškost.« To hrepenenje je »smrtna sla« (EDINI, v. 53; GLAS LJUDSTVA, v. 2I[19]). Ta je tako neizbežna (prim. pesnitvi EDINI, drugo različico, v. 53, in GLAS LJUDSTVA, prvo različico, v. 2I, in drugo različico, v. 18 isl.), da se zdi, kot da bi bila »zakon« (v. 2), in sicer »preroški« (v. 4) zakon, ki sanja o svoji izvršitvi na »gričih neba« (»prebivališča« in »vrata« rokopisnega osnutka), se pravi o tem, da »vse« (v. 3) smrtno »gre noter« (prav tam), skoz ta vrata in v ta prebivališča, oziroma, kot pravi Hölderlin v pripombah k Sofoklovi *Antigoni*, »v drugi svet«, »divji svet mrtvih«. Absolutno, tj. nevezano rabljena zveza »gre noter« (za »umre«), ki je v rokopisnem osnutku napotovala na »vrata neba«, pa deluje manj potujoče ob Hölderlinovem prevajanju *Antigone*. Dovršni deležnik v rodilniku množine *ololóton* (v. 824) Hölderlin namreč prevaja z *weiter gängen*, »[s temi, ki so] naprej šli«, glagol *óleto* (v. 517) pa, kot da bi šlo za stanje po pretrpetem dejanju, z *ist er weiter*, »je naprej«. Prim. tudi J. W. Goethe, *Krotke ksenije (Zahme Xenien)*, v. 54: *Ist längst vorbei gegangen* | »je zdavnaj šel mimo [tj. umrl]«, in *Boj v Franciji (Campagne in Frankreich)*: *die leider schon vorübergegangene Mutter* | »žal že mimošla mati«. – Vse gre v nebo »kačam enako« (v. 3), ker kače najdejo zavetje v najožjih in najmračnejših špranjah, ki so za druga živa bitja nedostopne. Zevs, recimo, je za to, da bi Perzefoni lahko sledil v podzemlje, privzel podobo kače (prim. Ovidij, *Metamorfoze* 6, 114).
- 5–8 od *In mnogo do treba obdržati*: gre za »obstaneke v življenju« (MIR, v. 44), možnost ustavitve in kljubovanja grožnji gibanja »v nevezano« (v. 12). Misel je poudarjena s tem, da se malo naprej skoraj dobesedno ponovi: »Mnogo pa je / treba obdržati« (v. 13–14). V zvezi s podobo bremena, ki ga je treba nositi »na plečih« (v. 6), prim. REN, v. 157 isl.
- 11–12 *štari / zakoni zemlje*: ti zakoni so iz tira in gredo »krivo« (v. 9), ker »smrtna sla« (EDINI, v. 53; GLAS LJUDSTVA, v. 2I[19]), ki teži k nevezanemu, uničuje vsako omejujočo zakonitost.
- 15–17 od *Naprej pa do čolnu morjá*: ti verzi merijo na skušnjavo, da se človek ne bi izpostavil Usodi in vzel nase svoje zgodovinske usojenosti ter bi se prepustil bivanju, ki se usmerja le po zahtevah trenutka.
- 20 *domačno sence gozdov*. Prim. KRUH IN VINO, različico v. 155–156: *Unsere Blumen erfreuen und die Schatten unserer Wälder / Den Verschmachteteten* | »naše rože vzradoščajo in sence naših gozdov / njega, ki gine [v koloniji]«. – *in cvete / na štréhah dim, pri štari kroni / štolpòv, mirno*:

- beseda »mirno«, tako kot malo prej beseda »domačno« (v. 20), kot pribitek poudarja možnost »obstanka v življenju« (MIR, v. 44), ki jo predtem nakazuje podoba dima nad strehami in stolpi. Prim. IN SOČUTITI ŽIVLJENJE ... (*Und mitzufühlen das Leben...*), v. 17–18: *es rauscht so um der Thürme Kronen / Sanfter Schwalben Geschrei* | »in šumi tako krog kron stolpov / lastovk blag vik«. V pesnitvi LAGODJE pa je »strašljivemu« (v. 28), »skrivnemu / duhu nemira« (v. 28–29) v podobnih podobah mesta in vasi postavljeno nasproti človeško življenje, ki uspeva v lepo urejeni domačnosti; prim. npr. v. 23–24: *Und die Dächer umhüllt, vom Abendlichte geröthet / Freundlich der häußliche Rauch* | »in strehe ovija, pordel od večerne svetlobe, / prijazno domači dim«.
- 24 *znamenja dneva*: takšna znamenja potrebuje človek za oporo, ko njegovo dušo rani »nekaj nebeškega« (prav tam), in sicer namesto znamenj, ki v njej zbujajo hrepenenje »v nevezano« (v. 12).
- 25 *sneg ... kakor šmarnice*: zgodaj spomladi sneg pobira tako hitro kot šmarnice, ki takoj ovenejo. »Travnik / Alp« (v. 28–29) je le še napol pokrit z njim, napol pa že zeleni.
- 26–27 *kaže ... / ... na plemenitošt*: sneg je znamenje zimskega časa, ki gre h koncu. Še več: na koncu časa, ki je bil z njim zaznamovan, gre sam h koncu. Kot tak je simbol plemenitega herojskega bivanja, saj hitro preminjanje in nadvse močna pritegnjenost od smrti spadata k posebni usodi herojev. – V naslednji kitici je ob drugih junakih, ki jih je k sebi potegnila smrt, omenjen Ahil. Homer ga večkrat imenuje »kratko živeči«, potem ko je bil postavljen pred izbiro, ali dolgo in nepomembno ali pa véliko, vendar kratko življenje, in se je odločil za drugo možnost.
- 29 *govoreč o križu*: kakor sneg in šmarnice je tudi križ znamenje pritegnjenosti od smrti oziroma, še več, zapadlosti smrti. Ta, ki govori o križu, je »popotnik« (v. 32), ki gre »po visoki cesti« (v. 31) čez alpski prelaz. Govori torej o spomniku, postavljenem »nekoč na poti« (v. 30), v prehodu umrlim, se pravi o spominu (*mnemosýne*) herojev. – S »popotnikom« Hölderlin verjetno misli samega sebe. V osnutku ode PESNIŠKI POGUM (*Dichtermuth*) se namreč večkrat primerja z *Alpenwanderer*, »alpskim popotnikom« (prim. tudi GANIMED [*Ganymed*], v. 8: *ein gewandeter Mann* | »popotni mož«) in samega sebe sploh pogosto vidi v podobi popotnika. Ta se pojavlja v naslovu elegije POPOTNIK, kot osrednji motiv pa tudi v elegijah STUTTGART in VRNITEV DOMOV (*Heimkunft*).
- 32 *jezen*: tako se popotnik pesnik imenuje zato, ker v njem kipi izobilje spomina na herojsko bivanje. Hölderlinova raba besede »jeza« je posebna. V tem primeru, tako kot še ponekod drugje, označuje kipenje duše oziroma navdihnjeno prevzetost; prim. npr. PATMOS, nastavke za zadnjo različico, v. 195.

- 33 *daleč sluteč*: pesnikove misli vleče v daljavo herojske preteklosti spomin oziroma Mnemozina.
- 34 *kaj je to?*: isto vprašanje vpeljuje kitični prehod (iz desete v enajsto kitico) tudi v pesnitvi PATMOS; prim. v. 151.
- 35–36 *Pri figovcu mi je / umrl moj Áhil*: zasnitek pesnitve, verza, ki sta bila napisana najprej. – V *Iliadi* Homer večkrat (6, 433; II, 167; 22, 145) imenuje figovec kot orientirno točko za vojskujoče se na bojišču pred Trojo. Besedne zveze »pri figovcu«, ki tu imenuje kraj Ahilove smrti, zato ne gre jemati dobesedno, ampak prej kot sinekdoho za bojišče samo. Prim. *Iliada* 22, 359–360, kjer Hektor Ahilu pravi: *hóte kén se Páris kàì Phoîbos Apóllon / esthòn eónt' oléosin éni Skaiêsi pýlesin* | »ko te Paris in Fojb Apolon, / najsi še tako vrlega, pogubita pri Skajskih vratih«. Figovec ima drugačen pomen v pesnitvi SPOMINJANJE; prim. v. 16.
- 40 *Od šuštenja sènc*: v prvih dveh različicah »ob šuštenju vetra« (v. 41[0]). Prim. tudi PATMOS, v. 75: »v šuštenju trsa«.
- 41 *Salamine*. Prim. HIPERION ALI PUŠČAVNIK V GRČIJI I, 83: *Ich lebe jezt auf der Insel des Ajax, der theuern Salamis* | »Jaz zdaj živim na Ajantovem otoku, dragi Salamini«. V zvezi s tem je Hölderlin izčrpnější v pripravljalnih delih oziroma skicah za ta roman; prim. Stuttgart III 11b: *Der Ajax des Sophokles lag vor mir aufgeschlagen. Zufällig sah' ich hinein, traf auf die Stelle, wo der Heroë Abschied nimmt von den Strömen und Grotten und Hainen am Meere. [...] Ihr nachbarlichen Wasser des Skamander* | »Sofoklov Ajant je ležal odprt pred mano. Po naključju sem pogledal noter, naletel na odlomek, v katerem heroj jemlje slovo od tokov in jam in gajev pri morju. [...] Ve sosedske vode Skamandra«; prim. tudi Homburg A 31: *Und ich weiß nicht, Salamis hat doch eigene Reize, und die Gefährten des Ajax hatten Recht, im Vaterlandsweh auf der fernen Küste zu rufen / O Salamis! / Voll Ruhms, voll guten Geistes, / Draußen schwimmst du von Meereswoogen umrauscht!* | »In ne vem, Salamina vendar ima svoje draži, in prav so imeli Ajantovi sopotniki, ko v boli za očetnjava so na daljni obali klicali / O Salamina! / polna slave, polna dobrega duha / plavaš zunaj, obšumljana od morskih valov!« – Hölderlin je prevedel tri odlomke iz Sofoklovega *Ajanta*. Motiva, ki se pojavljata v pesnitvi MNEMOZINA in, predtem, v prvi izmed navedenih skic za roman, sta vzeta iz v. 412 (*páralá t' ántra* – v Hölderlinovem prevodu: *und ihr Höhlen am Meer* | »in ve votline pri morju«) in 418 (*id Skamándroio geítones roáí* – v prevodu: *Io am Skamander, ihr Bäche* | »Joj, pri Skamandru, vi potoki«).
- 44 *Patroklos pa v kraljevem oklepu*: Patroklos je umrl v Ahilovem oklepu; prim. Homer, *Iliada*, 16. spev. Besedica »pa« nakazuje nasprotje med Ajantom, ki je umrl od svoje lastne

roke, in Patroklom, ki je padel na bojišču. V prvih dveh različicah je to nasprotje potem izrecno ubesedeno; prim. v. 45[4]–49[8]: »In umrlo je / mnogo še drugih. Od svoje roke, / mnogi žalostni, divje čudi, a božje / prisiljeni, nazadnje, drugi pa, / stoje v usodi, na polju.«

46 *Elevere, mešto Mnemozine*: mesto, imenovano po Elevterju, sinu Apolona in Pozejdonove hčere Ajtuze. Ležalo je na južnem pobočju Kitajrona ob meji med Bojotijo in Atiko. Pavzantias, ki v *Opisu Grčije (Periégesis tês Helládos)* večkrat omenja ruševine Elevter, trdi (I, 38, 9): »Od Elevter pa so ostale še ruševine obzidja in hiš; zaradi njih je jasno, da je bilo mesto zgrajeno malo nad ravnino pri Kitajronu.« O Mnemozini pa Heziod v *Teogoniji* pravi, v. 54: *gounoîsin Eleuthêros medéousa* | »na gričih Elévter vladajoča«. – *Ki ji je tudi, ko / bog plašč je odložil, večernost potem odstránila / kodre*: mišljena je Mnemozina. Tretja različica pesnitve je korenitejša od prvih dveh po tem, da ne govori le o smrti junakov, vsiljeni od bogov, ampak – v podobi odstranitve kodrov – tudi o utihnjenju Mnemozine, matere Muz, ki opevajo slavo junakov, se pravi o smrti spomina. – Po antičnem verovanju je božji glasnik umirajočemu odrezal koder izmed las na čelu, da bi ga posvetil za smrt. V Evripidovi *Alkeštidi* Smrt govori o naslovni junakinji in pravi takole, v. 74–76: *šteícho d' ep' autèn hos katárxomai xíphei; / hieròs gàr houútòs tòn katà chthonòs theôn / hótou tód' énychos kratòs hagnísei trícha.* | »K njej grem, da z mečem začnem žrtvovanje; / sveti podzemnih bogov je ta, komur ta meč na glavi posveti láse.« V Vergilijevi *Eneidi* pa Iris reče umirajoči Didoni (4, 702–704): »*hunc ego Diti / sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo.*« / *sic ait, et dextra crinem secat.* | »Tole na ukaz svetih / Ditu [= Plutonu] prinašam in te ločujem od tega telesa.« Reče tako in koder z desnico odreže.« Drugi stavek Schiller v časopisu *Thalia* (1792) prevaja takole: *Sie sagts und löst das Haar ab* | »To reče in odreže lase«, v drugem delu svojih zbranih pesmi (1803) pa takole: *... und löst die Locke.* | »... in odstrani koder«. – Muza je utihnila tedaj, ko »bog plašč je odložil«, se pravi, ko je zapustil svojo zemeljsko podobo, ob koncu božjega dneva. Ta konec označuje tudi »večernost«. Drugače je bilo v stari Grčiji; prim. pesnitev GRČIJA, tretjo različico, v. 25–26: *Alltag aber wunderbar zu lieb den Menschen / Gott an hat ein Gewand.* | »Vsak dan pa čudovito na ljubo ljudi / ima bog na sebi obleko.« Vendar prva različica pesnitve SPRAVITELJ, KI NIKDAR SE VATE NI VEROVALO ... po drugi strani govori o tem, da bog, tj. Oče, čeprav je odložil plašč ali obleko, tj. mnogotero božjo zemeljsko podobo, ves čas dela, vse dokler na praznik »kakor mojster« ne »stopi iz delavnice / in ne obleče / druge obleke kot slávljensko« (v. 76–78).

49 *duši prizanašaje*: vstavek.

50 *pa se vendar mora*: junak, ki stoji pod božjo prisilo, se mora, ne da bi prizanašal svoji lastni duši, zbrati za smrt. – *temu / enako manjka žalost*: prim. podobno stavčno tvorbo v pesnitvi EDINI, prva različica, v. 103: »temu enako ujeta je duša junakov«. Vendar se osebni zaimek »temu« tu lahko določevalno nanaša na nedoločni »kdo« (v. 49). Tedaj je smisel zadnjih verzov tale: v tem, ki se mora zbrati (in se zbere), ni žalosti.

HÖLDERLIN, OB PREVODU

Friedrich Hölderlin (1770–1843) je – vsaj v mojem in še katerem bralskem kanonu – prvi pesnik Zahoda. Ni prvi v tem pomenu, da ne bi imel predhodnika, ampak največji. In ni pesnik geopolitičnega Zahoda, ki je prevladal nad Vzhodom in vzpostavil planetarno gospostvo na zemlji, ampak duhovnozgodovinskega sveta, ki je svojo pot kakor sonce začel na vzhodu in se kot *Abendland*, »dežela večera«, nagiblje v zaton. H koncu, v katerem pa vendarle vlada Začetek.

Skratka, Hölderlin je največji pesnik zgodovine Zahoda.

O svojem času je bil prezrt. Kot pesnika Zahoda, ki je vstopil v ubožni čas, čas brez zemeljsko razodetih bogov, ga je odkrilo šele 20. stoletje. Potem ko je diagnoza modernosti, povzeta v formulah »smrt Boga« (F. Nietzsche) ali »odčaranje sveta« (M. Weber), v tem stoletju postala boleča, je prav Hölderlinovo pesništvo spodbudilo misleca takšnega formata, kot je bil Martin Heidegger, k premisleku nihilizma, v katerega se je pogreznil evropski duh, njegovega ustroja in izvora v metafiziki, utemeljujočem mišljenju Zahoda samega, ter ga napeljalo k temu, da je skušal zasnovati drugačno, od pojmovnosti metafizičnega mišljenja ločeno mišljenje, ki bi bilo vzporedno s pesnjenjem. Tisto pesnjenje, ki spravlja mišljenje na drugačno pot od poti metafizičnega mišljenja, je bilo za Heideggra od začetka in ves čas navzoče predvsem v Hölderlinovem pesništvu. Tudi Hölderlin sam je bil zanj »pesnik pesnika«, pesnik, ki pesnika zasnavljajoč pesni v to, kar naj bi v ubožnem času sploh bil.

Ne glede na to, ali se lahko strinjamo s Heideggrovo interpretacijo zahodne metafizike in, po drugi strani, Hölderlinovega pesništva, pa je to globokomiselnost pesništva kot takšna spodbuda lahko delovalo le, kolikor je v svojem najglobljem jedru *An-denken*, »spominjanje«, »mislenje-na«, in sicer na zgodnjo zgodovino, na vzhod Zahoda, vendar, ob mislenju nazaj, tudi mislenje naprej. Kolikor je na to, kar v poznejši zgodovini Zahoda usodno manjka, misleče pesnjenje. In prav takšno mislenje ubesedujejo pozne himne, zadnji, vendar nedokončan, v več različicah posameznih pesnitev in celo verzov razpršen dosežek Hölderlinovega pesništva.

V poznih himnah je Hölderlinova vélika mitopoetična sinteza grštva in krščanstva elegična in himnična hkrati. Ravnesje obeh tonov je nemara res doseženo v elegijskem ciklu *Kruh in vino*, kot meni večina hölderlinoslovcev. Vendar se v poznih himnah prav tako pogosto oglašajo tožba, le da jo ne samo barva, ampak tudi preglašuje slavljenje, ki iz osnovnega tona postane dominantna. Hölderlin se, stoje v ubožnem času, slaveč spominja nekdanje slave, vendar v spominjanju kot mislenju-na, ki je tudi mislenje naprej, hkrati misli

na prihodnjo slavo. Tako v poznih himnah nad (slavilnim) žalovanjem za nekdanjo sijočo zemeljsko podobo, slavo bogov in v pesmih razlegajočo se slavo božjih sinov, ki so na zemlji udejanjali dela Najvišjega, prevlada slavljenje polbogov, rek, ki delajo dežele, skoz katere tečejo, obdeljive in s tem obljudene ter še zmeraj povezujejo nebo in zemljo. To slavljenje pa se navsezadnje vzpne v radostno slavljenje bogov, njihove vrnitve ob koncu časa. To je tedaj slavljenje prihajajočega božjega slavja, na katerem se bodo spet srečali bogovi in ljudje. In predvsem slavljenje novega razodetja, razodetja, ki ga še ni bilo. Razodetja Najvišjega. Očeta.

Oče je *Arché*, Začetek, ki kljub temu, da je nekoč odvrnil svoje obličje od zemlje in da je zdaj za človeka težko dojemljiv, vlada od nekdanj. Vlada kot bog časa, vladar nad časom, in vlada, še ko se dopolni čas. Ne da je in da bo vladal: če je mogoče reči tako, vlada izpred časa ves čas – in vlada, ko se čas obrne v večer, na koncu.

Slava Najvišjega je slavje bogov in ljudi.

Moj prevod Hölderlina ni prvi. V slovenščino ga je že prej prevedel Niko Grafenauer (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978).

Grafenauerjev prevod prinaša izbor iz celotnega Hölderlinovega pesniškega opusa in zameja tudi nekaj poznih himen (ali katero izmed njihovih različic), za razloček od mojega, ki prinaša samo pozne himne, vendar te v celoti. To, da je Hölderlinovo pesništvo v relevantnem razpravljanju o pesništvu na Slovenskem živo navzoče prav od Grafenauerjevega prevoda naprej, je nespodbitno dejstvo. Njegov prevod ostaja dosežek.

Naj torej le na kratko pojasnim svoj način prevajanja.

Držal sem se splošnega in prvega načela, da ne le temeljne, ampak sploh besede, ki se ponavljajo, prevajam z istim prevedkom, tiste pa, ki so tvorjene iz istega korena, s tvorjenjem iz ustreznega korena v slovenščini. Ob tem sem v slovenščino skušal prenesti posebno, čeprav marsikdaj naporno zložnost, »tečno te(ko)čnost« Hölderlinovega pesniškega stavka; kadar sem jo oslabil ali celo žrtvoval, sem jo zaradi kolizije s prvim načelom.

Tega načela seveda po drugi strani nisem nikdar žrtvoval v prid metrični pravilnosti. Že Hölderlin sam namreč metrični tloris poznih himen korenito prilagaja nemški prozodiji in strogost metra rahlja v klopstockovskih svobodnih ritmih. Vendar to po zgledu »metričnega norca« Pindarja pogosto počne tudi s tem, kar je Norbert von Hellingrath, ki ga je odkril na začetku 20. stoletja, imenoval *harte Fügung*, »trda vezava«. Ta ob stalni pomenski

pregnanci, tj. nosečnosti temeljnih besed in enkratnih pomenskih implikacijah, tj. zajetjih podob dodatno zgoščuje besedilo. Pindarska »trda vezava« (*aušterà harmonía*) po besedah Dionizija iz Halikarnasa postavlja besede tako, da so kakor stebri v tempeljskem stebrišču vidne z vseh strani; se pravi: noben v zgradbo vzidan, v masivni polnosti stene pohajajoč kamen. Tej vezavi pa je težko dosledno slediti, saj takšno sledenje marsikdaj – podobno kot pri večpomenski besedi izvirnika, ki je prevedek s svojim pomenskim poljem ne more v celoti zajeti – postane stvar od-ločitve, ločitve od izvirnika, raz-vezave tega, kar je v izvorniku zvezano in ponuja več možnosti, ker je dostopno z več strani.

Charles Baudelaire pravi, da nam temeljne besede omogočajo vpogled v dušo kakega pesnika. Vendar sem bil ob temeljnih besedah in vezavi besed pozoren še na nekaj drugega. V zadnji posledici sem skušal prevajati v zvestobi mislim, katerih izvor ni človeško mišljenje. To so misli, ki prihajajo z neba in se, kot pravi Hölderlin v prvi izmed poznih himen *Kot če na praznik ...*, »tiho končujejo v duši pesnika«. Ki vstopijo v pesnikovo misljenje in se oglasijo v besedi.

V pesniški besedi: nemški: slovenski.

Vid Snój